

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961:15

SOU
1961:15

Inrikesdepartementet

**POLISENS
BROTTSBEKÄMPANDE
VERKSAMHET**

BETÄNKANDE AV
POLISVERKSAMHETSUTREDNINGEN

Stockholm 1961

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961

Kronologisk förteckning

1. Totalisatorverksamheten. Idun. 140 s. Jo.
2. Sparstimulerande åtgärder. Idun. 121 s. Fi.
3. Effektivare prisövervakning. Idun. 177 s. H.
4. Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppboordsväsendet. Idun. 230 s. Fi.
5. Begravningsplatser och gravar. Norstedt & Söner. 188 s. Ju.
6. Underrätterna. Idun. 339 s. Ju.
7. Enhetlig ledning av krigsmakten. Beckman. 120 s. Fö.
8. Om läkarbehov och läkartillgång. Idun. 228 s. I.
9. Principer för en ny kommunindelning. Beckman. 248 s. I.
10. Preliminär nationalbudget för år 1961. Marcus. V + 105 s. Fi.
11. Den allmänna brottsregistreringen. Kihlström. 318 s. Ju.
12. Statliga belastningsbestämmelser av år 1960 för byggnadsverk. Idun. 50 s. K.
13. Lantbrukets yrkesskolor. Kihlström. 206 s. Jo.
14. Pensionsstiftelser. I. Marcus. 184 s. Ju.
15. Polisens brottsbekämpande verksamhet. Idun. 251 s. + 2 s. ill. I.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961: 15

Inrikesdepartementet

POLISENS
BROTTSBEKÄMPANDE
VERKSAMHET

BETÄNKANDE AV
POLISVERKSAMHETSUTREDNINGEN

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB
STOCKHOLM 1961

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet

Den 29 juni 1956 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för inrikesdepartementet att tillkalla sakkunniga för att verkställa utredning rörande lämpliga åtgärder i syfte att effektivisera polisens verksamhet för bekämpande av brottsligheten m. m. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Gunnar Hedlund samma dag såsom sakkunniga ordföranden i arbetsdomstolen, f. d. justitierådet Gunnar Dahlman, vilken utsågs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete, förste polisassistenten Evert R. Andersson, kommunalnämnsordföranden Nils Eliasson, landsfogden Henrik Enhörning, numera generaldirektören Torsten Eriksson, polismästaren Nils Lüning, numera förste kriminalassistenten Alarik Ohlsson, numera häradshövdingen Gustaf Persson, ledamoten av riksdagens andra kammare Göran Petterson, statspolisintendenten Georg Thulin, landsfiskalen Lars Wæsterberg och stadsfiskalen John Östin.

Den 20 augusti 1956 tillkallades som ytterligare sakkunnig advokaten Valborg Lundgren. Samma dag förordnades biträdande stadsfiskalen Klas Lithner att fr. o. m. den 3 september 1956 vara sekreterare åt de sakkunniga. Den 3 januari 1958 entledigades Lithner såsom sekreterare och förordnades att fr. o. m. samma dag biträda utredningen såsom expert. Den 27 augusti 1959 entledigades Lithner men förordnades ånyo såsom expert den 18 november 1960. Den 17 januari 1958 förordnades numera förste stadsfiskalsassistenten Claes Zeime att fr. o. m. den 20 januari 1958 vara sekreterare åt utredningen. Den 25 april 1960 entledigades Zeime.

De sakkunniga ha antagit namnet polisverksamhetsutredningen.

Den 20 augusti 1956 uppdrogs åt numera polisintendenten Kurt Lindroth att såsom expert biträda utredningen. Lindroth har bl. a. deltagit i utarbetandet av det betänkande, som nu föreligger. Expertuppdrag har vidare givits den 15 mars 1957 åt numera rådmannen Hans Engfeldt, numera byrå-

chefen vid polisväsendets organisationsnämnd Håkan Djurberg, numera t. f. byrådirektören Sven Rengby, jur. kand. Gunnar Fredriksson och numera sekreteraren vid stadskansliets organisationsavdelning i Stockholm Sten Möller — Engfeldt och Djurberg vid behandling av frågan om förenkling av utredningsförfarandet i trafikmål, Djurberg, Rengby och Fredriksson vid behandling av frågan om utarbetande av anvisningar för enhetligt förfarande vid lämnande av uppgifter till polisstatistiken m. m. samt Möller vid behandling av förekommande frågor rörande polistjänstens organisation och utförande. Att såsom experter biträda utredningen förordnades vidare den 6 juni 1957 kriminalkommissaren Nils Fahlander och ledamoten av riksdagens andra kammare, förste kriminalassistenten Ragnvald (Ragnar) Lassinantti, samt den 1 november 1957 numera landsfogden Christer Horn af Rantzien, den sistnämnde vid behandling av frågan om vidgad användning av tekniska hjälpmedel beträffande polisens förbindelsetjänst. Horn af Rantzien entledigades den 29 april 1959.

Den 25 april 1958 uppdrog Kungl. Maj:t åt polisverksamhetsutredningen att i samband med behandlingen av tidigare till densamma överlämnade frågor verkställa utredning angående åtgärder för förbättring av rekryteringen till polisväsendet m. m. För att tjänstgöra såsom sekreterare åt utredningen vid fullgörande av nämnda uppdrag förordnades den 18 november 1958 landsfogdeassistenten Bengt Almgren. Därefter tillkallades den 22 november samma år följande personer att såsom experter biträda utredningen vid behandlingen av här avsedda frågor, nämligen byrådirektören vid Kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning Carl-Erik Andersson, förste byråinspektören vid Kungl. arbetsmarknadsstyrelsen Åke Aulin, rektorn vid Västerhaninge folkhögskola Helmer Ternblad samt kaptenen vid generalstabskåren Sven Torfgård. Härutöver har utredningen biträttts av byråchefen Håkan Djurberg i enlighet med ett honom den 15 mars 1957 givet expertuppdrag. Den 28 oktober 1959 har förste byråingenjören vid överstyrelsen för yrkesutbildning Kurt Forslund och den 22 april 1960 t. f. förste byråsekreteraren vid arbetsmarknadsstyrelsen Nils Wallin tillkallats att — sedan Andersson och Aulin samtidigt entledigats — i deras ställe vara experter åt utredningen. — Vid utformningen av förslaget till polisiär yrkeskollinje har samråd ägt rum med chefen för överstyrelsen för yrkesutbildning, överdirektören B. G. Öhman.

Efter slutförande av nämnda sekreteraruppdrag har Almgren biträtt med vissa uppdrag, bl. a. i samband med utarbetandet av utredningens slutbetänkande.

Kungl. Maj:t har vidare den 28 juli 1958 uppdragit åt utredningen att verkställa översyn av Kungl. Maj:ts cirkulär den 7 december 1945 angående bruket av skjutvapen i polistjänsten och att i samband därmed jämväl överse i gällande polisutrustningsreglemente intagna bestämmelser rörande beväpning för polismän.

Slutligen har Kungl. Maj:t den 5 december 1958 uppdragit åt polisverksamhetsutredningen att i samband med tidigare erhållna uppdrag verkställa utredning angående ersättning till polisman för kroppsskada, som åsamkats honom vid tjänsteutövning. Den 28 november 1958 tillkallades numera hovrättsassessorn Erik Borglund att fr. o. m. den 1 december 1958 i detta avseende biträda utredningen. Borglund entledigades den 31 mars 1959. Genom beslut den 2 februari 1961 befriades polisverksamhetsutredningen från detta uppdrag.

Utredningen har tidigare avlämnat *dels* den 4 september 1958 ett betänkande om socialpolis och kvinnlig polis (SOU 1958: 34), *dels* den 2 april 1960 en promemoria angående bruket av skjutvapen i polistjänsten (stencilerad), *dels* den 19 september 1960 ett betänkande angående rekrytering och grundläggande utbildning av polispersonal m. m. (stencilerat) och *dels* den 14 januari 1961 en promemoria angående behovet av revisionsteknisk sakkunskap vid utredning av korrupsionsbrott m. m.

Utredningen har vidare med anledning av remisser avgivit följande i tidigare sammanhang inte redovisade utlåtanden:

den 22 september 1958 över en av föreningen front mot tjuven gjord framställning rörande försäljning av nyckelbrickor;

den 15 oktober 1958 över skrivelse från riksåklagarämbetet rörande bl. a. fortsatt förordnande för byrådirektören W. Hoving att såsom sakkunnig hos statpolisintendenten biträda vid utredning om viss brottslighet;

samma dag över den inom riksdagen väckta motionen I: B 192, likalydande med II: B 251, angående åtgärder för att bemästra den ökade belastningen på de rättsvårdande myndigheterna;

den 18 november 1958 över en framställning från Sveriges polistekniska förbund om bestridande av vissa rese- och traktamentskostnader med statsmedel;

den 2 april 1959 över statens kriminaltekniska anstalts förslag om förbud mot innehav och försäljning av stiletter m. m.;

den 1 september 1959 över en av polisväsendets organisationsnämnd upprättad promemoria med utredning och förslag rörande samrådsverksamheten inom polisväsendet;

den 10 februari 1960 över en inom inrikesdepartementets rättsavdelning upprättad promemoria angående polismyndighet åvilande förpassningsgöromål;

den 25 februari 1960 över den inom riksdagen väckta motionen I: 143, likalydande med II: 173, angående förutsättningarna för ett förbättrat samarbete mellan polis och allmänhet;

den 11 mars 1960 över betänkande angående stöldskydd på bilar;

den 9 juni 1960 över ett av 1958 års utredning angående arbetsförhållandena vid polisväsendet avgivet betänkande;

den 25 augusti 1960 över promemoria med förslag till ett förenklat förfarande för handläggning av parkeringsförseelser;

den 6 oktober 1960 över betänkande angående motorfordonsutbildning för polismän, besiktningsmän och körskolepersonal m. m. samt

den 8 april 1960 över en skrivelse från statspolisintendenten angående bruket av tårgasprojektiler i polistjänsten.

I skrivelse den 17 september 1957 till chefen för inrikesdepartementet har utredningen föreslagit, att polisväsendets organisationsnämnd måtte erhålla uppdrag att utföra en fullständig genomgång och granskning av polisens arbetsuppgifter på områden, som ligga utanför det rent polisiära. Sådant uppdrag har i anledning av framställningen lämnats nämnden den 17 oktober 1957 och är numera slutfört.

Utredningen har vidare i skrivelse den 16 december 1957 till chefen för inrikesdepartementet hemställt, att denne ville hos chefen för justitiedepartementet göra framställning om utredning angående rätt för polisman att förelägga böter för enklare förseelser m. m. En sådan utredning har numera slutförts.

Utredningen har sistnämnda dag i skrivelse till chefen för inrikesdepartementet hemställt, att polisväsendets organisationsnämnd måtte erhålla uppdrag att utreda frågan angående behovet av ett register (kartotek) över samtliga lagar, författningar och instruktioner av betydelse för polisens verksamhet samt om dess omfattning och handhavande.

I anledning av bl. a. denna framställning har Kungl. Maj:t uppdragit åt organisationsnämnden att sammanställa en publikation, innehållande de författningar m. m., genom vilka polisväsendets interna administration regleras. Detta uppdrag är numera slutfört. Tillika har Kungl. Maj:t uppdragit åt nämnden att utreda frågan om lämpligt sätt att iordningställa ett hänvisningsregister (verksamhetskartotek), avseende samtliga lagar och författningar m. m., vilkas efterlevnad polis- och åklagarinstitutionen har att övervaka.

Under utredningsarbetet har till behandling upptagits bl. a. frågan om utarbetande av anvisningar för enhetligt förfarande vid lämnande av uppgifter till polisstatistiken m. m. Då denna fråga emellertid visat sig ha nära sammanhang med det polisväsendets organisationsnämnd åvilande uppdraget angående rationalisering av den polisiära kontorstjänsten, har Kungl. Maj:t efter framställning härom av utredningen genom beslut den 30 december 1960 uppdragit åt nämnden att utreda ifrågavarande spørsmål.

Under arbetets gång har utredningen vid ofta återkommande tillfällen haft överläggningar med polischefer om de förslag angående polisverksamhetens bedrivande, som efter hand väckts inom utredningen. Dessa överläggningar ha haft till följd, att vederbörande polischefer beslutat pröva förslagen. I viss omfattning ha sålunda utredningens förslag vunnit tillämpning redan under utredningsarbetets gång. Detta har varit fallet exem-

pelvis beträffande förslagen om anordnande av socialpolisverksamhet, inrättande av kvarterspolis och enmanspatrullering i bil.

Utredningen får härmed överlämna sitt slutliga betänkande med förslag till effektivisering av polisens brottsbekämpande verksamhet.

Stockholm den 28 mars 1961.

Gunnar Dahlman

Evert R. Andersson

Nils Eliasson

Henrik Enhörning

Torsten Eriksson

Valborg Lundgren

Nils Lünig

Alarik Ohlsson

Gustaf Persson

Göran Petterson

Georg Thulin

Lars Wæsterberg

John Östin

Innehåll

Utredningsuppdraget	13
-------------------------------	----

Avdelning I

ORDNINGSPOLIS

Kap. 1. Bevakningstjänstens betydelse	17
Kap. 2. Bevakningspersonalens storlek och fördelning	21
Vissa utländska erfarenheter	26
Bevakningspersonalens storlek	26
Bevakningspersonalens fördelning	27
Den geografiska fördelningen	27
Den kronologiska fördelningen	30
Utredningens överväganden och förslag	34
Kap. 3. Bevakningstjänstens planläggning	38
Erfarenheter här i landet	40
Erfarenheter från andra länder	45
Utredningens överväganden och förslag	48
Kap. 4. Patrulleringens fullgörande m. m.	51
Erfarenheter från andra länder	54
Utredningens överväganden och förslag	58
Kap. 5. Olika bevakningsmetoder m. m.	64
Fotpatrulleringen	64
Särskilda former av fotpatrullering	65
Kvarterspolis	65
Utredningens försöksverksamhet	67
Gruppbevakning	73
Hjälpmedel i bevakningstjänsten	76
Bilen	76
Bemanningen av polisbilarna	81
Utmärkandet av bilarna	96
Motorcykeln	97
Cykeln	98
Hästar	98
Hundar	100
Utredningens överväganden	105

Avdelning II

KRIMINALPOLIS

Kap. 6.	Förhållandet mellan ordnings- och kriminalpolis.	117
	Utredningens överväganden och förslag	119
Kap. 7.	Brottsförhindrande verksamhet	123
	Utredningens överväganden och förslag	128
Kap. 8.	Vissa frågor beträffande brottsundersökningen	138
	Utredningens överväganden och förslag	139
Kap. 9.	Samordnad spaning	142
	Utredningens överväganden och förslag	150

Avdelning III

ÖVRIGA FRÅGOR

Kap. 10.	Polisens förbindelsetjänst	155
	Polisradio	155
	Nuvarande organisation	156
	Brister i nuvarande organisation	159
	De fasta stationernas räckvidder	159
	Betjäningen av polisradiotrafiken	160
	Behovet av service	161
	Utredningens överväganden och förslag	161
	Utbyggnad av det fasta radionätet	162
	Ökad anskaffning av rörliga radiostationer	166
	Förbättringar inom ramen för den nu befintliga organisationen	167
	Polisens telexorganisation	171
	Utredningens förslag.	172
	Samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst	173
	SOS-tjänsten	173
	Utredningens förslag.	175
	Alarmskåp	176
	Utredningens överväganden	177
	Avgiftsfri förbindelse med polisen från vanliga telefonkiosker	178
	Utredningens överväganden	179
	Alarmering via taxi-företagens radio- och telefoncentraler	179
	Utredningens överväganden	180
Kap. 11.	Åtgärder mot biltillgrepp.	181
	Biltillgreppens omfattning och utveckling	181
	Karakteristik av biltillgreppen m. m.	181
	Bekämpande av biltillgrepp	184
	Från polismyndigheter i landet inhämtade upplysningar	184
	Från utlandet inhämtade upplysningar.	188
	Utredningens överväganden och förslag	191
	Anmälningsförfarandet.	196
	Registrerings- och efterlysningsförfarandet	198
	Organisatoriska och taktiska spaningsåtgärder	201
	Kriminaltekniska undersökningsåtgärder	202
	Övriga frågor.	203

Kap. 12. Ett förenklat utredningsförfarande i trafikmål	204
Utredningens överväganden och förslag	207
Kap. 13. Vissa utbildningsfrågor	212
Utredningens överväganden och förslag	216
Kap. 14. En tidskrift för polisväsendet	219
Utredningens förslag	222
Kap. 15. Polisen och allmänheten	225
Utredningens förslag	228
Sammanfattning	230
Bilagor	241

Utredningsuppdraget

I de för utredningen givna direktiven, vilka återfinnas i statsrådsprotokollet över inrikesärenden den 29 juni 1956, lämnas inledningsvis en redogörelse för brottslighetens utbredning på grundval av en särskild statistisk utredning ävensom en redovisning av det huvudsakliga innehållet i en inom departementet upprättad promemoria. I promemorian beröres den av utredningen i ett tidigare betänkande behandlade frågan, huruvida och på vad sätt polisen bör medverka i det mera socialt betonade arbetet i syfte att förebygga brott. Därutöver behandlas i promemorian olika åtgärder, som kunna komma i fråga, då det gäller att effektivisera polisens brottsförhindrande och brottsuppdagande verksamhet. Promemorians innehåll i dessa hänseenden refereras i direktiven på följande sätt.

För effektivisering av polisens *brottsförhindrande* verksamhet bör huvudvikten läggas på en förstärkt bevakning. Organisationen bör medge en smidig tillämpning av olika bevakningssystem och patrulleringstjänsten grundas på ingående lokal- och personkännedom. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt bevakningsproblemen i de större städernas förorter. För utexperimenterande av lämpliga bevakningssystem bör försöksverksamhet anordnas inom områden av växlande struktur i de större städerna.

Såvitt angår polisens *brottsuppdagande* verksamhet bör en effektivisering härav ske under beaktande av bl. a. att ordningspolisens uppgifter i större utsträckning än f. n. inriktas på aktiv medverkan i brottsbekämpandet. Åtgärder bör vidtagas för att åstadkomma en intimare samverkan mellan kriminalpolisen och ordningspolisen. Kriminalpolisen bör beredas ökade möjligheter till fortlöpande spaningsverksamhet. Vissa grundläggande regler bör utarbetas för samordning av spaningsverksamheten i sådana fall, där den måste utsträckas över större delar av landet.

I promemorian behandlas också möjligheterna till rationalisering av polisarbetet i olika avseenden. Hithörande frågor hänförs till tre huvudgrupper, den första avseende vidgad användning av tekniska hjälpmedel, den andra anlitande av civila befattningshavare för utförande av kontorsmässiga och likartade göromål samt den tredje förenkling av utredningsförfarandet och arbetsmetodiken.

I anslutning till redogörelsen för departementspromemorians innehåll anföres bl. a. följande.

Utredningen kommer vidare att få befatta sig med spörsmål som rör den praktiska polistjänsten, t. ex. i fråga om bevakningssystem och patrulleringsmetoder.

Med avseende härå har utredningen att överväga på vad sätt de lösningar, som utredningen finner sig böra förorda, bör bringas till vederbörandes kännedom, t. ex. genom meddelande av föreskrifter, anvisningar, rekommendationer eller utarbetandet av en särskild handbok.

Vid övervägandet av olika rationaliseringsåtgärder torde utredningen beträffande såväl den yttre som inre tjänsten ägna ingående uppmärksamhet åt möjligheterna att utnyttja moderna tekniska hjälpmedel och metoder i polisarbetet.

Frågorna om huvudmannaskapet för polisväsendet eller om en central ledning för detsamma ingår ej i utredningens arbetsuppgifter.

I april 1958 utsände utredningen en cirkulärskrivelse till landets polischefer och polismän med hemställan att de skriftligen ville delge utredningen sina synpunkter på polisverksamhetens bedrivande. I skrivelsen angavs ett flertal spörsmål, som utredningen önskade få närmare belysta. Denna enkätundersökning har omfattats med stort intresse och utredningen har mottagit ett betydande antal svar. Av dessa har utredningen kunnat skaffa sig en god kännedom om det sätt på vilket polisverksamheten bedrivs och de brister, som vidlåda denna verksamhet. Enkätsvaren innehålla också åtskilliga förslag till åtgärder för att nå större effektivitet i polisarbetet. Såsom framgår av innehållet i detta betänkande har enkätundersökningen legat till grund för utredningens ställningstagande i ett flertal av de frågor, vilka utredningen ansett sig böra upptaga till behandling.

I betänkandet diskuterar utredningen olika metoder för ombesörjande av den yttre bevakningen och förordar bl. a. att sådan bevakning under vissa förutsättningar anordnas genom s. k. kvarterspolis. Utredningen påvisar också möjligheterna att låta bilar, som användas i bevakningstjänsten, i viss utsträckning vara bemannade med endast en polisman. — Utredningens ställningstagande i dessa frågor har föregåtts av en relativt omfattande och på utredningens initiativ anordnad försöksverksamhet i Malmö och Karlstad.

Med hänsyn till personalens storlek varierar landets polisdistrikt från små landsbygdsdistrikt med endast en eller några få polismän till stadsdistrikt med stora poliskårer. Även i många andra hänseenden skilja sig distrikten från varandra. Utredningen är angelägen framhålla, att den av denna anledning endast i begränsad omfattning kunnat framlägga förslag och synpunkter beträffande polisverksamhetens bedrivande, som äga giltighet i samtliga polisdistrikt. Då fråga uppstår om tillämpningen av utredningens förslag, är det sålunda av betydelse, att man först prövar, huruvida förslagen äro lämpliga och möjliga att genomföra med hänsyn till de särskilda förhållanden, som föreligga i distriktet.

AVDELNING I

Ordningpolis

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

KAPITEL I

Bevakningstjänstens betydelse

Den verksamhet, som utövas av de patrullerande polismännen, benämnes vanligen ordningspolistjänst. Uttrycket skapar lätt den föreställningen att dessa polismäns uppgifter äro begränsade till att avse endast upprätthållande av allmän ordning — att övervaka nykterhetstillståndet, att tillse att människor icke ofredas på gatorna, att kontrollera efterlevnaden av trafikreglerna osv. Ehuru uppgifter av detta slag givetvis ingå som väsentliga moment i den patrullerande polismannens arbete, är det dock en missuppfattning att tro, att hans arbetsfält är på detta sätt begränsat. *Den patrullerande verksamheten omfattar i princip samtliga de uppgifter, som polisen har att taga befattning med.* Utredningen har funnit skäl att redan inledningsvis erinra härom, då det under utredningsarbetets gång framkommit, att de patrullerande polismännen icke alltid i önskvärd omfattning äro inriktade på förhindrande av inbrott, tillgrepp av motorfordon och andra brott av mera allvarligt slag, gripande av efterlysta personer osv. Anledningen därtill synes ofta vara den uppfattningen hos polismännen att dylika tjänsteåtgärder falla utanför ordningspolisens verksamhetsområde. Utredningen har också erfarit, att man vid personalens fördelning på olika verksamhetsgrenar icke alltid haft full insikt om att den patrullerande personalen fullgör det grundläggande arbetet och att andra enheter inom polisen mera äro att betrakta som specialavdelningar i förhållande till ordningspolisen. I anslutning till vad som här framhållits har utredningen funnit det angeläget att närmare utveckla vissa allmänna synpunkter beträffande bevakningstjänstens förhållande till kriminalpolisverksamheten.

De händelser av skilda slag, som polisen måste ingripa mot, ha i stor utsträckning sådan karaktär, att de kunna förhindras genom en aktiv patrulleringsverksamhet. Utredningen avser här inte endast sådana ordningsförseelser, som inträffa på allmän plats, utan även brott av mera allvarlig natur. Tillgrepp av motorfordon, inbrott, rån, misshandel och skadegörelse, vilka typer av brott representera en väsentlig del av den samlade brottsligheten, förövas vanligen på sådana platser och under sådana omständigheter, att de kunna iakttagas och därigenom också förhindras av den patrullerande polismannen. — Men den patrullerande personalen kan givetvis icke utveckla full effektivitet beträffande alla slag av brott. Vissa

typer av brott, såsom bedrägeri och förskingring, undandraga sig som regel den patrullerande polismannens uppmärksamhet. Andra brott och förseelser kunna i realiteten inte beivras annat än med anlitande av speciell sakkunskap eller viss utrustning osv. Dessa omständigheter göra det nödvändigt, att man i de större polisdistrikten äger tillgång till en kriminalavdelning med huvudsaklig uppgift att fungera som ett spanings- och utredningsorgan.

Arten och omfattningen av de uppgifter, som ankomma på en kriminalavdelning, kan i icke ringa utsträckning sägas vara beroende av effekten i den patrulleringstjänst, som bedrivs. Försvagas denna verksamhet, ökar behovet av kriminalpolis, medan däremot en effektiv patrullering inom vissa gränser minskar behovet av kriminalpolis. Det är ur denna synpunkt mindre välbetänkt att förstärka kriminalpolisavdelningen på ordningspolisavdelningens bekostnad. Där så sker försvagas ordningspolisen i motsvarande grad. Härigenom uppstår en kedjereaktion av menliga följdverkningar. Den reducerade ordningspolisen förmår ej fullgöra sina primära uppgifter med påföljd att brottsligheten skjuter i höjden. I samband därmed ökas kriminalpolisens arbetsbörda, vilket i sin tur kan leda till att ytterligare personal överföres från ordningspolisen till kriminalpolisen. På så sätt försvagas ordningspolisen ännu mer med påföljd att brottsligheten fortsätter att stiga.

Betydelsen av en effektiv bevakningstjänst kommer väsentligen till uttryck på två olika sätt. I första hand har man att beakta den patrullerande polismannens fysiska möjligheter att ingripa i en viss situation. Härvid avses det fall att han befinner sig nära platsen för ett brott eller att han efter underrättelse per radio eller på annat sätt snabbt kan infinna sig på platsen. — Då man bedömer patrulleringens betydelse måste emellertid hänsyn också tagas till den risk för upptäckt, som en effektiv bevakning skapar, samt till det kända förhållandet att laglydnaden i väsentlig mån beror av den utsträckning, i vilken denna risk föreligger.

Det finns åtskilliga erfarenheter, som ge vid handen, att en förstärkt bevakning leder till minskad brottslighet. Som exempel kan anföras följande.

Under tiden 22 augusti—29 september 1959 anlades i Karlstad ett flertal mordbränder, vilket gav polischefen i staden anledning att anordna en intensiv yttre bevakning. Polisen ägnade därvid särskild uppmärksamhet åt kontrollen av byggnader och av personer, som kunde misstänkas ha något med bränderna att skaffa. Dessa åtgärder ledde till att mordbrännaren greps men hade också till följd en påtaglig förbättring av den allmänna ordningen och säkerheten i staden. Sälunda kan nämnas, att det under den angivna tiden inte förekom ett enda affärsinbrott. Fordonstillgreppen sjönko i antal och särskilt markant var minskningen i antalet stulna cyklar. Antalet stölder av detta slag uppgick under »mordbrandsperioden» till endast

52. Under motsvarande tid åren 1957 och 1958 var antalet sådana stölder 144 respektive 125.

Såväl här i landet som i andra länder har man i olika sammanhang konstatat att en skärpt övervakning av trafikanternas beteende leder till ökad respekt för trafikens regler och därigenom också till ett minskat antal olyckor. Såsom exempel kan nämnas ett under medverkan av statspolisen under år 1957 företaget experiment för att utvärdera effekten av en förstärkt trafikövervakning. (En närmare redogörelse för detta experiment återfinnes i Nordisk kriminalteknisk tidskrift årg. 1959 nr 5.) — Experimentet gav till resultat en minskning i antalet olyckor med cirka 35 procent. Vidare kunde man konstatera en bättre efterlevnad av vissa ur trafik-säkerhetssynpunkt särskilt betydelsefulla regler. Sålunda inträdde en bättre respekt för hastighetsbestämmelserna och skyldigheten att stanna före infart på huvudled.

Det finns emellertid också erfarenheter, som visa att brottsligheten skjuter i höjden, då polisbevakningen försvagas. Ett intressant exempel härpå kan hämtas från Danmark. I september 1944 arresterade tyskarna hela den danska poliskåren, varefter ordningen ombesörjdes av en fåtalig och i hast organiserad civil vaktstyrka. Efter arresteringen inträdde nästan omedelbart en våldsamt stegring i brottsligheten, vilket bl. a. hade till följd att de utbetalningar med anledning av stöld, som verkställdes av danska försäkringsbolagen, mer än tiodubblades. I Köpenhamn steg antalet rån i medeltal per månad från 10 till 100. Denna utveckling hindrades inte av att domstolarna utdömde betydligt skärpta straff i de fall gärningsmannen anträffades.

Utredningen är väl medveten om att brottslighetens omfattning och utveckling påverkas av en mängd olika faktorer och att det med hänsyn till brottslighetens komplicerade och i stort sett outforskade orsakssammanhang är svårt att bestämma deras inbördes betydelse. Erfarenheterna ge dock klart vid handen, att en effektiv polisbevakning är en brottsförebyggande faktor av väsentlig betydelse. Effekten av en tillfredsställande bevakning blir särskilt påtaglig inom områden med sammanträngd befolkning och framträder tydligast i storstäder, där miljön gynnar en anonym tillvaro och polisens vakthållning får ersätta omgivningens vakande öga på mindre orter.

I det föregående har utredningen närmast behandlat bevakningstjänstens preventiva betydelse. Då man bedömer värdet av en effektiv bevakning måste dock hänsyn tagas även till andra omständigheter. Här om vill utredningen anföra följande.

När ett brott förövats, är det angeläget, att erforderliga utredningsåtgärder snarast vidtagas. Möjligheterna att gripa gärningsmannen, att återställa det stulna, att säkra bevisning osv. äro i allmänhet större ju snabbare utredningen kan påbörjas. Den patrullerande polismannen fyller i detta avseende

en viktig funktion med tanke på de goda möjligheter han har att snabbt infinna sig på platsen för ett brott. Detta gäller i särskilt hög grad de polismän, som patrullera i radiobil och som efter underrättelse om brott kunna vara på brottsplatsen inom några få minuter. Polis mannen kan i sådant fall upptaga förföljandet av gärningsmannen, anteckna vittnen till händelsen och avspärra brottsplatsen. Han kan göra iakttagelser av stort värde för den kommande utredningen och över huvud taget vara verksam för att underlätta den utredande personalens arbete.

Framgången i det polisiära arbetet beror i väsentlig grad på det förhållande, som råder mellan polis och allmänhet. Är detta förhållande förtroendefullt ha människorna en större villighet att hjälpa polisen. Då det gäller att bygga upp ett gott förhållande till allmänheten intar den patrullerande polis mannen en nyckelposition. Han står i nära kontakt med de människor, vilkas liv och egendom han är satt att vaka över, och allmänheten grundar i stor utsträckning sin uppfattning om polisen på vad den iakttagelser beträffande den patrullerande polis mannens beteende. Om han uppträder aktivt och på samma gång hänsynsfullt skapar han därigenom en gynnsam inställning till polis verksamhet över huvud taget. Förhållandet till allmänheten beror alltså i mycket hög grad av det sätt, på vilket den patrullerande polis mannen fullgör sin uppgift.

Det är av vikt att den patrullerande verksamheten bedrivs planmässigt, dvs. att personalen fördelas efter det behov av övervakning, som föreligger vid olika tidpunkter och på olika platser, samt att polis mannens uppmärksamhet inriktas på sådana förhållanden, som kräva ingripanden från polisens sida. Vid en sådan planläggning av verksamheten är det nödvändigt att hänsyn tages till ett flertal olika faktorer, såsom brottslighetens geografiska fördelning, befolkningens storlek och sammansättning osv. Men det är också av betydelse, att polis ledningen erhåller fortlöpande underrättelser om sådana förhållanden, som kunna framkalla brott och olyckor. De förhållanden som här avses är exempelvis att en viss plats börjat bli tillhåll för asocialt klientel eller att vissa anordningar i trafiken äro sådana, att trafikolyckor lätt kunna uppstå. — Den patrullerande polis mannen har de bästa möjligheterna att observera dylika förhållanden. Genom att till sitt befäl rapportera allt vad han i detta avseende erfar, lämnar han således ett värdefullt bidrag till skapandet av en planmässigt genomförd bevakningstjänst.

De synpunkter och erfarenheter, som redovisats i detta kapitel, har föranlett utredningen att i första hand undersöka vad som kan åstadkommas för att höja effekten i den yttre bevakningen.

KAPITEL 2

Bevakningspersonalens storlek och fördelning

En polischef ställs ofta inför frågan hur många polismän som erfordras i hans distrikt för att en tillfredsställande bevakning skall kunna anordnas och vilka de faktorer äro, som inverka på bedömningen av denna fråga. Ett annat spörsmål av stor betydelse gäller personalens fördelning. Om polisdistriktet är indelat i olika vakt-distrikt eller andra bevakningsenheter, skall varje enhet tilldelas den andel av personalen, som svarar mot dess andel i det totala övervakningsarbetet. Den personal som efter en sådan indelning tilldelats de olika bevakningsenheterna måste därefter fördelas efter det bevakningsbehov, som föreligger inom skilda patrulleringsområden, under olika veckodagar och vid olika tidpunkter under dygnet. — I de enkätsvar som utredningen erhållit framhålles detta såsom en grundläggande förutsättning för åstadkommandet av en effektiv bevakning. — I samband med behandlingen av nu berörda spörsmål har utredningen införskaffat upplysningar om tillvägagångssättet vid de organisationsundersökningar, som verkställas av polisväsendets organisationsnämnd (PON).

När en organisationsundersökning skall påbörjas utsändes meddelande härom till vederbörande länsstyrelse, polischef och kommun. Vidare begäres hos polischefen att vissa uppgifter insändes till nämnden för preliminär bearbetning inom dess kansli. För de flesta av dessa uppgifter ha särskilda blanketter utarbetats. Uppgifterna bruka avse de förhållanden som nedan närmare beskrivas.

Allmänt om polisdistriktet. Uppgifter lämnas om polisdistriktets geografi, befolkningens sammansättning i olika hänseenden, näringsliv, kommunikationer, invånarantal, offentliga inrättningar, nöjeslokaler, närhet till större stad m. m., dvs. sådana omständigheter av mera allmän karaktär, som kan förutsättas påverka polisarbetet i polisdistriktet i dess helhet. Under rubriken ingår bl. a. också en redovisning av förändringar i polisdistriktets personalstat, vanligen sedan år 1950.

Poliskårens organisation. Enligt närmare anvisningar om metodiken här för anmodas polischefen att låta upprätta en plan över poliskårens organisation så som denna anses föreligga vid tidpunkten för uppgiftslämnandet.

Ärendestatistik m. m. På särskilda blanketter inhämtas bl. a. uppgifter om antalet ärenden av olika slag (i större polisdistrikt fördelade på olika ar-

betsenheter), vilka förelegat till behandling under närmast föregående 12-månadersperiod.

Ur den officiella polisstatistiken inhämtas genom nämndens försorg uppgifter angående brottslighetens omfattning i distriktet under de tre senaste kalenderåren.

Övertidstjänstgöring, tjänstgöringstillägg, förpassningsresor. På en speciell blankett lämnas uppgifter om antalet fullgjorda övertidstimmar, tid för vilken erhållits tjänstgöringstillägg, antalet förpassningsresor av kortare och längre varaktighet, utbetalade belopp för övertidsersättning resp. tjänstgöringstillägg, uttagen tidskompensation m. m. Samtliga dessa uppgifter avse senaste 12-månadersperiod.

Personalplanering. Uppgift införskaffas om de ledigheter, som förekommit bland polispersonalen under senaste 12-månadersperiod, liksom om tider för och omfattning av tjänstgöring, som fullgjorts av vikarier, vilka ej innehåft i polisdistriktets personalstat upptagen tjänst.

Sedan här ovan nämnda uppgifter inkommit till organisationsnämnden och blivit preliminärt bearbetade, verkställes en undersökning på ort och ställe genom en arbetsgrupp från nämndens kansli. Under detta besök i polisdistriktet kontrolleras och kompletteras vid behov det redan införskaffade uppgiftsmaterialet. Största delen av tiden för detta besök brukar normalt ägnas åt intervjuer med befattningshavarna vid kåren.

Uppgifterna om sådan tjänstgöring för vilken övertidsgottgörelse (resp. tjänstgöringstillägg) utgått, bearbetas så att tjänstgöringen kan redovisas fördelad på veckodagar, klockslag, övertidsanledningar m. m. inom varje större arbetsenhet.

För att erhålla en kompletterande bild av arbetsbelastningen inom bevakningssektionen — se närmare härom nedan — insamlas uppgifter om antalet arrester, fördelat på veckodagar, klockslag på dygnet och — i allmänhet — även på anledningen till omhändertagandet.

Om så är möjligt och önskvärt inhämtas också ur körjournal e. d. uppgift om eventuella polisbilars användning under olika tider på året, olika veckodagar m. m. Då så låter sig göra, inhämtas också uppgifter om fördelningen av antalet radioanrop under lämplig tidsperiod på veckodagar och tider på dygnet.

I anslutning till undersökningen på platsen studeras arbetsrutinerna i olika hänseenden. Tillgången till och användandet av tekniska hjälpmedel undersökes och lokalförhållandena bedömas preliminärt. Organisationen av eventuellt bedriven trafikundervisning eller annan av polis bedriven undervisningsverksamhet undersökes liksom också eventuellt förekommande samarbete med andra myndigheter. Undersökningen kompletteras med en relativt omfattande resa genom polisdistriktet under ciceronskap av polischefen eller en med polisarbetet väl förtrogen polisman.

Innan undersökningen på platsen avslutas utlämnas material för kompletterande arbetsstudier genom polismännens egen försorg i följande hänseenden.

För att erhålla en så fullständig bild som möjligt av arbetsförloppen inom poliskåren anmodas personalen att till varje ärende, som under en vecka inkommer till kåren eller eljest där uppkommer, foga en särskild blankett, på vilken vederbörande befattningshavare avses skola anteckna uppgifter om namn, tjänsteställning, avdelning etc. ävensom datum och klockslag för samt beskrivning av de åtgärder han eller hon vidtager med anledning av detta ärende.

En mera fullständig bild av göromålen i vaktrummet och hos jourhavande befälet, där sådant finnes, erhålles genom att berörd personal anmodas att under 1, 2 eller 3 veckor å särskild för ändamålet iordningställd blankett anteckna alla under tidsperioden fullgjorda arbetsuppgifter.

Omfattningen av göromålen under den yttre bevakningstjänsten (patrulleringen) undersökes genom att de däri deltagande polismännen anmodas att — likaledes under 1, 2 eller 3 veckor — i särskilda av organisationsnämnden tillhandahållna anteckningsböcker, vilka skola medföras under den yttre tjänsten, göra anteckningar om klockslag för och arten av varje ingripande eller annan åtgärd som vederbörande företager sig eller förfrågan som riktas till vederbörande.

Störningsfrekvensen under beredskapstjänsten belyses genom att de däri deltagande polismännen anmodas att under vanligtvis ett turomlopp för beredskapstjänsten föra anteckningar om ianspråktagen arbetstid (för telefonsamtal, uttryckningar eller dylikt) under den tid vederbörande är ålagd beredskapstjänst.

Sedan undersökningen på platsen avslutats och de av polismännen förda anteckningarna inkommit till kansliet vidtager upprättandet av den s. k. nulägesbeskrivningen. Denna beskrivning utsändes i allmänhet till vederbörande polischef för att studeras och kontrolleras inom poliskåren så att eventuella missuppfattningar eller felaktigheter i fråga om de faktiska nulägesuppgifterna skola kunna rättas till före nämndens slutliga ställningstagande.

Plan över poliskårens verkliga organisation (såsom den uppfattats av utredningspersonalen och i förekommande fall med de justeringar, som föreslagits från polisdistriktet) upprättas. Likaledes upprättas dels en sammanställning av gällande tjänstgöringsplaner på så sätt att därav framgår hur stor personalstyrka som planenligt skall finnas disponibel under olika veckodagar och olika tider på dygnet. Uppgifterna om övertidstjänstgöring redovisas dels fördelade på veckodagar och tidpunkt på dygnet, dels med fördelning på månader, dels ock fördelade på anledningar till tjänstgöringen i fråga. Med utgångspunkt från dessa uppgifter och uppgifterna om arbetsbelastningens variationer enligt inhämtade uppgifter om

göromålen i vaktrum och hos jourhavande befäl samt under yttre bevakning brukar sedan i allmänhet efter samråd med personalen ifråga om avlösningstider m. m. upprättas förslag till tjänstgöringsplaner.

Arbetsbelastningen i övrigt och personalbehovet bedömas på grundval av uppgifterna i ovannämnda sammanställning över antalet ärenden av olika slag under en 12-månadersperiod, uppgifterna från den officiella polisstatistiken (vilka bearbetas såväl i fråga om brottsupplikeringen som i fråga om antalet brott i förhållande till folkmängden), de övriga statistiska uppgifter som ovan nämnts, den vid undersökningstillfället föreliggande arbetsbalansen, de vid intervjuerna inhämtade synpunkterna från berörda polismän, det allmänna intryck av arbetsbelastningen som de utredande tjänstemännen erhållit vid besök i polisdistriktet samt vad som framkommit vid de ovannämnda överläggningarna.

De här omnämnda bedömningarna av personalbehovet sättas också i relation till den faktiskt disponerade personalstyrkan under olika månader. Denna beräknas med ledning av de avgivna uppgifterna om ledigheter, vikarietillgång m. m. På grundval av dessa uppgifter göres i detta sammanhang en beräkning av lämplig fördelning mellan antalet »fasta» tjänster och antalet rekryteringstjänster resp. för tillfälliga vikarier erforderligt anslagsbelopp. Därtill lämnas i den mån så erfordras synpunkter på personalplaneringen i allmänhet, ledighetsplaneringen, disponerandet av vikariepersonal m. m.

I den mån studierna i fråga om arbetsrutiner, tekniska hjälpmedel, lokaler m. m. givit anledning till rationaliseringsförslag framläggas sådana. De förslag som är av strukturell och organisatorisk art brukar redovisas genom att förslag till ny organisation av poliskåren beskrives i en organisationsplan. Därjämte brukar i form av särskilda bilagor redovisas organisationsnämndens allmänna synpunkter på personalplanering, bevakningssystem, undervisning i skolorna, socialpolisverksamhet m. m.

Med utgångspunkt från vad som framgår av nulägesbeskrivningen och de vid ovannämnda överläggningar framkomna upplysningarna och synpunkterna utarbetas därefter inom nämndens kansli utkast till synpunkter och förslag i organisationsfrågorna inom polisdistriktet. Detta utkast utsändes tillsammans med nulägesbeskrivningen i god tid före organisationsnämndens sammanträde till ledamöterna i nämnden, varefter ärendet vid sammanträde med nämnden slutbehandlas.

Av de av organisationsnämnden avgivna rapporterna över organisationsundersökningar framgår, att nämnden anser sig med relativt stor säkerhet kunna uttala sig om personalbehovet för sådana interna arbetsuppgifter som utredningsarbete i allmänhet, administrativt arbete, kamerala göromål samt skriv- och registreringsgöromål.

Genom de inhämtade uppgifterna om göromål i vaktrum (eller motsvarande) torde — åtminstone i den mån dessa uppgifter äro att anse såsom

representativa — erhållas ett objektivt underlag för bedömning av personalbehovet för vaktjänst olika dagar och tider på dygnet.

Svårast att säkert uppskatta är personalbehovet för yttre bevakningsändamål. Organisationsnämnden har i rapporterna över organisationsundersökningarna i allmänhet uttryckt sin uppfattning så, att frågan om den fasta bevakningsstyrkans storlek är beroende av hur bevakningsbehovet i polisdistriktet bedömes. Spörsmålet om i vilken utsträckning patrullering samt annan övervakning och ordningshållning bör vara anordnad, anses sålunda såsom en avvägningsfråga, vid vars bedömande bör beaktas såväl allmänna skydds- och bevakningssynpunkter som allmänhetens anspråk på polisiär service och de kommunala myndigheternas möjligheter att inom en rimlig kostnadsram tillgodose dessa. Oaktat vad nyss anförts brukar organisationsnämnden med utgångspunkt från de tidigare beskrivna uppgifterna om ingripanden etc. under patrullering, antal arrester under olika tidpunkter m. m., den kännedom om olika bevakningsbehov som utredningsmännen erhållit under besöket i polisdistriktet samt upplysningar och synpunkter erhållna vid de förenämnda överläggningarna eller intervjuerna framlägga ett förslag till bevakningsorganisation, vilket förslag således främst är att betrakta såsom ett underlag för den prövning av frågan om bevakningens omfattning, som enligt nämndens uppfattning bör äga rum genom samråd mellan de kommunala myndigheterna och polisledningen.

I fråga om arbetsorganisationen och arbetsrutiner lämnas i rapporterna, såsom tidigare nämnts, förslag till sådana åtgärder som enligt nämndens uppfattning kan väntas leda till förbättringar eller förenklingar i arbetet m. m. Bland avgivna dylika förslag må nämnas följande:

- renodling av organisationen i dess helhet;
- förstärkning och stabilisering av befälsorganisationen;
- sammanförande av alltför små arbetsenheter till större dylika för att möjliggöra utjämning av variationer i arbetsbelastningen;
- intensifiering på olika sätt av samarbetet mellan ordningspolis och kriminalpolis;
- samordning och stabilisering av personalledning och personalplanering;
- anpassning av tjänstgöringsplanerna till regelbundna variationer i arbetskraftsbehovet;
- anlitande av biträdespersonal för enklare eller mera rutinbetonade göromål av olika slag, för vilkas fullgörande polisutbildning ej erfordras;
- användande av »mallar» eller blanketter för ofta förekommande ytt-randen, rapporter e. d. av viss typ;
- ökat användande av tekniska hjälpmedel av olika slag, exempelvis motorisering av bevakningstjänsten, användande av dikteringsapparat för protokollersändamål (protokollstexten intalas i apparaten);
- förenkling i personalbokförings- och diariieföringsrutiner;
- omdisponering av lokaler; samt
- då fråga är om mindre polisdistrikt sammanslagning av dylika i avsikt

att erhålla en slagkraftigare, rörligare och mera effektiv polisorganisation samt en organisation av sådan omfattning, att andra rationaliseringsmöjligheter kunna tillvaratagas.

Vissa utländska erfarenheter

Bevakningspersonalens storlek

Utredningen har vid sitt studium av den utländska litteraturen särskilt undersökt i vad mån frågorna rörande bevakningspersonalens storlek blivit föremål för närmare behandling. Utredningen har därvid ofta påträffat uttalanden om behovet av en formel för bestämmandet av det erforderliga antalet polismän och har även kunnat konstatera, att sådana formler blivit utarbetade. Icke i något fall synas de dock ha kommit till praktisk användning. Som exempel vill utredningen här redogöra för en formel, vilken utarbetats av polischefen i Nottingham, captain Athelstan Popkess (The Police Journal, april—juni 1958).

Fem olika faktorer utväljas, vilka i väsentlig mån påverka polisens arbetsbörda, nämligen befolkningens storlek, antalet bostadshus, antalet industrier med minst 500 anställda, längden av gator och vägar, varvid genomfartslederna dock särbehandlas, samt antalet registrerade motorfordon. Var och en av dessa faktorer tilldelas ett visst antal polismän enligt följande metod.

- a) 1 polisman per 600 invånare.
- b) 55 polismän per 10 000 bostadshus.
- c) 2 polismän för varje industrifastighet av angiven storlek.
- d) 1 polisman för varje miles gatulängd, dock att beträffande genomfartslederna 2 polismän tilldelas varje mile.
- e) 15 polismän per 1 000 registrerade motorfordon.

Sedan man med tillämpning av denna metod räknat fram det sammanlagda antalet polismän, skall det erhållna antalet divideras med 5 eller med det antal faktorer, som använts. Följande sammanställning åskådliggör framräkningen i ett distrikt, där de olika faktorernas storlek bestämts.

a) Antal invånare	300 000	Antal polismän	500
b) Antal bostadshus	90 000	»	»
c) Antal industrifastigheter	250	»	»
d) Gatulängden i antal miles	380	»	»
Genomfartsgatornas längd i antal miles	60	»	»
e) Antal registrerade motorfordon	38 000	»	»
			2 565
	2 565 : 5 = 513		2 565

Till det erhållna antalet polismän, 513, skall läggas det antal polismän i befälsställning, som erfordras för planläggning och inspektion av verksam-

heten. I sin presentation av formeln framhåller Popkess, att befolkningscentra utanför polisdistriktet i hög grad inverka på behovet av polispersonal bl. a. därigenom att koncentrationen av människor och fordon i distriktet ökar. Formeln tager inte någon hänsyn till det därav betingade behovet av polispersonal, varför siffran bör justeras uppåt om distriktet omges av sådana befolkningsområden.

Utredningen har i den utländska litteraturen påträffat även andra formler av i princip samma konstruktion, som den här beskrivna. Ett närmare studium av dessa formler, som sinsemellan leda till högst varierande resultat, har dock övertygat utredningen om svårigheten att åstadkomma ett objektivt och under alla förhållanden riktigt mått på storleken av en bevakningsstyrka.

Bevakningspersonalens fördelning

Den geografiska fördelningen

I utländska facktidsskrifter återfinnas ofta beskrivningar av tillvägagångssättet vid fördelningen av den patrullerande personalen på olika bevakningsenheter inom ett polisdistrikt. Såsom exempel vill utredningen här redogöra för den metod, som användes i Chicago. (Capt. Thomas V. Lyons: Patrol Task Force Proves Success in Chicago, Ill. FBI Law Enforcement Bulletin, sept. 1958.)

Vid den omfördelning av personalen, som för några år sedan verkställdes i denna stad, befanns det att endast 1 848 av samtliga de 4 745 polismän, som tjänstgjorde inom ordningspolisen, kunde disponeras för patrullerings-tjänst. Den återstående delen av personalen — 2 897 polismän — måste avdelas för »basic services», dvs. vakttjänst på polisstationen osv.

Man utvalde därefter fyra faktorer, som i hög grad inverkade på behovet av patrullerande personal och som befunnos tillgängliga för mera noggrann värdering. De fyra faktorerna voro:

1. Det antal brott, som förövades i staden.
2. Det antal ingripanden av skilda slag, som företogs av polismännen.
3. Stadens areal.
4. Folkmängden i staden.

De här uppräknade faktorerna inverka uppenbarligen icke i lika hög grad på bevakningsbehovet och därför sökte man åstadkomma en inbördes värdering av faktorerna. Denna värdering tillgick så, att man åsatte varje faktor ett procenttal såsom uttryck för dess relativa betydelse.

1. Brotten	45 %
2. Ingripandena	30 %
3. Arealen	10 %
4. Folkmängden	15 %
	<hr/>
	100 %

Efter dessa procenttal fördelades därefter personalen (1 848 polismän) på de olika faktorerna.

1. Brotten (45 % av 1 848)	832	polismän
2. Ingripandena (30 % av 1 848)	554	»
3. Arealen (10 % av 1 848)	185	»
4. Folkmängden (15 % av 1 848)	277	»
	<u>1 848</u>	»

Denna fördelning anger alltså, hur personalen enligt denna metodik bör fördelas på de olika faktorerna och åskådliggör bl. a., vilken betydelse man i Chicago lägger vid ordningspolisens brottsförhindrande uppgift.

Den slutliga åtgärden blir därefter att ge varje distrikt i staden så många polismän ur varje antalsgrupp, som svarar mot dess andel i var och en av faktorerna. Om det i ett distrikt exempelvis inträffar 10 % av samtliga brott i staden, skall detta distrikt ha 10 % av det antal polismän, som hänförts till faktorn »Brotten».

För att ytterligare belysa metodiken anges här det antal polismän, som tilldelades stadens 41:a distrikt.

Polismän med andra uppgifter än patrullering

1. Antal polismän som erfordras för vaktjänst på polisstationen, trafikdirigering, utredningsarbete och andra dylika uppgifter, som ovillkorligen måste fullgöras	55
2. Antal vikarier för de under punkt 1. nämnda polismännen under sjukdom, semester och annan ledighet	14
	<u>Summa 69</u>

Polismän med uppgift att fullgöra patrulleringstjänst

1. Av de brott, som förövas i staden, inträffa 8,22 % i detta distrikt (8,22 % av 832 = 68,39)	68
2. Av samtliga ingripanden företagas 6 % i distriktet (6 % av 554 = 33,24)	33
3. Distriktets areal utgör 1,41 % av stadens hela areal (1,41 % av 185 = 2,60)	3
4. Befolkningen i distriktet utgör 4,47 % av den totala folkmängden i staden (4,47 % av 277 = 12,38)	12
	<u>Summa 116</u>

Genom den metodik, som här beskrivits, har man alltså åstadkommit en fördelning av personalen mellan olika bevakningsenheter efter det behov, som föreligger. Att en sådan fördelning kommer till stånd uppges

vara en av de primära förutsättningarna för att patrulleringstjänsten skall kunna bedrivas med största möjliga effektivitet.

Av särskilt intresse är också det tillvägagångssätt, som användes i *Los Angeles* vid den patrullerande personalens fördelning på stadens 13 vakt-distrikt. Denna fördelning verkställes på grundval av ett större antal faktorer, vilket möjliggör ett säkrare fördelningsresultat. Följande faktorer ha utvalts efter en omsorgsfull prövning av samtliga de förhållanden, som inverka på behovet av patrullering.

1. Antalet brott tillhörande grupp I (mord, dråp, svårare misshandel, rån, inbrottsstöld och andra stölder av svårare beskaffenhet samt tillgrepp av motorfordon) ävensom försök till brott av grupp I.

2. Antalet anrop per radio med begäran om åtgärder av skilda slag. (I *Los Angeles* är radiobilverksamheten decentraliserad.)

3. Den tid, som åtgår för att effektuera de under punkt 2 avsedda åtgärderna. (Denna faktor medtages med hänsyn till att det i vissa distrikt i stadens periferi åtgår längre tid att effektuera uppdragen.)

4. Värdet av genom brott åtkommen egendom.

5. Antalet av de tillgripna motorfordon, som blivit återfunna. (Det anses av betydelse att man beaktar denna faktor för att möjliggöra en snar upptäckt av stulna motorfordon.)

6. Antalet gripanden som verkställes av den patrullerande personalen med anledning av brott.

7. Samtliga frihetsberövanden, som verkställas av patrullerande personal.

8. Antalet av ordningspolisen utredda trafikolyckor.

9. Folkmängden.

10. Gatornas sammanlagda längd i miles. (Längden av gatorna anses vara en mera representativ faktor än arealen, enär det i huvudsak är gatorna som avpatrulleras.)

Även i *Los Angeles* ha de olika faktorerna blivit inbördes värderade. Sålunda multipliceras faktor nr 1 med 4 med tanke på den särskilda angelägenheten att tränga tillbaka den grova brottsligheten. Faktor nr 2 multipliceras med 3 bl. a. därför att den anses vara i hög grad representativ och mätbar. Faktor nr 9 multipliceras med 2 därför att en stor folkmängd ger upphov till serviceåtgärder av olika slag, som inte bliva redovisade i andra faktorer.

Man räknar sedan ut de olika faktorernas procentuella fördelning å vakt-distrikten. Det sammanlagda antalet procent för varje distrikt divideras med 16 (faktorernas antal efter multiplicering). Den medelprocent, som därvid erhålles, lägges till grund för fördelningen av den personal, som återstår sedan man avdelat det för stationstjänst m. m. nödvändiga antalet polismän. Tabell 1 åskådliggör tillvägagångssättet vid fördelningen av 983 polismän, som kunna disponeras för patrulleringstjänst.

Tabellen ger också en bild av distriktens varierande struktur. Central Division är ett förhållandevis litet distrikt. Där bor 7 % av stadens be-

folkning och inom distriktet finns endast 5,3 % av den sammanlagda gatulängden. Det är dock det mest brottsbelastade distriktet (14,2 % av brotten) och där företages nära hälften av samtliga frihetsberövanden, vilket antyder att distriktet är ett tillhåll för kriminella element. Trots att Central Division geografiskt sett är ett litet distrikt, har det erhållit den största tilldelningen av personal. West Valley Division, som är det näst största distriktet i staden, har erhållit den minsta personaltilldelningen, vilket motiveras av att det ur polisiär synpunkt är ett relativt händelsefattigt distrikt.

Den patrullerande styrkans numerär är inte konstant utan varierar med hänsyn till nyanställningar, pensioneringar, avsked osv. Sådana variationer kunna föranleda ändringar i personaldispositionen. För att underlätta omfördelningen i sådana fall har man i Los Angeles på grundval av fördelningsprocenten utarbetat en tabell, utvisande hur många polismän varje distrikt skall ha vid förändringar i den sammanlagda styrkans numerär. Tabell 2 ger exempel på hur detta sker.

Tabell 2 ger vid handen, att om den patrullerande styrkan ökar med 50 polismän, Central Division av dessa skall erhålla 9 man. West Valley Division får endast en man. Minskar personalen med samma antal, förlorar Central Division 8 man och West Valley Division 3 man.

Den metodik som i det föregående beskrivits har närmast avseende på personalens fördelning i en stad med flera polisvakt-distrikt, men de principer, som därvid gälla, kunna givetvis tillämpas i alla de fall, då ett distrikt är indelat i bevakningsenheter.

Den kronologiska fördelningen

Då ett vakt-distrikt eller annan bevakningsenhet erhållit den andel av personalen, som svarar mot dess andel i bevakningsbehovet, skall personalen indelas till tjänstgöring efter det behov av bevakning, som föreligger inom distriktet vid olika tider på dygnet och under veckans olika dagar. De faktorer som inverka på denna bedömning äro i stort sett desamma som gälla den geografiska fördelningen av personalen med undantag dock för areal- och befolkning-faktorerna. Sålunda tages i första hand hänsyn till den tid då brott förövas, trafikolyckor inträffa samt gripanden och andra åtgärder företagas.

I tabell 3 anges den procentuella fördelningen per timme av olika faktorer i University Division, Los Angeles.

Den fördelning, som gjorts i tabell 3, är grundad på ett studium beträffande tidpunkten för bl. a. de tjänsteåtgärder, som vidtagits under sista kvartalet 1957. Det framgår av medelprocenten, att bevakningsbehovet stegras under kvällens lopp och når sin höjdpunkt mellan kl. 22—23. Därefter inträder en kontinuerlig minskning under natten fram till kl. 6—7 på morgonen. Bevakningsbehovet stiger sedan ganska kraftigt fram till kl. 10—11 på förmiddagen för att sedan i stort sett vara konstant under dagens lopp.

Tabell 1. Den procentuella fördelningen av olika faktorer vid bestämmandet av den patrullerande styrkans storlek i olika vaktstrukt i Los Angeles

Vaktstrukt (Patrol Divisions)	Den procentuella andelen av										Totala antalet procent	Antalet procent i medeltal	Antal pols- män
	brott och försök till brott × 4	åtgärder med an- ledning av radio- anrop × 3	tiden, som åt- går för att verk- ställa dessa åtgärder	värdet av genom brott åt- kommen egendom	stulna bilar, som åter- funnits	gripan- den med anled- ning av brott	samtliga frihets- berö- vanden	utredda trafik- olyckor	folk- mängden × 2	gatornas längd			
Central	56,8	61,5	18,9	14,6	12,6	26,7	46,9	9,4	14,0	5,3	266,7	16,7	164
University	45,6	28,5	9,6	9,5	10,5	11,3	8,3	9,6	15,2	5,3	153,4	9,6	94
Hollenbeck	18,0	18,0	5,8	3,1	9,4	5,0	3,3	3,1	7,2	2,3	75,2	4,7	46
Harbor	17,2	12,3	4,0	3,4	5,7	3,7	3,9	4,1	8,6	5,7	68,6	4,3	42
Hollywood	29,6	21,0	6,9	10,4	6,0	4,5	3,5	7,9	13,8	7,4	111,0	6,9	68
Wilshire	38,4	23,1	7,2	13,0	6,7	5,0	3,5	11,0	21,4	6,9	136,2	8,5	84
West L. A.	20,8	14,4	4,6	9,1	3,6	2,0	1,8	7,1	17,0	9,2	89,6	5,6	55
Valley	48,0	32,4	14,0	12,1	12,6	7,5	4,2	17,5	37,4	23,4	209,1	13,1	129
West Valley	16,4	6,3	2,6	2,9	4,9	1,7	0,9	4,5	15,6	11,3	67,1	4,2	41
High, Park	17,6	21,3	6,8	3,8	4,6	5,3	3,6	4,9	13,4	7,4	88,7	5,5	54
77th Street	44,0	24,6	7,5	8,7	10,8	12,6	6,9	11,6	18,6	8,1	153,4	9,6	94
Newton Street ...	32,4	24,9	8,1	7,0	8,8	12,4	11,0	5,3	7,0	2,5	119,4	7,5	74
Venice	15,2	11,7	4,0	2,4	3,8	2,3	2,2	4,0	10,8	5,2	61,6	3,8	38
Summa	400,0	300,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	200,0	100,0	1 600,0	100,0	983

Tabell 2. Personalfördelning vid ändringar i den patrullerande styrkans numerär

Vakt- distrikt	Minskning i total					Gäl- lande fördel- ning	Ökning i total					
	933	943	953	963	973		983	993	1 003	1 013	1 023	1 033
Totalt												
Central	156	157	159	161	162	164	165	168	169	171	173	
University . .	90	91	91	92	93	94	95	96	97	98	99	
Hollenbeck . .	44	44	45	45	46	46	47	47	48	48	49	
Harbor	40	40	41	41	42	42	43	43	44	44	45	
Hollywood . .	64	65	66	66	67	68	69	69	70	71	71	
Wilshire . . .	79	80	81	82	83	84	84	86	86	87	88	
West Los Angeles .	52	53	53	54	55	55	56	56	57	57	58	
Valley	122	123	125	126	127	129	130	132	133	134	135	
West Valley . .	39	40	40	40	41	42	42	42	42	43	43	
Highland Park	51	52	52	53	54	54	55	55	56	56	57	
77th Street Newton	90	91	92	93	93	94	95	96	97	98	99	
Street	70	71	72	73	73	74	74	75	76	77	77	
Venice	36	36	36	37	37	37	38	38	38	39	39	

På grundval av händelsernas fördelning på dygnet skall tjänstgöringspassen läggas ut och den för patrullering tillgängliga personalen fördelas.

Det anses i allmänhet, att ett tjänstgöringspass om möjligt bör taga sin början i samband med den tidpunkt under dygnet, då en påtaglig ökning i arbetsbördan inträder. Det är nämligen bättre, att utvilad personal får taga itu med en växande arbetsbelastning än att en sådan belastning lägges på den personal, som under längre tid har patrullerat och därför är mer eller mindre uttröttad. En granskning av tabellen utvisar, att en påtaglig arbetsökning inträder vid 10-tiden. Med anledning därav utlades följande tjänstgöringspass: 10—18, 18—2 och 2—10.

Låt oss antaga, att University Division vid en viss tidpunkt förfogar över 95 man för patrulleringstjänst. Hur skola dessa fördelas på de tre tjänstgöringspassen? Om vi återigen granska tabell 3 finna vi, att den sammanlagda medeltalsprocenten mellan kl. 10—18 uppgår till 41,1 %. En så stor procent av den patrullerande styrkan utgör 38 man. En liknande beräkning ger vid handen att kvällspasset skall tilldelas 41 och nattspasset 16 man.

Det återstår nu att för var och en av veckans dagar fastställa variationerna i bevakningsbehovet under de olika tjänstgöringspassen och att åstadkomma en personaldisposition i enlighet därmed. En sådan beräkning skall här presenteras i vad den gäller kvällspasset kl. 18—2 i University Division.

Tabell 4 visar hur de 41 polismän, som avdelats till kvällspassen, fördelas på veckans dagar.

Tabell 3. Den procentuella fördelningen å dygnets timmar av olika faktorer i University Division, Los Angeles — Fjärde kvartalet 1957

Dygnets timmar	Den procentuella fördelningen å dygnets timmar av			Medelprocenten
	åtgärder	den tid som brukas för åtgärdernas genomförande	brott	
24—1	5,1	4,4	5,1	4,9
1—2	3,1	2,4	4,1	3,2
2—3	3,7	3,8	4,3	3,9
3—4	2,8	3,5	3,2	3,2
4—5	1,2	0,9	1,2	1,1
5—6	0,9	0,8	3,1	1,6
6—7	0,6	1,3	0,9	0,9
7—8	1,7	1,7	0,4	1,3
8—9	2,5	2,8	1,1	1,8
9—10	2,3	2,0	3,0	2,5
10—11	7,2	6,2	4,4	5,9
11—12	5,5	5,9	4,0	5,2
12—13	5,4	4,9	4,1	4,8
13—14	4,9	6,2	5,1	5,4
14—15	4,4	6,1	6,2	5,6
15—16	5,2	6,2	5,1	5,5
16—17	4,8	3,8	5,9	4,9
17—18	3,7	3,4	4,4	3,8
18—19	6,0	5,2	3,1	4,8
19—20	5,8	6,2	4,2	5,4
20—21	5,0	4,2	8,1	5,8
21—22	6,0	6,0	6,4	6,2
22—23	6,2	5,6	7,1	6,3
23—24	6,0	6,5	5,5	6,0

Tabell 4 kräver måhända en närmare förklaring. Såsom tidigare nämnts, avdelas 41 man för veckans kvällspass. Polismännen i Los Angeles arbetar 5 dagar i veckan. Detta innebär, att det till kvällspassen avdelade antalet polismän fullgöra sammanlagt 205 arbetsdagar under en vecka (5 gånger 41). Tabellen utvisar, att exempelvis måndagens kvällspass representerar 14,1 % av det sammanlagda arbetet under veckans kvällspass. Följaktligen skall till tjänstgöring under måndagspasset avdelas 14,1 % av det sammanlagda antalet arbetsdagar. En sådan uträkning ger ifrågavarande pass 29

Tabell 4. Personalens fördelning å kvällspassen

Veckodag	Den procentuella fördelningen av arbetet	Antal polismän i tjänstgöring	Antal tjänstefria polismän
Måndag.....	14,1	29	12
Tisdag.....	13,5	28	13
Onsdag.....	10,4	21	20
Torsdag.....	16,1	33	8
Fredag.....	14,2	29	12
Lördag.....	17,2	35	6
Söndag.....	14,8	30	11

polismän (14,1 % av 205 = 29). De återstående 12 polismännen äro tjänstefria. Under lördagens kvällspass, som är det mest arbetstyngda, tjänstgöra 35 polismän medan 6 äro tjänstefria.

Utredningens överväganden och förslag

Då det gäller att bestämma *den patrullerande styrkans storlek* är det av betydelse att man beaktar de faktorer, som inverka på bevakningsbehovet.

En väsentlig faktor är befolkningens storlek i distriktet. Därvid bör dock tagas i beaktande, att det utanför polisdistriktets område kan finnas tätbebyggda områden, vilkas befolkning till stor del har sitt arbete förlagt inom distriktet eller tillbringar sin fritid där. Detta medför alltså en koncentration av människor i distriktet, som inte endast beror på det där mantalskrivna befolkningsantalet. Det här påvisade förhållandet gör sig särskilt gällande beträffande städerna.

Det är emellertid inte endast folkmängden som har betydelse utan även dess sammansättning. Enligt den brottsstatistik, som föreligger, är sålunda antalet brottslingar i åldern 15—20 år tre gånger större än antalet äldre brottslingar, om siffrorna sättas i relation till folkmängden i respektive åldrar. Vid bestämmande av personalstyrkans storlek måste alltså hänsyn tagas också till befolkningens fördelning i olika åldersgrupper. Vidare är det känt, att brottligheten bland män är högre än bland kvinnor och att den gifta delen av befolkningen vållar mindre bekymmer ur polisiär synpunkt än den ogifta delen. Befolkningens sammansättning i dessa avseenden spelar alltså en icke oväsentlig roll.

Distriktets belägenhet spelar också en roll i detta sammanhang. I en sjöstad måste polisen ägna särskild uppmärksamhet åt fartygstrafiken och hamnförhållandena. En turistort uppvisar ofta särskilda bevakningsproblem osv.

Distriktets areal har betydelse bl. a. ur den synpunkten, att det i vidsträckt polisdistrikt ofta uppstår spilltider i samband med själva bevakningstjänstens fullgörande samt vid utryckningar, avlösningar, avrapporteringar och andra moment i polisarbetet, som gör det nödvändigt, att polismannen förflyttar sig från en plats till en annan. Bebyggelsens karaktär får heller icke förbises. Typiska bostadsområden ger inte anledning till polisiära åtgärder i samma utsträckning som affärs- och industriområden. Förekomsten av restauranter, kaféer, danssalonger, nöjesfält och andra dylika inrättningar kräver särskild tillsyn. Likaså järnvägs- och tunnelbanestationer, parker och andra platser, som ofta bli tillhåll för det asociala klientel, som finns i distriktet.

Den växande trafiken ger polisen en allt större arbetsbörda. Vid bestämmande av personalstyrkans storlek är det därför angeläget att man tager

hänsyn till antalet registrerade fordon, trafikens sammansättning och intensiteten i den trafik, som förekommer.

En mycket viktig faktor att taga hänsyn till är också omfattningen och karaktären av de brott och förseelser, som begås inom distriktet. Särskild uppmärksamhet påkallar grövre brottslighet av sådan karaktär, att den kan förhindras genom ett aktivt uppträdande från polisens sida.

Vad utredningen här anfört får betraktas endast som en exemplifiering av den mängd av faktorer, som inverka på behovet av polispersonal. Vissa av dessa faktorer, såsom areal, befolkningsmängd och antal registrerade fordon, äro tillgängliga för en exakt värdering. Andra faktorer däremot kunna endast uppskattas. Därtill kommer att de mätningar och uppskattningar, som kunna göras, snart förlorar sin aktualitet på grund av att distriktet ändrar karaktär i olika avseenden. Det är sålunda mycket svårt att åstadkomma ett tillfredsställande underlag för bedömningen av bevakningsstyrkans storlek. Ifråga om utredningsarbete eller annan verksamhet, som inte avser bevakning, kan man däremot genom att mäta arbetsvolymen i allmänhet skaffa sig ett någorlunda säkert underlag, då det gäller att fastställa det erforderliga antalet polismän.

Ett annat problem, som sammanhänger med bestämningen av antalet patrullerande polismän, hänför sig till frågan, vilken intensitet i bevakningen man avser att uppnå. Brott och förseelser skulle kunna nedbringas till ett minimum, om så många polismän anskaffades, att det praktiskt taget vore omöjligt att föröva en straffbelagd gärning utan att bli upptäckt. Ett polisdistrikt skulle dock knappast kunna bära kostnaderna av en så intensiv bevakning. Utgifterna för hållande av polis skulle i dylikt fall väsentligt komma att överstiga de förluster, som brottsligheten vållar. — Vad här sagts om möjligheterna att genom en intensiv bevakning kunna nedbringa antalet brott och förseelser gäller för övrigt endast sådana gärningar, som kunna förhindras av polisen. Det finns vissa typer av straffbelagda gärningar, som regelmässigt undandra sig polisens upptäckt. Polisen kan exempelvis inte utöva någon tillsyn över hur människor leva i sina hem och de brott, som där förövas, kunna i praktiken inte förhindras. Vad man från polisens sida i detta avseende kan göra är att genom en mera socialt inriktad verksamhet uppspåra och till vederbörande socialvårdsmyndighet anmäla sådana missförhållanden i hemmen, som kunna ge upphov till brott. — Vidare kan nämnas, att många svåra brott, såsom mord, dråp och våldtäkt, ofta förövas under inflytande av mentala defekter. I dylika fall påverkas gärningsmannen icke i nämnvärd grad av den risk för upptäckt, som föreligger. — Vårdslöshet i trafik och andra oaktsamhetsbrott intaga en särställning. En intensiv övervakning av hur människorna bete sig i trafiken leder till skärpt uppmärksamhet och större aktsamhet hos trafikanterna men helt kan denna typ av brott icke förhindras även med en aldrig så intensiv kontroll över deras beteende.

Ur ekonomisk och praktisk synpunkt är det sålunda uppenbart, att målsättningen inte bör vara den intensitet i övervakningen, som här nämnts. Enligt utredningens mening bör man i stället sträva efter en *så stor tillgång på personal, att man genom ändamålsenliga patrulleringsmetoder kan skapa en känsla hos de potentiella lagöverträdarna att det förefinns en påtaglig risk för upptäckt.*

Det vore från flera synpunkter av värde att äga tillgång till normer för bestämmandet av bevakningspersonalens storlek i ett polisdistrikt. Polischeferna skulle därigenom bättre kunna motivera sina framställningar om personalökning. Framför allt skulle dock tillkomsten av dylika normer vara ägnade att motverka tendensen att reducera den patrullerande personalens storlek för att tillgodose personalbehovet inom andra arbetsenheter inom polisen.

En grundförutsättning för åstadkommandet av en effektiv bevakning är — såsom utredningen tidigare framhållit — att de patrullerande polismännen *fördelas till tjänstgöring efter det bevakningsbehov, som föreligger inom skilda områden och vid olika tidpunkter.* Utredningen har ansett sig kunna konstatera, att detta spörsmål hittills inte ägnats tillräcklig uppmärksamhet vid planläggningen av bevakningen. Det framstår därför som ett angeläget önskemål att åtgärder vidtagas för att främja en bättre personalfördelning.

Såsom framgår av den tidigare redogörelsen ingår det såsom ett led i PON:s organisationsundersökningar att anpassa tjänstgöringsplanerna till variationer i bevakningsbehovet. Det önskemål, som utredningen ansett vara angeläget, blir alltså tillgodosett vid nämndens undersökningar. Till följd av nämndens begränsade resurser är det dock inte möjligt för nämnden att verkställa mer än cirka 25 undersökningar varje år. Under de 7 år, som nämnden verkat, ha undersökningar utförts i cirka 200 av de nära 600 polisdistrikt, som finns här i landet. Därtill kommer att undersökningarna — särskilt vad de gälla den patrullerande personalens fördelning — efter en tid ofta bli mer eller mindre inaktuella. De faktorer, som ligga till grund för personalfördelningen, äro sålunda underkastade förändringar. Folkmängden i ett distrikt kan öka eller minska, tillkomsten av vissa anläggningar kan ha till följd att vissa brott öka i antal, att polismännen måste göra flera ingripanden än tidigare osv. De grunder för personalfördelningen, som en gång antagits, måste därför omprövas vid regelbundet återkommande tillfällen.

Med hänsyn till det anförda har utredningen funnit det angeläget, att det till polischefernas ledning utarbetas normer och anvisningar för en ändamålsenlig personalfördelning. Detta bör ske i huvudsaklig överensstämmelse med de principer, som PON hittills tillämpat. Den metodik, som kommit till användning i USA och för vilken utredningen lämnat en översiktlig redogörelse, kan jämväl härvid tjäna till viss ledning.

I de normer och anvisningar, som utredningen anser böra komma till stånd, böra vissa andra närliggande frågor behandlas. Som exempel på sådana frågor vill utredningen anföra följande.

I olika sammanhang har utredningen uppmärksammat den försvagning i patrulleringsverksamheten, som inträder vid slutet av ett tjänstgöringspass. Att den polisiära aktiviteten vid denna tidpunkt minskar, sammanhänger väl i första hand med att en fysisk och psykisk trötthet hos polismännen då börjar göra sig gällande. Men frågan sammanhänger också med en mer eller mindre framträdande tendens hos polismannen att underlåta åtgärder, som icke med nödvändighet måste vidtagas och som skulle ha till följd att han icke i tid kunde avsluta sin tjänstgöring. Vissa erfarenheter ge vid handen, att en mera påtaglig minskning i aktiviteten inträder cirka en timme före avslutning. Om det för varje polisman tillämpas samma avslutningstider i distriktet, innebär således detta att de polisiära problemen i distriktet under vissa tider på dygnet ges en otillfredsställande uppmärksamhet.

För att eliminera det här påvisade förhållandet synes det angeläget, att man i möjligaste mån åstadkommer en sådan förläggning av tjänstgöringspassen, att polismännen bliva avlösta vid olika tidpunkter. En sådan indelning av passen visar sig för övrigt ofta påkallad för att möta de behov av särskild övervakning, som föreligger vid vissa tidpunkter på dygnet.

Utredningen vill också rikta uppmärksamheten på angelägenheten av att man vid bestämmandet av bevakningsområdenas gränser tillser att områdena i möjligaste mån göras likvärdiga ur bevakningssynpunkt. Om så icke är möjligt är det önskvärt, att man för varje område bestämmer den procent av arbetsbördan, som faller på detsamma. En sådan bestämning kan ske enligt de principer, som tidigare behandlats. Därest så sker underlättas en ändamålsenlig sammanslagning av områden, vilket blir aktuellt i de fall då personaltillgången inte tillåter utsättning enligt gällande normalplan.

Utredningen föreslår att Kungl. Maj:t uppdrager åt PON att i enlighet med de riktlinjer, som här uppdragits, utarbeta normer och anvisningar för bevakningsstyrkans storlek i ett distrikt samt för en ändamålsenlig fördelning av den patrullerande styrkan.

KAPITEL 3

Bevakningstjänstens planläggning

I den föregående framställningen har utredningen behandlat bl. a. de spörsmål, som äga samband med en ändamålsenlig fördelning av den patrullerande personalen. Dessa spörsmål ha nära anknytning till de frågor, som gälla bevakningstjänstens planläggning. För att åstadkomma denna planläggning är det nödvändigt, att man äger aktuell kännedom om de polisiära problemen i distrikten och att man på grundval av en sådan kännedom ger polismännen erforderliga direktiv och anvisningar.

Dessa frågor behandlas ganska utförligt i de enkätsvar, som utredningen erhållit.

Överkonstapelsföreningen i Stockholm föreslår, att de vanligaste brotten (stöld, inbrott, överfall, sedlighetssårande handlingar m. m.) markeras på kartor vid kriminalavdelningen, där anmälningar av sådana brott sammanföras, att dessa kartor månadsvis fotograferas och att kopior av fotografierna översändas till vaktdistrikten. På vaktdistrikten borde nålkartor uppsättas beträffande trafikolyckor. Föreningen föreslår också att ordningspolispersonalens iakttagelser av prostituerade, sutenörer, homosexuella och andra asociala element systematiskt registreras. — *Föreningen Kamraterna i Stockholm* anser, att kartläggning bör ske på distriktsstationerna och omfatta inte endast brott utan även olycksfall, ordningsstörande förhållanden osv. Med ledning av denna kartläggning bör polismännen vid utsättningen informeras om vad som under det senaste dygnet inträffat i distriktet. — *En förste polisassistent i Spånga* hävdar, att en ordentligt ledd polisverksamhet med ett effektivt utnyttjande av personalen endast kan ske genom en ständigt fortlöpande kartläggning av brott och liknande händelser. — *Befälskåren inom ordningspolisens bevakningsavdelning i Norrköping* föreslår, att en överskådlig statistik upprättas över brott och att en eller flera polismän allt efter polisdistriktets och brottslighetens storlek bör få i uppgift att söka finna utvägar för dess bekämpande. Det i England förekommande systemet med »map-rooms» rekommenderas.

En poliskonstapel i Hälsingborg, som, då han skrev sitt svar, hade knappa tre års polistjänst bakom sig, ger följande synpunkter.

För att effektivisera den preventiva delen och även den repressiva delen av patrulleringen, skulle det behövas läggas upp ett register över var inbrott, överfall o. d. ägt rum, och som radiobilarna resp. den patrullerande personalen skulle föra

med sig. Registret skulle läggas upp med gatorna i bokstavsordning och en kort beskrivning över vad som förekommit. Exempel: Södergatan 51. Inbrott. Tjuvarna tog sig in från gårdssidan, slog sönder ett fönster, kom in på kontoret, där kontanter tillgreps. 21-3-57 kl. 04.15. Södergatan 77, Hanssons urmakeriaffär. Inbrott. Tjuvarna gick genom porten i Nytorgsgatan 23 och slog sönder ett fönster på affärens baksida. 29-7-57 kl. 01.50. Öresundsparken. Okänd man som antastat småflickor. 21-6-57 kl. 17.20 Öresundsparken. Okänd man antastat och förföljt kvinna 30-6-57.

På detta sätt skulle en radiobil eller en patrullerande polis komma till exempelvis Södergatan 77, gå samma väg som tjuvarna och kontrollera, om allt är i sin ordning; eller en radiobil komma till Öresundsparken, låta en av konstaplarna avpatrullera parken i fem eller tio minuter. Skulle radiobilen få anrop, finns det ju möjligheter för föraren att påkalla den andres uppmärksamhet. Alla skumma element skulle efter en tid säkerligen få den känslan, att polisen kunde dyka upp var som helst och när som helst. Nu kan alla tjuvar operera relativt ostört, därför att sällan eller aldrig en patrullerande ger sig in på en bakgård och därigenom skulle kunna upptäcka ett ev. inbrott. Den patrullerande håller sig på trottoaren, och från den synvinkeln verkar allt lugnt; radiobilen kommer på gatan och har inte stor chans att upptäcka något sådant. Som exempel till ovanstående kan nämnas, att en urmakeriaffär haft påhälsning av tjuvar sex gånger och att tjuvarna *varenda* gång gått samma väg: genom en port från en sidogata, över en gård och in bakvägen till affären. Utifrån gatan kan allt verka i sin ordning. Många andra sådana exempel skulle kunna framföras.

Fördelen med ett register skulle vara, att alla patrullerande och radiobilförare fick reda på var inbrott brukade begås och var den allmänna säkerheten var i fara. Under nuvarande förhållanden får man aldrig reda på något sådant utan att man själv är med. Sedan talar man om det för några kolleger och sedan är den saken ur världen. Det stora flertalet patrullerande får inte reda på det, fastän det är kanske både tredje och fjärde gången inbrott förövas på samma ställe.

Mellan klockan ett och sex är ju gatorna praktiskt taget folktomma, och då skulle en patrullerande med fördel utöva kontroll med tillhjälp av ett sådant register. Dessutom skulle ett sådant förfarande ge lite mening och innehåll åt de många gånger trista nattimmarna. Formatet på registret skulle vara behändigt. För en radiobil skulle det omfatta hela polisdistriktet eller det distrikt som den var tilldelad, och för en patrullerande skulle registret inte vara större än att han kunde ha det i fickan, och omfatta det bevakningsområde, som han var tilldelad.

Förseelser såsom fylleri, två på en cykel, felparkeringar m. m. skulle givetvis inte vara med i registret. Däremot skulle det finnas en aktuell avdelning i registret. Där skulle antecknas händelser som krävde tillsyn oftare, t. ex. fönsterkrossning i avlägset belägna fabriker o. d., skadegörelse på byggnadsplatser, oväsen av mopedister på vissa samlingsplatser, »spritfester i det gröna» osv. När ordningen var återställd och tillsyn i fortsättningen var överflödig, exempelvis efter en månad, skulle platsen strykas ur registret för att inte belamra den aktuella avdelningen i onödan.

En förste polisassistent vid statspolisen i Jönköping anför följande:

För att nå ett verkningsfullt resultat måste allt arbete planläggas, så även polismannens. För närvarande torde ej någon plan förekomma eller tillämpas utan avlösningarna gå till sina linjer eller distrikt med allmän uppgift att tillse ordning och säkerhet. För den oerfarne och oskolade polismannen måste ett sådant förfaringssätt kännas ganska meningslöst. Följden blir också att polismannen i huvud-

sak tillser parkering, att ingen berusad uppträder på platsen eller någon oordning förekommer. Massor av arbetsuppgifter ser han helt enkelt ej, enär han ej erhållit uppgift om vad som kan förekomma eller kanske ej känner till det lagrum arbetsuppgiften faller in under.

För att råda bot på nu rådande förhållanden borde arbetet planläggas för en tidsperiod av exempelvis ett kvartal i sänder. Hänsyn tages därvid till årstiden, den trafikintensitet, som råder, och kommande nöjeställningar med anhopning av större folkskaror etc. Personalen disponeras sedan på sätt som är mest lämpligt för den aktuella perioden med hänsyn till de särskilda arbetsuppgifterna. Därest en oförutsedd händelse skulle inträffa omdisponeras personalen för den aktuella arbetsuppgiften. Som ex. på arbetsuppgifter, som kunna planläggas, må nämnas rattfyllerikontroller vid helger, i kräfttider etc., kontroll av överbelastade motorfordon, flygande inspektioner, hastighetskontroller, kontroll av olaga upplag osv. Som arbetet nu är upplagt hänger allt på polismannens initiativ om någon av de nämnda uppgifterna bli kontrollerade och anledningen härtill är att den jourhavande fpa, som gör utsättningarna, har så stora arbetsuppgifter, att han ej hinner ägna sig åt planläggning i större omfattning. Jourhavande är i allmänhet glad för att intet särskilt »kommer in» utöver de löpande ärendena. Då många chefer ej sätta värde på planlagt arbete utan anse, att det bör göras vid sidan av det ordinarie, får planläggningen anstå. Den man som får denna arbetsuppgift bör således frikopplas från visst annat arbete och till sin hjälp utnyttja redan befintlig statistik, som givetvis under hand skall utbyggas till fromma för kommande arbeten.

Poliskommissarien i Motala hävdar att en fortlöpande kartläggning av brott och andra liknande händelser bör ske inom de olika polisdistrikten och anför därom följande:

En fortlöpande kartläggning av brott och andra liknande händelser bör ske inom de olika polisdistrikten. En sådan kartläggning förekommer här och var men är icke så vanlig som vore önskvärt. Kartläggningen är av särskilt värde då fråga är om seriebrott och trafikolyckor. I Motala förekom vid ett tillfälle en hel del stölder av till torkning uthängda tvättkläder. Dessa stölder markerades på karta, och när den skyldige så småningom ertappades kunde man konstatera att kartmarkeringen stämde väl överens med den misstänktes väg mellan arbetsplatsen och bostaden. I detta fall skedde icke uppklarandet av brotten uteslutande med hjälp av kartläggningen, men denna var av stort värde för den yttre spaningen och sedermera vid förundersökningen.

Erfarenheter här i landet

Under sitt arbete har utredningen erfarit, att man i flera polisdistrikt här i landet systematiskt registrerar de förhållanden, som kräva särskild uppmärksamhet, och att man med ledning av vad som därvid framkommer lämnar polismännen erforderliga anvisningar och direktiv. Ett gott exempel på hur detta sker utgöra de metoder, som tillämpas i Karlstad. Sedan år 1956 har man vid kriminalpolisen i Karlstad på en karta i skala 1:5 000 markerat platserna för bilstölder och inbrottsstölder samt försök till sådana brott. Bilstölderna markeras med blå och inbrotten med röda nålar. Avsikten med markeringen är i första hand att erhålla en uppfattning om var

brotsfrekvensen är mest oroande och var bevakning och kontroll därför är särskilt påkallad. Nålar sitta kvar under ett kalenderår. Vid årsskiftet fotograferas kartan med färgfilm. Ett fotografi överlämnas till kommissarien vid ordningspolisen. Följande exempel belyser kartans värde. — Under år 1956 inträffade på en plats i staden ett onormalt stort antal bilstölder. Bevakningen inriktades på denna plats och det kungjordes i pressen, att risken för bilstöld där var mycket stor. Följande år inträffade på platsen inte en enda bilstöld, oaktat bilar stått parkerade där i minst lika stor omfattning som under år 1956. — Utredningen har erfarit, att man i Karlstad avser att bygga ut systemet bl. a. genom att på kartan även markera var stulna bilar återfinnas. Ur spaningssynpunkt anses uppgifter därom vara av värde.

Sedan flera år tillbaka finns i Karlstad även en karta för markering av trafikolyckor. Markeringen sker med olikfärgade nålar allt efter olyckornas svårhetsgrad (svart för dödsolyckor, röd för olyckor med svåra personskador, vit för olycka med endast mindre materiella skador som följd etc.). Kartan ligger till grund för planläggningen av trafikövervakningen men ger också upplysningar om var man genom trafiktekniska anordningar lämpligen bör söka undanröja risken för trafikolyckor.

Värdet av registrering i fråga om trafikolyckor har särskilt uppmärksamats inom statspolisen. Såsom framgår av en redogörelse av poliskommissarien Folke Ohlsson i Nordisk kriminalteknisk tidskrift årg. 1959, nr 4, rekommenderade statspolisintendenten år 1955 landets statspolisföreståndare att på en generalstabskarta över respektive län utmärka platsen för varje trafikolycka. Markeringen skulle ske med nålar i olika färger allt efter olyckans svårhetsgrad. Genom metoden skulle särskilt olycksbelastade vägsträckor kunna uppmärksammas, vilket skulle kunna gagna statspolisens trafiksäkerhetsfrämjande arbete. Senare har statspolisintendenten utfärdat tjänsteföreskrifter angående statistisk bearbetning av vägtrafikolyckor. I enlighet med dessa utmärkas sedan år 1958 i varje län inträffade trafikolyckor på karta med s. k. flambonålar med olika bokstavsbezeichnungar angivande olyckans typ enligt särskild förteckning. Olyckor med dödlig utgång, med personskada respektive egendomsskada erhålla därjämte särskild markering. Uppgifter om olyckorna erhållas från de statistikblanketter, som polisen upprättar i samband med utredning om trafikolyckor. För att bl. a. skapa en lämplig översikt över trafikolyckornas fördelning i tiden (månad, veckodag och klockslag) och på olika vägar i länet m. m. föres även en särskild liggare. Uppgifterna sammanställas för varje år med angivande av den procentuella fördelningen av olika olyckstyper.

Genom den markering, som sker på kartan, och de enkla anteckningar, som göras i den kompletterande liggaren, erhålles sålunda för varje trafikolycka, som kommit till polisens kännedom, uppgift om plats, olyckstyp, svårhetsgrad, tid, vägförhållanden och siktförhållanden. Dessa uppgifter äro av värde främst i följande hänseenden.

1. Övervakningens förläggning i tid och rum kan planeras med hänsyn till övervakningsbehovet.

2. Om markeringen på kartan visar, att onormalt många olyckor hopats på samma plats, tages kontakt med vederbörande polischef och väghållare för gemensam undersökning huruvida fel på vägen eller trafikordningarna på platsen kunna vara anledningen till olycksanhopningen eller om lokal trafikföreskrift är erforderlig.

3. Aktuella och lokalbetonade uppgifter av värde för trafikundervisningen i skolorna samt för den allmänna trafiksäkerhetspropagandan kunna erhållas.

4. Polispersonalen kan hållas fortlöpande underrättad om trafiksäkerhetssituationen inom det egna tjänstgöringsområdet.

Då det gäller att effektivisera den patrullerande verksamheten är det av betydelse inte endast att man äger kännedom om de brott och trafikolyckor, som inträffa. Den patrullerande polismannen fullgör sin brottsbekämpande uppgift även genom att ägna det kriminella klientelet en diskret observation, att spana efter personer, som äro efterlysta med anledning av brott och rymning, att efterforska genom brott åtkommen egendom osv. Detta förutsätter att man har tillgång till samlade och lättillgängliga uppgifter beträffande de personer och det gods, varom här är fråga. I Karlstad tillämpas följande förfarande.

För att göra det möjligt för de patrullerande polismännen att ägna uppmärksamhet åt *personer, som äro kända för kriminell eller annan asocial livsföring* upprättas *spaningskort*. På sådant kort lämnas person- och signalementsuppgifter samt andra upplysningar av betydelse. På kortet fästes också ett fotografi av vederbörande. Dessa kort samlas i bokstavsordning i en kortlåda, vilken förvaras på bevakningsavdelningens vaktrum.

För att underlätta de patrullerande polismännens *efterspaning av personer, som äro misstänkta för brott, samt eftersökning av egendom, som åtkommits genom brott*, upplägges *spaningspärm I*. I denna pärm insätts de anmälningar om brott, som upptagas vid kriminalavdelningen och beträffande vilka det anses av värde, att en med ordningspolisen samordnad spaning kommer till stånd. Anmälningarna samlas under tre upplägg. *Upplägg A* avser brott, förövade av till namnet kända personer. Har spaningskort upprättats beträffande sådan person, förses kortet med en ryttare. *Upplägg B* avser anmälningar om brott, förövade av personer, som icke äro till namnet kända men beträffande vilka tillfredsställande signalement dock finnes. *Upplägg C* avser egendom, som klart kan identifieras och som har sådant värde att särskilda eftersökningsåtgärder äro motiverade (exempelvis motorfordon).

Innan en anmälan insättes i spaningspärmen förses den med påskrift om de åtgärder, som skola vidtagas, därest vederbörande person eller egendom

anträffas. Där antecknas också namnet på den kriminalpolisman, med vilken den patrullerande polismannen kan taga kontakt för erhållande av kompletterande upplysningar.

Uppläggningsen av spaningskort och spaningspärm I ombesörjes av kriminalavdelningens personal, som också svarar för att den utgallring sker, som föranledes av att efterspanade personer gripits och eftersökt gods anträffats. Utgallring skall också ske beträffande »omöjliga anmälningar», dvs. sådana där det på goda grunder kan antagas, att efterspaning genom den patrullerande personalen icke kommer att leda till något resultat. I vissa fall skall ordningspolisen ombesörja utgallringen, nämligen då personer gripas eller gods anträffas av de patrullerande polismännen. Vederbörande person eller egendom skall då överlämnas till kriminalavdelningen jämte den aktuella anmälningen, som förses med uppgift om tid och plats för åtgärden och namnet på den polisman, som verkställt densamma.

I *spaningspärm II* antecknas på spaningsblanketter alla de iakttagelser och kontroller m. m., som ske beträffande personer, för vilka spaningskort blivit upplagda. Där göras också anteckningar beträffande andra personer, vilkas beteende i ett eller annat avseende förefaller polismannen misstänkt.

Det system, som här beskrivits, började tillämpas i Karlstad under sommaren 1958. Poliskommissariaten i staden har till utredningen överlämnat ett yttrande beträffande sina erfarenheter av detsamma. I detta yttrande anföres bl. a. följande.

Vad beträffar »kortlåda med spaningskort» har redan framgått, att särskilt den yngre personalen men även i viss mån den äldre kommit att lära känna personer, som äro kända för asocial livsföring och anses utgöra en latent fara för fortsatt brottslighet och lösdriveri. Flera av de i samma register upptagna och avbildade personerna ha gjort sig skyldiga till grova brott såsom grov stöld, rån, dråp och försök till sådant brott, våldtäkt m. m. Det finnes sålunda all anledning att polispersonalen så snart och så ingående som möjligt lär känna dessa personer. På grund av detta registers förefintlighet ha självfallet i detsamma förekommande personer blivit föremål för stor uppmärksamhet från till fots och i bil patrullerande polispersonals sida.

Beträffande »spaningspärm I», som avser att effektivisera efterspaningen av för brott misstänkta personer och genom brott åtkommet gods av större vikt, torde få anses att även detta varit till stor nytta och starkt bidragit till att sprida kännedom om vad som egentligen pågår inom detta område.

De uppgifter som införas i »spaningspärm II» anser jag ävenledes vara av den allra största betydelse. De anmärkningsvärda beteenden, som antecknas i samma pärm, ha redan visat sig vara av stort värde och komma säkerligen att bli det ännu mera i framtiden, då det gäller att få kontroll på en del personers olika förhållanden såsom med avseende på uppehållsplatser, vederbörandes förhållande till alkoholhaltiga drycker m. m.

De kartor och register, som finnas i Karlstad, studeras regelbundet av de patrullerande polismännen och från befälets sida kontrollerar man, att polismännen äger aktuell kännedom om de förhållanden, som uppenbaras

genom kartor och register. På grundval bl. a. av kartor och register utarbetas vidare arbetsprogram för polismännen. Utredningen har studerat ett antal sådana program och funnit dem vara i hög grad ägnade att stimulera polismännen till ett aktivt handlande under tjänstgöringen. Ett av de program, som utredningen tagit del av, gällde arbetet för det rörliga kommandot under en sommarvecka. Där anbefalles täta kontroller på ett antal uppräknade platser, där det asociala klientelet ofta samlas och på vissa badplatser, där stölder ur de badandes kläder föröfvats osv. I programmet anges i korthet skälen, varför åtgärd på en plats är erforderlig. I viss utsträckning lämnas också anvisningar om vad polismannen lämpligen bör iakttaga i sin tjänstgöring på den plats, där kontroll anbefalles.

Ytterligare kan nämnas att vid kriminalpolisen i Stockholm sedan några månader pågått försök att genom registreringar av polispersonalens ingripanden och iakttagelser åstadkomma ett samlat material över brott och brottslingar jämte icke kriminaliserad asocialitet av sådan art att den väcker polisens uppmärksamhet och bedömes värd att registrera. Speciellt intresse ägnas åt personer med påfallande brottsbelastning, svårt asociala personer samt barn och ungdom, vars beteende eller situation kräver speciell uppmärksamhet.

Registreringsuppgifterna inkomma per telefon eller i form av enkla promemorior från polispersonalen. Själva registreringsarbetet och det kontinuerliga gallringsarbetet utföres av kontorspersonal. För varje dag beräknas omkring 500 registreringsfaktorer bli införda i ett alfabetiskt namnregister av typ Flexo radregister. Systemet bygger på sammanförande av aktuella uppgifter rörande mot viss person av olika polismän inom distriktet vidtagna åtgärder. När antalet registreringar beträffande samma person uppgår till tio, sammanföras dessa på ett för vederbörande person upplagt spaningsblad. De olika spaningsbladen ordnas efter födelsenummer, förses med identifieringsuppgifter, fotonummer o. dyl. samt kompletteras med hänvisningar till andra upplysningskällor. Samtidigt sker en omarbetning av uppgifterna till ett kodsysteem, varefter de införas i radregistret, som medger mycket snabba besked. Efter sammanställningarna brännas grunduppgifterna liksom sådana enstaka uppgifter, som ej ha intresse ur spaningssynpunkt.

Registret syftar till ökad kontroll av brottslingars och andra asociala personers förehavanden och till att begränsa dessa personers möjlighet till anonymitet i storstaden. I samband med alibikontroller och dylikt torde ur registret bl. a. kunna erhållas upplysningar om på vilken plats en viss person uppehållit sig vid en viss bestämd tidpunkt. Genom den möjlighet som här ges att tidigt uppmärksamma beteenden, som vid upprepning tyda på en utveckling mot brott, bör åtgärder på ett tidigare stadium kunna vidtagas i brottsförebyggande syfte.

Erfarenheter från andra länder

Vid sitt studium av polisverksamheten i andra länder har utredningen funnit, att man där ofta vidtagit särskilda åtgärder för att få till stånd en större planmässighet i bevakningstjänsten. Det förekommer sålunda att man på kartor markerar händelser av skilda slag, som påkalla åtgärder från polisens sida. Det mest belysande exemplet utgör den kartläggning av brott och olyckor, som förekommer i the Map Room vid New Scotland Yard. Utredningen har ansett det vara av värde att här lämna en relativt utförlig redogörelse för denna verksamhet.

Kartrummet har inrättats i syfte att skapa ett underlag för planläggningen av polisens verksamhet men har kommit att tjäna många andra ändamål. Över varje distrikt i staden finns två kartor. Den ena är avsedd för de brott, som förövas, och den andra för de olyckor, som inträffa. Kartorna är tillverkade i så stor skala, att de ge en god överblick, även om markeringarnas antal är stort. Markeringarna borttagas sedan 6 månader förflutit från tiden för brottets begående eller olyckans inträffande. Därigenom ger kartorna alltid en bild av läget under den senast förflutna 6-månadersperioden. Kartorna äro föremål för ett intensivt studium från polismännens sida. Under det första halvåret 1959 besöktes sålunda kartrummet av inte mindre än 2 500 polismän.

Markeringarna på de *kartor, som avse brott*, göras med ledning av redogörelser angående brott, som kl. 8 varje morgon inges till kartrummet från stadens olika vakt-distrikt. En sådan redogörelse innehåller uppgifter om de gärningar, som under de senaste 24 timmarna kommit till polisens kännedom. De upplysningar, som redogörelserna innehålla, överföras till en nålförsedd flagga. Flaggans färg och form anger, vilket slag av brott det är fråga om, och av nålhuvudets färg framgår vilken typ av fastighet, som blivit utsatt för brott. Mellan nålhuvudet och flaggan fästes ringar, vilkas färg anger den del av dygnet, då brottet förövades, vilket tillvägagångssätt gärningsmannen använde osv. Vissa data av betydelse antecknas på flaggan. Den färdigställda flaggan placeras på den plats, där brottet förövades. Personalen i kartrummet ägnar kartorna ett fortlöpande studium och delger vederbörande polismän alla de upplysningar, som kunna vara av särskilt värde ur övervaknings- eller spanings-synpunkt. Underrättelser lämnas exempelvis då det förövas ett onormalt stort antal brott på en och samma plats, om det regelbundet förövas en viss typ av brott med ett karakteristiskt tillvägagångssätt osv. Om en person grips som misstänkt för ett visst brott kan kartorna lämna upplysning om, vilka ytterligare brott, som den misstänkte bör höras om. Det förekommer också i viss utsträckning att man upprättar specialkartor beträffande vissa brottstyper. Detta är exempelvis fallet med kassaskåpsinbrott och stölder av utrustning, som användes såsom hjälp-

medel vid förövande av kassaskåpsinbrott. Specialkartor finnas också, som utvisa var motorfordon tillgripas och var de återfinnas.

Som tidigare nämnts finns särskilda *kartor för trafikolyckor*. Markeringarna på dessa kartor göras med ledning av de rapporter om olyckor, som upprättas. Ett studium av markeringarna ger en god uppfattning om olyckornas händelseförlopp m. m.

Dessa kartor över trafikolyckor ha betydelse inte endast för planläggningen av polisens trafikövervakande arbete utan också för det trafiksäkerhetsarbete, som bedrivs av andra myndigheter. Anhopning av olyckor på en viss plats kan sålunda påvisa behovet av trafiksignaler, övergångsställen, skyddsräck osv.

Samtliga polismän har inte tillfälle att regelbundet besöka kartrummet. Därför lämnas varje kvartal med ledning av kartorna en redogörelse för sådana förhållanden, som ha betydele för den trafikövervakande verksamheten.

Det skall slutligen påpekas, att kartorna ge goda möjligheter att mäta effekten av de åtgärder, som företagas i syfte att undanröja brott och olyckor.

Av särskilt intresse är vidare en registreringsmetod som tillämpas bl. a. i *Bern* i Schweiz. Man för ett register över samtliga fastigheter i staden. Varje gata utgör en särskild avdelning i registret och för varje fastighet upplägges ett kort, på vilket man gör anteckning om stölder, bränder, lägenhetsbråk och andra händelser av polisiärt intresse som inträffat i fastigheten. Anteckningarna innefatta en kortfattad redogörelse för händelsen med en hänvisning till den anmälan eller det protokoll, som lämnar en mera utförlig beskrivning av händelseförlopp m. m. Med hjälp av detta register kan man med lätthet avgöra, vilka fastigheter som böra bli föremål för särskild tillsyn och hur tillsynen bör utövas. Registret har givetvis också betydelse för den spanande verksamheten.

Utredningen har i tidigare sammanhang erinrat om att polismännens iakttagelser om förhållandena i distriktet ha väsentlig betydelse, då det gäller att planlägga bevakningen. I andra länder försöker man därför på olika sätt stimulera polismännen att rapportera inte endast brott och förseelser utan även övriga förhållanden, som kunna ha polisiärt intresse. Av särskild betydelse anser man det vara att polismännen noggrant observera och till befälet rapportera de förhållanden, som kunna antagas ha samband med ett planerat eller redan förövat brott. Som exempel kan nämnas, att man i *Oakland* i Californien utrustat polismännen med ett blankethäfte för sådan observationsverksamhet (*>field interrogation form<*). I detta häfte antecknar polismannen alla de misstänkta beteenden och förhållanden, som icke utgöra grund för ett gripande, men som ändå kunna tyda på brottslig verksamhet. Polismännen anmodas att kontrollera personer, som syssla lösa vistas ute på nätterna, som uppehålla sig på sådana platser och under sådana förhållanden, att det kan antagas att de fungera som vakt vid in-

brott, som bär på gods, vilket möjligen kan vara stulet osv. Polismännen anteckna numret på bilar, som kan antagas ha kommit till användning vid brott eller som innehålla gods, vilket kan misstänkas vara stulet osv. De ifyllda blanketterna överlämnas till vederbörande befäl. Om ett brott förövats, granskar man blanketterna till utrönande av huruvida de förhållanden, som där antecknats, möjligen kunna äga samband med brottet.

Den observerande verksamhet, som här beskrivits, har värde för den utredning om brott, som kriminalpolisen bedriver, men har också betydelse för planläggningen av den patrullerande verksamheten. Sådana observationer kunna nämligen utvisa exempelvis att en viss plats börjat bli tillhåll för asocialt klientel och att det därför finns anledning att förstärka bevakningen på en sådan plats.

Den kunskap om förhållandena i distriktet, som vinnes genom kartläggning och registrering av brott och olyckor, måste på lämpligt sätt delges polismännen i form av direktiv och anvisningar. Vid sitt studium av polisverksamheten i USA och Storbritannien har utredningen funnit, att man där fäster stor vikt vid att polismännen hållas väl underrättade om förhållanden som påkalla deras ingripanden och att de erhålla bestämda arbetsuppgifter.

Innan polismannen i *New York* lämnar distriktsstationen för att börja patrulleringen skall han i sin minnesbok anteckna meddelanden av olika slag, som inkommit till stationen. Larmen kunna gälla stulna bilar, saknade och efterlysta personer osv. På en särskild tavla i stationen anges dessutom uppgifter om förhållanden i hans bevakningsområde, som han bör ägna särskild uppmärksamhet åt. Även därom gör han anteckning. Innan polistyrkan utgår från stationen ställer den slutligen upp sig i led framför »the station desk» och får där av polisbefälet ytterligare order och instruktioner, som finnas påkallade. I *Aberdeen* utfärdas för den patrullerande personalen varje dag en order, som innehåller aktuella underrättelser om händelser i staden (utsträckt tid på restauranter och danssalonger, särskilda tillställningar osv.), uppgifter om alla anmälda brott, försvunna personer, gripna brottslingar i staden m. m. Denna order delges all personal. Den medföres i polisbilarna och anslås på polisstationen. I *Glasgow* utges varje dag ett cirkulär med likartat innehåll. Därjämte tillämpar man det systemet, att alla klagomål (alltså inte anmälningar om brott), som inkomma från allmänheten, utskrivs på ett formulär, som lämnas till polismannen i det berörda området. Polismannen har 14 dagar på sig att utreda klagomålet och skall därefter redovisa ärendet för befälet. I *Yorkshire West Riding* utges en förteckning i fickformat med beskrivning över bilar, som innehas av kända brottslingar. Dessa medföres under kvällar och nätter och ha visat sig göra god nytta. I *Salford* har man på varje distriktsstation en stor väggharta över distriktets område. Där utmärkas alla under det senaste året förövade inbrott. Markeringarna beträffande de två sista veckornas inbrott äro försedda

med trådar till kartans ram, där korta beskrivningar över de aktuella inbrotten finnas. Det åligger varje patrullerande polisman att regelbundet studera denna karta.

Utredningens överväganden och förslag

På grundval av bl. a. de enkätsvar, som avgivits, har utredningen ansett sig kunna konstatera, att den patrullerande verksamheten icke alltid planlägges med den omsorg, som vore önskvärd. I alltför stor utsträckning förekommer det, att polismännen sättas ut till tjänstgöring utan att bliva informerade om de händelser av polisiärt intresse, som inträffat i bevakningsområdet och utan att lämnas direktiv om vad de särskilt skola ägna uppmärksamhet åt och vilka åtgärder de skola vidtaga. Patrulleringen kännetecknas i sådana fall av en anmärkningsvärd brist på aktivitet.

För att få till stånd en bättre ordning i detta hänseende är det nödvändigt att särskilda åtgärder komma till stånd för att man i polisdistrikten skall kunna få en samlad överblick över de händelser och förhållanden m. m., som kräva polisiära insatser, att man bearbetar de insamlade uppgifterna och att man med utgångspunkt därifrån ger de patrullerande polismännen anvisningar om vilka åtgärder de skola vidtaga under patrulleringen. Hur en sådan verksamhet i detalj skall ske, beror på distriktets storlek och andra förhållanden. I ett distrikt, där det inträffar ett stort antal brott och olyckor, är behovet av en samlad överblick större än i ett relativt händelsefattigt distrikt. I ett polisdistrikt, där kriminalavdelning finnes, uppstår frågan var den systematiska bearbetningen skall verkställas. Arbetar ordningspolisen på flera vakt-distrikt, uppkommer spørgsmålet om bearbetning skall ske centralt eller på de olika vakt-distrikten osv. De förhållanden, som råda inom polisdistriktet, avgör också hur direktivverksamheten skall bedrivas. — Trots vanskligheten att ge generella anvisningar har utredningen ändock ansett sig böra redovisa sina allmänna synpunkter på de spørgsmål, varom här är fråga.

För att erhålla en överskådlig bild av de brott och trafikolyckor, som inträffa i distriktet, torde systemet att med nålar markera dessa på kartor vara överlägset varje annan metod. Det är angeläget att denna markering göres på sådant sätt, att man snabbt kan skaffa sig en närmare kännedom om de markerade händelserna. Detta kan ske genom att ge detaljerna i själva markeringen en viss betydelse. Denna metod förefaller vara den enda tänkbara i ett distrikt, där händelsernas antal är stort. En närmare kännedom om dessas art kan också erhållas, om man låter siffror på nålarna hänvisa till kortfattade redogörelser. Kartorna böra ge en aktuell bild av situationen. Det är därför nödvändigt, att markeringarna göras så snart som möjligt efter det händelserna inträffat ävensom att markeringarna borttagas sedan viss tid — exempelvis ett halvår — förflutit.

I allmänhet böra endast sådana brott markeras, som kunna förhindras av

de patrullerande polismännen, såsom inbrott, tillgrepp av bilar, våldsbrott av olika slag, som inträffa på allmän plats, osv. Vilka händelser av detta slag som skola markeras, beror bl. a. på den utsträckning i vilken de förekomma i distriktet. I mindre polisdistrikt kanske det inte är nödvändigt att markera andra händelser än trafikolyckor. I större distrikt torde det ofta vara ändamålsenligt att upprätta särskilda kartor för vissa slag av brott och i allmänhet synes det lämpligt att en särskild karta upprättas för trafikolyckorna med hänsyn till deras mångfald i förhållande till andra händelser.

Enligt Kungl. kung. den 21 april 1939 (nr 144) har polisen ålagts att för varje trafikolycka, som kommer till dess kännedom, lämna uppgifter därom på särskild blankett till statistiska centralbyrån. Ett exemplar av blanketten behålles av polisen. Studiet av dessa blanketter ger en god uppfattning om olyckornas förlopp och orsaker. Utredningen anser därför, att blanketterna böra ligga till grund för den markering av trafikolyckor, som här förordats. Skulle nålmarkeringar icke anses erforderliga, böra de uppgifter, som blanketterna innehålla, i vart fall bli föremål för systematisk bearbetning i tabellform.

En planmässig ledning av den patrullerande verksamheten förutsätter också att man har tillgång till samlade uppgifter om aktuella efterlysningar. Viktiga underrättelser i detta hänseende lämnas i vissa centralt utgivna publikationer. Här avses i första hand tidningen Polisunderrättelser (PU), som utgives av statens kriminaltekniska anstalt. Tidningens innehåll är uppdelat på olika avdelningar. I avdelning A återfinnas sålunda bl. a. personer, vilka äro anhållna eller häktade eller efterlysta jämlikt 24 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken. Personer, som äro efterlysta av annan anledning än misstanke om brott, återfinnas i den av anstalten utgivna Spärrlistan. En värdefull publikation är också Spaningsboken, som är ett register till avdelning A i Polisunderrättelser och som utgör en förteckning över alla de efterlysningar i denna avdelning, som vid en viss tidpunkt äro aktuella.

I ett polisdistrikt kan det härutöver föreligga behov av register, upptagande underrättelser som äro särskilt aktuella för distriktet. Beträffande dylika register synes den metodik böra tjäna till vägledning, som utarbetats i Karlstad och för vilken en redogörelse lämnats i detta kapitel.

Av betydelse för planläggningen äro också de rapporter om förhållandena i distriktet som avgivas av de patrullerande polismännen, ävensom de klagomål av skilda slag, som inkomma från allmänheten. Det är därför angeläget att upplysningar av detta slag bliva registrerade. Av stort intresse i detta sammanhang är den tidigare beskrivna registreringsmetod, som på försök tillämpas i Stockholm och som synes ge en god kartläggning av brottsliga eller på annat sätt asociala personers förehavanden. Då registreringsförutsättningen i detta register är en annan än den, på vilken den officiella polisstatistiken grundar sig, kunna sannolikt vissa statistiska, vid forskning användbara faktorer erhållas ur registret.

Den kunskap, som markeringar och registreringar skänker, kan exempelvis uppenbara att det på en plats inträffar ett onormalt stort antal trafikolyckor och att orsaken till dessa är en viss felaktighet i förarnas körsätt, att det i ett mera avsides beläget bostadsområde förövas påtagligt många butiksinbrott, att i vissa parkområden människor bli ofredade eller skadegörelse sker på belyningsanordningarna, att det på vissa parkeringsplatser inträffar ett stort antal stöldur parkerade bilar osv. Kännedomen om dessa och andra liknande förhållanden motiverar särskilda kontrollåtgärder från de patrullerande polismännens sida.

Utredningen anser att anvisningar och direktiv om sådana åtgärder i princip böra lämnas skriftligen med skyldighet för polismannen att senare lämna rapport om det sätt, på vilket han utfört sin uppgift, och om vad han därvid erfarit. Skriftligheten har betydelse ur flera synpunkter. Därigenom tvingas polisbefälet till större omsorg och eftertanke. Den enskilde polismannen känner större ansvar för sin uppgift och han glömmer inte bort de order, som han fått. Anvisningar och direktiv böra ges särskilt för varje bevakningsområde. Om de skola ges dagligen eller för en längre tidsperiod beror bl. a. på angelägenheten av skyndsamhet ifråga om effektueringen av förekommande uppgifter. I detta sammanhang vill utredningen förorda, att det — i varje fall i de större städernas polisdistrikt — utarbetas en sammanfattande redogörelse för de förhållanden, som äro av betydelse för polismannen. Denna redogörelse bör finnas tillgänglig på personalens samlingsrum.

Vid genomförandet av den planläggning av verksamheten, som utredningen här skisserat, uppstå åtskilliga spørsmål, som närmast äro av teknisk och kontorsmässig karaktär. Det gäller exempelvis att avgöra, i vilken skala kartor för brott och olyckor skola utföras, vilket underlag kartorna skola ha, efter vilka metoder markeringarna böra göras osv. I den mån register upprättas, uppkomma spørsmål om registerkortens storlek och text m. m. — Utredningen föreslår, att Kungl. Maj:t uppdrager åt PON att utarbeta anvisningar i dessa hänseenden.

KAPITEL 4

Patrulleringstjänstens fullgörande m. m.

Såsom utredningen tidigare framhållit riktas i enkätsvaren den anmärkningen mot bevakningstjänstens fullgörande, att polismännen visa en alltför stor passivitet under patrulleringen. I enkätsvaren förekomma sålunda uttalanden om att många polismän inte träda i verksamhet annat än då fyllerister komma i deras väg eller då trafikolyckor eller andra händelser inträffa, som tvinga dem att ingripa. Den främsta anledningen till denna passivitet uppges vara den brist på planläggning och arbetsledning, som utredningen behandlat i föregående kapitel. Vidare uppges det, att polismännen ofta ha bristande kunskaper om de lagar och författningar, vilkas efterlevnad de äro satta att vaka över. Till dessa frågor återkommer utredningen i annat sammanhang.

I flera enkätsvar framhålls vidare betydelsen av att polismannen äger en ingående person- och lokalkännedom, att han är informerad om de rutinmässiga arbetsuppgifter, som åvila en patrullerande polisman, och att han tillämpar en riktig patrulleringstaktik. Bristande kunskaper i dessa hänseenden uppges vara en framträdande orsak till att många polismän inte uppträder med den aktivitet, som vore önskvärd.

Polisföreningen Kamraterna framhåller, att en god person- och lokalkännedom »är synnerligen viktig för ett effektivt bedrivande av polisverksamheten, varför alla åtgärder, som kan öka denna kännedom, bör vidtagas». *En poliskommissarie i Stockholm* gör gällande, »att en konstapels effektivitet reduceras med 30 % därest han saknar personkännedom». *En polisassistent i Solna* anför »att en god lokal- och personkännedom inte nog kan beaktas ur effektivitetssynpunkt». *Polismästaren i Karlstad* menar, att »polisens grundliga lokal- och personkännedom är av fundamental betydelse». *Polispersonalen i Broby polisdistrikt* gör gällande att en sådan kännedom är av oerhörd betydelse. »Man kan påstå, att den underlättar arbetet till nära hälften». *Polispersonalen i Vara köping* menar, att »en polisman, som inte äger sådan kännedom är så gott som totalt hjälplös och till ingen nytta vid akuta tjänsteåtgärder».

I svaren lämnas också utförliga motiveringar till varför man anser lokal- och personkännedom vara så betydelsefull. Några uttalanden kunna vara av intresse, enär de innehålla synpunkter, som kanske inte alltid ägnas så stor uppmärksamhet.

»För lösande av sina uppgifter måste polisen ofta införskaffa upplysningar från olika personer. Därvid är det av stor betydelse, att den tillfrågade har förtroende för polismannen. Någon slags kontakt måste de haft sedan tidigare. Folk har svårt att anförtro något åt en främmande person.»

»Framgången i polisarbetet beror i de flesta fall på den skyndsamhet med vilken ingripandet sker. Den med folk och förhållanden obekante polismannen famlar alltför mycket i mörker, och mycken dyrbar tid går förlorad.»

»Ett administrativt ärende eller något liknande kan taga avsevärd tid i anspråk för en som inte känner till lokalförhållandena men är ett ögonblicks verk för den som gör det. En polisman som inte känner till det måste fråga flera av ortsbefolkningen och på så vis kan ej heller diskretion bibehållas.»

I några svar påpekas, att det på landsbygden är lättare att förvärva en ingående lokal- och personkännedom än i städerna och att detta sannolikt är en av förklaringarna till att landsbygdens polis redovisar en högre upplklaringsprocent. Detta framhålles av *landsfiskalen i Vadstena distrikt*.

Uppenbart är emellertid, att upplklaringsprocenten beträffande alla brottstyper är större på landsbygden. Det måste bero på att polismännen på landsbygden i allmänhet har betydligt bättre kontakt med allmänheten. Han vet, vilka han skall vända sig till osv. I allmänhet har han någon person i varje by, som han rådgör med, när något inträffat där. Något liknande skulle man kunna tänka sig även i städerna. Polismannen har inom varje kvarter e. d. någon person, som han upprätthåller en god kontakt med och kan på så sätt få uppgifter om dem som bygger och bor där. Denna person bör helst också uppmanas att meddela, så snart han uppmärksammar något som bör komma till polisens kännedom.

Av svaren framgår vidare, att man från polisledningens sida ofta icke vidtager några som helst åtgärder för att ge de nyanställda polismännen den nödvändiga lokal- och personkännedomen. I den mån sådana åtgärder vidtagas ge dessa i allmänhet endast en mera ytlig kännedom om förhållandena i distriktet. — I stort sett överlämnar man åt den enskilde polismannen att själv skaffa sig lokal- och personkännedom. Hur ingående denna kännedom blir beror på polismannens eget initiativ och intresse.

Som förklaring till de missförhållanden som råder, anges i allmänhet den bristande insikten från polisledningens sida om nödvändigheten av att polismännen äger en god kännedom om förhållandena i distriktet. Polisbefälet uppges också vara så tyngda av arbetsuppgifter, att de inte hinner ägna sig åt den form av personalutbildning, som här avses.

Enkätsvaren innehåller åtskilliga förslag i syfte att få till stånd en bättre lokal- och personkännedom hos polispersonalen. I allmänhet anser man, att de nya polismännen böra tagas om hand av ett befäl eller en äldre kollega och erhålla särskild undervisning. *Överkonstapelsföreningen i Stockholm* framhåller sålunda följande.

När de unga polismännen efter någon tid fördelas på olika vakt-distrikt, bör de därför omhändertagas av befälet i resp. distrikt. Särskilt bör chefen för yttre tjänsten anslå tid till information om olika lokala förhållanden inom vakt-distriktet samt medtaga de nya polismännen till sådana områden (industriområden,

nöjesetablissemang, bostadskvarter m. fl.), där chefen för yttre tjänsten vet, att ingående detaljlokalisering är synnerligen värdefull med tanke på kommande ingripanden och tjänsteåtgärder från polismännens sida (genomgångshus, tillhåll för lösdrivare, platser för spritlangning etc.).

Betr. personkännedomen bör de unga polismännens kunskaper härutinnan inriktas på de brottsliga elementen i vaktområdet. Chefen för yttre tjänsten bör själv medtaga de unga polismännen — alternativt kan chefen för yttre tjänsten beordra förste mannen i distriktets civilpatrull härtill — och några kvällar och nätter observera och utpeka de personer, som ofta äro föremål för polisens ingripanden. Civil klädsel bör härvid vara anbefalld. Det är synnerligen värdefullt för de unga polismännen att redan i början av sin polismannabana lära sig att själva inrikta sina iakttagelser på och till utseende och namn (öknamn) lära känna de vanligast förkommande kriminella elementen inom distriktet.

I vissa vaktområden, där speciella problem finnas, ex.vis betr. lösaktiga kvinnor, bör genom distriktsledningens försorg upprättas särskilda register med fortlöpande anteckningar om iakttagelser, gjorda av de fotpatrullerande polismännen. Genom ett kontinuerligt förande av sådana register sporras polismännen till att förkovra sig i personkännedom, då det vet, att registret är uppbyggt just på deras person- iakttagelser.

Föreningen förfäktar sålunda, att man i de ovannämnda åtgärderna skall engagera arbetsledningen med dess kunskaper och erfarenheter på området. Detta låter sig även göras i vaktområde, där genom den nya organisationen en särskild befattningshavare (chefen för yttre tjänsten) friställts från jourarbetet.

I flera enkätsvar erinras om att centralisering av polispersonal alltid innebär, att polismännens lokal- och personkännedom försvagas. För Stockholms vidkommande bör därför radiobilbesättningarna tillhöra personalen i det område, där bilpatrulleringen sker. *En polisassistent i Stockholm* anför sålunda följande.

I Göteborg utgår all radiobilpatrullering från de olika distrikten. Det är distriktets egen personal som tjänstgör i radiobilarna. I Stockholm är det en enda stor avdelning med ett enda undantag, då nämligen spångaområdet bemannar en radiobil. Erfarenheten av detta talar mycket för göteborgssystemet. Jag brukar kalla den stora avdelningen för »främlingslegionen». Den har ingen personkännedom och många gånger endast en begränsad lokalkännedom. De olika patrullerna arbetar utan någon egentlig kontakt med distriktsbefälet. Resultatet härav kan ju lätt inses, även om den stora avdelningen centralt leds på ett förtjänstfullt sätt. Min uppfattning är därför, att all inom ett område arbetande personal med mycket få undantag skall vara stationerad och utgå från distriktets egen station — radiopolis naturligtvis centralt dirigerad.

För att få till stånd en bättre personkännedom framläggas åtskilliga andra förslag. Sålunda förordas att man anordnar intern visning av för brott gripna eller efterlysta personer och att man därvid använder sig av skiopiktobilbilder, film och television. Det föreslås vidare, att kontaktmöten anordnas mellan polismän och representanter för barnavårdsnämnd, nykterhetsnämnd, motororganisationer, brandkår och andra myndigheter och organisationer, vilkas befattningshavare polismännen ofta har anledning att samarbeta med. Polismännen böra vidare stimuleras att medverka i lokala

idrottsföreningar och andra organisationer och därigenom knyta kontakter med personer från olika yrkesgrupper och samhällsskikt. Att polismannen åtager sig ett kommunalt uppdrag anses leda till en mycket god kännedom om förhållandena i distriktet.

Polisman bör inte förhindras att inneha kommunala uppdrag. Därigenom vinnes både person- och lokalkännedom. I synnerhet gäller detta de sociala uppdragen. En socialt intresserad polisman har med all sannolikhet stor användning därav under sin polisverksamhet.

För att underlätta förvärvandet av en god lokalkännedom erinras om nödvändigheten att man ställer kartor och adresskalendrar till polismännens förfogande. Det förordas också, att man ger polismännen tillfälle att företaga studiebesök i industrier och andra anläggningar och att man tillhandahåller polismännen schematiska skisser över vissa lokaler. Det framhålls också såsom värdefullt att polismännen medföljer tjänstemän från andra myndigheter under deras förrättningar. En polisman uppger att man i distriktet undersöker möjligheterna för polismännen att medfölja brandchefen vid den brandsyn, som denne årligen håller.

Såsom en grundläggande förutsättning för erhållande av en god lokal- och personkännedom anges det förhållandet, att polismannen under en längre tid i följd tjänstgör inom samma område.

Såsom tidigare framhållits, innehålla enkätsvaren också påpekanden om vikten av att polismannen tillämpar en ändamålsenlig patrulleringstaktik. Man gör i detta sammanhang gällande, att patrulleringen är alltför planlös. Polismannen inställer sig inte på de kritiska platserna vid de tidpunkter, då oordningar eller störande uppträden kunna befaras uppstå, han återkommer alltför regelbundet till samma platser osv. Vidare innehålla enkätsvaren den anmärkningen mot bevakningstjänstens bedrivande, att polismännen ofta försumma uppgifter, som de rutinmässigt borde ägna sig åt. I särskilt hög grad gäller detta kontrollen av lokaler, där värdefull egendom förvaras, och kontrollen av personer, som på ett eller annat sätt uppträda misstänkt.

Erfarenheter från andra länder

Då det gällt att taga ställning till de frågor, som beröras i detta kapitel, har utredningen införskaffat upplysningar om hur polismännen arbeta i andra länder. För att belysa hur de amerikanska polismännen bedriva sin verksamhet lämnas i det följande en redogörelse för patrulleringens bedrivande i *New York*. Redogörelsen bygger på innehållet i den av *The Police Department, City of New York*, utgivna tidskriften *Spring 3100*, juli—augusti 1959.

I staden *New York* utgår den patrullerande polispersonalen från 80 distriktsstationer, alla belägna på ur bevakningssynpunkt lämpliga platser. Storleken av det bevakningsområde eller längden av den patrulleringslinje,

som tilldelas en polisman, beror av de lokala förhållandena. I Times Square och andra livligt trafikerade affärsdistrikt förekommer patrulleringslinjer, som inte sträcka sig längre än ett halvt kvarter. Ofta bevakas i dylika fall gatan av två polismän, en på vardera sidan av gatan («a one-arm post»). I andra livligt trafikerade områden av staden sträcker sig linjen över 10 kvarter. Polismannen har i dylika fall skyldighet att sörja för bevakningen också på de korsande gatorna upp till ett halvt kvarters längd från huvudgatan.

Polismannen avpatrullerar hela sitt bevakningsområde men skall företrädesvis uppehålla sig på sådana platser, där ordningsstörande uppträdanden brukar förekomma eller där hans närvaro av andra skäl är särskilt påkallad. Under patrullering på gator med dubbelriktad trafik går han med ansiktet vänt mot den mötande trafiken. Detta anses av betydelse därför att han på detta sätt lättare kan upptäcka och ingripa mot de trafikförseelser som begås. Han kan också lättare upptäcka och stanna bilar, vilka äro anmälda som stulna, eller bilar, som kunna misstänkas innehålla stulet gods etc.

I New York finns dessutom vissa platser, som aldrig lämnas utan bevakning. Polismannen uppehåller sig då på samma plats under hela sitt tjänstgöringspass om 8 timmar. Ifrågavarande bevakningsform förekommer bl. a. under vissa tidpunkter på året, exempelvis under den hektiska affärsperioden före julhelgen för att hindra »holdups» mot affärspersonalen.

Det bevakningsområde, som polismannen tilldelats, får han i princip inte lämna för kommendering till tjänstgöring i annat område av staden. Tack vare att han är verksam i samma område under lång tid, blir han snart förtrogen med de särskilda problem, som finnas i trakten, och hur han lämpligen bör förfara för att återställa ordningen. Tillfälligt kan han dock kommanderas till andra platser, där det med anledning av strejker, idrotts-evenemang eller dylikt uppstår behov av förstärkt bevakning.

Polismannens arbete varierar alltefter tidpunkt på dygnet. Mest krävande är tjänstgöringen på eftermiddagen och på kvällen. Han måste då hålla ett vaksamt öga på affärslokaler och på de bilar, som föras i närheten av dessa lokaler, för att hindra »holdups». Han kontrollerar, att icke några lampor har slocknat i gatubelysningen och i de optiska signalerna, bevakar larmskåp för att hindra falskt larm, håller uppsikt på gatugängen och deras förehavanden etc. Under eftermiddagen nå också trafikolyckorna sitt maximum, vilket ofta påkallar hans ingripande.

På natten ägnar han sin uppmärksamhet åt husen och tillser att dörrar och portar hållas stängda. Han följer noggrant uppträdandet hos personer, som stryka omkring på gatorna, är misstänksam mot förare, som köra sina bilar fram och tillbaka på gatorna, och håller i tankarna att barn som påträffas under natten kunna vara bortsprungna från hemmet.

Under alla tider på dygnet övervakar han efterlevnaden av trafikreglerna.

Denna verksamhet har ofta visat sig ge ett värdefullt utbyte. Det har sålunda hänt, att förare, som polismannen hejdat för trafikförseelser, visat sig vara personer, efterlysta för brott.

En gång i timmen sätter sig polismannen i förbindelse med stationen via larmskåp, som finnas uppsatta på regelbundna avstånd från varandra. Skåpen får emellertid användas av var och en som snabbt behöver polisens hjälp. — När polismannen sätter sig i förbindelse med stationen får han av vakt-havande befäl upplysningar om de larm, som senast ingått till stationen, och andra aktuella meddelanden och instruktioner. Han kan också få ett uppdrag att bege sig till viss plats, där polis behövs. Vanligt är t. ex. att han beordras till en plats, dit ambulans ryckt ut (i New York förekomma cirka 333 000 ambulansutryckningar varje år). Han kan få ett uppdrag att, då någon drabbats av en olyckshändelse, underrätta de anhöriga. Vidare kan han få order att ingripa med anledning av klagomål om störande buller, familjebråk etc. De uppdrag, som förekomma, kunna härröra från polis-distrikt på landsbygden, med vilka stadens polismyndighet träffat avtal om ömsesidig hjälp.

Inträffar ett brott är det vanligen den patrullerande polismannen, som lämnar den första hjälpen åt de skadade, kallar på läkare och kvarhåller vittnen och misstänkta. Så snart som möjligt underrättar han sina överordnade, som tillser att kriminalpolismän komma till platsen. I avvaktan på deras ankomst antecknar polismannen allt han ser av betydelse för den kommande brottsutredningen. Denna gren av den patrullerande polis-mannens arbete tillmätas en mycket stor betydelse.

Av den redogörelse, som här lämnats, och av de övriga upplysningar, som utredningen erhållit om patrulleringsverksamheten i USA, framgår att den amerikanske polismannen, vid sidan om sedvanlig ordningshållning, genom kontrollåtgärder av olika slag i hög grad är verksam för att upptäcka och förhindra brott av allvarligare beskaffenhet. Så är även fallet i *Storbritan-nien*. I det följande vill utredningen därför lämna en sammanfattande redogörelse för de uppgifter, som utredningen erhållit beträffande den engelske polismannens verksamhet.

De patrullerande polismännens tjänstgöring är vanligen indelad i tre 8-timmarsskift. Minst 15 minuter före tjänstgöringspassets början skall polismannen inställa sig på polisstationen. Han underrättas då om de förhållanden, som han måste ägna särskild uppmärksamhet åt (arbetskonflikter, större gatuarbeten, tomma hus som skola kontrolleras, stulna motorfordon, efterlysta personer osv.). Den utrustning, som polismannen skall medföra, består av batong, handbojor, visselpipa, nycklar och ficklampa. I vissa polis-distrikt behöva polismännen dock inte medföra handbojor. Under den vanliga patrulleringen bär polismannen inte pistol. — Innan polismannen lämnar stationen kontrollerar det jourhavande befälet, att han är utrustad på föreskrivet sätt och att utrustningen befinner sig i användbart skick.

De bevakningsområden som förekomma variera i storlek alltefter bevakningsbehovet. Ett grundläggande krav på polismannen är, att han äger en ingående kännedom om förhållandena i det område, som tilldelats honom. Han måste känna till belägenheten av gator och gränder, affärer, parkeringsplatser, källarlokalerna, fabriker, nöjesetablissemang osv. Inom bevakningsområdet bestämmer han själv patrulleringsvägen. En gång i timmen skall han dock på en bestämd plats ringa till polisstationen för erhållande av eventuella uppdrag. Den plats, varifrån han skall ringa, ändras från dag till dag. Måltidsuppehållen anordnas så, att patrulleringsområdet inte lämnas obevakat under samma tid flera dagar i följd.

Polismannen skall planlägga sin patrulleringsväg så, att han befinner sig på rätt plats i rätt ögonblick. Han skall exempelvis uppehålla sig utanför banken vid tiden för penningtransporter, utanför skolan vid de tidpunkter under dagen, då barnen komma till eller lämna skolan, vid de livligt trafikerade korsningarna under rusningstid osv. En viktig uppgift för honom är att övervaka trafikanternas beteende och i möjligaste mån underlätta framkomligheten på gatorna. Han skall också ha sin uppmärksamhet riktad på farliga situationer såsom läckor på gas- och vattenledningar, nedfallna eller nedhängande ledningar, gropar i trottoaren eller körbanan, slocknade gatlyktor, obevakade byggnadsställningar, där barn genom klättring kunna komma till skada osv.

Polismannen är skyldig att inskrida mot alla lagöverträdelser men det är inte nödvändigt att han rapporterar alla förseelser. Är förseelsen av mindre allvarlig beskaffenhet, har han möjlighet att låta förseelsen bero vid en tillsägelse.

Under den mörka delen av dygnet skall polismannen ägna särskild uppmärksamhet åt egendomsskyddet. Han kontrollerar då de lokaler, där man normalt endast arbetar på dagen. Öppna fönster och dörrar, misstänkta ljus eller frånvaron av ljus i lokaler, som eljest brukar vara upplysta — alla sådana och liknande detaljer skola föranleda honom att närmare undersöka, om brott föreligger. En stege, som flyttats från sin vanliga plats, kan ge honom anledning att undersöka, om den blivit använd av en inbrottstjuv osv. Polismannen bör över huvud taget undersöka alla de förhållanden och företeelser, som avvika från det normala. Erfarenheten visar, att en på detta sätt bedriven patrullering ofta leder till gripande av brottslingar eller till förhindrande av brott.

Nattetid skall polismannen ägna särskild uppmärksamhet åt de personer, som vistas på gatorna. Om en person beter sig på sådant sätt, att det kan antagas, att han har brottsliga avsikter eller om han bär på väskor, som kunna antagas innehålla tjuvgods, skall vederbörande hejdas och kontrolleras. Nattetid anses fordonskontrollen viktig. En metod, som tillämpas av de engelska polismännen är, att han lär sig känna igen de bilar, som brukas parkeras på vissa gator under natten. Om ett för honom obekant fordon en

natt parkeras där, antecknar han fordonets registreringsnummer och övriga kännetecken. Skulle i samband med en sådan parkering brott förövas i trakten, verkställes särskild undersökning beträffande ägaren av denna bil. Ett sådant tillvägagångssätt har många gånger lett till att förövaren av ett brott kunnat gripas. Under natten skall det vidare ingå i den patrullerande polismannens rutin att stoppa bilar för kontroll, huruvida bilen är stulen eller om det i bilen transporteras tjuvgods.

Utredningens överväganden och förslag

En god *lokalkännedom* är en förutsättning för att polismannen skall kunna besvara de förfrågningar, som ställas till honom av allmänheten. Han måste sålunda känna belägenheten av gator och vägar, byggnader av olika slag, parker osv. Han skall också veta buss- och spårvagnslinjers sträckning för att kunna ge anvisning om hur man bäst färdas till en viss plats. Med hänsyn till att de frågande ofta äro fordonsförare på genomresa i distriktet, bör polismannen också veta belägenheten av orter utom distriktet och vilka utfartsvägar en förare bör välja för att komma till dessa orter. För att kunna ge svar på förfrågningar bör polismannen om möjligt även känna till vilka myndigheter, som handlägga olika slag av frågor, var dessa myndigheter ha sin verksamhet, under vilka tider de hållas öppna för allmänheten osv.

Betydelsen av en sådan lokalkännedom, som här nämnts, erkännes allmänt. Däremot har utredningen funnit, att man stundom förbiset behövet av den mera ingående lokalkännedom, som är nödvändig för att polismannen skall kunna verka effektivt i brottsförebyggande och brottsupplärande syfte.

Av erfarenhet vet man, att affärslokaler äro utsatta för inbrott i betydligt större omfattning än bostadslägenheter. Detta beror uppenbarligen på att det i affärslokalerna under en stor del av dygnet inte vistas några människor och att det där ofta förvaras kontanter eller varor, som äro lätta att avyttra, och därför särskilt åtråvärda för en tjuv. Man vet också, att vissa affärslokaler oftare än andra äro utsatta för inbrott. Då det gäller att bedöma brottsrisken har belägenheten en stor betydelse. Affärslokaler, som ligga i ett glest befolkat eller dåligt upplyst område, bli oftare utsatta för angrepp. Vad här sagts beträffande affärslokalerna gäller även andra lokaler, såsom restauranter, kiosker och bensinstationer. I detta sammanhang skall också nämnas den höga frekvensen av inbrott i automater, särskilt sådana som innehålla tobaksvaror.

Alla sådana lokaler av olika slag, som på grund av sin belägenhet, arten av den egendom, som där förvaras, och andra omständigheter utöva en särskild lockelse på en tjuv, böra givetvis bli föremål för noggrann uppmärksamhet och kontroll. Polismannen bör därför om möjligt känna till inte endast var

de äro belägna utan också på vad sätt en tjuv kan bereda sig tillträde till lokalen, var han kan gömma sig i densamma osv. Polis mannen bör med andra ord vara orienterad i lokalen och veta var de dörrar och fönster finnas, genom vilka gärningsmannen kan bereda sig tillträde. Det torde i allmänhet inte föreligga några nämnvärda svårigheter för polis mannen att skaffa sig den lokalkännedom, som här avses. En butiksinnehavare är säkerligen villig att ge polis mannen tillfälle att skaffa sig all den kännedom i detta avseende, som han behöver.

En patrullerande polis man, som inte genom radio kan tillkalla hjälp, har behov av att veta, var de telefoner äro belägna, som han kan använda under alla tider på dygnet. Därför skall han lära sig var larmskåp och för allmänheten uppsatta telefonautomater finnas så att han själv eller genom annan snabbt kan tillkalla hjälp.

En polis man bör även skaffa sig kännedom om framkomligheten på gator och vägar under olika tider på dygnet. I händelse av uttryckning skall han nämligen veta, vilken väg han bör välja för att fortast möjligt komma fram till den plats, där hans ingripande erfordras.

En effektiv patrullering förutsätter också, att polis mannen äger god *personkännedom*.

Han skall i möjligaste mån lära sig känna igen de personer i sitt distrikt, som tidigare gjort sig skyldiga till rån, misshandel, inbrott, biltillgrepp, sedlighetsbrott eller andra gärningar av mera allvarligt slag. Särskilt angeläget är detta ifråga om personer, vilka återfallit i brott och beträffande vilka risken för fortsatt brottslighet därför är hög. Vidare bör han ha en aktuell kännedom om personer, som på grund av rymning eller brott äro efterlysta.

Erfarenheten visar också nyttan av att polis mannen upprätthåller en god kontakt med vissa yrkesutövare, som arbeta under kvällar och nätter eller som under sin yrkesutövning träffa många människor eller som ha rika tillfällen att göra observationer av intresse för polis mannen. Personalen på en bensinstation kan delge polis mannen misstanke om att en bil är stulen. Ett tidningsbud kan tidigt en morgon ha sett misstänkta personer komma ut ur en livsmedelsbutik, bärande på väskor. Personalen på ett kafé kanske har uppfattat yttranden från gäster, som tyda på att de ha för avsikt att föröva brott. Portvakter kan ha iakttagit främmande personer i fastigheter under sådana förhållanden att de sannolikt förbereda ett inbrott. En taxichaufför kan underrätta polisen om att han iakttagit en bil föras vingligt och att dess förare därför kan misstänkas vara spritpåverkad. Personer, som natttid färdas i taxibil, kanske uppträda på sådant sätt, att man med fog kan antaga, att de äro på väg till eller från en brottsplats. Hotellpersonal, korvförsäljare, spårvägs män, renhållningsarbetare tillhöra också den grupp av yrkesutövare, som ha särskilt stora möjligheter att göra observationer av värde för polis mannens verksamhet.

Villigheten hos alla dessa yrkesutövare att lämna upplysningar till polisen beror i mycket hög grad på det förhållande, i vilket polismannen står till dem. Är han en för dem helt främmande person är det föga sannolikt, att de äro villiga att samarbeta med honom. Villigheten i detta hänseende inträder, om polismannen vinner deras förtroende. Han måste därför samtala med dem exempelvis om deras yrke och framhålla för dem hur viktigt han anser det vara att de ge honom upplysningar, som kunna leda till att brott förhindras.

Beträffande *patrulleringstaktiken* vill utredningen framhålla följande.

Patrulleringen bör i princip fullgöras så, att polismannen är väl synlig för allmänheten. Han skall sålunda inte stå skymd eller gå för nära husväggarna. I möjligaste mån skall han gå mot trafiken på trottoarens ytterkant. Han är då bäst synlig för trafikanterna, kan överblicka trafiken och har de bästa möjligheterna att ingripa mot de förseelser, som begås. — Patrulleringen får inte ske på sådant sätt, att en person, som ännar begå ett brott, kan förutsäga var polismannen vid en viss tidpunkt befinner sig. Att alltid följa samma patrulleringsväg och att efter jämna tidsintervaller alltid återkomma till samma plats är direkt felaktigt. Polismannen bör variera patrulleringstakten, ändra patrulleringsvägen tid efter annan, stanna och se sig om vid lämpliga tillfällen och på lämpliga platser samt då och då vända tillbaka till en plats, där han nyss varit. Patrulleringen skall vara »systematiskt osystematisk». Polismannen skall dock tillse, att patrulleringen täcker hela bevakningsområdet och att han tillräckligt ofta kontrollerar förhållanden, som kräva särskild uppmärksamhet. Såvitt utredningen kunnat utröna, föreligger det risk att polismannen efter en tids patrullering i samma område utvecklar vissa vanor, som strida mot de här skisserade principerna. Han väljer alltid en viss patrulleringsväg och vid regelbundet återkommande tidpunkter infinner han sig på en plats, där något förekommer, som innebär en avkoppling i enformigheten. — Polismannen måste vara på sin vakt, så att han inte fastnar i sådana vanor, och det är angeläget, att befälet på allt sätt söker motverka uppkomsten av slentrian i bevakningstjänsten.

Vilka ingripanden och andra åtgärder, som en polisman företager, samt den omfattning, i vilken han är verksam, beror i grunden helt på hans uppmärksamhet. En polisman, som går försjunknen i tankar, är knappast i stånd att göra några iakttagelser. Om han däremot inriktar sig på att observera de människor, fordon, byggnader m. m. som finnas i hans omgivning, kommer han ständigt att göra iakttagelser av värde ur polisiär synpunkt. Han lär sig att känna igen de människor, som vistas i bevakningsområdet, han upptäcker brott och förseelser, han anträffar efterlysta personer och stulen egendom, han upptäcker sönderslagna gatlykto, skadade vägmärken, gropar i vägbanan och andra förhållanden, som kan äventyra säkerheten i trafiken, han blir medveten om vilka platser, som utgöra tillhåll för kriminella element, vilka förhållanden, som böra ställas under kontroll osv. *Observera-*

tion är alltså det ord, som bäst beskriver patrulleringens innebörd. Det kan därför icke nog kraftigt understrykas, hur betydelsefullt det är, att polismannen ständigt håller sin uppmärksamhet vid liv.

Fysisk eller psykisk trötthet nedsätter polismannens uppmärksamhetsförmåga. Dubbelpatrullering får ofta till följd, att de båda polismännen bli inbegripna i samtal med varandra om saker, som inte har med deras aktuella tjänsteuppgifter att göra. Dessa och andra liknande förhållanden, som minska polismännens vaksamhet, böra tagas i beaktande vid valet mellan olika patrulleringsmetoder. Dessa spörsmål kommer utredningen att upptaga till behandling i ett senare sammanhang.

I fråga om *de allmänna arbetsuppgifter*, som en polisman bör ägna sig åt under patrulleringen, vill utredningen här rikta uppmärksamheten på vissa uppgifter, som enligt vad utredningen kunnat erfara, ofta bliva mer eller mindre försummade.

En viktig arbetsuppgift, som inte sällan förbises, är sålunda kontrollen huruvida lokaler, där värdefull egendom förvaras, blivit utsatta för angrepp. Polismannen skall med andra ord inspektera dörrar och fönster till sådana lokaler samt om möjligt se in i lokalen. Han har anledning att misstänka att inbrott blivit begånget exempelvis om han finner, att ett fönster blivit krossat, att fönsterlisterna till glasrutan i en dörr brutits loss och att rutan tagits ut, att det i trävirket kring ett dörrlås finnes brytmärken, att det råder oordning inne i lokalen eller att det föreligger andra omständigheter, som tyda på att en person berett sig tillträde till lokalen.

Den höga frekvensen av motorfordonstillgrepp motiverar, att polismannen ofta stannar fordon för kontroll, huruvida föraren är ägare till detsamma. Polismannen har anledning misstänka stöld exempelvis om föraren är en yngling, som saknar körkort, om det färdas många ungdomar i en dyrbar bil, om föraren inte kan uppge fordonets registreringsnummer eller lämna upplysningar om andra förhållanden beträffande fordonet, som en ägare måste antagas känna till, om föraren uppger ett namn, som inte överensstämmer med det namn, som finnes upptaget på namnskylten, om siffror eller bokstäver på registreringsskylten uppenbarligen blivit utbytta eller omplacerade etc. — Då polisman hejdar en bil för kontroll, bör han även på ett diskret sätt undersöka, huruvida det i bilen förvaras egendom, som kan antagas vara stulen.

Täta kontroller av det slag, som här beskrivits, ökar polismannens möjligheter att upptäcka brott och att gripa brottslingar, men har givetvis också en preventiv effekt. Egendomsförbrytarna komma att erfara en ökad risk för upptäckt, vilket är ägnat att avhålla dem från att begå brott.

Vad särskilt fordonskontrollen beträffar vill utredningen erinra om att den även har betydelse ur trafiksäkerhetssynpunkt. Polismannen skall därför alltid kontrollera, huruvida föraren har körkort och om fordonet är författningsenligt utrustat. Då polismannen hejdar en bil eller motorcykel

för kontroll, bör han för övrigt alltid inleda samtalet med föraren med en upplysning om att han stannat fordonet för körkortskontroll. Hans första åtgärd skall vara att be föraren överlämna körkortet, från vilket polisman-
nen skall anteckna erforderliga uppgifter för identifiering av föraren. Skulle
denne avlägsna sig från platsen, har polismanen tack vare ett sådant till-
vägagångssätt möjligheter att senare uppspåra honom.

Under den kontroll av lokaler, som utredningen anser böra ske, skall polis-
mannen undersöka, om lokalens innehavare vidtagit erforderliga åtgärder
för att skydda sin egendom. — Till dessa uppgifter för den patrullerande
polismanen återkommer utredningen i ett senare sammanhang.

En uppgift av stor betydelse under patrulleringen är kontrollen av per-
soner, vilka uppträda på sådant sätt eller under sådana omständigheter, att
man med skäl kan misstänka dem för brottslig verksamhet. Det är själv-
fallet mycket svårt att lämna några detaljerade regler i detta avseende, men
utredningen vill ändå för att belysa spörsmålet ange några omständigheter,
som ensamma eller i förening kunna ge anledning att kontrollera veder-
börande.

En polisman skall vara uppmärksam på personer, som inte »passa in» i
den omgivning, där de anträffas. Detta är exempelvis fallet, om polisman-
nen iakttagit en spritpåverkad och »sjaskigt» klädd person i ett villasam-
hälle, där man vanligen endast finner »städade» människor eller om polis-
mannen anträffar en person, som stryker omkring i ett industriområde, som
vanligen är folktomt vid den tid, då vederbörande iakttagas. — Då inbrott
förövas i en ekiperingsaffär, är det icke ovanligt, att tjuven byter till nya
klädesplagg i affären. Om polismanen därför observerar en person, som
exempelvis är klädd i slitna skor och byxor men i en helt ny överrock, kan
detta vara anledning till kontroll. Likaså om de kläder, som han bär, äro
nya men icke avsedda för den årstid, som råder. — Inbrottstjuven packar
ofta in det stulna i en väska, portfölj, bag eller kasse, som han finner på
brottsplatsen. Att en person bär på sådana föremål kan förefalla anmärk-
ningsvärt med hänsyn till tid, plats och andra omständigheter. — Brott-
lingar uppträda ofta nervöst i samband med brott och företaga därvid hand-
lingar, som ge en mer eller mindre stark misstanke om att brott föreligger.
Anledning till kontroll kan på denna grund föreligga, exempelvis om en per-
son, då han får se polismanen, plötsligt går ut i körbanan eller med raska
steg går in på en korsande gata eller om han slänger något föremål ifrån
sig. — Personer, som sent på kvällarna driva omkring bland parkerade bi-
lar eller »hänga» i portar eller gatuhörn, böra kontrolleras. Likaså per-
soner, som sent på kvällarna eller under nätterna uppehålla sig i parkerade
bilar. De närmare omständigheterna få härvidlag avgöra, om det finns till-
räcklig grund för ett ingripande. — Om polismanen blir uppmärksam på
män, som förfölja kvinnor, kan detta vara anledning till kontroll av män-
nen.

I den föregående framställningen har utredningen redovisat vissa synpunkter beträffande omfattningen av den person- och lokalkännedom, som en patrullerande polisman bör förvärva. Några anvisningar ha också lämnats om hur polismannen bör gå till väga för att skaffa sig denna kännedom. Synpunkter ha vidare anförts beträffande patrulleringstaktiken och de allmänna uppgifter, som polismannen bör ägna sig åt.

Utredningen föreslår, att det genom inrikesdepartementets försorg utarbetas en minnesbok för den patrullerande polismannen, innehållande anvisningar i de hänseenden, som ovan nämnts. Denna skrift bör även innehålla vissa minnesuppgifter för polismannen exempelvis angående vad han skall kontrollera ifråga om olika fordons utrustning, vilka anteckningar som skola göras i samband med trafikolyckor osv. Lämpligen bör skriften utformas enligt lösbladssystem, varigenom den lättare kan hållas aktuell. Den bör ha fickformat och förses med anteckningsblad. Därigenom skall det måhända bli obehövt för polismannen att medföra särskild anteckningsbok.

Utredningen vill slutligen framhålla betydelsen av att åtgärder från polischefers sida komma till stånd för att bibringa de unga polismännen erforderlig lokal- och personkännedom. I detta hänseende ge enkätsvaren många värdefulla uppslag. I regel synes det sålunda lämpligt, att man informerar polismannen om belägenheten av de platser inom distriktet, som av en eller annan anledning böra bli föremål för särskild tillsyn ävensom att polismännen i sällskap med erfarna kolleger få besöka och närmare orientera sig på sådana platser. Polismännen böra också få tillfälle att medfölja äldre polismän, som kunna peka ut för dem de personer, som de böra lära sig känna igen. — Enkätsvaren innehålla också andra förslag till åstadkommande av en förbättrad lokal- och personkännedom. Av intresse är förslaget, att polismännen skola få göra studiebesök i industrianläggningar och att de beredas tillfälle att medfölja tjänstemän från andra myndigheter vid brandsyn eller andra förrättningar, vid vilka polismännen kunna göra iakttagelser av värde för bevakningstjänsten.

KAPITEL 5

Olika bevakningsmetoder m. m.

Vid uppbyggnaden av bevakningstjänsten i ett polisdistrikt är det av betydelse, att den bevakningsmetod väljes, som med hänsyn till förhållandena är den mest ändamålsenliga. De spörsmål, som det därvid gäller att lösa, äro exempelvis, huruvida polismännen skola patrullera enbart till fots eller om de skola tilldelas bilar, motorcyklar, hundar, hästar eller andra hjälpmedel. I den mån bilar komma till användning, uppstår frågan om de lämpligen böra vara bemannade med en eller flera polismän. Beträffande bilarna gäller det också att avgöra, om och på vad sätt de skola vara tydligt utmärkta som polisbilar. Dessa och andra liknande spörsmål upptagas till närmare behandling i detta kapitel.

Fotpatrulleringen

Den vanligaste formen av patrullering är den som sker till fots av en uniformerad polisman. Fördelarna med patrulleringen äro de goda möjligheter, som den ger polismannen att komma i nära kontakt med befolkningen och de polisiära problemen i bevakningsområdet och att ägna hela sin uppmärksamhet åt de förhållanden, som kräva ingripande och kontroll. Fotpatrulleringen är dock förbunden med flera olägenheter.

Förflyttningen inom bevakningsområdet sker med relativt stor långsamhet. För att åstadkomma en effektiv bevakning måste områdena därför göras förhållandevis små. — Den fotpatrullerande har begränsade möjligheter att ingripa mot de förseelser, som begås i den rörliga trafiken. Han har icke något fordon, med vilket han kan hinna upp en förare, som gjort sig skyldig till en felhandling i trafiken. I samma ögonblick polismannen iakttagert ett felaktigt körsätt, är det därför som regel också för sent att ingripa. I detta sammanhang skall erinras om att den fotpatrullerande sällan är i stånd att gripa förbrytare, som färdas i bil till eller från en brottsplats. Den ökade motoriseringen har alltså i hög grad minskat fotpatrulleringens effektivitet. — Därtill kommer, att möjligheterna till kommunikation mellan den fotpatrullerande polismannen och hans befäl äro begränsade. Polisbefälet kan få underrättelse om en händelse, som kräver ett snabbt ingripande och som kanske inträffat alldeles i närheten av den plats, där polismannen befinner sig, utan att dock ha möjligheter att underrätta honom därom. — Patrullering till fots är en fysiskt och psykiskt mycket

påfrestande form av övervakning. Vid slutet av ett tjänstgöringspass är — särskilt efter kvälls- och natttjänstgöring — polismannens uppmärksamhet och initiativkraft därigenom ofta väsentligt nedsatt. — Det är väl bekant, att en fotpatrullerande polisman ofta lämnar sitt tjänstgöringsområde för att bege sig till stationen och där anhålla om en stunds permission. De avbrott i tjänstgöringen, som därigenom uppstå, äro givetvis till men ur bevakningssynpunkt. — Vidare må nämnas den avkortning i tjänstgöringspassens längd, som i allmänhet sker under vissa ogynnsamma väderleksförhållanden. Den yttre bevakningen försvagas därvid i väsentlig grad. — De åtgärder, som polismannen vidtager, och de iakttagelser, som han gör, äro icke sällan av sådan natur, att de genast måste rapporteras till jourhavande befäl. Den till fots patrullerande polismannen måste då ofta personligen infinna sig på polisstationen. Även i dylika fall lämnas patrulleringsområdet utan bevakning under längre eller kortare tid. — Om den till fots patrullerande polismannen får kännedom om en händelse, som tvingar honom att med skyndsamhet bege sig till den plats, där händelsen inträffat, eller om han måste springa ifatt en person, kan det lätt inträffa, att han är fysiskt uttröttad, då åtgärden skall vidtagas. Detta är självfallet en betydande olägenhet särskilt vid gripande av personer, som sätta sig till motvärn, eller vid andra åtgärder, som fordra ett kraftfullt ingripande.

Särskilda former av fotpatrullering

Kvarterspolis

Fotpatrulleringen har, såsom tidigare antytts, det betydelsefulla företrädet framför andra bevakningsformer, att polismannen kommer i nära kontakt med befolkningen, vilket är ägnat att skapa ett gott förhållande mellan polis och allmänhet. Han förvärvar också som regel en mera ingående lokal- och personkännedom än de polismän, som patrullera i bil. Den ökade motoriseringen av bevakningstjänsten och den personalbrist, som föreligger i många polisdistrikt, har emellertid haft till följd att bevakningsområdena för de fotpatrullerande polismännen kommit att bli mycket vidsträckta och att polismännen ofta förflyttas mellan olika bevakningsområden. Därigenom har kontakten med allmänheten försvagats och det har blivit svårt för polismannen att förvärva den ingående person- och lokal-kännedom, som är önskvärd.

Vad som här i korthet blivit anfört har lett till att man i andra länder inrättat »områdespolis» eller »kvarterspolis». Systemet innebär, att man ger ett antal polismän var sitt ansvarsområde, inom vilket de stadigvarande tjänstgöra under längre tid för att få möjlighet att förvärva en levande och inträngande kunskap om alla förhållanden inom distriktet, som ha polisiärt intresse.

Områdespolis förekommer bl. a. i Hannover och i Rotterdam. Polisassistenterna S. O. Hedin och Th. Beck i Stockholm företogo under år 1956 en

studieresa i Tyskland och Holland och i reseberättelsen lämnas följande redogörelser för områdespolisen i nämnda städer.

Ordningspolisen i Hannover är indelad i tre inspektioner, som lyda direkt under chefen för ordningspolisen, samt en trafikavdelning, som sorterar under den ovannämnda sektionen för trafik och motorism.

Varje inspektion, som saknar motsvarighet i vår polisorganisation, är indelad i ett antal revirer, sammanlagt 19 i staden. Varje revir (motsvarar våra vakt-distrikt) har en personalstyrka på 36—80 man. Enligt en personalstat, som vi fingo taga del av, har 2. reviret tilldelats 74 man, fördelade enligt följande:

Trafikposter (ständiga)	20 man
Patrullerande	47 »
Områdespoliser	7 »

Varje vakt-distrikt hade ett antal »Bezirkspolizisten» (områdespoliser). Detta vakt-distrikt var indelat i sju mindre områden med en områdespolis i varje, där han skötte bevakningen utöver den, som ombesörjdes av de patrullerande konstaplarna och radiobilarna. Dessa områdespoliser uttogos vanligen bland de äldre konstaplarna, som voro lämpliga för denna tjänst. De hade icke någon bestämd tjänstgöringstid och fullgjorde i allmänhet icke natttjänst. Områdespolisen skulle lära känna befolkningen i sitt område och inom detta taga hand om mindre kriminalfall, såsom stulen tvätt, snatterier i affärer m. m.

Områdespoliserna tjänstgjorde också som utredningsmän i sina områden och verkställde förhör med personer, som bodde där. Om en person gjort sig skyldig till en förseelse, skickades ärendet till en områdespolis, inom vilkens område den misstänkte bodde. Denna områdespolis gjorde förhöret och skrev också rapporten, som sedan gick vidare till domstol. De mindre trafikolyckorna utreddes också av områdespolisen.

Områdespoliserna mottog allmänheten på polisstationen. De tjänstgjorde i uniform och behövde icke bo i sitt område.

Rotterdam har vanligen 4—5 områdespoliser i varje vakt-distrikt och sammanlagt 45 i hela staden. Vi intervjuade en av trafikavdelningens inspektörer angående områdespoliserna och fingo följande uppgifter.

Tjänsten som områdespolis är ett förtroendeuppdrag, som icke anförtros de yngsta polismännen. Områdespolisen skall bo inom sitt område och skall där vara »en borgmästare i miniatyr». Allmänheten mottager han på polisstationerna. På bestämd tid varje vecka har han skyldighet att inställa sig hos chefen för vakt-distriktet för avrapportering och erhållandet av instruktioner. Han tjänstgör i uniform men har rättighet att vid särskilda tillfällen bära civila kläder, t. ex. vid spaning efter sedlighetsförbrytare, fönstertittare o. d. Områdespolisen skall lära känna befolkningen i sitt område, särskilt kriminella element. Han skall också känna till affärslokaler, nöjeslokaler m. m. Han skall vara en informationskälla för kriminalavdelning, trafikavdelning och andra, som vill ha någon upplysning om området. I ytterområdena har områdespoliserna tilldelats tjänstehundar.

Områdespoliserna ha icke någon bestämd tjänstgöringstid och icke några bestämda fridagar. Distriktscheferna kunna uttaga områdespoliserna till särskild tjänstgöring vid större kommanderingar och de utgöra därför också en personalreserv. Under trafikrusningstiderna äro områdespoliserna de enda polismännen som fullgöra fotpatrullering.

Som ett exempel på hur områdespoliserna arbeta, nämnde inspektören, att en områdespolis varje söndag avstänger en lokal körbana i sitt område för körtrafik

och ordnar där en tillfällig lekplats för barnen i området, vilka där kunde hoppa rep, hoppa hage och åka rullskridskor utan att föräldrarna behövde vara ängsliga för dem. Områdespoliserna äro mycket populära bland allmänheten och bidrager till ett gott förhållande mellan denna och polisen. Områdespoliserna i Rotterdam användas icke som utredningsmän.

Utredningens försöksverksamhet

På utredningens initiativ påbörjades den 1 maj 1959 i Malmö bevakning genom kvarterspolis såsom försöksverksamhet.

Som kvarterspolisområden utvaldes följande 7 verksamhetsområden.

Område 1. Stadsdelen Kirseberg, som har cirka 10 000 invånare och som består av villabebyggelse samt av äldre och nyare höghusbebyggelse.

Områdena 2 och 3. Dessa områden omfatta Gamla staden och äro rena cityområden med cirka 5 000 invånare i varje område.

Område 4. Lorensberg, som är ett nytt bostadsområde med cirka 13 000 invånare.

Område 5. Møllevången med cirka 11 900 invånare. Denna stadsdel består till största delen av äldre bostadsbebyggelse.

Område 6. Sorgenfri, som är ett nytt bostadsområde med cirka 15 000 invånare.

Område 7. Augustenborg. Stadsdelen har cirka 6 500 invånare och är ett utpräglat bostadsområde.

Innan verksamheten igångsattes, informerades hela ordningspolisen om den planerade försöksverksamheten och polismännen uppmanades att frivilligt anmäla sig att tjänstgöra som kvarterspoliser. Bland dem som anmälde sig uttogos 7 polismän, som tilldelades var sitt område. Dessa polismän blevo noggrant instruerade om hur verksamheten skulle tillgå. Man framhöll särskilt att de på olika sätt skulle skaffa sig en så ingående person- och lokalkännedom som möjligt, hålla intim kontakt med kriminalavdelningens olika avdelningar — särskilt spaningsavdelningen, stöld- och inbrottsavdelningen liksom sociala avdelningen — samt skaffa sig noggrann kännedom om de brott av olika slag, som förövades inom området. Polismännen underställdes chefen för det vakt-distrikt, i vilket de hade sin verksamhet förlagd. Denne skulle medgiva polismännen rätt att uppträda civila, när tjänstgöringsuppgifterna så påkallade. Polismännen beordrades att varje vecka skriva en redogörelse för de tjänsteåtgärder m. m., som de under den gångna veckan hade vidtagit.

Utredningen har studerat dessa veckorapporter samt hade i början av december 1959 samtal med de polismän, vilka tjänstgjorde som kvarterspoliser. Därvid har i stort sett följande framkommit rörande den försöksverksamhet, som bedrivits. (De citerade avsnitten äro uttalanden, som gjorts av polismännen, samt utdrag ur veckorapporterna).

Det dröjde inte lång tid förrän allmänheten blev medveten om att en ny bevakningsform hade kommit till stånd och att man i de olika områdena

fått »egen polis». Det uppstod snart ett förtroendefullt och vänskapligt förhållande mellan kvarterspoliserna och den bofasta befolkningen. Man uttalade stor tillfredsställelse med den nya ordningen och polismännen själva erforo ett växande intresse att hjälpa och skydda de människor, som bodde i området.

»Då man ständigt patrullerar i samma område lär man känna befolkningen väl. Allmänheten känner också igen polisen, som patrullerar i området, och det blir en mera personlig kontakt. Det blir ett annat intresse att söka skapa goda förhållanden, då man ofta kommer i kontakt med samma människor och kanske till en viss del är beroende av dem. Som kvarterspolis kan man ju till stor del bortse från rapportering av en massa parkeringsförseelser, vilket inte uppskattas särskilt väl. Jag tycker att man får en helt annan inställning till allmänheten. Man lär känna den från dess goda sida, man blir själv på bättre humör och avståndet mellan polisen och allmänheten minskas. Som kvarterspolis kommer man kanske inte så mycket i kontakt med kollegerna. Man går ofta ensam i området, vilket gör att man i stället söker sig till någon bland allmänheten, där man träffar gemytliga och trevliga personer.»

»Beträffande relationerna till allmänheten har jag under dessa knappt sex månader märkt en betydlig förbättring. Numera förekommer det nästan varje dag att personer kommer fram till mig för att dryfta sina problem eller be mig om råd, vilket är ett typiskt tecken på förtroende från allmänheten.»

»Sedan jag tjänstgjort i området en tid, började man fråga mig hur det kunde komma sig att man nu så ofta såg polis i Augustenborg och att det bara var jag som patrullerade i området. Jag svarade dem, att deras område blivit utvalt för kvarterspolisverksamhet och berättade för dem vad detta innebar. Jag framhöll särskilt, att meningen var att jag skulle försöka lära känna området och de människor som bodde där, vilket ur polisiär synpunkt var av den största betydelse. Det visade sig att allmänheten var mycket nöjd med att bevakningsproblemet blivit löst genom kvarterspolisverksamhet.»

Den omständigheten, att samme polisman dag efter dag är synlig i området, har också haft till följd att ingripandena fått större effekt. Den som gjort sig skyldig till en förseelse av något slag erfar en större risk för upptäckt, om han på nytt skulle göra sig skyldig till samma handling.

»Det märks, att allmänheten också fått större respekt för polisen. Den som begått en förseelse känner sig mera 'träffad' än tidigare. Förr tänkte vederbörande inte vidare på saken, sedan han eller hon rapporterats eller fått en erinran för en bagatellartad förseelse. Det glömdes lätt bort och samma förseelse kunde kort efter upprepas. Nu blir man på ett annat sätt påmind om gällande lagar och föreskrifter genom att man träffar samma konstapel dag efter dag.»

I vissa fall har polismannen i samband med ett ingripande framhållit, att han dagligen patrullerar i området och att han särskilt kommer att kontrollera, huruvida vederbörande visar respekt för den bestämmelse, mot vilken han brutit. Detta har haft en mycket gynnsam effekt.

»Vid ett tillfälle fick jag anmälan om att en person dagligen förde personbil mellan hemmet och arbetsplatsen utan att inneha körkort. Vid kontroll i mitt register framkom, att mannen nyligen hade blivit utskrivnen från alkoholistanstalt. Då jag en dag patrullerade i området fick jag syn på mannen, som då stod och ploc-

kade under motorhuven på en bil. Jag berättade för honom om den anmälan, som jag hade fått. Han förnekade dock att han själv körde bilen. Det var en svåger till honom, som gjorde detta. Jag omtalade, att jag dagligen vid olika tidpunkter patrullerade i området och att jag kommer att kontrollera, huruvida han själv körde bilen. Från den dagen har jag märkt, att bilen står uppställd på en tomt vid Särлагatan och att mannen använder sig av spårvagn för färd till och från sitt arbete.»

Kvarterspoliserna ha bemödat sig om att förvärva en så ingående kännedom som möjligt om de kriminella och asociala personer, som vistas inom deras områden, och om de brott av olika slag, som där begås. Detta har skett genom studium av anmälningar och utredningar om brott, av register och spaningsalbum osv. Poliserna har också medföljt socialavdelningens personal, varvid man påvisat för poliserna vilka personer, som böra hållas under uppsikt. I viss utsträckning ha kvarterspoliserna besökt arrestlokalerna, där de inpräntat utseendet på gripna och omhändertagna personer och gjort anteckningar om deras namn och om anledningen till frihetsberövandet. En polisman har lämnat följande redogörelse för hur han bl. a. går tillväga för att skaffa sig en god personkännedom.

»För att lära mig känna befolkningen inom området har jag gått igenom de olika registren på polisverket och gjort anteckningar om personer, boende inom mitt område, som varit i kontakt med rättvisan. Med ledning av dessa anteckningar har jag lagt upp ett eget register, upptagande vederbörandes fullständiga namn, födelsetid och bostadsadress samt det slag av brott, som vederbörande gjort sig skyldig till. I de fall, där fotografi finnes, har jag gjort anteckning härom på kortet. Med jämna mellanrum kompletterar jag registret, så att det hålles aktuellt.»

Tack vare den goda personkännedom, som poliserna så småningom förvärvat, ha de kunnat lämna kriminalpoliserna värdefulla upplysningar om för brott misstänkta personer. I veckorapporterna finnas anteckningar om att poliserna lämnat kriminalavdelningen uppgifter på personer, som misstänkas för narkotikaförsäljning, spritlangning, koppleri, otukt med minderåriga osv. — Kvarterspolisernas ingående personkännedom har också medfört, att de erhållit besvärliga delgivningsuppdrag. — De ha kunnat gripa personer, som rymt från fångvårdsanstalter, omhändertagit personer, som avvikit från sinnessjukhus osv. — Intressant är den upplysningen, som poliserna lämnat, nämligen att ett ingripande får avsevärt större effekt, om poliserna kan tilltala vederbörande med hans namn. (»Det lugnar ned betydligt om man kan börja med: Hörnu Nilsson»). Den tilltalade känner sig inte anonym utan förstår att han är igenkänd. Över huvud taget har det besvärliga klientelet blivit lättare att handskas med. De äro medvetna om att polisen känner igen dem, vilket minskar deras benägenhet att undandra sig de ingripanden, som göras. En av poliserna har berättat, att en person, då han hejdades av honom, yttrat: »Hade det inte varit Lindholm, så hade jag stuckit».

Ett av de mest gynnsamma resultaten av kvarterspolisverksamheten är den ökade villigheten hos allmänheten att lämna polisen upplysningar om brott och brottslingar. I veckorapporterna finnes ett stort antal anteckningar därom.

»Samtal med A. Under samtalet framkom bl. a. att en langare T. troligen hade sitt lager hos en fru E., boende . . .»

»Den 14 oktober 1959 omtalade en dam, att hon, då hon kort innan i bil färdats autostradan från Lund till Malmö, observerat en man gående på autostradan. Han hade varit mörkklädd och svår att upptäcka. Han hade vinglat ut i körbanan över de vita strecken just som hon passerat med sin bil. Hon befarade att en olycka kunde inträffa. Larmcentralen meddelades, som beordrade en radiobil till platsen.»

»Den 18 oktober 1959 anmälde en person, att två män försökt bryta upp en dörr till en källarnedgång. Kriminalpolisen underrättades och kom till platsen. Vid kontroll i källaren fanns en dörr, som stod olåst och i denna källare påträffades en väska, innehållande 9 stycken halvlitrar brännvin. Två personer omhändertogs och infördes till kriminalpolisen såsom misstänkta för olaga spritförsäljning.»

»Samtal med L. Han meddelade bl. a. att J. varit vittne till rånet på . . . gatan kvällen innan.»

»En person anmälde en cykelfyllerist på Malmgatan. En man satt och vilade sig på parkeringsplatsen på Malmgatan. Han nekade till att han hade någon cykel. Omhändertogs för fylleri.»

I några av de områden, där kvarterspolis tjänstgör, förekommer också sedvanlig polispatrullering. Kvarterspoliserna har vid flera tillfällen erfarit, att allmänheten hellre lämnar sina upplysningar till dem än till deras fotpatrullerande kolleger. Anmälarna själva ha såsom förklaring därtill uppgivit, att de ansett det vara påträngande och i viss mån genant att inför en helt främmande polisman yppa misstankar om brott, som kanske inte varit så välgrundade. Kvarterspolismannen däremot kände de personligen och hade förtroende till. De ansågo sig därför kunna räkna med att de uttalade misstankarna skulle upptagas med takt och förståelse.

Vid samtal med kvarterspolismännen har också framkommit, att allmänheten lämnat polisen hjälp inte endast i form av upplysningar av olika slag. Vid flera tillfällen, då polismännen i samband med ett ingripande befunnit sig i en trängd situation, hade allmänheten på ett mera handgripligt sätt kommit till undsättning. Sålunda kunde polismännen berätta, att de i samband med våldsamt motstånd genast fått hjälp av flera personer. Sådan hjälpsamhet från allmänhetens sida hade de tidigare inte erfarit i någon större utsträckning.

Kriminalpolisen i Malmö är så arbetstyngd, att den spanande verksamheten ofta måste eftersättas ifråga om de mindre allvarliga brotten. Kvarterspolisen har därvidlag kommit att utöva en kompletterande och stödjande verksamhet. Den har nedlagt ett icke obetydligt spaningsarbete och tack vare sin goda personkännedom och sin kännedom om de brott, som

begås, har kvarterspolisen vid flera tillfällen kunnat uppsåra och gripa brottslingar.

»Kriminalpolisen är överlupen med arbete och hinner inte ägna så mycket tid åt de mera bagatellartade brotten. Men en kvarterspolis, som får besked om sådana brott, kan ägna tid åt att försöka få reda på, vilka de skyldiga äro. En innehavare av ett grönsakslager hade haft inbrott fyra gånger. Varje gång hade endast lite grönsaker stulits. Vid första inbrottet hade dock en våg, värderad till 1 000 kronor, välts omkull och fördärvats. Det sista inbrottet gjorde innehavaren ingen anmälan om. Han tyckte inte att det lönade sig. Detta sista inbrott hade skett natten mellan en lördag och söndag. Tjuvarna hade slagit sönder ett fönster, krupit in i en korridor och därefter brutit upp ett hänglås till själva lagerlokalen, där de hade tagit lite morötter, tomater och slanggurka. På måndagen fick jag kontakt med en av gårdskarlarna i ett hus på samma gata som den där lagerlokalen är belägen. Jag hade tidigare flera gånger samtalat med honom. Han omtalade, att han på söndagsmorgonen hade sett tre namngivna pojkar sitta på en trappa och förtära just de stulna grönsakssorterna. Jag skrev en promemoria om detta till kriminalpolisen. Pojkarna grepos och erkände så småningom.»

Då man studerar kvarterspolisens verksamhet, visar det sig, att polis-männen kunnat komma tillrätta med olika slag av missförhållanden genom att de tagit personlig kontakt med dem som förbrutit sig och framhållit för dem angelägenheten av att de i framtiden visa större respekt för lagar och förordningar. Så har framför allt skett beträffande parkeringsförelser och andra förelser av mera bagatellartad beskaffenhet. Tack vare ett sådant tillvägagångssätt ha de också lyckats åstadkomma en gynnsam inställning hos allmänheten till polisen. I vissa fall synas tillsägelser ha haft större effekt än rapport och böter.

»På Sorgenfrivägen har det en längre tid förekommit, att de hyresgäster, som bebo fastigheterna 27—35, under natten parkerat sina bilar delvis på gångbanan. Detta har av patrullerande poliskonstaplar inrapporterats till II distriktet och många bilägare ha ålagts böter för denna förelse utan att någon rättelse dock kunnat åstadkommas. Jag har, i stället för att rapportera, uppsökt ägarna per telefon eller i bostaden och underrättat dem om gällande föreskrifter. Några motiverade sin parkering med att de därigenom gjorde det lättare för renhållningsverkets sopvagn att komma fram. De ha numera tagit rättelse och upphört att köra upp sina fordon på gångbanan.»

Ett led i polismännens strävan att åstadkomma ett gott förhållande till allmänheten har varit att taga personlig kontakt med skolkuratorer, portvakter, kaféinnehavare, korvförsäljare, affärsinnehavare, bensinstationsföreståndare och andra yrkesgrupper. Sådana kontakter ha lett till en större villighet att i olika situationer hjälpa och samarbeta med polisen men har också haft till följd att man påkallat polisens hjälp i större utsträckning än tidigare. Affärsinnehavare har bett polismännen att vaka över deras egendom, skolkuratorer att polismännen ville ingripa för att få bort störande uppträden, portvakter ha bett polismännen att försöka få ordning på ungdomen i fastigheten osv.

»Vice värden i en bostadsrättsförening har påkallat min hjälp med att hålla uppsikt på föreningens egendom, på vilken ungdomar förorsaka skadegörelse. Dessutom uppehålla sig pojkar och flickor i trappor och källare efter klockan 21.00, då vaktmästaren låst portarna. För att under den senare delen av dygnet kunna tillse ordningen i trapporna och källaren har jag erhållit en genomgångsnyckel. Detta är kanske inte något polisärende, men jag anser mig ha rätt att åtaga mig dylik bevakning, som inte tager mera än någon minut i anspråk.»

»Herr A., innehavare av en tobaksaffär, har begärt hjälp med tillsynen av hans tobaksautomat. Han har kommit underfund med att några ynglingar, som håller till i närheten, med hjälp av något verktyg brukar tillägna sig mer än ett paket cigaretter på en tryckning. Tillsyn kommer att utövas.»

Följande exempel är utomordentligt belysande för den ökande tendensen att påkalla polisens hjälp i olika hänseenden. Fallet belyser också det förtroendefulla förhållande, som uppstått mellan allmänhet och kvarterpolis.

»Någon dag under juni månad observerade jag en personbil, som under en längre tid stått uppställd på en parkeringsplats. Detta föranledde mig att kontrollera bilen och att uppsöka dess ägare. Det framkom därvid, att ägaren, som är gift och har två pojkar och en flicka i åldern 14—17 år, avtjänade ett längre frihetsstraff. Hustrun omtalade, att hon sedan mannens intagning haft besvär med pojkarna. Särskilt 14-åringen hade varit besvärlig. Han hade vid ett tillfälle försökt slå henne. Hon bad mig därför att tala med pojkarna och se till dem under kvällarna. Detta gjorde jag och fick mycket god hand med dem. Efter en tid förklarade hustrun, att pojkarnas uppförande blivit bättre. Under sista delen av juli hade jag semester och tillsynen blev eftersatt. Under min bortovaro förövade 14-åringen sex inbrott och stölder och placerades på en anstalt, som han dock fick lämna efter en vecka. Jag tillfrågades av barnvårdsnämnden, om jag ville bli övervakare för pojken. Jag förklarade mig villig därtill och är numera förordnad som övervakare för honom.»

Då försöksverksamheten med kvarterspolis pågått under drygt ett år, ansåg polisedningen i Malmö, att man vunnit så goda erfarenheter av denna bevakningsmetod, att den borde definitivt genomföras. För närvarande pågår därför en successiv utbyggnad av kvarterspolisverksamheten.

Sedan den 1 januari 1960 har kvarterspolisverksamheten prövats även i Karlstad, där två bevakningsområden sammanslagits till ett »kvarter». Enligt de uppgifter, som utredningen erhållit, har verksamheten slagit väl ut. Polismännen ha förvärvat en grundlig person- och lokalkännedom samt blivit väl kända av allmänheten. De ha orienterat sig beträffande fastigheternas gårdsutrymmen och inre förbindelsevägar samt beträffande platser, som bruka vara tillhåll för kriminella personer, alkoholmissbrukare eller asocial ungdom. De ha lärt känna de personer, som bo eller ha sitt arbete inom området och särskilt dem, som föra en ohederlig vandel, ett supigt levnadssätt, som uppträda ordningsstörande etc. Polismännen ha fått en mera intim kontakt med allmänheten, som därigenom visat större villighet att hjälpa dem i deras arbete. Allt detta har haft till följd att polismännen kunnat utveckla större effektivitet. — Enligt de tjänsteföreskrifter, som ufär-

dats för polismännen, ha de i viss omfattning ägnat sig åt brottsförhindrande verksamhet genom att kontrollera beskaftenheten av lås och andra skyddsanordningar samt givit råd och anvisningar om bättre egendoms-skydd, då så bedömts vara erforderligt. — Kvarterspoliserna ha normalt tjänstgjort i uniform men ha berättigats att bära civila kläder, då detta med hänsyn till övervakningsuppgifternas art ansetts vara lämpligt.

Gruppbevakning

I syfte att bättre utnyttja den för fotpatrullering tillgängliga personalen tillämpas i vissa polisdistrikt i Storbritannien en bevakningsmetod, som innebär att man sammanför polismännen i arbetsgrupper under ledning av ett polisbefäl (»section patrol system»). I de polisdistrikt, där sådan bevakning förekommer, har den tillkommit närmast som en följd av rådande personalbrist. Ett fåtal var för sig arbetande polismän ha icke ansetts kunna utveckla erforderlig effektivitet. Såsom skäl för den nya bevakningsformen har också anförts, att den genomsnittliga levnads- och tjänsteåldern hos personalen i bevakningsstyrkan blivit allt lägre. De patrullerande polismännen ha därför icke längre den mognad och erfarenhet, som vore önskvärd. Detta har ansetts motivera, att de ställas under den omedelbara tillsyn och ledning, som är möjlig att utöva, då de under ett befäl sammanföras i en bevakningsgrupp.

Ifrågavarande bevakningsmetod tillämpas sedan år 1948 i Aberdeen, där man för »section patrol» avdelat 6 inspectors, 17 sergeants och 144 constables eller tillhoppa 167 man. För patrulleringstjänsten är staden indelad i 4 vakt-distrikt, betecknade norr, öster, väster och söder. Personalen arbetar i fem skift, som börja kl. 6, 9, 14, 17 och 22. Personalen byter skift var 14:e dag.

Varje skift står under ledning av en inspector och i vart och ett av distrikten finns under varje skift en arbetsgrupp om cirka 7 polismän under befäl av en sergeant. Gruppen förfogar över en med radio utrustad bil, med vilken polismännen kunna förflyttas till olika platser inom distriktet. Polismännen fullgöra i allmänhet sin tjänst under patrullering till fots, men minst en uppehåller sig alltid jämte befälhavaren och föraren i bilen.

Befälhavaren tilldelar polismännen arbetsuppgifter alltefter det behov av övervakning, som föreligger vid olika tidpunkter och på olika platser.

Ett liknande bevakningssystem tillämpas bl. a. även i *Salford*, en stad med ca 169 000 invånare. Staden är indelad i vakt-distrikt och varje distrikt har ett antal bevakningsområden, vilkas gränser dock inte är fixerade utan kunna ändras med hänsyn till de variationer i bevakningsbehovet, som förekommer. Under varje tjänstgöringspass arbeta i distriktet i allmänhet 9 konstaplar under ledning av en polisman i befälsställning. Liksom i Aberdeen har gruppen en med radio utrustad bil till sitt förfogande. Innan ett tjänstgöringspass börjar, hålles en konferens mellan befälhavaren för gruppen och det vakthavande befälet på polisstationen. Vid denna konferens

studerar man de händelser av olika slag, som inträffat i distriktet, skaffar sig kännedom om på vilka platser brott och olyckor ha inträffat, fastställer vilken egendom, som kräver speciell kontroll och uppmärksamhet, granskar de klagomål från allmänheten, som inkommit beträffande förhållandena i distriktet osv. Med ledning av vad som framkommit vid denna konferens upprättas därefter en förteckning, upptagande de tjänsteuppgifter, som var och en av polismännen skall fullgöra under sitt tjänstgöringspass.

Utredningens förutvarande sekreterare, bitr. stadsfiskalen Klas Lithner, gjorde under år 1957 ett studiebesök i England. I den reseberättelse, som avgivits över de erfarenheter som vunnos under denna studieresa, anföres följande om patrulleringsmetoderna i Salford.

På kvällen den 15 mars medföljde jag under nära 3 timmar 2 olika team under deras arbete. Det första arbetade i en subdivision som innehöll bostadskvarter, lager, fabriker och garage. Property-trying (dörr- och låskontroll) förekom i stor skala. Vederbörande chef hade varit sergeant i 1 år och de 6 medlemmarna av hans team hade mellan 2 och 10 års tjänst. Anmärkningsvärt var hur väl samtliga tycktes känna till distriktets bebyggelse med hänsyn till dörrar, portar etc. De 2 män, som medföljde i bilen, erhöles korta uppdrag, varefter bilen hämtade upp dem längre bort efter att ha patrullerat andra gator. De 4 andra männen i teamet hade andra uppdrag i olika delar av subdivisionen av varierande längd. När dessa avslutats, ringde de från en polispolare in och meddelade detta, varefter sergeanten antingen gav dem nya bevaknings- och patrulleringsuppdrag eller dirigerade dit bilen för att hämta upp dem och sätta av någon annan. Samtidigt patrullerade en man med hund i sådana delar av subdivisionen som passade för denna typ av bevakning, bl. a. den bangård där godsvagnar lastas med kol och där stölder ofta förekomma. I en av subdivisionerna i North Division, dit jag sedan flyttade över, hade bevakningen en annan karaktär, enär bebyggelsen huvudsakligen omfattade villor, där få men stora inbrott begingos. Här patrullerade 4 man på de större genomfartslederna medan den man, som medföljde i bilen, utförde kontroll i de hus, vilkas ägare anmält att de voro bortresta. Rutinmässig kontroll av annan egendom förekom icke.

Lördagen den 16 mars kl. 11.30—12.40 åkte jag med det team som tjänstgjorde i the South Division. Arbetets karaktär var vid denna tid annorlunda, beroende på livlig genomfartstrafik, ett stort antal arbetare på väg hem, ett stort antal husmödrar ute för att handla till söndagen och alla barn fria från skolan. All disponibel personal var sysselsatt med att övervaka den allmänna ordningen och trafiken på genomfartsvägarna och affärsgatorna. Senare under lördagen avtog trafiken och uppgifterna förändrades genom att biograferna hade barnföreställningar, varjämte en fotbollsmatch åstadkom ökad trafik i en del av staden.

I samma reseberättelse finns också en beskrivning av de variationer i patrulleringstaktiken, som förekomma i Salford. Patrulleringen under exempelvis ett nattskift, då man lägger stor vikt vid egendomskontrollen, kan tillgå på följande olika sätt.

Om sergeanten förfogar över låt oss säga 7 polismän, lägger han ut 6 bevakningsområden i distriktet, innefattande platser, som kräva särskild kontroll. I vart och ett av dessa områden utsättes en polisman. De delar

av distriktet, som inte innefattas i något av de utlagda områdena, avpatrulleras i bil av sergeanten och en konstapel. Vid behov hämtas polismännen upp och förflyttas till andra delar av distriktet. — Vid bestämmandet av bevakningsområdenas gränser kan man draga gränserna så, att områdena delvis täcka varandra. Genom ett sådant tillvägagångssätt är det möjligt, att åstadkomma förstärkt bevakning inom kritiska delar av distriktet, att utesluta möjligheten för brottslingarna att kunna fastställa på vilka tider och på vilket sätt egendomskontrollen sker och att överraska de tjuvar, som försöka begå inbrott, sedan de sett en polisman passera.

Om sergeanten under ett nattpass förfogar över endast 4 polismän, utläggas 3 bevakningsområden. Bilen föres till centrum av område 1, där tre polismän sätts av för patrullering i olika riktningar ut mot områdets periferi. Under tiden föres bilen med sergeanten och en polisman runt områdets gränser, där de tre fotpatrullerande polismännen senare hämtas upp, då de fullgjort sina uppdrag. Område 2 avpatrulleras på samma sätt, dock med den skillnaden att polismännen utsätts vid områdets periferi och arbeta sig in mot centrum, där de sedan hämtas upp. Avpatrulleringen av område 3 sker på så sätt, att polismännen parallellt med varandra patrullera från gräns till gräns.

Erfarenheterna av den patrulleringsmetod, som tillämpas i Aberdeen och Salford, uppges vara goda. På grund av att patrulleringstjänsten bedrivs under kontinuerlig och omedelbar tillsyn av ett befäl, åstadkommes hög aktivitet hos de enskilda polismännen. Sergeanten kan med ledning av den aktuella kännedom som han har om förhållandena i distriktet ge polismännen de arbetsuppgifter, som bevakningsbehovet kräver och i övrigt åstadkomma en rationell arbetsinriktning. Den omständigheten att polismännen arbetar i grupp gör det möjligt att, när så är påkallat, ingripa med större kraft och effektivitet än vad som kan ske vid den traditionella patrulleringen. Det framhålles också, att polismännen själva i allmänhet sätter stort värde på ifrågavarande patrulleringsmetod. Den skapar laganda och ger en omväxlande tjänstgöring.

Såväl i Aberdeen som i Salford har man kunnat konstatera, att antalet ingripanden av skilda slag ökat, sedan det nya systemet infördes, samtidigt som en markerad nedgång i brottsligheten inträtt.

En motsvarighet till det i England tillämpade systemet förekommer i Göteborg, där man sedan den 1 november 1960 sökt åstadkomma en förstärkt bevakning under kväll och natt på följande sätt. — Under natten sammandragas polismän från stadens vaktdistrikt till en arbetsgrupp under ledning av ett befäl. Gruppen förfogar över med radio utrustade bilar och har hela staden som bevakningsområde. Innan gruppen påbörjar sitt arbete upprättas av befälhavaren en operationsplan, som genomgås med polismännen. Gruppen upprätthåller nära samarbete med kriminalavdelningen, vars personal tillkallas, när så anses erforderligt. Avsikten med

systemet är att få till stånd snabba och kraftfulla ingripanden mot ligisterna i staden och att försöka hindra inbrott och bilstölder.

Hjälpmedel i bevakningstjänsten

Bilen

I allmänhet har man ansett bilen vara det fordon, som bäst lämpar sig som hjälpmedel vid patrulleringen. Bilpatrulleringen eliminerar praktiskt taget alla de nackdelar, som äro förenade med fotpatrulleringen. En polisman i bil förflyttar sig snabbt och kan därför övervaka ett mycket stort område. Bilen ger honom möjlighet att beivra trafikförseelser och att inskrida mot brottslingar, som färdas i bil. Om bilen utrustas med radio, kan polisman- nen hålla ständig kontakt med polisbefälet för rapportering och erhållande av uppdrag. Med bil är det möjligt att snabbt komma till en plats, där det uppstått behov av polisingripande. En snabb förflyttning kan ske utan att polisman- nen blir fysiskt uttröttad. Därtill kommer att patrulleringen blir intressantare och mindre tröttande över huvud taget. Bilen ger också polis- mannen skydd vid otjänlig väderlek. Avbrott i tjänstgöringen behöver där- för inte ske i samma utsträckning som vid fotpatrullering. Tack vare bilen kan polismännen medföra extra klädespersedlar, utrustning för att lämna hjälp vid olycksfall, brandsläckare och andra utrustningsdetaljer för att få till stånd största möjliga effektivitet i polisarbetet.

Bilpatrulleringen har dock vissa olägenheter i jämförelse med patrulle- ringen till fots. Den ökade bekvämlighet, som disponerandet av en bil inne- bär, medför en viss obenägenhet hos polismännen att företaga ingripanden, som kräva att de förflytta sig till fots en längre sträcka. Det är vidare svårt att inifrån en bil uppfatta sådana företeelser, som kräva ingripanden. Till denna svårighet bidrager också den relativt snabba förflyttningen. Icke heller få de bilburna polismännen samma goda kontakt med allmänheten som de fotpatrullerande.

Utredningen har ansett det vara av värde att här lämna en redogörelse för de synpunkter, som i andra länder göra sig gällande vid bedömandet av frågan, i vilken utsträckning bilen bör användas som hjälpmedel vid patrol- leringen.

Ett mera planmässigt utnyttjande av motorfordon vid organiserandet av den polisiära bevakningstjänsten synes tidigast ha kommit till stånd i USA, särskilt i de västliga staterna. Enligt vad tillgängliga upplysningar ge vid handen synes också motoriseringen av bevakningstjänsten i USA ha genomförts i större utsträckning än i något annat land. Utvecklingen av motoriseringen kännetecknas vidare av att man i allt större omfattning övergått till användning av bilar i stället för motorcyklar. Detta moti- veras bl. a. av att bilen erbjuder polisman- nen skydd mot vädrets makter samt vid utförande av vissa mera riskfyllda uppdrag ger honom möjlighet

att medföra utrustning av tekniskt och annat slag och vidare att flera polis- män samtidigt kunna färdas i ett gemensamt fordon. (»The automobile is an all-weather machine, in contrast to the motorcycle.»)

Den främste föregångsmannen när det gäller bevakningstjänstens motorisering i USA torde vara den kände polisadministratörn August Vollmer, tidigare polischef i Berkeley, Kalifornien, vilken behandlat hithörande problem i ett flertal böcker och tidskriftsartiklar samt anlitats såsom expert vid omorganisation av polisväsendet i åtskilliga större städer i USA, bl. a. Los Angeles, Minneapolis, Kansas City och Dallas. De av Vollmer förfäktade riktlinjerna för bevakningstjänstens organisation karakteriseras av en fullständig motorisering. Enligt hans mening är den fotpatrullerande polisen att betrakta som en antikverad företeelse. Motoriseringen innebär enligt Vollmer en enorm förstärkning av polisens effektivitet genom ökad rörlighet, möjlighet till snabb förflyttning över stora avstånd samt tillgodose- ende av taktiska synpunkter. Gentemot Vollmers hävdande av motorise- ringens betydelse har emellertid rests starka invändningar och följden därav har blivit, att frågan om fotpatrullering kontra motoriserad bevakning blivit ett tvistefråga i polisorganisatoriska sammanhang. Utvecklingen säges emellertid i stort sett ha följt Vollmers riktlinjer och enligt tillgängliga upplysningar har man efter hand övergått till motoriserad bevakning i allt flera städer. Enligt det system, som härvid utbildats, *bygges bevakningen i princip upp på grundval av en genomförd motorisering under det att pa- trullering till fots kommer till användning endast i den mån bevakning i sådan form anses påkallad av omständigheterna eller av särskild anled- ning anses önskvärd.* Bevakning medelst fotpatrullerande polismän har m. a. o. närmast fått karaktären av ett supplerande eller kompletterande element i patrulleringstjänstens organisation.

Enligt för år 1947 föreliggande uppgifter från sammanlagt 855 städer i USA fullgjordes i 38 städer all patrulleringstjänst med motorfordon. Be- träffande de återstående städerna praktiserades i 813 kombinerad fotpatrul- lering och motoriserad bevakning, medan i 4 städer med mindre än 25 000 invånare endast förekom fotpatrullering. Alla städer över 100 000 invånare använde såväl patrullering till fots som motoriserad bevakning. Endast i en stad i storleksordning mellan 50 000 och 100 000 invånare förekom ute- slutande motoriserad bevakning. Enligt motsvarande för år 1950 förelig- gande uppgifter från sammanlagt 903 städer användes i 27 städer uteslutan- de motoriserad bevakning, i 875 städer förekom såväl motoriserad bevak- ning som patrullering till fots, medan i 1 stad (under 25 000 invånare) all patrulleringstjänst ombesörjdes till fots. (Uppgifterna hämtade ur V. A. Leonard, *Police organisation and management*, sid. 261—262.)

Till undvikande av missförstånd må framhållas, att motorisering av be- vakningstjänsten i här avsedd bemärkelse ej innebär att någon patrullering till fots icke förekommer. Det väsentliga i bevakningssystemet sådant det

utbildats i USA är att motorfordon regelmässigt användes såsom *hjälpmedel* i patrulleringstjänsten. Enligt där tillämpade metoder för bevakningens fullgörande fästes stort avseende vid att *polismän i bil även patrullera till fots i erforderlig utsträckning*. Ett sådant tillvägagångssätt anbefalles särskilt under hänvisning till behovet av närmare kontroll i brottspreventivt syfte av affärer, lagerlokaler och andra dylika lokaliteter samt för att polismännen skola kunna göra sig förtrogna med lokala förhållanden och befolkningen inom tjänstgöringsområdet.

I jämförelse med USA vill det synas som om man i *England* i förhållandevis stor utsträckning skulle fasthålla vid det traditionella bevakningssystemet med polismän som till fots avpatrullerar sina pass, kompletterat med radiobilpatrullering med i huvudsak samma organisation och uppgifter som hos oss. Av tillgängliga upplysningar framgår emellertid, att *frågan om en utvidgad motorisering av bevakningstjänsten står i centrum bland aktuella problem, som hänför sig till ordningspolisen och dess verksamhet*. I den mån motorfordon i vidgad omfattning tagits i anspråk för effektivisering av bevakningstjänsten synes man i England ha inriktat sig på delvis andra metoder än i USA. Karakteristiskt för denna utveckling är de typer av råjongpatrullering (»team-policing»), som går under namn av »Salford-planen» och »Aberdeen-systemet». (En redogörelse för dessa patrulleringsmetoder har lämnats i ett tidigare sammanhang.) Den lokala organisationen av det engelska polisväsendet medför att man här lika litet som i USA kan tala om något enhetligt system. En belysande bild av det nuvarande läget på förevarande område ger de upplysningar rörande patrulleringstjänstens organisation, som inhämtats av en under 1957 tillsatt parlamentskommitté med uppdrag bl. a. att granska kostnaderna för polisväsendet. Resultatet av kommitténs arbete har redovisats i ett under år 1958 publicerat betänkande (First Report from Select Committee on Estimates, Session 1957—58, Police). Vad först angår Londonpolisen har en representant för Scotland Yard (Mr Baker, Receiver for the Metropolitan Police District) vid sammanträde inför kommittén den 7 februari 1957 anfört bl. a. följande (sid. 33): Mekaniseringen av bevakningstjänsten inom Londonområdet försigginge efter två skilda linjer. Enligt den ena anlidades en bil, bemannad av tre eller fyra polismän, vilka fullgjorde övervakning inom större områden och därigenom kompletterade de fotpatrullerande polismännens till ordinära pass lokalt begränsade verksamhet. Metoden hade på försök praktiserats i tre eller fyra olika delar inom Londonområdet och visat sig mycket gynnsam, varför polisbevakning enligt denna typ komme att efter hand utsträckas även till andra delar av London. Enligt den andra linjen hade man på försök anskaffat ett antal mindre motorcyklar, som tilldelats de fotpatrullerande och som de kunde betjäna sig av för att förflytta sig mellan olika delar inom bevakningsområdet. Även dessa försök

hade utfallit gynnsamt och avsikten vore att gå vidare på den inslagna linjen.

Vid en senare session inför parlamentskommittén uppgav polischefen i Liverpool Sir Charles Martin beträffande mekaniseringen av bevakningstjänsten, att man i Liverpool närmast på grund av den där rådande polisbristen anskaffat 50 scooters och att man hade för avsikt att utöka detta antal samt låta förse fordonen med dubbelsidig radioförbindelse. Genom utnyttjande av dessa fordon hade den hårda patrulleringstjänsten kunnat göras lindrigare, varjämte polismännen fått ökade möjligheter att ägna mera ingående uppmärksamhet åt olika delar inom sina tjänstgöringsområden.

En av inspektörerna för det engelska polisväsendet F. J. Armstrong förklarade vid parlamentskommitténs session den 11 april 1957, att han för sin del ville rekommendera att bevakningspersonalen utrustades med bilar och motorcyklar samt tillade att under hans tid som chef för poliskåren i Northumberland hade kåren på hans initiativ motoriserats i större utsträckning än någon annan i landet. I sin nuvarande egenskap av inspektör för polisväsendet brukade han rekommendera polischeferna att anskaffa radioutrustade motorcyklar för patrullering av städernas bostadsområden och enligt hans erfarenheter kunde en polisman på motorcykel med möjlighet till kontinuerlig förbindelse med polisstationens radiocentral fullt effektivt bevaka ett tre gånger så stort tjänstgöringsområde, som en polisman till fots. *Fotpatrullering borde endast förekomma i städernas centrala delar för övervakning och reglering av trafiken samt till tjänst för allmänheten. I övrigt måste fotpatrullering betraktas som ett föråldrat system.* (»Pounding the beat is oldfashioned».)

En motsatt uppfattning rörande motoriseringen framlades av polischefen i Eastbourne R. W. Walker vid parlamentskommitténs sammanträde den 6 juni 1957. Walker förklarade därvid att han ej hade anledning att införa motorisering, då hans poliskår vore fulltalig. Motoriseringen vore enligt Walkers åsikt ett användbart men föga tillfredsställande medel att »dryga ut» en mindre polisstyrka. För tillgodoseende av polisens goodwill vore polismannen till fots den bästa formen, därefter polismannen på cykel och i sista hand polismannen med motorfordon.

I samband med rekonstruktionen av polisväsendet i *Västtyskland* efter världskrigets slut har reformarbetet bl. a. *inriktats på motorisering av bevakningstjänsten*, i främsta rummet på landsbygden men även i större städer och samhällen. Mest rationellt synes moderniseringen efter denna linje ha genomförts i Nordrhein-Westfalen. En redogörelse för de överväganden och den försöksverksamhet, som ägt rum i samband härmed, ävensom för erfarenheterna av det nya systemet lämnades i ett föredrag av Schutzpolizeidirektor Rudolf Bogs, Bochum, vid den internationella polisutställningen i Essen under hösten 1956. Föredraget har senare under rubriken

»Die Motorisierung des Streifendienstes» publicerats i en genom utställningsbestyrelsens försorg utgiven bok med titeln »Die Polizei und Ihre Aufgaben», innehållande referat av de föredrag som hållits i samband med utställningen. Med ledning av innehållet i berörda föredrag lämnas i det följande en kort översikt av det sätt, på vilket motoriseringen av patruller-tjänsten i Nordrhein-Westfalen genomförts.

Som ett epokgörande datum nämnes den 20 oktober 1955, när dåvarande inrikesministern undertecknade ett beslut om införande av motoriserad patrulleringstjänst, i första hand i städer och större samhällen samt i ett senare skede även i landsbygdsdistrikt. Tillkomsten av detta beslut, som föregåtts av ingående försök, påverkades av den vid tiden ifråga rådande polisbristen och stod i nära samband med den då diskuterade frågan, om och i vad mån olägenheterna härav kunde motverkas genom ökad rörlighet i polistjänsten. Till åtgärden bidrog emellertid även andra omständigheter. Det var sålunda tydligt att en förändring av polisverksamheten påkallades av såväl ekonomiska skäl som för att tjänsten skulle kunna hävda sig i konkurrensen med andra yrkesgrenar om att dra till sig duktigt folk. Man var också på det klara med att polisen kommit på efterkälken i tekniskt hänseende och att den fotpatrullerande polismannen inte vidare var i stånd att lösa sina uppgifter.

En grundläggande synpunkt vid uppbyggnaden av organisationen var att vakt-distriktet (das Polizeirevier) skulle utgöra underlaget för polisverksamheten. Den tidigare bedrivna radiobilpatrulleringen hade dirigerats centralt och utgjort ett mera allmänt komplement till vakt-distriktets bevakningstjänst. På den närmare utformningen av denna radiobilpatrulleringstjänst hade vakt-distrikten kunnat utöva endast ett mycket ringa inflytande. Grundsatsen borde i stället vara att vakt-distriktet såsom i första hand ansvarigt för den polisiära verksamheten inom området skulle intaga en ledande och central ställning i fråga om polistjänstens bedrivande. I enlighet härmed tilldelas varje vakt-distrikt radioutrustade bilar, bemannade med vakt-distriktets egen polispersonal. Beträffande patrulleringsverksamheten ansågs däri böra *såsom ett viktigt moment ingå, att personalen inte enbart skulle fullgöra denna i bil utan att man med lämpliga mellanrum skulle stanna och avpatrullera vissa områden eller sträckor till fots*. Mindre vakt-distrikt, som ej ansågos erbjuda erforderligt utrymme för motoriserad patrulleringstjänst, drogos in och vid tillskapandet av nya distrikt tog man uteslutande hänsyn till det polisiära läget (»das polizeilische Leben»), där- emot ej till areal och invånarantal. De uppgifter, som ej kunde ombesörjas genom den motoriserade patrulleringstjänsten, ansågs väsentligen kunna hänföras till trafikreglering och trafikövervakning, tjänstgöring som post och avpatrullering av speciella platser. Den tidigare uppdelningen på ett flertal mindre vakt-distrikt hade lett till en sådan splittring av arbetskraf- ten att det praktiskt taget ej fanns någon personal tillgänglig för utetjänst.

Genom den förändrade distriktsorganisationen och motoriseringen kunde ett betydligt ökat antal polismän avdelas för patrulleringsverksamhet samt patrulleringen utsträckas till att omfatta betydligt vidsträcktare områden.

Patrulleringstjänsten i bil fullgöres i 8-timmarspass, varav 7 timmar i utetjänst. Av denna tid räknar man med att normalt ca 3 timmar tages i anspråk för bilpatrullering och ca 4 timmar för fotpatrullering. Under 3 timmars bilpatrullering beräknas fordonet normalt färdas ca 80 kilometer.

Ur taktiska synpunkter anses motoriseringen ha medfört betydande fördelar, särskilt genom möjligheten att snabbt kunna tillkalla förstärkning utan att för sådant ändamål behöva hålla någon speciell reservstyrka.

Ehuru anledningen till den i Nordrhein-Westfalen genomförda motoriseringen ingalunda gick ut på att inbespara personal, har likväl det nya bevakningssystemet visat sig vara personalbesparande genom den ökade rörligheten. Det betonas emellertid att den rationalisering av polisarbetet, som kunnat genomföras tack vare motoriseringen, har sin givna begränsning såtillvida som en effektiv polisverksamhet ej kan utövas utan erforderlig tillgång på personal.

Bemanningen av polisbilarna

Då det gäller bemanningen av de bilar, som användas i patrulleringstjänst, har man här i landet i allmänhet ansett, att de alltid böra besättas med två polismän. I andra länder — särskilt i USA — har man i samband med bevakningstjänstens motorisering ingående diskuterat denna fråga. Man har därvid funnit starka skäl tala för enmansbemannade bilar och i växande omfattning ombesörjes den motoriserade bevakningen med endast en man i bilen. Bilpatrullering med enmansbesättning förekom under år 1954 i inte mindre än 780 städer, utgörande 74,6 % av samtliga städer i USA med ett invånarantal överstigande 10 000. I de flesta av dessa 780 städer förekom bilar med enmansbesättning jämte bilar med tvåmansbesättning. I 174 städer skedde dock all bilpatrullering med enmansbesättning. — Enligt vad utredningen erfarit har enmanspatrulleringen i bil vunnit ytterligare terräng sedan år 1954. Under år 1957 förekom sålunda bilar med enmansbesättning i ca 90 % av samtliga städer med mer än 10 000 invånare.

De skäl, som åberopas till stöd för användning av bilar med enmansbesättning, äro i huvudsak följande.

Denna form av patrullering medger ett större antal polispatruller. Om det i ett polisdistrikt finnes 10 man tillgängliga för bilpatrullering, indelas distriktet — därest polismännen tjänstgöra två och två tillsammans — i 5 bevakningsområden med en bil i varje område. Tjänstgöra de i stället ensamma, kan distriktet indelas i 10 bevakningsområden med en bil i varje område. Den preventiva effekten av bilpatrulleringen blir därigenom större

och allmänheten erfar en större känsla av trygghet. — En kritisk punkt kan passeras och kontrolleras dubbelt så många gånger och den tid kan nedbringas, som vid uttryckning förflyter mellan anropet och polismannens ankomst till platsen. — Om polismannen tjänstgör ensam, ägnar han större uppmärksamhet åt sina tjänsteuppgifter än om han är tillsammans med en kollega. Då polismännen arbetar i par, samtala de ofta med varandra och kunna då inte koncentrera sig på observation av de förhållanden, som skola övervakas. — I kritiska situationer utsätter sig den ensamme polismannen inte för några onödiga risker. — Han blir mera vaksam och intresserad av sina uppgifter, då han vet, att han ensam svarar för sina handlingar och att han personligen meriteras genom ett aktivt och effektivt uppträdande.

Beträffande enmanspatrulleringen i bil framhålles vidare, att det alldeles övervägande antalet av de tjänsteuppgifter, som en bilpatrullerande polisman ställes inför, äro av sådan beskaffenhet, att de kunna lösas av honom ensam. Liksom varje annan ensamt arbetande polisman ställes han dock ofta inför uppgifter, vilkas fullgörande kräva att två eller flera polismän samverka. Detta gäller framför allt i situationer, då en person måste omhändertagas eller gripas. En bilpatrullerande polisman kan också vid genomförandet av en tjänsteuppgift ställas inför svårigheter, som direkt sammanhånga med att han färdas i bil. Detta är i första hand fallet då han skall hejda en bilförare, exempelvis för att beivra en trafikförseelse. Rörande dessa frågor innehåller den amerikanska litteraturen i huvudsak följande.

Det är av den största betydelse att den, som från radioexpeditionen ger polismännen uppdrag, har sådan erfarenhet av polistjänst, att han med största möjliga säkerhet kan avgöra, om uppdraget kan fullgöras av en man eller om det fordras två man för dess genomförande. Bedömer han uppdraget vara sådant, att det kräver två polismän, kan han ge detsamma antingen till en bil med tvåmansbesättning eller till två bilar med enmansbesättning. I det sistnämnda fallet är den polisman i första hand ansvarig för tjänsteuppgiften, inom vars patrulleringsområde uppdraget skall fullgöras. Den andre polismannens uppgift är att vid behov biträda sin kollega. Den av polismännen, som kommer först till platsen, skall i princip invänta den andre polismannens ankomst, innan ingripande sker.

De uppgifter, som lämnas till radioexpeditionen angående uppdragets karaktär, kunna dock vara felaktiga eller ofullständiga. Om en bilpatrullerande polisman ensam beordrats till en plats, skall han därför först göra ett bedömande, huruvida han behöver biträde. Anser han förstärkning önskvärd, skall han begära sådan och bör om möjligt inte ingripa, förrän förstärkning anlät.

Då polismannen under patrullering lämnar bilen, skall han alltid anmäla detta till radioexpeditionen med angivande av den plats, där bilen lämnas,

och anledningen till att han beger sig ur bilen. I sådana fall, då han går ut för att komma till tals med en motorfordonsförare, skall han dessutom även uppge fordonets registreringsnummer. (I Los Angeles har man beordrat polismännen att anteckna detta nummer på en lapp, vilken skall lämnas kvar i bilen.) Ett sådant tillvägagångssätt har betydelse för den händelse föraren skulle avvika, innan polismannen hunnit fram till honom.

Av intresse är den metod som tillämpas i Los Angeles för att tillförsäkra den bilpatrullerande polismannen hjälp. Om polismannen till radioexpeditionen anmält, att han lämnat bilen för att fullgöra en tjänsteuppgift, presumerar man att han behöver hjälp, om han icke inom tio minuter anmält, att han återigen befinner sig i bilen. Sedan de tio minuterna gått, anropas han. Får man därvid icke något svar från honom, skickas ytterligare en bil till platsen. Vidare har en order utgått att de polismän, som patrullera i angränsande distrikt om möjligt alltid skola förflytta sig i riktning mot den plats, där en polisman lämnat bilen för tjänsteuppgift, som kan förmodas resultera i en begäran om bistånd. Därest en sådan begäran göres, befinna de sig i närheten och kunna snabbt lämna den hjälp, som behövs.

Utförliga anvisningar lämnas polismännen om förfarandet, då de skola hejda andra fordon i trafiken. Sålunda framhålles, att detta om möjligt skall ske på sådana platser, där fordonens uppställning inte orsakar fara eller hinder i trafiken. Polismannen skall därför vid behov följa fordonet, till dess han närmar sig en sådan plats. Polismannen bör om möjligt inte stanna det framförvarande fordonet genom att köra upp vid sidan om det och ge stopptecken; detta med tanke på den fara ur trafiksäkerhetssynpunkt, som ett sådant förfarande innebär. I stället skall polismannen försöka stanna fordonet genom upprepade signaler med signalhornet. I nödfall är polismannen berättigad att koppla på sirenen och tända de röda lyktorna på bilen.

En bilpatrullerande polisman får inte ensam transportera en gripen person utan måste i dylika fall alltid begära förstärkning. Om den förstärkning som anländer är en annan polisbil med enmansbesättning, lämnas en av bilarna kvar på platsen.

De erfarenheter, som i USA vunnits beträffande enmanspatrullering i bil, synas överlag vara mycket goda. Såsom exempel vill utredningen i korthet redogöra för resultatet av den fullständiga övergång till enmanspatrullering i bil, som den 1 december 1953 skedde i Kansas City, Missouri. Denna stad, som har ca 500 000 invånare, var före nämnda tidpunkt indelad i sammanlagt 24 bilpatrulleringsområden. I varje område fanns en bil med två mans besättning. Vid övergången till enmanspatrullering utlades 41 ur arbetssynpunkt likvärdiga områden för enmanspatrullering. Under den mest arbetsbelastade tiden på dygnet, kl. 20—4, insattes ytterligare 12 enmanspatruller i bil, fördelade över hela staden. Genom den nya områdesindelningen minskade den genomsnittliga storleken av områdena från 3,4

till 1,9 kvadratmiles. En följd därav var, att uppdragen kunde fullgöras med större snabbhet. Den genomsnittliga tid, som förflöt från uppdragets erhållande till polismannens ankomst till platsen, nedgick från 3,5 till 2 minuter. Allmänheten blev snart medveten om den effektivisering av övervakningen, som hade skett, och uttryckte sin stora tillfredsställelse över detta. Till detta bidrog den omständigheten, att man med stora vita bokstäver målade ordet »Polis» på bilarnas båda sidor. De blevo därigenom lättare att känna igen.

Samtliga bilar utrustades med radio med triangelförbindelse. Detta medförde, att en bilpatrullerande polisman snabbt kunde tillkalla hjälp från en kollega i angränsande område, vilket gav polismännen en känsla av säkerhet. Därigenom minskades också arbetet för den personal, som tjänstgjorde på radioexpeditionen. Bilarna utrustades också med en utvändigt placerad högtalare, som gjorde det möjligt för polismannen att bättre höra anrop från radioexpeditionen då han av någon anledning lämnade bilen.

Effekten av den nya bevakningsformen mättes genom en statistisk jämförelse mellan år 1952, det sista året, då man hade uteslutande tvåmanspatrullering, och 1954, det första året med uteslutande enmanspatrullering i bil. Jämförelsen gav vid handen, att antalet brott av svårare beskaffenhet nedgått med 20,5 %. Den enda typ av brott, som ökade i antal, var bilstölderna. Uppklaringsprocenten steg från 26,2 till 41,7 %. Anmärkningsvärda ökningar i detta hänseende kunde noteras beträffande vissa slag av brott. Sålunda steg uppklaringsprocenten beträffande rån från 53,5 till 90,9 % och beträffande inbrottsstöld från 24,3 till 56,2 %. Vissa uppgifter gävo vid handen, att bilpatrullernas aktivitet hade undergått en väsentlig stegring. Såsom exempel kan nämnas, att antalet kontrollerade bilar och fotgängare ökat med 272 respektive 438 % samt antalet rapporter med 98 %.

Man kunde slutligen också konstatera, att antalet skador i tjänsten på grund av misshandel och trafikolyckor, som redan tidigare var mycket litet, hade minskat. Det nya patrulleringssystemet hade således inte äventyrat polismännens personliga säkerhet.

I diskussionen om enmanspatrulleringen i bil har man framställt den invändningen, att polismannen förlorar kontakten med allmänheten, att det är tröttsamt att under ett helt tjänstgöringspass föra bil och att manövrerandet av bilen tar så stor del av polismannens uppmärksamhet i anspråk, att han inte hinner göra observationer i någon större utsträckning. Gentemot detta framhålles, att bilpatrullering med enmansbesättning är en övervakningsform, genom vilken man givit den till fots patrullerande polismannen en bil såsom hjälpmedel vid övervakningen. Det är inte meningen, att polismannen under hela sitt tjänstgöringspass skall framföra bilen. På lämpliga platser och vid lämpliga tillfällen skall han stanna och ägna sig åt observation. Om han därvid skall gå ur bilen eller sitta kvar i den beror på de förhållanden, som råder.

Med hänsyn till de goda erfarenheter, som vunnits i USA av bilpatrullering med enmansbesättning, har utredningen ansett det vara av intresse att få till stånd försök med denna patrulleringsform här i landet. Genom tillmötesgående från polisledningen i *Malmö* anordnades under år 1957 sådan patrullering i några bevakningsområden i staden. I det följande vill utredningen lämna en redogörelse för det sätt, på vilket försöken anordnades och för de erfarenheter, som kunnat göras. Redogörelsen bygger dels på en promemoria om försöksverksamheten, som utarbetats av polisledningen, och dels på de iakttagelser och rön, som utredningen kunnat göra vid studiebesök i *Malmö*.

För radiobiltjänsten är staden normalt indelad i 6 bevakningsområden med en bil i varje område. Radiobilarna äro bemannade med två polismän och dirigeras från en särskild larmcentral under överinseende av där tjänstgörande vakthavande förste polisassistent. Radiobilarna äro femsittsiga, fyradörrars personbilar av sedvanlig typ. På taket omedelbart över vindrutan äro bilarna försedda med en skylt med ordet »POLIS», vilken skylt under mörker hålles belyst. Bilarna äro sålunda lätta att känna igen som polisbilar. Samtliga bilar äro utrustade med radio för triangelförbindelse.

Försöksverksamheten, som bedrevs dygnet runt under tiden den 1 mars — 2 april och den 13 maj—4 oktober 1957, anordnades inom tre olika bevakningsområden, nämligen det centrala området (SHH 3), som till sin karaktär är ett cityområde, ett mellanområde (SHH 4), som till sin karaktär är ett stadsområde av sedvanlig typ med höghusbebyggelse och normal förekomst av affärer och kontor, samt ett ytterområde (SHH 7), som huvudsakligast omfattar villabebyggelse samt en del icke bebyggda områden. Verksamheten bedrevs i vart och ett av bevakningsområdena under en tid av ca två månader och på så sätt, att bevakningsområdet under försökstiden delades i två hälfter, varvid dubbelpatrullen i det ursprungliga området delades i två enmanspatruller med var sitt mindre bevakningsområde. Bevakningsområdet SHH 3 delades i två områden, benämnda SHH 23 och SHH 33, bevakningsområdet SHH 4 i områdena SHH 24 och SHH 34 samt bevakningsområdet SHH 7 i områdena SHH 27 och SHH 37.

Innan försöksverksamheten igångsattes orienterades den berörda personalen om den bevakning med enmanspatruller, som hade skett i *Kansas City*, och om de erfarenheter, som där gjorts beträffande sådan patrullering. Vid sammanträdet diskuterades även en del tjänstgöringsdetaljer, som aktualiserades genom enmanspatrullering. Vidare utfärdades en skriftlig order, som bland annat angav, att enmanspatrullerna skulle tilldelas uppgifter i vanlig ordning och att först när en patrull ansåg sig icke ensam kunna lösa tjänsteuppgiften, patrullen skulle söka radiokontakt med annan radiobilpatrull — och då i första hand den andra enmanspatrullen — för gemensamt ingripande. Vid ordergivning från larmcentralen skulle vakt-

havande förste polisassistenten tilldela båda bilarna samma uppdrag, därest han bedömde uppdragets karaktär kräva insats av minst två polismän (allvarligare trafikolyckor, lägenhetsbråk etc.). Slutligen bestämdes att den i försöksverksamheten deltagande personalen varje vecka skulle lämna en kortfattad skriftlig redogörelse beträffande gjorda erfarenheter i fråga om fördelar och nackdelar med enmanspatrullering.

Omfattningen och karaktären av det arbete, som utförts vid enmanspatrulleringen, framgår av två till promemorian upprättade tabeller. Tabell 5 utvisar antalet uppdrag av olika slag, som under den tid försöksverksamheten pågick, tilldelades enmanspatrullerna. Såsom jämförelse anges uppgifter för motsvarande tid under 1956, då bilpatrulleringen i ifrågavarande områden ombesörjdes av tvåmanspatruller.

Av tabell 5 framgår, att det sammanlagda antalet ärenden, som uppdragits åt enmanspatrullerna, uppgår till 2 283. Motsvarande siffra för 1956 utgör 1 704. Uppdragens antal företer således en ökning med 32 %. Denna ökning är dock till stor del skenbar, enär uppdragen i viss utsträckning avsett fullgörande av samma tjänsteuppgift. I 25 % av de för år 1957 redovisade fallen har sålunda samma tjänsteuppgift samtidigt uppdragits åt två enmanspatruller. De fall, då så har skett, avse huvudsakligen gripande eller omhändertagande av personer eller inskridanden med anledning av lägenhetsbråk eller andra ordningsstörande beteenden av allvarligare beskaffenhet. *I de återstående 75 % av fallen ha enmanspatrullerna arbetat ensamma.* Detta har exempelvis skett beträffande det stora antal körningar, som utförts åt kriminalpolisen, vaktdistrikten och andra avdelningar inom polisen. Antalet sådana körningar uppgår till mer än 500. Enmanspatrullerna ha vidare i 224 fall kallats till platser, där trafikolycka inträffat. Även i dessa fall ha de mestadels arbetat ensamma. De här angivna siffrorna utvisa, att flertalet av de uppdrag, som givas radiobilarna, äro av sådan beskaffenhet att de kunna utföras av en polisman och att det således är dålig arbetsekonomi att i dylika fall engagera två polismän för uppdraget.

Tabell 6 utvisar antalet av enmanspatrullerna för olika slag av förseelser rapporterade personer, varvid en jämförelse skett med förhållandena i detta avseende under år 1956.

Såsom framgår av tabell 6 rapporterades under försöksperioden 280 personer mot 413 under motsvarande tid år 1956. En detaljgranskning av tabellen ger besked om till vilka slag av förseelser denna minskning kan hänföras. Man finner bl. a. att antalet för fylleri rapporterade personer minskat från 110 till 58 och antalet för parkeringsförseelser rapporterade från 88 till 33. — Enligt de utländska erfarenheterna inträder en stegring i antalet rapporter, då man genom enmanspatrulleringen ökar antalet bilpatruller. Med hänsyn därtill är den i Malmö konstaterade minskningen något förvånande. Minskningen kan möjligen bero på den förstärkning i den preventiva effekten, som inträdde under försöksperioden. Denna förklaring

Tabell 5. Ärenden tilldelade enmansradiobilpatrullerna under den tid försöksverksamheten pågått, jämfört med samma tid under år 1956

Ärende	Antal										
	År 1956				År 1957						
	SHH 3	SHH 4	SHH 7	Sum- ma	SHH 23	SHH 33	SHH 24	SHH 34	SHH 27	SHH 37	Sum- ma
för att bitr. annan polisman.....	13	1	6	20	9	4	1	4	19	15	52
för att utföra transport av gripen eller anhållen person.....	37	12	20	69	5	8	14	3	4	9	43
där eldsvåda uppstått..	10	8	19	37	13	5	3	3	11	6	41
för falskt larm på larmväxel.....	12	6	10	28	24	12	3	6	22	25	92
där trafikolycka inträffat.....	53	26	56	135	38	40	32	30	47	37	224
där sjukdomsfall eller olycksfall inträffat..	58	32	63	153	29	21	23	17	34	46	170
där div. andra ordningsförelser pågått....	8	3	19	30	11	11	6	4	30	22	84
där ungdomsligor stört lugn eller ordning ..	45	11	25	81	47	38	10	12	23	22	152
på restauranger, kaféer m. m.....	14	4	9	27	5	7	5	5	2	1	25
där mystiska personer iakttagits.....	18	7	21	46	14	8	7	6	12	15	62
för att ingripa mot personer för fylleri.....	77	23	62	162	26	19	6	1	28	20	100
för förargelseväckande beteende.....	21	12	27	60	6	7	—	1	9	7	30
av annan anledning... på enskilt område, där bråk uppstått, lägenhetsbråk.....	41	23	38	102	14	12	27	19	33	30	135
att efterspana stulna motorfordon.....	12	1	8	21	21	19	1	—	6	8	55
att efterspana misstratt- eller styrstångsfyllerister.....	21	4	19	44	18	16	3	3	17	17	74
att efterspana personer av annan anledning..	10	—	9	19	10	8	—	1	11	10	40
att efterspana vilsegångna småbarn....	5	2	6	13	5	8	3	1	7	4	28
att tjänstgöra vid båtar, färjor och centralst.n.....	8	1	2	11	1	—	1	1	1	—	4
att av någon anledning ingripa mot djur...	11	7	14	32	3	5	1	2	19	7	37
att tjänstgöra vid sprängning och dyl..	3	11	2	16	3	3	1	—	3	2	12
att utföra viss parkeringskontroll.....	11	10	18	39	4	3	1	3	8	5	24
att utföra viss trafikkontroll.....	14	9	27	50	23	20	5	6	8	8	70
att ingripa vid trafik hinder.....	14	6	13	33	11	11	4	3	6	4	39
Transport	554	234	538	1 326	355	303	177	145	392	351	1 723

Ärende	Antal										
	År 1956				År 1957						
	SHH 3	SHH 4	SHH 7	Sum- ma	SHH 23	SHH 33	SHH 24	SHH 34	SHH 27	SHH 37	Sum- ma
Transport	554	234	538	1 326	355	303	177	145	392	351	1 723
att biträda allmänheten med småtjänster	15	5	11	31	3	3	2	3	9	13	33
att utföra körning för kriminalpolisen.....	20	10	22	52	12	14	5	4	33	20	88
att utföra körning för centralpolisen.....	2	1	8	11	5	10	1	1	18	11	46
att utföra körning för hittegodsavdelningen.....	2	3	5	10	4	3	—	—	2	3	12
att utföra körning för I vaktområdet....	18	13	30	61	13	9	9	5	20	25	81
att utföra körning för trafikroteln.....	5	29	17	51	14	23	4	3	42	29	115
att utföra körning för II vaktområdet....	7	7	11	25	9	13	5	3	5	12	47
att utföra körning för poliskammaren.....	13	6	13	32	7	8	4	9	8	7	43
att utföra diverse körningar.....	40	4	61	105	20	18	22	15	10	10	95
Summa	676	312	716	1 704	442	404	229	188	539	481	2 283

förefaller dock inte sannolik. Såvitt utredningen kunnat bedöma beror det minskade antalet rapporter i stället på följande faktorer.

Bilpatrullering med enmansbesättning innebär, enligt vad som framhålls i USA, att man tilldelar den fotpatrullerande polismannen en bil för att ge honom större rörlighet, skydd mot väder och vind, möjlighet att hålla radiokontakt osv. Bilen är med andra ord endast att anse som ett hjälpmedel. Polismannen får inte oavbrutet köra bilen utan skall vid lämpliga tillfällen och på lämpliga platser stanna för att göra observationer. Ett sådant tillvägagångssätt tillämpades inte i Malmö, vilket givetvis hade till följd att patrulleringen blev tröttande och att själva körningen i alltför hög grad tog polismännens uppmärksamhet i anspråk. Utredningen har vidare erfarit, att de polismän, som avdelades för enmanspatrulleringen, hade en tvivlande och i viss mån negativ inställning till försöket. Dessa förhållanden ävensom den omständigheten att enmanspatrullering i bil kräver en särskild teknik, som inte genast kan förvärfvas, utgöra de sannolika förklaringarna till den relativt låga aktiviteten under försöksperioden.

Av de veckorapporter, som personalen avgivit beträffande sina erfarenheter av enmanspatrullering i bil, bekräftas det av utredningen tidigare påvisade förhållandet, nämligen att ett stort antal av de uppdrag, som lämnas från larmcentralen, äro av sådan beskaffenhet, att de kunna utföras av en polisman. Av redogörelserna framgår också, att dessa uppdrag huvudsakligen aktualiseras under dagen. Under kvällar och nätter lämnas radiobi-

Tabell 6. Rapporterade personer av enmansradiobilpatrullerna under den tid som försöksverksamheten pågått, jämfört med samma tid år 1956.

Förseelsens art	Antal rapporterade personer													S:a summa
	År 1956				År 1957									
	SHH 3	SHH 4	SHH 7	Sum- ma	SHH 23	SHH 33	Sum- ma	SHH 24	SHH 34	Sum- ma	SHH 27	SHH 37	Sum- ma	
våld.....	16	4	8	28	6	—	6	—	—	—	6	3	9	15
förargelsev. beteen- de.....	10	2	9	21	4	—	4	6	1	7	4	5	9	20
skadegörelse.....	1	—	4	5	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
falskt alarm.....	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
rattfylleri.....	50	20	40	110	24	14	38	2	1	3	9	8	17	58
därav å enskilt område.....	4	6	3	13	2	—	2	—	—	—	1	2	3	5
i samband m. våld.....	1	2	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
i samband m. förarg.....	1	1	1	3	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1
i samband m. skadegör.....	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
i samband m. cy- kelåkn.....	1	1	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
rattfylleri.....	4	3	9	16	8	3	11	2	—	2	2	5	7	20
undersökn. ang. rattfylleri utan att vederbörande blivit åtalad....	—	1	1	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1
framfört motorfor- don utan att vara därtill berättigad	—	—	—	—	1	2	3	—	—	—	—	—	—	3
framfört ej registre- rat motorfordon.	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
framfört motorfor- don utan att skatt eller för- säkr. erlagts....	—	—	1	1	—	2	2	—	—	—	—	—	—	2
framfört motorfor- don i bristfälligt skick.....	3	1	1	5	4	1	5	1	—	1	—	—	—	6
framfört motorfor- don utan skylt med uppgift om ägarens namn m. m.....	—	3	2	5	4	—	4	2	4	6	1	1	2	12
framfört motorfor- don med släckt baklykta.....	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
framfört motorfor- don med över- last.....	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
framfört motorfor- don med för hög hastighet.....	1	—	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ovarsamt körande med motorfordon	—	1	4	5	2	1	3	—	—	—	1	—	1	4
Transport	94	47	90	231	55	25	80	13	6	19	24	25	49	148

Förseelsens art	Antal rapporterade personer													
	År 1956				År 1957									
	SHH 3	SHH 4	SHH 7	Sum- ma	SHH 23	SHH 33	Sum- ma	SHH 24	SHH 34	Sum- ma	SHH 27	SHH 37	Sum- ma	S:a sum- ma- rum
Transport	94	47	90	231	55	25	80	13	6	19	24	25	49	148
framfört motorfor- don i förbjuden körriktning.....	3	—	1	4	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
parkerat motorfor- don på gata med P-förbud.....	4	—	37	41	1	2	3	—	—	—	—	—	—	3
överskridit 30-min. park. med motor- fordon.....	8	1	7	16	—	—	—	—	1	1	3	—	3	4
överskridit 7-tim. park. med motor- fordon.....	1	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1
uppställt motorfor- don så att trafi- ken onödigt hind- rats. VTF § 49 mom. 1.....	—	—	—	—	1	—	1	2	3	5	1	3	4	10
uppställt motorfor- don vid vägkors- ning inom ett av- stånd av 10 m. VTF § 49 mom 2b	3	—	5	8	1	2	3	—	—	—	—	—	—	3
uppställt motorfor- don på eller före tydligt markerat övergångsställe. VTF § 49 mom. 2 d.....	8	2	9	19	2	—	2	1	1	2	2	1	3	7
uppställt motorfor- don inom särskild filmmarkering. VTF § 49 mom. 2 e	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
parkerat motorfor- don vid spårvägs- hållplats. VTF § 49 mom. 3 b.....	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
parkerat motorfor- don framför in- gång eller infart till fastighet. VTF § 49 mom. 3 f... färdats två perso- ner på lätt mo- torcykel.....	1	—	—	1	3	2	5	—	—	—	—	—	—	5
cykelåkning i sprit- påverkat till- stånd.....	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
cyklat utan tänd lykta.....	6	1	15	22	—	3	3	—	—	—	—	2	2	5
cyklat två på en cykel.....	4	2	36	42	13	5	18	4	2	6	8	18	26	50
Transport	134	53	201	388	78	42	120	20	14	34	38	49	87	241

Förseelsens art	Antal rapporterade personer													
	År 1956				År 1957									
	SHH 3	SHH 4	SHH 7	Sum- ma	SHH 23	SHH 33	Sum- ma	SHH 24	SHH 34	Sum- ma	SHH 27	SHH 37	Sum- ma	S:a sum- ma- rum
Transport	134	53	201	388	78	42	120	20	14	34	38	49	87	241
cyklat utan att hål- la i styret.....	1	—	5	6	—	—	—	—	—	—	1	1	2	2
cyklat två eller fle- ra i bredd.....	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	2
cyklat utan att an- lita cykelbana...	3	—	5	8	—	—	—	—	—	—	5	—	5	5
cyklat i förbjuden körriktning.....	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
cykelparkeringsför- seelse.....	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	2
ej stannat på polis- mans tecken....	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1
ej efterkommit tra- fiksignaler.....	1	1	7	9	2	—	2	1	2	3	3	1	4	9
<i>Kungl. Järnvägstra- fikstadgan.</i>														
krupit under järn- vägsbommar....	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	5
<i>K. F. ang. försälj- ning av alkohol- jria drycker</i>														
förtäring av rus- drycker på kafé.	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	2
<i>Magistratens före- skrifter ang. hund- ar m. m.</i>														
utelöpande hund utan tillsyn.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	3
sparkat boll på lek- plats, gata eller gräsplan.....	—	—	—	—	—	7	7	—	—	—	—	—	—	7
ej grusat gångbana vid halt väglag..	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1
Summa	139	54	220	413	83	57	140	21	18	39	48	53	101	280

larna däremot uppdrag, vilkas fullgörande som regel kräva två polismän. Följande uttalanden äro av intresse i detta sammanhang.

Under dagen mellan klockan 8 och 18 synes oss enmanspatrulleringen i radiobil med fördel kunna anlitas i viss mindre utsträckning, dock under förutsättning att dessa patruller försåges med mindre och i trafiken smidigare 4-dörrars bilar och att dessa utrustades med en för enmanspatrullering mera lätthanterlig radioutrustning. Två sådana enmanspatruller kunna på dagarna ges full sysselsättning med smärre trafikkontroller, sjukhusuppdrag i anledning av enklare olycks- eller sjukdomsfall, brådskande »taxikörningar» m. m. Dessa enmanspatruller skulle komma att något avlasta de övriga patrullernas arbetsbörda, varigenom dessa skulle bli mera i tillfälle att effektivt övervaka ordning och trafik. Vidare skulle en sådan enmanspatrull lämpligen kunna insättas som förstärkning

till tvåmanspatrull med mera komplicerat uppdrag, där det utöver undersökningen på platsen uppstod behov av viss trafikdirigering, bevakning el. dyl. På kvällen efter klockan 18 synes oss enmanspatrulleringen icke ha någon större mission att fylla. Uppdragen äro då som regel av sådan art — ingripande i lägenhetsbråk, slagsmål, ordningsstörande ligor, bråkiga fyllerister — att tvåmanspatrullerna visat sig mera effektiva och respektingivande.

Till fördel äro enmanspatrullerna vid de s. k. taxikörningarna. Exempel på sådana är hämtning av läkare för blodprovstagning, utförande av nödvändiga transporter samt andra likvärdiga uppgifter, vartill endast erfordras en persons medverkan. Dessa uppgifter äro som regel aktuella mest under dagarna.

Överträdelser av den stillastående trafiken såsom felparkerade fordon o. dyl. har kunnat lösas ungefär på samma sätt som vid dubbelpatrull. Samma förhållande har kunnat iakttagas vid lösandet av trafikolyckor, då två enmanspatruller samtidigt löst uppgiften.

Vid ett tillfälle blevo båda enmanspatrullerna SHH 24 och SHH 34 kallade till ett lägenhetsbråk på Lönngatan. När vi hade klarat upp detta och var på väg ut blevo vi uppmärksammade på ett olycksfall. En äldre dam hade fallit av en spårvagn och skadat sig. Vi hjälptes åt på platsen och när det var klart där gjorde vi så, att SHH 24 körde till kriminalpolisen och avrapporterade lägenhetsbråket, och SHH 34 körde till Malmö Allmänna Sjukhus för att taga vidare uppgifter om den skadade samt underrätta anhöriga. Här visade sig enmanspatrullering vara bra genom att vi kunde arbeta på var sitt håll och därigenom få en stor tidsbesparing.

Av veckorapporterna framgår också, att man under enmanspatrullering i bil ofta funnit det svårt att finna en lämplig uppställningsplats för bilen, vilket omöjliggjort eller försvårat ingripanden i den rörliga trafiken. Där- om anföres bl. a. följande.

Vid ingripande mot trafikförseelser på en gata med stark trafik och mindre goda parkeringsmöjligheter uppstår svårigheter för enmanspatrullen, genom att denna tvingas att först köra omkring för att uppsöka en lämplig plats att uppställa radiobilen. En dubbelpatrull stannar endast till ett kort ögonblick, varvid en av radiobilpersonalen stiger ut och utför den erforderliga åtgärden, under tiden radiobilföraren fortsätter en runda och återkommer för att hämta upp kollegan efter åtgärdens utförande.

Såsom en allmän sammanfattning av den gångna veckans erfarenheter kan jag utan tvekan påstå, att tjänstens krav ej på ett tillfredsställande sätt kan tillgodoses med enmanspatrull i radiobil. All trafikövervakning blir så gott som omöjlig då normal eller stark trafik är rådande, på grund av att enmanspatrullen hela tiden måste tänka på att köra eller uppställa fordonet på ett sådant sätt, att det ej är till hinders eller olägenhet för annan trafik. Vid tvåmanspatrull medgives alltid den möjligheten, att den i patrullen, som ej är sysselsatt med förandet av bilen, stiger ur bilen och stoppar ex. en mötande trafikant, varvid föraren kan fortsätta för att stanna på en lämplig plats, eller, om det visar sig nödvändigt, vända fordonet, och därefter vara kollegan behjälplig med genomförandet av tjänsteåtgärder.

Lördagen den 2 mars 1957 kom jag körande vid Värnhemsplatsen i östlig riktning. Framkommen till själva trafikplatsen vid Värnhemstorget körde jag i höger fil för fortsatt färd Sallerupsvägen i östlig riktning. I höjd med poststationen, som är belägen vid övergångsstället på Värnhemsplatsens norra sida, befanns

det, att en personbil hade parkerats omedelbart intill det där belägna övergångsstället. Detta blev anledning till att all trafik i den vänstra filen blockerades. Skulle jag i detta fall snabbt ingripit mot personbilens förare hade min bil blockerat den högra filen. Vid tillfället rådde mycket stark trafikintensitet på platsen ifråga. I stället fick jag köra runt trafikplatsen samt stanna vid två övergångsställen för att låta gående passera. Framkommen till den plats där personbilen tidigare var parkerad var denna borta. Hade vid detta tillfälle två polismän färdats i radiobil hade personbilens förare kunnat erhålla laga påföljd.

Onsdagen den 15 maj blev radiobil 37 genom larmcentralen beordrad att köra till Västra Dalgatan. »Ungdomar uppträdde störande på mopeder». Två pojkar påträffades, de höll just på som bäst att trimma sina mopeder. Jag stannade och skulle ta kontroll, just då kom en personbil och skulle fram. Hela västra sidan av Västra Dalgatan var upptagen av parkerade bilar, och plats för omkörning fanns inte. Jag bad pojkarna låsa sina mopeder och sitta in i bilen. Tiden för pojkarna att låsa och uppställa mopederna blev irriterande för föraren av personbilen. Hade radiobilen varit bemannad med två konstaplar hade uppgiften lösts mycket smidigare.

Det framgår vidare av redogörelserna att de tjänsteuppgifter, som aktualiseras under patrulleringen, ibland kräva så många arbetsmoment och ställa så stora krav på skyndsamhet från polismannens sida, att han har svårt att ensam lösa uppgiften på ett tillfredsställande sätt.

Under den gångna veckans enmanspatrullering har många problem framkommit, när man befinner sig ensam i radiobilen. T. ex. har jag omhändertagit en rattfyllerist. Jag fick då först gå fram och tala med den misstänkte. Genast märkte jag spritlukt från hans andedräkt, men jag hade icke sett honom köra utan han satt endast vid ratten med motorn fränslagen. Min åtgärd var då att skaffa vittne till att vederbörande hade kört, känna på motorn och låsa bilen. Under tiden skulle jag ha uppsikt över den misstänkte. Det var ganska svårt. Vittnena tyckte, att det var mycket otrevligt att lämna ut namnen så att den misstänkte hörde allt. Sedan transporterade jag in den misstänkte. Hans bil stod då kvar på platsen, varför en annan radiobil fick köra ut mig till platsen, för att jag sedan skulle köra in den omhändertagnes bil. Det hela var ganska omständligt enligt mitt förmenande.

Under patrullering natten mellan den 14 och 15 maj fördes radiobilen Södra Förstadsgatan norrut från Triangeln och med »reklambelysningen» POLIS tänd. Ungefär i höjd med Kärleksgatan observerades en mopedförare, som färdades i sydlig riktning på samma gata. Mopedföraren vinglade över hela körbanans bredd, varför jag misstänkte rattfylleri. Radiobilen observerades av en person som uppehöll sig på gatans östra gångbana och mitt för den plats där mopedföraren befann sig. Denne person, som senare visade sig vara mopedens ägare, gjorde mopedföraren uppmärksam på att en radiobil nalkades, varefter han tog hand om sin moped och avlägsnade sig från platsen. Då det primära i tjänsteåtgärden bestod i att omhändertaga den som kört mopeden, fullgjordes först detta, varefter mopedens ägare efterspanades, dock utan att kunna anträffas. Vid tvåmanspatrullering hade båda personerna utan större ansträngning kunnat omhändertagas. Mopedföraren uppgav sig ej känna mopedens ägare. Den som fört mopeden hade enligt Alcotest minst 0,8 ‰.

En polisman ger ett exempel på de svårigheter, som kunna uppstå i samband med ingripande mot en rattfyllerist.

Då får man först tillkalla hjälp från annan radiobil. Under tiden innan denne kommer till platsen, får jag endast bevaka den gripne, så att denne ej avlägsnar sig eller förtär mera sprit. Under tiden hinner vittne, och om det är i samband med trafikolycka, bromsspår och dylikt försvinna. Vid två tillfällen under den gångna tiden har jag varit utsatt för sådana fall. Det ena var då jag fick jaga en mopedrattfyllerist runt kvarteren kring S:a Förstadsgatan vid Dalaplan. Många personer iakttog jakten och kunde vittnat, men sedan jag gripit mannen kunde jag ej gå och anteckna några vittnen, varför de hann lämna platsen innan jag fick hjälp. Ett liknande fall inträffade på V. Långgatan. Hade det varit tvåmanspatruller vid dessa båda tillfällen hade det hela gått att lösa på ett mycket smidigare och mera tidsbesparande sätt.

Flera polismän anser det vara en olägenhet, att man under enmanspatrulleringen inte alltid genast kan stanna för att nedskryva ett meddelande från larmcentralen. Däröfver förekommer bl. a. följande uttalande.

Svårigheterna uppstår vid mottagande av längre meddelande från larmcentralen. Framföres radiobilen inne i en fordonskö på en gata, där fordon står parerade vid sidorna, tvingas man att köra omkring längre rundor eller sträckor innan en plats hittas, där man kan köra in till sidan för att kunna skriva ned meddelandet.

Då två enmansbilar beordras att gemensamt utföra ett uppdrag, komma den vanligen inte samtidigt till platsen. Detta anses av flera polismän vara olägligt i vissa fall.

I samband med att båda enmanspatrullerna kallas till ett lägenhetsbråk, finner man, att bilarna ha olika positioner, varför det inte kan undvikas, att den ena patrullen hinner före den andra. Den patrull, som först anlät till platsen, tvingas härigenom att antingen invänta den andra patrullens ankomst eller också att ensam begiva sig upp i den lägenhet, där bråket pågår.

Viss olägenhet har uppstått, då berusade personer skolat omhändertagas och transporteras till vederbörande vaktdistrikt, då patrullen måst invänta den andra enmanspatrullen och under tiden onödig folksamling uppstått av nyfikna personer, som undrat varför inte patrullen genast kört från platsen efter omhändertagandet av den berusade. I samtliga fall av ingripande vid lägenhetsbråk har de båda enmanspatrullerna samtidigt beordrats till platsen. På grund av att patrullerna befunnit sig på olika platser och haft olika vägsträckor att avverka har den ena patrullen fått invänta den andra innan ingripande kunnat ske. Tidsskillnaderna har i samtliga fall inte varit större än någon minut men det har varit förenat med obehag att inte kunnat ingripa i lägenheten förrän båda patrullerna varit på platsen.

Enmanspatrullering i bil har sedan en tid tillbaka tillämpats i Karlstad. Under hösten 1956 verkställde polisväsendets organisationsnämnd en undersökning vid stadens poliskår i syfte bl. a. att med utnyttjande av tillgänglig bevakningspersonal uppnå största möjliga effektivitet. En rapport över denna undersökning framlades den 11 februari 1957. Den plan för bevakningstjänstens anordnande, som nämnden föreslog i rapporten, godkändes av stadsfullmäktige och trädde i kraft den 1 januari 1958.

Den förändring, som inträtt i bevakningstjänstens organisation, innebär huvudsakligen en ökad motorisering av den patrullerande personalen. Av särskilt intresse i detta sammanhang är anordnandet av enmanspatrullering i bil.

Denna patrulleringsform genomfördes för att tillgodose behovet av övervakning i stadens ytterområden. Den bil, som användes, är av mindre storlek och utrustad med radio. Under patrulleringen stannar polismannen på lämpliga platser, släcker belysningen och ägnar skärpt uppmärksamhet åt allt som omger honom. Då så finnes påkallat, lämnar han bilen och patrullerar till fots. Vid de tillfällena, då bilen lämnas, underrättas jourhavande per radio om vad polismannen avser att företaga sig och var han befinner sig. Om polismannen avser att företaga ett ingripande, som kräver mer än en polisman för dess genomförande, tillkallar han från radiobilgruppen det antal man som behövs.

Poliskommissarien i Karlstad har i en skrivelse till utredningen lämnat en redogörelse för erfarenheterna av den ökade motoriseringen. Av denna redogörelse framgår att man därigenom lyckats åstadkomma en effektivare bevakning i staden och en större trivsel bland personalen. Beträffande enmansradiobilen, vilken av polispersonalen givits benämningen »Ögat», anföres följande.

Tillkomsten av denna möttes till en början med påtaglig skepsis från personalens sida. Numera har man emellertid en annan inställning. Det ansågs nämligen från början, att det »måste» vara två för att patrullering under angivna omständigheter överhuvud taget skulle kunna ske.

Som framgår av bilagda statistik har »Ögat» tagit tjuvar och liknande på bar gärning. Som angivits i arbetsuppgifter för denna personal är i egentlig mening icke avsett, att den konstapel som bemannar »Ögat» skall ingripa annat än i undantagsfall. I stället skall meddelande genom radio lämnas polisstationen eller annan radiobil samt hjälp rekvireras.

Jag anser, att denna verksamhet, liksom förresten övrig sådan vid de bilburna enheterna slagit väl ut och att det på goda grunder får anses, att det s. k. »Ögat» är effektivare än om bemanningen varit två. Rent erfarenhetsmässigt vill jag påstå — trots risken att bli motsagd — att *en* man i sådant sammanhang ägnar tjänsten större intresse och uppmärksamhet än två.

Ifråga om mera allmänna erfarenheter av den ökade motorismen må anföras, att detta synes vara en önskvärd utveckling. Särskilt synes det vara angeläget med ökad motorisering i tätorternas utkanter. Rätt upplagd tror jag, att personalen under sådana förhållanden får ökat intresse för tjänsten, varigenom en större effektivitet erhålles. I stället för att exempelvis sätta två man i en bil, torde det vara avsevärt mera samhällsgagnande att skaffa ännu en bil och i denna placera en man, varigenom bevakningsmöjligheterna bli fördubblade.

Utredningen har tagit del av en statistik, utvisande antalet tjänsteuppgifter av olika slag, som under år 1958 utförts av »Ögat». Det framgår av statistiken, att denna enmanspatrull gjort en betydande arbetsinsats. Det sammanlagda antalet tjänsteuppgifter av särskilt slag, som utfördes, uppgick till 1 224. Såsom exempel kan nämnas att patrullen grep ett antal tju-

var på bar gärning, omhändertog 63 fyllerister, beivrade 99 felparkeringar, rapporterade ett stort antal förare för olika slag av trafikförseelser (där-ibland 265 cyklister för att de under mörker cyklat utan tänd belysning osv.). Inte mindre än 211 personer poliserades under året.

Vid statspolisen förekommer enmanspatrullering med bil vid de tillfällen, då biltillgången är relativt god i förhållande till det disponibla antalet polismän. Så är framförallt förhållandet under sommaren, då motorcyklarna tagits i bruk. Enmanspatrullering utföres i allmänhet med de bilar, som genom särskild utmärkning äro lätt igenkännliga som polisbilar. Bilarna äro utrustade med radio. I regel utsättas enmanspatrullerna i närheten av förläggningsstaden och under alla förhållanden inom områden, som täckas av polisradionätet.

Genom det större antal patruller, som inom en given personalram kunna åstadkommas med detta system, har en betydande ökning av polisverksamhetens allmänpreventiva effekt kunnat uppnås.

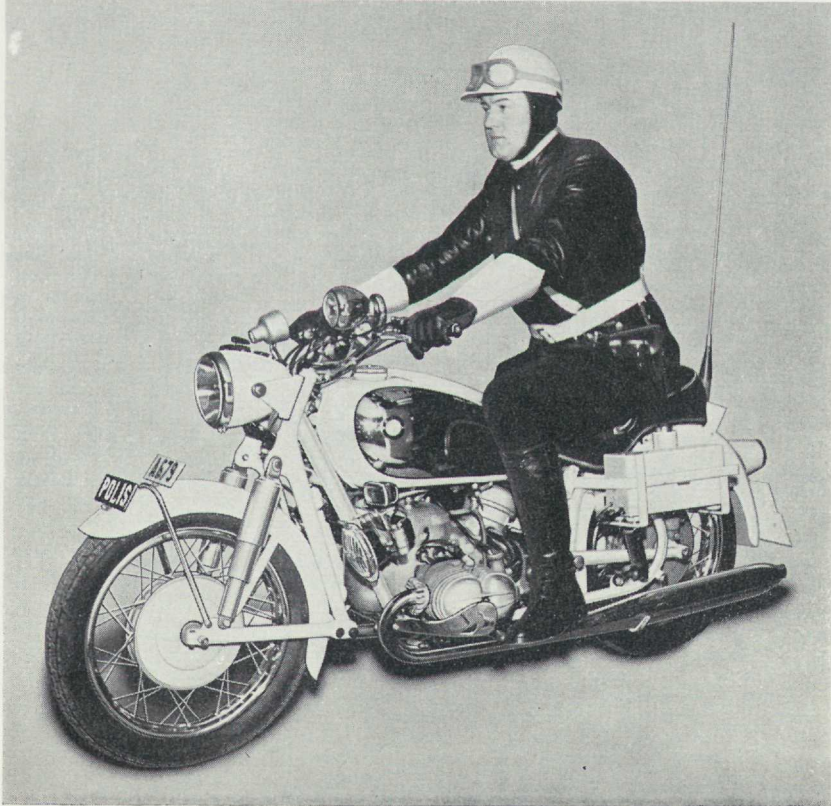
Vid tillfällen, när det är av särskilt stor betydelse att största möjliga antal polispatruller är i verksamhet, är enmanspatrulleringen synnerligen lämplig. Som exempel kan nämnas tiden 22/12 1960—9/1 1961, då tillfällig hastighetsbegränsning för motorfordon gällde. Under denna tid utsattes från landets 28 ordningsstatspolisavdelningar sammanlagt 555 enmanspatruller med gott resultat.

Sammanfattningsvis kan sägas att statspolisen har en gynnsam erfarenhet av enmanspatrulleringen med bil såsom ett komplement till andra övervakningsformer.

Utmärkandet av bilarna

Den fotpatrullerande verksamheten har sin största betydelse på grund av den preventiva effekt, som därigenom uppnås. En polismans närvaro eller risken för att han skall uppenbara sig har en gynnsam inverkan på ordningen och säkerheten. Den ökade motoriseringen av bevakningen har emellertid kommit att minska den preventiva effekten i patrulleringen. I allt större utsträckning tjänstgöra de uniformerade polismännen i bilar, vilkas utseende inte i nämnvärd grad skiljer dem från andra personbilar i trafiken. Polismännens närvaro uppmärksammas därför inte i samma grad som om de patrullerade till fots. Detta förhållande ger allmänheten ofta den felaktiga uppfattningen, att den yttre bevakningen försvagats.

Det förhållande, som här beskrivits, har föranlett, att man i andra länder ansett sig böra kompensera polismännens minskade synlighet genom att på ett i ögonen fallande sätt utmärka de bilar, i vilka de fullgöra sin patrulleringstjänst. Utmärkandet har i regel skett genom att man med vit färg målat vissa ytor på bilen och därjämte målat ordet »Polis» på bilens båda sidor. I viss utsträckning målas detta ord även på en skylt, vilken anbringas på bilens tak.

I de länder, där man på detta sätt utmärkt bilarna, har man den övertygelsen att bevakningstjänsten därigenom effektiviseras i väsentlig grad. Allmänheten blir ofta uppmärksammas på förekomsten av polis. Den sköttsamma delen av befolkningen erfar större trygghet och de potentiella lagöverträdarna känna större osäkerhet. Personer, som av en eller annan anledning behöver hjälp, har lättare att upptäcka polismännen och att påkalla deras bistånd. Det framhålles också, att utmärkandet av bilarna även har ett gynnsamt inflytande på polismännens uppträdande. De bliva föremål för större uppmärksamhet från allmänhetens sida, vilket har till följd att de iakttaga stor varsamhet i sitt körsätt. Ej heller kunna de undandraga sig att handla, då de iakttaga en händelse, som påkallar ingripande. Utmärkandet av bilarna ökar också polismännens möjligheter att i bråds-kande fall snabbt taga sig fram i trafiken.

De bilar, som användas i patrulleringstjänst här i landet, äro i allmänhet endast försedda med en skylt på taket, upptagande ordet »Polis». Statspolisens bilar för trafikövervakning ha dock numera blivut märkta i huvudsaklig överensstämmelse med vad som skett i vissa andra länder. — Grundfärgen är svart. Tak, framskärmar samt bakskärmar äro vitlackerade. Gränslinjen mellan svart och vitt går vid i konstruktionen framträdande skarvar. För att ge bilen ytterligare karaktär av ett polisfordon har framtill, över vindrutan samt på båda sidornas framdörrar målats ordet »Polis» i svart respektive vit färg. Baktill har samma ord anbringats i vitt reflexmaterial på bagagerumsluckan. Det sätt på vilket statspolisen utmärkt bilarna framgår närmare av foto vid sid. 96.

Motorcykeln

Som hjälpmedel vid patrullering användes också motorcyklar. De hittills vunna erfarenheterna av motorcyklarnas användbarhet i polisarbetet äro gynnsamma. Framförallt för trafikövervakning ha de visat sig mycket användbara. Vid stark trafikanhopning med köbildning och stockningar torde motorcykeln vara det enda motorfordon, med vilket en polisman snabbt kan förflytta sig. Särskilt lämpliga torde motorcyklarna vara vid patrullering under rusningstid å vägarna runt tätorterna, där det gäller att tillse, att fordonsförarna hålla rätt körfil, icke företaga farliga omkörningar m. m.

Patrullering med motorcykel bör dock ej ske, när vägbanan är slippriig eller hal — således framförallt under vintern — ej heller under mörker eller ihållande regn. I dessa fall tar nämligen manövrerandet av fordonet allt för mycket i anspråk polismannens uppmärksamhet. För att överhuvudtaget motorcykeln skall komma till sin rätt krävs en synnerligen omsorgsfull, delvis mycket hård utbildning av föraren, bl. a. beroende därpå att motorcykeln är ett trafikfarligt fordon. Utbildningen måste vara så grundlig att själva framförandet endast i mycket ringa utsträckning får binda förarens intresse och uppmärksamhet.

Motorcykeln kan givetvis också användas för att ge den fotpatrullerande polismannen möjlighet att snabbt förflytta sig mellan olika platser inom vidsträckta bevakningsområden. I sådant fall bör dock användas en mindre och mera bekväm motorcykel än den som brukas vid trafikövervakning. I andra länder har man funnit den s. k. scootern vara en lämplig typ av motorcykel för ifrågavarande ändamål.

I detta sammanhang vill utredningen framhålla lämpligheten av att även motorcyklarna utmärkas på särskilt sätt. Hur detta sker vid statspolisen framgår av foto vid sid. 96.

Cykeln

Under vissa förhållanden kan den vanliga cykeln med fördel användas i bevakningstjänsten som hjälpmedel för den fotpatrullerande polismannen.

Cykeln ger polismannen större rörlighet. I vidsträckta bevakningsområden kan polismannen relativt snabbt förflytta sig mellan platser inom området, där det föreligger ett särskilt bevakningsbehov eller där vissa kontrollåtgärder regelbundet böra vidtagas. Med cykelns hjälp kan polismannen alltså uppenbara sig på de kritiska platserna oftare än om han patrullerade enbart till fots.

En fördel med cykeln är vidare, att den kan brukas som fortskaffningsmedel på vägar, som inte äro framkomliga med motorfordon. Cykeln kan därför vara ett gott hjälpmedel vid övervakningen av stora parker eller andra liknande områden, som inte kunna befaras med motorfordon.

Vid bedömandet av cykelns användbarhet bör hänsyn också tagas till att den cyklande färdas praktiskt taget ljudlöst. Patrullering med hjälp av cykel innebär därför, att polismannen mera överraskande kan uppenbara sig på en plats, vilket under vissa förhållanden kan vara av särskilt värde.

Slutligen skall också framhållas att cykeln är ett billigt hjälpmedel. Även om dess värde i bevakningstjänsten inom ett polisdistrikt inte skulle bedömas vara särskilt stort, kan anskaffandet av cyklar ändå innebära en vinning ur ekonomisk synpunkt.

Hästar

Vid vissa avdelningar inom statspolisen och i ett antal större polisdistrikt förfogar man över hästar. Den utsträckning, i vilken så är fallet, framgår av följande sammanställning.

I bevakningstjänsten användes hästen, då det gäller att bemästra stora folksamlingar. Människor ha i allmänhet stor respekt för hästen och följer villigt de tillsägelser och anvisningar, som ges av den beridna polismannen. En fördel i detta sammanhang är att polismannen på grund av sin höga placering är väl synlig. Hans tillsägelser uppfattas lättare och hans tecken och anvisningar synas bättre än om han tjänstgjorde till fots. Beridna polis-

Polisrytteriet i Sverige

	Antal hästar	
	Kommunal polis	Statspolis
Stockholm.....	25	23
Göteborg.....	13	15
Malmö.....	5	12
Sundsvall.....	2	10
Norrköping.....	5	—

män användas därför ofta för att bereda framkomlighet åt större processioner osv.

Av särskilt värde är det att ha tillgång till beridna polismän då folksamlingar stör ordning och säkerhet. Några få polismän till häst kunna i sådana fall utrymma gator och torg eller skingra en stor samling av människor. Det har uppgivits för utredningen att ryttarna i dylika fall utföra ett arbete, vars fullgörande eljest skulle kräva ett betydande antal fotpatrullerande polismän. Vid vissa tillfällen ha beridna polismän med god verkan kunnat ingripa för att avvärja olyckor eller för att skydda personer och egendom för våld och skadegörelse från en uppretad folksamling. Såsom exempel kan nämnas, att det för ett antal år sedan spelades en ishockeymatch på Stadion i Stockholm, som tilldrog sig stort publikintresse. När inträdesbiljetterna voro slutsålda forcerade folkmassan det höga staketet kring stadionbyggnaden. Staketet bröts sönder på ett ställe och en mycket kritisk situation uppstod. Händelsen observerades av ett par beridna polismän, som kunde skingra folkmassan och därigenom avvärja faran för allvarliga olyckor. Som ytterligare exempel kan nämnas de händelser, som inträffade under fredsdagen år 1945. Några få beridna polismän lyckades då hindra en uppretad folkmassa att anställa skadegörelse på en turistbyrås lokaler i Stockholm. — Beridna polismän kommenderas vidare ofta ut vid sådana tillfällen, då man kan befara svåra oroligheter. Den »makt demonstration», som rytteriet utgör, har då en i hög grad dämpande inverkan. Sålunda anses rytteriets uppträdande i samband med de senaste årens nyårsfirande i Stockholm ha förhindrat svåra kravaller.

Vad som tidigare framhållits om de beridna polismännens goda synlighet gör dem särskilt lämpliga även vid andra tillfällen. Vid tillställningar, som locka stor publik, uppstår ofta särskilda problem, då det gäller att dirigera fordonstrafiken till områden, som upplåtits för parkering, och att där ordna uppställning av fordonen. Vid sådana och andra liknande tillfällen, då det är av särskild betydelse att polismännen äro väl synliga och att de relativt snabbt kunna förflytta sig från en plats till en annan, har hästen visat sig mycket användbar.

Även för vanlig patrulleringstjänst kan hästen komma till god användning. Det finns skogs- och parkområden, där kvinnor och barn ofta bli utsatta

för exhibitionister och andra sexualförbrytare. I sådana områden finnas vanligen inte körvägar utan endast gångstigar på vilka fordon inte kunna föras. Områdena äro i allmänhet alltför vidsträckta för patrullering till fots. Bevakningen av dylika områden ombesörjes lämpligen av beridna polismän. Som exempel kan nämnas Nacka-reservatet, som tidigare var tillhåll för sexualförbrytare och där svåra kvinnoöverfall ofta förekom. Där ordnades genom statspolisens försorg regelbunden bevakning med beridna polismän, vilket gav till resultat, att kvinnor och barn i fortsättningen kunde känna sig trygga för angrepp inom detta fritidsområde. Liknande erfarenheter kunna redovisas från Stockholm, där regelbunden bevakning med beridna polismän förekommer på Södra Djurgården, i Kaknäsområdet och i Lilljansskogen. I dessa områden har skolungdomen tävlingar av olika slag och många människor söka där vila och rekreation. Bevakning till häst anses beträffande dessa områden vara nödvändig för att polisen skall kunna skydda människorna mot våld- och sedlighetsbrott. — För att göra det möjligt att snabbt förflytta hästarna till platser och områden, där behov av bevakning genom rytteri föreligger, har man i Stockholm anskaffat särskilda transportfordon med plats för hästar.

Hundar

Utredningen har närmare undersökt, på vad sätt och i vilken utsträckning användande av hund i polistjänst kan bidra till att göra polisverksamheten mera effektiv. I detta avseende har utredningen erfarit följande.

Hunden inger respekt och betager vissa människor lusten att uppträda på sådant sätt, som stör den allmänna ordningen och säkerheten. — Av särskilt värde i detta sammanhang är det effektiva skydd, som hunden ger polismannen. En polisman med hund blir praktiskt taget aldrig angripen, och skulle han bli utsatt för angrepp, kan hunden snabbt och effektivt avbryta angreppet och alltså förhindra att polismannen på grund av miss-handel försättes ur stånd att fullgöra sina tjänsteuppgifter. För utredningen har ett flertal fall relaterats, som belysa hundens värde i detta hänseende. Utredningen vill här återge ett av dessa fall.

Under patrullering med hund i ett förortsområde uppmärksammade polismannen att det på en plats hade samlats en skrämmande hop av spritpåverkade personer. Då han kom fram till platsen, fann han en berusad person ligga på marken. Polismannen reste upp den berusade och omhändertog honom för fylleri. Mannen, som var stor och kraftig, började genast uppträda aggressivt och satte sig till motvärn. Under det våldsamma motståndet kom mannen fri från polismannens grepp och riktade ett kraftigt slag mot polismannen. Hunden ingrep blixtnabbt och bet sig fast i mannens arm. Angreppet avvärdades därigenom och den berusade mannen förklarade sig villig att utan motstånd följa med polismannen. Folkhopen, som hade slutit sig runt polismannen, började nu uppträda hotfullt och hade uppenbarligen för avsikt att fritaga den omhändertagne. Polismannen lät därför hunden bana väg genom hopen, som fogligt vek åt sidan för den ilsket skällande och morrande hunden.

I detta och många andra av de fall, som relaterats för utredningen, skulle polismannen med stor sannolikhet blivit utsatt för misshandel, om han inte hade haft hunden med sig. — Det återgivna exemplet visar också hundens betydelse för polismannens möjligheter att genomföra ett gripande. Den gripne följer med polismannen utan att göra motstånd, och skulle den gripne sätta sig till motvärn och kanske komma fri från polismannen, kan tjänsteåtgärden ändå fullföljas tack vare hundens medverkan. Detta belyses av följande exempel.

En polisman fick under patrullering med hund anmälan om att fem spritpåverkade män ofredade förbipasserande människor. Vid polisens ankomst till platsen omhändertog han en av männen, som var berusad. Den berusade gjorde våldsamt motstånd och hans kamrater ingrepo för att fritaga den omhändertagne. I denna situation lät polismannen hunden hugga tag i den berusades ena arm. Allt motstånd och all aggressivitet avstannade och polismannen kunde utan någon svårighet genomföra sin tjänsteåtgärd.

Det händer inte sällan, att gärningsmannen flyr från brottsplatsen, då han ser en polisman nalkas. Polismannens möjligheter att hinna fatt gärningsmannen äro då ofta ganska begränsade. Om polismannen åtföljes av hund lyckas han dock i allmänhet att gripa vederbörande. Hunden kommer snabbt ifatt den flyende och »ställer» honom i avvaktan på polismannens ankomst. Den önskade effekten har i många fall uppnåtts enbart genom ett rop till den flyende, att hunden kommer att släppas, därest han inte stannar. Så exempelvis i följande fall.

Med hjälp av dunk och gummislang försökte tre ynglingar stjäla bensin ur en lastbil men blevo skrämde och sprungo från platsen utan att hinna taga med sig dunken och gummislangen. En polisman med hund fick anmälan om det inträffade och ställde sig i närheten av bilen i hopp om att ynglingarna skulle återvända och hämta de kvarlämnade föremålen. Efter en stunds väntan smög sig en yngling fram mot platsen men rusade tillbaka, då polismannen uppenbarade sig. Polismannen hotade att skicka hunden efter honom med påföljd att ynglingen frivilligt kom fram till polismannen. Hade polismannen i detta fall inte haft hund med sig, skulle ynglingen med säkerhet undkommit i en raggabil, som väntade på honom ett stycke från platsen.

Då en polisman ingriper för att skingra ett gäng ungdomar, som stör ordningen, eller då han i andra mera besvärliga situationer ger tillsägelser och anvisningar, händer det ibland, att polismannen inte blir åtlydd. Man ifrågasätter polismannens befogenhet att handla i den aktuella situationen, riktar kränkande tillmälen mot honom och försätter honom ofta i den situationen, att han måste tillkalla förstärkning eller vidtaga andra åtgärder, som inte skulle ha varit nödvändiga, om man efterkommit hans tillsägelser. Sådana komplikationer uppstå mycket sällan, om polismannen är åtföljd av en hund. Polismannen blir med andra ord bättre åtlydd om han har en hund med sig under patrulleringen.

En polisman bör givetvis inte i onödan utsätta sig för risken att bli

misshandlad eller att inte kunna genomföra den åtgärd, som krävs för att återställa ordning och säkerhet. I allmänhet bör han därför inte ensam gå in i lokaler, där man kan vänta sig att finna efterlysta personer eller där en inbrottstjuv eller en våldsverkare döljer sig. Inte heller bör han ensam patrullera inom områden, som utgöra tillhåll för asociala och kriminella element eller där förhållandena i övrigt äro sådana, att det mera regelmässigt uppstår behov av kraftfulla ingripanden från polisens sida. Är polismannen åtföljd av en hund, göra sig dessa betänkligheter dock inte gällande med samma styrka. Har polismannen hund med sig, kan han ingripa mot asociala personer, som sökt sitt tillhåll i rivningshus eller andra övergivna byggnader. Han kan mota bort kortspelare eller spritpaverkade gäng, som stör ordningen i parker och skogsområden osv. Det har sagts att hunden ersätter en polisman i dylika situationer.

I många fall måste polisen hålla vakt vid platser, där man har anledning tro att en för brott efterlyst person kommer att uppenbara sig. Det är i sådana situationer av vikt, att polismannen i god tid blir varskodd om att personer nalkas platsen. Vakthållningen underlättas då i hög grad, om polismannen har en hund med sig. Hunden har en utomordentligt god hörsel och kan i god tid markera att en person nalkas. Polismannen får större rådrum att handla och ökade möjligheter att gripa vederbörande. — I detta sammanhang vill utredningen också rikta uppmärksamheten på den nytta, som hunden kan göra i samband med transporter av olika slag och vid vallning.

Av stor betydelse är hundens förmåga att effektivt genomsöka områden för att finna personer eller föremål. Ofta kommer hunden sålunda till användning, då det exempelvis gäller att övertyga sig om, huruvida gärningsmannen fortfarande uppehåller sig inom den lokal, där inbrott förövats. — Då en tjuv anträffas, händer det att han i samband med erkännandet uppger, att han under flykten från brottsplatsen slängt ifrån sig eller gömt undan det stulna på platser, vilkas belägenhet han inte närmare kan ange. Med hjälp av hunden har polisen i sådana fall kunnat finna de stulna föremålen. — På brottsplatser har hunden med framgång kunnat användas för att leta rätt på klädespersedlar, inbrottsverktyg eller andra föremål, som binder gärningsmannen vid brottet eller som tjänar till ledning för den fortsatta spaningen efter gärningsmannen. Det har även hänt, att personer tack vare hundens insats kunnat återfå värdefull egendom, som de förlorat. — Hundens förmåga i det hänseende, varom här är fråga, belyses av följande exempel.

En vinterkväll blev en polisman med hund tillfrågad av en dam, om han kunde hjälpa henne att hitta ett värdefullt smycke, som hon förlorat på gångbanan. Själv hade hon utan resultat sökt i flera timmar. Sökandet försvårades av mörkret och av att gångbanan var belagd med ett tjockt lager av snömodd. Polismanen lät hunden »sakstöva» inom det område, där kvinnan trodde att smycket låg och efter några minuter apporterade hunden smycket till polismannen.

När människor förflytta sig på marken uppkommer i deras spår en för varje individ särpräglad vittring. Med sitt utomordentligt väl utvecklade luktsinne uppfattar hunden denna vittring och kan följa människans väg. Denna egenskap hos hunden har vid åtskilliga tillfällen utnyttjats för att spåra upp personer, som rymt från anstalter, barn och åldringar som gått vilse, sinnessjuka personer som vandrar omkring utan att kunna taga vård om sig osv. Med några exempel vill utredningen påvisa nyttan av hund vid sådana tillfällen.

En 4-årig pojke hade försvunnit från hemmet och det kunde antagas, att han gått vilse i ett närbeläget skogsparti. Ett stort uppbåd av personer sökte länge efter pojken utan att lyckas finna honom. Slutligen ringde man till polisen och bad om deras hjälp. En polisman med hund kom till platsen. Hunden, som lyckades få upp ett spår, kunde efter en stund finna pojken, som somnat under en gran 1,5 kilometer från hemmet.

En vinterkväll beordrades en polisman med hund att söka efter en sinnessjuk yngling, som hade försvunnit. Termometern visade 6 minusgrader och ynglingen var vid försvinnandet iförd endast en tunn skjorta. Vid polismannens ankomst hade ett flertal personer sökt under närmare 5 timmar och man hade beslutat att inställa spaningarna till nästa dags morgon. Polismannen gav sig dock ut att spana efter ynglingen. Hunden fick upp ett spår, och efter att ha spårat cirka 4 kilometer anträffades ynglingen halvt ihjälfrusen.

Det händer givetvis, att hunden av någon anledning förlorar spåret. Detta betyder dock inte att spårningen varit utan värde. Spåret kan exempelvis leda fram till en busshållplats och ger då anvisning om hur den fortsatta spaningen skall bedrivas. Följande exempel åskådliggör vad som här anförts.

En äldre man hade på vägen från sin bostad till en stallbyggnad blivit överfallen och mördad. Fem timmar efter mordet var förare och hund på platsen. Hunden fick genast upp ett spår och följde detta ut i en beteshage, där man i det våta gräset tydligt kunde se att en man gått. Hunden fortsatte spåret cirka 1 kilometer utefter en skogsväg, då ett häftigt slagregn omöjliggjorde vidare spårning. Med rekvirerad militär bildades kedja och spaningarna fortsatte i den riktning hunden visat. Omkring 3 kilometer därifrån i samma riktning hittades mördaren, som hade hängt sig i ett träd. Med hundens hjälp hittades även mordvapnet, som låg väl gömt under mossan.

Såsom framgår av den här lämnade redogörelsen, är hunden i flera hänseenden ett värdefullt hjälpmedel i polistjänsten. Hunden skänker polismannen personligt skydd. I svårbemästrade situationer ger hunden ökade möjligheter att genomföra ett gripande eller annan tjänsteåtgärd. Vid efterforskningen av personer och gods kan hunden på grund av sitt väl utvecklade luktsinne och sin goda hörsel i vissa situationer uträtta ett arbete, som står utom mänsklig förmåga.

Utredningen vill i detta sammanhang rikta uppmärksamheten på de gynnsamma erfarenheter, som man inom polisen i Stockholm och vid statspolisen vunnit beträffande hundens användbarhet.

De polismän i Stockholm, som tilldelats hundar, äro huvudsakligen placerade i förortsdistriktet. Före den 1 juli 1957 ingingo dessa polismän i den för övrig patrullerande personal i distriktet gällande turlistan. Polismännen patrullerade till fots med sina hundar endast i ytterområdena och någon högre grad av beredskap kunde därigenom inte åstadkommas. Från och med den 1 juli nämnda år organiserades emellertid tjänstehundväsendet på i huvudsak följande sätt.

Två polismän med tjänstehundar fullgjorde piket kl. 19.00—23.00 (en i de västra och en i de södra förorterna). En tredje polisman fullgjorde pikettjänstgöring i polishuset kl. 23.00—7.00. Vidare upprättades en hundpatrull, bestående av 2 polismän och 2 hundar. Patrullen tilldelades en radiobil, i vilken det anordnades ett särskilt utrymme för hundarna. Patrullen tjänstgjorde kl. 18.00—1.00 och togs i anspråk huvudsakligen för ordningshållning i parker och inom de centrala delarna av staden. Övriga polismän patrullerade till fots med sina hundar i förortsområdena. Den nya organisationen medgav en hög grad av beredskap och i allt större omfattning kommo hundarna till användning vid lösandet av uppgifter, där hundens egenskaper bedömdes kunna vara till nytta. Under 11-månadersperioden 1 juli 1957—31 maj 1958 utnyttjades hundar vid sammanlagt 391 uppdrag av olika beskaffenhet.

I 201 fall fingo polismän med hund uppdrag att spana efter inbrottstjuvar eller undersöka brottsplatser och i 79 fall avsågo uppdragen spaning efter biltjuvar, som lämnat fordonet och försvunnit. I samband med dessa 391 uppdrag grepos eller omhändertogs inte mindre än 263 personer.

Dessa goda erfarenheter föranledde, att man i Stockholm från och med den 1 juni 1958 ökade antalet hundar från 22 till 44. En omorganisation av hundsektionens arbete genomfördes, vilken bl. a. innebar att ytterligare en motoriserad hundpatrull upprättades. Enligt vad utredningen erfarit, planerar man för närvarande att tillskapa ännu en motoriserad hundpatrull.

Det rationella utnyttjandet av hundar uppges icke oväsentligt ha ökat den polisiära effektiviteten i Stockholm. Ett mera kraftfullt ingripande har kunnat ske vid de i Stockholm ofta förekommande ligistkravallerna. Den höga beredskapen har haft till följd att hundar med kort varsel kunnat sättas in i spaningar efter inbrottstjuvar osv.

Även inom statspolisen finns ett väl utvecklat hundväsende. Utbildningen av hundarna har inriktats på att få fram goda spårhundar. Skyddshundsdressyr i egentlig bemärkelse har inte bibragts hundarna. Den praktiska utbildningen har omfattat framförallt spårning och stövning. Erfarenheterna av tjänstehundarnas användning i statspolisens verksamhet ha varit goda. Sålunda ha vid flera tillfällen vilsegångna personer och rymlingar från sinnessjukhus, fångvårdsanstalter m. m. kunnat uppspås med hjälp av hundarna. Även vid brottsutredningar såsom mord, tjuvnadsbrott och olaga jakt ha tjänstehundarna med framgång använts för uppspårande av personer

och föremål. Genom hundarnas insatser ha i många fall kostnader för eljest nödvändiga, större spaningsföretag kunnat undvikas. (Närmare redogörelser för statspolisens tjänstehundar återfinnas i Nordisk kriminalteknisk tidskrift årg. 1954 sid. 49 och årg. 1955 sid. 13.)

Utredningen har också införskaffat uppgifter rörande tjänstehundväsendet i andra länder. Enligt alla dessa uppgifter anses hunden såsom ett billigt och effektivt hjälpmedel i polisverksamheten. I London hade man intill år 1957 sammanlagt 160 polishundar. Med hjälp av dessa hundar grepos under år 1956 inte mindre än 1 170 personer. De goda erfarenheterna av hunden föranledde att man från och med år 1958 ökade deras antal till 272.

Utredningens överväganden

I den föregående framställningen har utredningen lämnat en redogörelse för de olika metoder, enligt vilka den yttre bevakningen kan bedrivas. Det sätt på vilket denna inom ett visst polisdistrikt i praktiken bör anordnas är emellertid beroende av distriktets storlek och struktur, tillgången på personal, omfattningen och karaktären av den brottslighet, som förekommer i distriktet osv. Det är därför icke möjligt att lämna några bindande och under alla omständigheter giltiga anvisningar om de bevakningsmetoder, som skola tillämpas. Här skall endast en redovisning lämnas för de allmänna överväganden, som gjorts inom utredningen beträffande de olika metodernas tillämpning.

Såsom närmare utvecklats i det föregående är den sedvanliga fotpatrulleringen mycket påfrestande för polismannen såväl fysiskt som psykiskt. En fotpatrullerande polisman kan på ett tillfredsställande sätt bevaka endast ett relativt begränsat område. Han är inte skyddad mot väder och vind, kan inte medföra utrustning i någon större omfattning och har begränsade möjligheter att ingripa mot förseelser i trafiken och mot brottslingar, vilka använda motorfordon som hjälpmedel. Vid svåra väderleksförhållanden måste utetjänstgöringen begränsas, vilket har till följd att bevakningen då försvagas.

Fullgöres patrulleringen däremot i bil, befrias polismannen i väsentlig mån från de påfrestningar, som patrulleringen innebär. Är bilen utrustad med radio, kan polismannen snabbt tillkalla hjälp när så behövs, och han kan utnyttjas för utförande av uppdrag i högre grad än vad som är fallet beträffande den fotpatrullerande polismannen. Av väsentlig betydelse är de ökade möjligheterna för de bilpatrullerande polismännen att medföra utrustning och att ingripa mot brott och förseelser, som på ett eller annat sätt ha samband med förande av motorfordon. Bland fördelarna av ett motoriserat bevakningssystem brukar i främsta rummet framhållas polisens ökade rörlighet samt härav betingade möjligheter till effektivare insatser inom

större områden. Den ökade rörligheten innebär vidare att reguljär polisbevakning kan utsträckas till områden, där man med hänsyn till personaltillgång och andra omständigheter ej har möjlighet att anordna fotpatrullering. Den motoriserade bevakningen måste också tillmätas en betydelsefull psykologisk verkan genom att polispatrullerna oförmodat kunna dyka upp på olika platser. En polisbil erbjuder vidare möjlighet att transportera omhändertagna personer, beslagtagna föremål etc. Det finns också anledning att framhålla betydelsen av en mera allmänt genomförd motorisering när det föreligger behov att ha tillgång till en reservstyrka. Under förutsättning att tillräcklig fordonspark samt radioutrustning står till förfogande behöver i nu avsett fall reservstyrkan ej hållas avskild som särskild beredskapsvakt utan kan hela tiden utnyttjas för praktisk tjänstgöring.

Sådana omständigheter som här antytts ha bibringat utredningen den bestämda uppfattningen, att tyngdpunkten i bevakningen bör läggas vid bilpatrullering. Såsom tidigare framgått har man även i andra länder kommit fram till ett sådant ställningstagande. Vissa omständigheter synas emellertid för vårt lands vidkommande i särskild grad motivera en motorisering av bevakningstjänsten såväl i städer och samhällen som å landsbygden. Med avseende härå må bl. a. erinras om att biltätheten i Sverige är större än i något annat europeiskt land. Under senare år ha olika slag av kriminalitet i samband med bilar visat en mycket kraftig ökning. Särskilt gäller detta biltillgreppen. Emellertid är det också anledning att helt allmänt uppmärksamma kriminalitetens ökade mobilitet genom användningen av bilar för begående av brott av skilda slag, ofta av allvarlig karaktär. Vad angår landsbygden utgöra framförallt de stora avstånden en faktor, som måste tillmätas ett betydande inflytande beträffande sättet för patrulleringstjänstens bedrivande.

Det viktigaste skälet för en motorisering av bevakningstjänsten hänför sig i främsta rummet till möjligheterna att därigenom åstadkomma en **effektivisering av polisverksamheten**. Det synes emellertid böra uppmärksammas att intresset ej enbart tar sikte på att uppnå avsett resultat genom utnyttjandet av de tekniska resurser, som bilar och andra motorfordon i förening med radioutrustning m. m. erbjuder, utan att också andra faktorer av mera irrationell art här spela in. Härvid syftas närmast på den lindring av patrulleringstjänsten som en motorisering medför, större omväxling i arbetet, ökade möjligheter till aktiv verksamhet m. m., allt omständigheter som böra kunna bidra till att göra polistjänsten mera tilldragande i konkurrensen om arbetskraften samt genom bättre trivsel i arbetet skapa förutsättningar för ökat intresse för tjänsten.

Det är vidare tydligt att en motorisering av bevakningstjänsten även innebär en viktig rationaliseringsåtgärd. Sålunda är det tydligt, att en betydande förstärkning av den yttre bevakningen åstadkommes, därest — såsom sker i Nordrhein-Westfalen — sju timmar av ett åttatimmarspass

kunna fullgöras såsom utetjänst. De betänkligheter, som anförts i fråga om verkningarna av en genomförd motorisering, och som framförallt ta sig uttryck i farhågor för att rationaliseringen kan drivas för långt med uppförande av intressen av annan valör — särskilt i fråga om förhållandet till allmänheten — äro otvivelaktigt i och för sig beaktansvärda men förlora i styrka i den mån dessa intressen bli tillgodosedda på annat sätt (se nedan).

Enligt vad som framgår av den förut refererade redogörelsen för motoriseringen av patrulleringstjänsten i Nordrhein-Westfalen har man — såvitt gäller stadsdistriktet — fäst avgörande vikt vid en koncentrerad och samordnad av bevakningen under enhetlig ledning av de olika vakt-distrikten. De synpunkter, som anförts till stöd för en sådan lösning av föreliggande organisationsproblem, synas lika beaktansvärda, oavsett enligt vilka metoder bevakningstjänsten bedrivs. Därest exempelvis radiobilpatrulleringen får karaktären av en praktiskt taget fristående verksamhet synes följden bli, att någon egentlig samordning mellan radiobilpatrulleringen och den i vakt-distriktens regi bedrivna övervakningsverksamheten ej kan genomföras annat än i mycket begränsad omfattning. Återverkningarna härav i form av minskad effektivitet i fråga om den yttre bevakningen torde ej behöva närmare utvecklas. Det synes därför av vikt att — oavsett i vilken utsträckning en motorisering av bevakningstjänsten må komma till stånd — den ledande principen vid organisationens utformning bör vara att söka åstadkomma *erforderlig samordning mellan olika aktiviteter inom bevakningstjänsten*.

Beträffande fordonsslag synas med hänsyn till de klimatiska förhållandena i vårt land samt andra omständigheter bilar böra lämnas avgjort företräde framför motorcyklar. Vad nu sagts beträffande fordonsslag har endast avseende å den allmänna bevakningstjänsten. Då det däremot gäller vissa speciella uppgifter, såsom trafikövervakning och trafikreglering m. m., torde motorcyklar ofta vara mera ändamålsenliga.

Av naturliga skäl gör sig behovet av bevakningstjänstens motorisering i främsta rummet gällande på landsbygden. När det gäller mera renodlade landsbygdsdistrikt kan det emellertid knappast anses motiverat att särskilt tala om motorisering av bevakningstjänsten, eftersom polisverksamheten inom här avsedda områden över huvud taget icke skulle kunna ombesörjas på ett tillfredsställande sätt utan tillgång till motorfordon. Vad som beträffande landsbygden framförallt påkallar uppmärksamhet synes vara, att motorfordon i erforderlig utsträckning tillhandahållas genom polisdistriktens försorg samt att såväl bilarna som polisens tjänstelokaler förses med radioutrustning, som möjliggör förbindelse med polisradionätet. Härvid bör anmärkas att anskaffning av fordon på detta sätt i många fall ej synes kunna komma i fråga utan ändring av distriktets storlek och omfattning.

Vad härefter angår städer och samhällen samt framförallt de största stä-

derna synes det genom erfarenheterna från U. S. A. och Västtyskland ådagalagt, att en väsentligt ökad effektivitet kan ernås genom utvidgad motorisering av bevakningstjänsten. Övervägande skäl synas tala för att patrulleringstjänsten baseras på genomförd motorisering samt att i enlighet med de principer, som kommit till uttryck i nyss berörda länder, patrullering till fots tillämpas endast i den omfattning, som kan anses påkallad av särskilda omständigheter eller ur någon viss synpunkt befinnes önskvärd. I enlighet härmed synes patrullering till fots huvudsakligen böra ifrågakomma för trafikövervakning och trafikdirigering, för bevakning å livligt trafikerade platser i en stads centrala delar, i hopgyttrad och trång bebyggelse, inom och vid järnvägsstationer och andra dylika anläggningar samt vid tillställningar och evenemang av skilda slag.

Beträffande den motoriserade bevakningstjänsten förutsättes, att *polispersonalen under viss del av tjänstgöringspasset fullgör patrullering till fots*. Härvid synes såvitt gäller dagtid den i Västtyskland praktiserade tjänstgöringsindelningen med 3 timmar bilpatrullering, 4 timmar fotpatrullering samt 1 timmes stationstjänst under ett 8-timmarspass kunna tjäna som förebild.

I fråga om patrullbilarnas bemanning synas erfarenheterna ge vid handen att bilar med enmansbesättning erbjuda fördelar ur olika synpunkter. Här skall endast erinras om att ett betydande antal av de tjänsteuppgifter, som bilpatrullerna fullgöra, äro av sådan beskaffenhet, att de kunna utföras av en ensam polisman och att denne vid behov snabbt kan erhålla förstärkning. Enmanspatrullering i bil kräver dock att särskilda anvisningar av taktisk natur utarbetas. Erfarenheterna från Malmö understryka vikten därav. *Denna form av bevakningstjänst kräver dessutom en högt uppdriven körskicklighet.*

En nackdel med motoriseringen gör sig bl. a. gällande såtillvida som möjligheterna att under framförande av ett motorfordon göra iakttagelser måste vara betydligt mindre än vid patrullering till fots. Den allvarligaste olägenheten torde emellertid ligga däri att polismän som patrullera i bil ej ha samma möjligheter att komma i mera omedelbar kontakt med allmänheten som vid fotpatrullering. Till viss del böra de negativa sidor av motoriseringen som här angivits kunna motverkas genom tjänsteföreskrifter och på annat sätt, men helt torde bristerna ej kunna undanröjas.

Av tillgängliga upplysningar från U. S. A. samt Storbritannien och Västtyskland framgår — såsom tidigare anförts — att bevakningstjänsten i dessa länder i allt större utsträckning motoriserats såväl å landsbygden som i städer och samhällen. Samtidigt är man emellertid angelägen att betona värdet av den fotpatrullerande polismannens insatser, icke minst för stärkande av polisens good-will hos allmänheten.

Till komplettering av en mera allmänt genomförd motorisering av bevakningstjänsten synes — bortsett från behovet av personal för tjänstgöring

som trafikposter o. dyl. samt för ordningshållning å särskilt utsatta ställen — böra införas ett system med s. k. kvarterspolisier, vilkas arbetsuppgifter och tjänstgöringsförhållanden utformas på ett sätt, som väsentligen avviker från vad som för närvarande gäller för den fotpatrullerande polispersonalen. I anslutning till inledningsvis anförda synpunkter på begreppet kvarterspolis synes den här avsedda verksamheten böra i sina huvuddrag organiseras på följande sätt. Varje vakt-distrikt — i förekommande fall stadsområdet i sin helhet — indelas i »poliskvarter», avsett såsom verksamhetsområde för två kvarterspolisier. Poliskvarterens storlek avpassas med hänsyn till belägenhet, folkmängd, bebyggelse, social struktur jämte andra faktorer, som påkalla beaktande ur polisiär synpunkt. På motsvarande sätt uppdelas varje poliskvarter i två lämpligt avgränsade områden, av vilka vart och ett utgör det primära verksamhetsområdet för en av kvarterspoliserna (ansvarsområden). Vid förfall eller ledighet av ej alltför lång varaktighet för en av kvarterspoliserna tjänstgör den andra inom hela poliskvarteret. — Kvarterspolisens tjänstgöring synes böra pågå i en följd under det antal timmar som motsvara normal arbetsdag men förläggas till olika tider av dygnet under olika dagar på grundval av närmare undersökning om behovet härav (oreglerad arbetstid). — Kvarterspolisernas tjänstgöring bör väsentligen baseras på lokal- och personkännedom inom området och inriktas bl. a. på uppgifter av det slag som för närvarande fullgöres av civilpatrullerna (allmän spaning). Vidare synas de böra taga befattning med sådana uppgifter i brottsförebyggande syfte, som äro avsedda att ankomma på polisen enligt polisverksamhetsutredningens förslag till socialpolis. Härvid böra de bl. a. kunna lämna en värdefull medverkan vid den övervakning av kriminellt belastat klientel, som enligt nämnda förslag är avsett att ingå som ett led i den brottsförebyggande verksamheten. I kvarterspolisens åligganden bör vidare ingå att medverka i den brottsförhindrande verksamheten genom tekniska anordningar m. m. Det bör härvid ankomma på dem att besöka affärer, kontor och andra lokaliteter samt ge råd och anvisningar om lämpliga åtgärder till skydd mot inbrott m. m. Kvarterspoliserna böra hålla sig noggrant underrättade om brott som begås inom området samt om andra omständigheter som böra uppmärksammas ur polisiär synpunkt. Härigenom böra de bl. a. kunna göra viktiga insatser såsom kontaktmän i förhållande till kriminalpolisen. Sammanfattningsvis synes kvarterspolisens verksamhet i främsta rummet böra inriktas på brottsförebyggande och servicebetonade uppgifter. — Kvarterspoliserna synas normalt böra tjänstgöra i uniform men äga relativt vidsträckt frihet att uppträda civila, om detta skulle anses lämpligare med hänsyn till uppgifternas art. — Till kvarterspolitjänst synas i främsta rummet böra anlitas äldre, erfarna polismän, som äro intresserade av att ägna sig åt sådan verksamhet under någon längre tid. Urvalet torde företrädesvis böra ske bland polismän, som av en eller annan anledning ej inrikta sig på att vinna befordran och göra karriär men som

besitta sådana personliga egenskaper, att de anses särskilt lämpade för här avsedd tjänstgöring. För att stimulera intresset för verksamheten synes böra övervägas att inrätta en särskild kategori av tjänster för kvarterspolismän. — För polismän, som uttagas för tjänstgöring som kvarterspolis, synes böra anordnas en kortare utbildningskurs med sikte på därmed sammanhängande uppgifter. — Kvarterspolisernas verksamhet synes närmast böra stå under tillsyn av den polisman som har den direkta ledningen av den yttre tjänsten inom området. Det bör ankomma på kvarterspoliserna att föra fortlöpande anteckningar om olika förhållanden av intresse i samband med deras tjänst samt att genom rapporter, promemorior eller på annat sätt hålla vederbörande befäl underrättat om sin verksamhet. Ombesörjandet av här avsedda och liknande göromål bör ske på polisstationerna. I övrigt synes deras tjänstgöring uteslutande böra äga rum ute på fältet.

Hur storleken av ett poliskvarter bör bestämmas måste såsom förut framhållits bli beroende på ett flertal faktorer. Regelmässigt torde inom stadens centrala delar området böra ges en snävare begränsning än på längre avstånd från innerstaden. I de egentliga ytterområdena synes kvarterspolisen böra erhålla särskild expeditionslokal, som närmast torde få karaktären av en filial till stadens eller vakttdistriktets polisstation. I dessa områden torde även verksamhetens utövande delvis böra utformas på annat sätt än inom innerstaden. — Såsom exempel på hur stort ett poliskvarter synes böra göras inom de centrala delarna av Stockholm må här förslagsvis anges ett område, innefattande Kungsholms församling (Kungsholmen öster om Inedalsgatan, Parkgatan, Kronobergsgatan, Hantverkaregatan och S:t Eriksgatan). Invånarantalet i nämnda församling utgör ca. 25 000, arealen 114 har och antalet kvarter 59. Inom detta poliskvarter skulle alltså verksamheten ombesörjas av två polismän med var sitt ansvarsområde.

Av intresse är den bevakningsmetod, som tillämpas bl. a. i Aberdeen och Salford och som innebär att ett flertal polismän arbeta i grupp under omedelbar ledning av ett polisbefäl. Denna bevakningsmetod synes dock i allmänhet endast böra komma till användning, då den för patrullering tillgängliga personalen är helt otillräcklig för en bevakning, anordnad enligt de utredningen skisserade riktlinjerna. Den preventiva effekt, som uppnås genom några få polismän, utspridda över ett stort område, måste anses vara obetydlig. Om polismännen i sådant fall sammanföras under ledning av ett befäl, som med bil förflyttar dem mellan olika områden, där behov av bevakning föreligger, och ger dem de arbetsuppgifter, som förhållandena påkalla, innebär detta uppenbarligen en betydande höjning av bevakningens effektivitet.

Under återopande av de skäl, som tidigare anförts, anser utredningen att *de bilar och motorcyklar, som användas i bevakningstjänsten* — om icke särskilda skäl till annat föranleda — skola utmärkas på ett i ögonen fallande sätt. Utredningen föreslår att chefen för inrikesdepartementet i cirkulär till polismyndigheterna ger direktiv därom. Det är angeläget, att bilarna bli

enhetligt utmärkta och cirkuläret bör därför innehålla anvisningar om hur utmärkandet skall ske. I detta hänseende föreslår utredningen, att utmärkandet sker på sätt, som tillämpas ifråga om statspolisens bilar.

I ett stort antal polisdistrikt här i landet använda polismännen mot resekostnadsersättning sina egna bilar vid fullgörande av tjänsteuppgifter av olika slag. Antalet av dessa bilar torde säkerligen uppgå till inemot 2 000. I flera sammanhang har man ifrågasatt, huruvida icke dessa bilar borde förses med en skylt, upptagande ordet »Polis». De synpunkter, vilka anförts såsom stöd för detta förslag, äro i princip desamma, vilka framhållits såsom skäl för ett bättre utmärkande av polisens tjänstebilar.

Utredningen anser, att ett utmärkande av polismännens bilar skulle innebära en icke oväsentlig förstärkning av den preventiva effekten av polismännens verksamhet. Framför allt skulle utmärkandet av bilarna komma att få en gynnsam inverkan på trafikanternas uppträdande på landsbygdens vägar, där trafikövervakningen ännu icke har önskvärd omfattning.

Utmärkandet bör ske med en skylt, upptagande ordet »Polis». Skylten bör vara så utförd och så placerad, att den är väl synlig och lätt att avläsa. Med hänsyn till att skylten skall användas endast vid tjänsteresor, bör den vara lätt att anbringa på bilen och lätt att avlägsna därifrån. Dessa och andra liknande frågor böra bli föremål för närmare överväganden och utredningen föreslår därför att Kungl. Maj:t uppdrager åt lämplig myndighet, förslagsvis statens kriminaltekniska anstalt, att utfärda anvisningar beträffande skyltens beskaffenhet m. m. Inom statspolisen användes en skylt, vilken medelst särskild fästansordning anbringas på bilens tak (se foto vid sid. 97). Det bör särskilt övervägas huruvida icke detta slag av skylt fyller de angivna kraven.

Handhavandet av skyltarna kommer att innebära ett visst besvär för vederbörande polisman. Vidare kommer det sannolikt att bli nödvändigt att vissa ingrepp göras på bilen för att få skylten att sitta stadigt. Polismannen bör givas särskild ersättning härför. Att polismannen under resor i tjänsten har skylten anbringad på sin bil bör föreskrivas såsom villkor för hans rätt att använda fordonet i tjänsten. När tjänsteuppgifternas natur så påkalla, bör han givetvis vara berättigad att färdas utan skylt på bilen.

Utredningen har gjort den iakttagelsen att landsbygdens polismän i allmänhet inte bära uniform under sin tjänstgöring. Detta är givetvis ofta motiverat med hänsyn till tjänsteuppgifternas skiftande art. Utredningen har dock funnit, att civil klädsel användes i större omfattning än som ur denna synpunkt är påkallat. I betraktande av uniformeringens preventiva betydelse har utredningen därför funnit det angeläget att landsbygdens polismän anbefallas att bära uniform i större utsträckning än vad nu är fallet.

Utredningen har i den föregående framställningen anfört vissa synpunkter i fråga om värdet och användningsområdet beträffande cyklar, motorcyklar, hästar och hundar såsom hjälpmiddel i bevakningstjänsten.

Under hänvisning till vad som anförts därom vill utredningen ifrågasätta, huruvida man icke i större utsträckning än vad som nu är fallet bör tilldela de patrullerande polismännen cyklar och motorcyklar av typen scooter att användas som transportmedel i vidsträckta bevakningsområden. Därigenom skulle polismannen snabbare kunna förflytta sig till och från bevakningsområdet, patrulleringen skulle bli mindre tröttande och polismannen skulle oftare kunna återkomma till kritiska platser inom bevakningsområdet. Patrulleringen skall självfallet till huvudsaklig del fullgöras till fots och polismannen får inte känna sig bunden till fordonet. Skulle fordonet vara honom till hinder, skall han ställa det ifrån sig.

I fråga om hästarnas användning har det i flera sammanhang ifrågasatts, huruvida de relativt höga kostnaderna för hållande av rytteri stå i rimligt förhållande till dess värde ur bevakningssynpunkt. Utredningen har emellertid funnit att betydelsefulla och regelbundet återkommande bevakningsuppgifter knappast kunna fullgöras på ett tillfredsställande sätt, med mindre man har tillgång till rytteri. Därtill kommer den betydelse, vilken rytteriet har såsom beredskapsstyrka vid orostillfällen av skilda slag. Enligt utredningens mening är rytteriet ett under vissa förhållanden oundgängligt hjälpmedel.

Ett mera planmässigt utnyttjande av hundar i polistjänst förekommer endast inom statspolisen och i Stockholms polisdistrikt. På grundval av de erfarenheter, som tidigare redovisats, vill utredningen emellertid förorda ett ökat och mera rationellt utnyttjande av hundar i polistjänst. Huruvida behov av tjänstehundar skall anses föreligga, måste bedömas med hänsyn till de förhållanden, som råda inom distriktet. Sådant behov måste anses föreligga i distrikt med vidsträckta bevakningsområden, där polismannens möjligheter att tillkalla förstärkning äro begränsade och där det finns en mera påtaglig risk att polismannen kan bli utsatt för angrepp eller möta svårigheter att genomföra ett gripande eller annan åtgärd. Likaså om det inom distriktet finns platser, där man regelmässigt har att räkna med svårare oordning. I distrikt med hög inbrottsfrekvens eller i distrikt, där det finns anstalter, från vilka rymningar förekomma, kan det också vara motiverat att anskaffa hund. Då man bedömer behovet av hund måste hänsyn också tagas till det förhållandet, att hunden är ett billigt hjälpmedel. Anskaffandet av hund kan därför ur ekonomisk synpunkt vara försvarligt även om de tillfällen, då hunden kan komma till nytta, skulle vara förhållandevis fåtaliga.

En av de främsta orsakerna till att hunden misslyckas vid sökning eller spårning är att den kommer för sent till platsen för uppdraget. Vittringen från spår och föremål försvinner i allmänhet efter några timmar och hunden saknar då möjligheter att fullgöra det uppdrag, för vilket den rekvirerats. Det är därför av den största betydelse, att hunden hålles i så hög beredskap som möjligt. *Vidare är det av betydelse att hunden tillkallas utan dröjs-*

mål och icke, såsom nu ofta sker, först sedan andra åtgärder visat sig otjänliga.

En nödvändig förutsättning är att polismannen utbildas till en god hundförare och att hunden erhåller grundläggande och fortlöpande dressyr. Utredningen har erfarit, att svenska brukshundklubben, som har lokalavdelningar över hela landet, anordnar kurser, som bedrivs på i huvudsak samma sätt som de polisiära kurserna. De polismän, som icke kunna deltaga i sistnämnda kurser, kunna sålunda beredas tillfälle att med sina hundar deltaga i den kursverksamhet, som anordnas av svenska brukshundklubben.

Utredningen vill i detta sammanhang erinra om vad riksdagens revisorer anfört i sin berättelse år 1960 angående utbildning av tjänstehundar för militära och andra ändamål. Efter förfrågningar hos statspolisintendenten och länsstyrelserna angående behovet av hundar i polisens verksamhet uttala revisorerna som sin mening, att en jämförelse av de nuvarande anordningarna för utbildning i fråga om hundväsendet inom polisverksamheten med dem inom försvaret ger vid handen, att förhållandena inom polisväsendet i berörda avseenden icke kunna anses tillfredsställande. För att tillgodose behovet av en utökning av antalet hundar och polishundskötare krävs det enligt revisorernas mening bl. a. en väsentlig förbättring av utbildningsresurserna. Revisorerna ifrågasätta om icke en sådan omorganisation av hundtjänsten inom försvaret bör komma till stånd, att där tillgängliga utbildningsresurser m. m. i fortsättningen göras gemensamma för samtliga aktuella statliga myndigheter och kommunala verk. Den koncentration av inköps-, uppfödning-, dressyr- och utbildningsverksamheten, som därigenom bleve möjlig, skulle icke blott medföra kostnadsminskningar för det allmänna utan också leda till en genomgående höjning av utbildningseffekten i fråga om såväl hundar som hundskötare. Särskilt beträffande hundtjänsten vid polisväsendet skulle det sistnämnda innebära betydande fördelar. Revisorerna föreslå slutligen att berörda spörsmål snarast göras till föremål för allsidig prövning.

Utan att taga ställning till lämpligheten av ett samgående för polisens del med andra statliga och kommunala verksamhetsgrenar för utbildning av hundar och hundskötare vill utredningen dock biträda förslaget om en allsidig prövning av denna fråga.

AVDELNING II

Kriminalpolis

KAPITEL 6

Förhållandet mellan ordnings- och kriminalpolis

Om ett gott arbetsresultat skall kunna uppnås i den polisiära verksamheten är det bl. a. av vikt, att ett gott samarbete etableras mellan ordnings- och kriminalpolis. Vad som i första hand motiverar ett sådant samarbete är, att den patrullerande styrkan finns ute på fältet, ofta dygnet runt, och då kan göra iakttagelser och vidtaga åtgärder av värde för kriminalpolisens utredande verksamhet. — Under sitt arbete har utredningen emellertid erfarit, att i åtskilliga polisdistrikt sådant samarbete antingen är praktiskt taget obefintligt eller bristfälligt.

Då man söker orsakerna till detta förhållande finner man, att det till väsentlig del beror på den utbredda inställningen att ordningspolisen i princip endast har till uppgift att inskrida mot ordningsförseelser. Den egentliga brottsligheten anses däremot vara en angelägenhet, som man från ordningspolisens sida icke behöver ägna större uppmärksamhet. Såsom utredningen i tidigare sammanhang framhållit är detta en i grunden felaktig uppfattning. Ordningspolisen är skyldig att vara verksam över hela det polisiära arbetsfältet. Kriminalpolisen är en specialavdelning, som verkställer spaning och annan undersökning angående svårare brott eller mera omfattande brottslighet.

Ett annat förhållande, som uppenbarligen utgör ett besvärande hinder för samarbete, är bristande kännedom hos den patrullerande personalen om hur kriminalpolisen arbetar. Ordningspolisbefälet har inte heller alltid den erfarenhet av kriminalpolistjänst, som vore önskvärd.

En ytterligare svårighet då det gäller samarbetet är, att de patrullerande polismännen sällan få en mera personlig kontakt med kriminalpolisens personal. Detta gäller särskilt i de större poliskårerna, där de yngre polismännen och kriminalpolispersonalen ofta äro främlingar för varandra.

Utredningen har också kunnat förmärka en viss negativ inställning hos poliskonstaplarna gentemot kriminalpolismännen. En sådan attityd kan ha flera orsaker. I viss mån synes den bero på att samtliga kriminalpolismän tillhöra den befordrade delen av personalen, som tilldelats mera kvalificerade och intresseväckande arbetsuppgifter. Inom ordningspolisens olika verksamhetsgrenar finnes däremot åtskilliga polismän, som inte vunnit befordran och som anse detta bero på bristande värdesättning av deras ar-

bete eller orättvis bedömning av deras lämplighet. En sådan polisman tvingas gå kvar i den fysiskt sett mera påfrestande bevakningstjänsten. Han erfar en viss leda och bitterhet och hans situation är inte sådan, att han är hågad för samarbete med kriminalpolispersonal.

Den kanske viktigaste orsaken till den brist på samarbete, som föreligger, är dock att tjänsteföreskrifterna ofta inte innehålla anvisningar rörande samarbetet och att man vid planläggningen och ledningen av arbetet därför icke heller beaktar nödvändigheten av att ordnings- och kriminalpolispersonal lämnar varandra underrättelser om förhållanden, som ha betydelse för det gemensamma arbetsmålet, nämligen att bereda medborgarna största möjliga säkerhet till person och egendom.

Vad utredningen här anfört grundas bl. a. på enkätsvaren, som även innehålla förslag till åtgärder för åstadkommande av bättre kontakt mellan ordnings- och kriminalpolis.

Från *kriminalpolispersonalen i Malmö* har utredningen erhållit följande uttalande.

Det skulle ur tjänstesynpunkt för den patrullerande personalen och personalen på våra radiobilar vara synnerligen välbetänkt om all ordningspolispersonal på ett tidigt stadium finge tjänstgöra en tid på kriminalpolisen eller i varje fall följa kriminalpolisens arbete under förslagsvis 2—3 månader. Vi förutse, att varje polisman därigenom skulle bli bättre skickad att sköta sin tjänst. Denna tjänstgöring skulle inte sammankopplas med den erforderliga provtjänstgöringen, som skulle komma senare i vanlig ordning.

En *kriminalassistent i Karlstad* anför följande.

All personal bör beredas tillfälle till tjänstgöring vid en kriminalavdelning under en tid av 3—6 månader. Personalen skulle därigenom få lära sig vad kriminalarbete innebär, de skulle få lust för denna gren av polisarbetet och i många fall skulle säkerligen detta intresse finnas kvar under den fortsatta tjänstgöringen vid ordningspolisen. Personalen skulle få klart för sig att man mycket väl kan uträtta en hel del för kriminalpolisen värdefullt arbete under ordningstjänsten.

En *kriminalassistent i Folkare polisdistrikt* har lämnat utredningen följande svar.

All polispersonal bör beredas tillfälle till en inte alltför kort tjänstgöring på kriminalavdelning, bl. a. av följande skäl.

1. Kännedom om metodiken vid utredning rörande brott är absolut nödvändig även för ordningspolispersonal. Bristande kännedom skulle kunna medföra att en polisman inte ens visste vad som vore av vikt att iakttaga på en brottsplats i väntan på utredningspersonal. I fråga om sådant är den teoretiska utbildning, som polis-skolans konstapelsklass ger, icke tillräcklig.

2. Efter sådan tjänstgöring skulle varje polisman vara bättre skickad att iakttaga vad som är av vikt för brottsbekämpning, vilken syssla han sedan än kommanderas till.

3. Tjänstgöringen skulle också säkert medföra en avspänning i förhållandet mellan kriminalpolis och personalen på övriga avdelningar. Nu förekommer ofta — säkert på grund av brist på informationer — en viss animositet mot kri-

minalpolisen från annan personal. Kriminalpolisen kallas för »överklass», »intelligenserna» etc. Om missförstånd av denna art bringas ur världen skulle samarbetet och därmed effektiviteten i polisarbetet säkerligen ökas avsevärt.

Utredningens överväganden och förslag

En grundläggande förutsättning för ett givande samarbete mellan ordnings- och kriminalpolis är att varje polisman bibringas full förståelse för ordningspolisens skyldighet att vara verksam för att förhindra och uppdaga brott. I syfte bl. a. att åstadkomma detta har utredningen i tidigare sammanhang föreslagit, att en instruktionsbok utarbetas för de patrullerande polismännen, där betydelsen av sådan verksamhet framhålles.

Av vikt är också, att ordningspolispersonalen får *praktiska erfarenheter av kriminalpolisarbete*. Den patrullerande polismannen måste äga kännedom om de omständigheter under vilka brott förövas, vilket tillvägagångssätt, som användes vid förövandet av olika brott, i vilka miljöer förbrytare vistas, vilka förhållanden, som innebära risker för brott osv. Han måste också lära sig hur kriminalpolisen arbetar för att vinna utredning om brott, vilka åtgärder som måste vidtagas av den polisman som först anländer till en brottsplats, vilka svårigheter och problem som vanligen uppkomma under utredning om brott osv. — Av den största betydelse är också, att han personligen lär känna kriminalpolismännen och att han får erfara, att de äro hans arbetskamrater.

Det bästa sättet att tillgodose de här skisserade kraven är, att varje polisman kommenderas att tjänstgöra vid kriminalavdelning under viss tid.

Utredningen föreslår att i polisdistrikt, där kriminalavdelning av sådan storlek finnes, att utbildningstjänstgöring lämpligen kan anordnas, varje polisman kommenderas att tjänstgöra vid denna avdelning under en tid av minst 1 månad. För att sådan tjänstgöring skall komma polisarbetet till godo, måste den fullgöras i ett tidigt skede, dock inte förrän polismannen vunnit ett visst mått av kunskap om och erfarenhet av polis-tjänst. Polismannen bör sålunda enligt utredningens uppfattning ha genomgått polisskolans konstapelsklass och därjämte ha tjänstgjort vid ordningspolisen under en tid av minst 6 månader, innan tjänstgöringen vid kriminalavdelningen påbörjas. Tjänstgöringen skall betraktas som utbildning och därför planläggas så, att polismannen får största möjliga utbyte av den. I första hand måste han bibringas erfarenhet rörande utredningen om sådan brottslighet, vilken han i egenskap av patrullerande polisman har möjlighet att bekämpa. Någon anledning finns sålunda inte att låta honom följa utredningsförfarandet i fråga om förskingringar, bedrägerier, galdenärsbrott och annan brottslighet, vilken till sin natur är sådan, att den regelmässigt undgår de patrullerande polismännens upptäckt. Av särskild betydelse är att han får deltaga i brottsplatsundersökningar, med-

följa under spanings- och socialpolisarbete och att han lär känna de register av olika slag, som föras vid kriminalavdelningen.

Att polismannen i ett tidigt skede får tillfälle att tjänstgöra vid kriminalavdelning har givetvis betydelse även ur den synpunkten att han därigenom ges möjlighet att bättre bedöma vilket slag av tjänstgöring, som mest intresserar honom. Han kan med andra ord i ett tidigt skede skaffa sig en målsättning. Den föreslagna tjänstgöringen innebär också ett avbrott i den ofta ganska monotona patrulleringen och främjar därigenom trivseln i polisarbetet.

I flera polisdistrikt tillämpas det förfarandet att en polisman, som ämnar söka inträde i assistentklassen, först måste ha undergått viss tids provtjänstgöring vid kriminalavdelning. Detta sker för att man från polisledningens sida skall få bättre möjligheter att bedöma sökandens lämplighet för mera kvalificerade uppgifter och för att man skall kunna avgöra, för vilket slag av tjänstgöring vederbörande bäst är lämpad. Provtjänstgöringen tager sin början först sedan polismannen tjänstgjort vid ordningspolisen under en viss längre tid och kan därför inte ersätta den utbildningstjänstgöring, som utredningen ansett böra komma till stånd. — Provtjänstgöringen skänker polismannen ytterligare insikter om och förståelse för kriminalpolisarbetet. Ur denna synpunkt är provtjänstgöringen av särskild betydelse för de polismän, som efter genomgången assistentklass komma att placeras såsom befäl vid ordningspolisen.

I detta sammanhang vill utredningen meddela, att i Stockholm ett års tjänstgöring vid kriminalavdelningen är obligatorisk för de polismän, som genomgått assistentklassen. Först efter denna tid är han berättigad att söka sig ut som assistent vid ordningspolisen. Detta sker för att ordningspolisbefälet skall erhålla tillfredsställande förtrogenhet med kriminalpolisarbetet.

Det är särskilt två moment i samarbetet som äro angelägna. Kriminalpolisen måste underrätta ordningspolisen om alla de förhållanden, som genom uppmärksamhet och åtgärder från de patrullerande polismännens sida kunna leda till att brott förhindras eller uppdagas, gärningsmän gripas, genom brott åtkommen egendom tillrättaskaffas osv. De patrullerande polismännen måste underrätta kriminalpolisen om alla de förhållanden, som kunna antagas vara av betydelse för utredningen om brott. — Hur detta samarbete i detalj skall regleras, kan inte generellt anges utan måste bli beroende av förhållandena i det särskilda polisdistriktet. Ett exempel på hur samarbetet kan regleras utgör det förfarande, som tillämpas i Karlstad och för vilket utredningen tidigare lämnat en redogörelse. — I mindre polisdistrikt är det måhända tillräckligt att anmälningar om brott översändas till ordningspolisen eller att man sammanträffar och lämnar varandra de underrättelser, som äro aktuella. — I de enkätsvar, som utredningen erhållit, lämnas åtskilliga förslag om åtgärder i informationssyfte. Där föreslås

sålunda att varje polisman tilldelas en spaningsbok, som skall iordningställas och hållas aktuell genom kriminalpolisens försorg. Vidare föreslås, att de patrullerande polismännen regelbundet konfronteras med personer, vilka gripas såsom skäligen misstänkta för brott. I samband därmed skulle en kortfattad redogörelse lämnas för det brott, som vederbörande är misstänkt för. Förfarandet skulle göra det möjligt för polismännen att lätt känna igen kriminella personer. Utredningen vill i anslutning till detta förslag omnämna, att ett sådant tillvägagångssätt tillämpas i Oslo, där konfrontationen dock endast sker inför den församlade kriminalpolispersonalen. — I ett enkätsvar erinras om vikten av att kriminalpolisens register äro öppna dygnet runt, så att man från ordningspolisens sida snabbt kan kontrollera exempelvis om ett anträffat fordon anmälts såsom stulet. — I ett annat enkätsvar ifrågasättes om man inte borde pröva televisionen som hjälpmedel i informationstjänsten. I de stora polisdistrikten skulle en televisionsmottagare finnas på varje distriktsstation. Vid de tidpunkter under dygnet, då patrullerande polismän utsätts till tjänstgöring, skulle en kriminalpolisman lämna underrättelser om aktuella förhållanden. Polismännen skulle därvid kunna förevisas fotografier av efterlysta personer eller eftersökt egendom. — I flera enkätsvar framhålles, att samarbetet i hög grad skulle främjas, därest det funnes en befattningshavare med särskild uppgift att ägna sig åt samarbetsfrågor eller om regelbundna konferenser anordnades mellan representanter för ordnings- och kriminalpolis för överläggning i frågor, som gällde samarbetet mellan avdelningarna.

Såsom utredningen ovan framhållit måste formerna för samarbetet anpassas efter förhållandena i distriktet. Utredningen föreslår därför att man i de olika polisdistrikten utarbetar bestämmelser om hur samarbetet bör ske och att dessa bestämmelser intagas i tjänsteföreskrifterna.

Såsom tidigare framhållits är det av betydelse att man från kriminalpolisens sida vidtager åtgärder för att åstadkomma en effektiv personspaning från de patrullerande polismännens sida. I detta sammanhang vill utredningen beröra en fråga, som gäller de fotografier, som kunna användas i detta syfte.

De fotografier, som tagas av häktade och anhållna personer, ha i flera avseenden stor betydelse i polisarbetet. Med hjälp av fotografierna kan polismannen lära sig känna igen personer, som på grund av tidigare kriminell belastning böra bli föremål för viss diskret övervakning. Fotografiet är vidare ett nödvändigt hjälpmedel vid efterspaningen av personer, som misstänkas för brott eller som rymt från fängvårdsanstalt. Då en person varit vittne till ett brott eller blivit utsatt för ett brottslig angrepp, kan han ges möjlighet att i ett fotoregister utpeka den misstänkte osv.

Med hänsyn till fotografiernas betydelse i polisarbetet är det givetvis av den största vikt, att de äro så välliknande som möjligt. Den svart-vita filmen kan dock inte återge vederbörandes utseende på ett naturtroget sätt.

En rödlätt person verkar på fotografiet ofta mer eller mindre svartmuskig. Ärr och tatueringar komma inte tydligt fram på bilden osv. Denna omständighet har föranlett, att man vid Oslo-polisen sedan ett antal år tillbaka även använder färgfilm vid fotograferingen. Färgdiapositiven monteras mellan två glasskivor och samlas i kassetter efter de fotograferades födelse-tid. Visningen av diapositiven sker som regel med projektor, som har auto-matisk bildväxling. Enligt uppgift från Oslo ha polismän och andra perso-ner, sedan färgfotograferingen införts, oftare och med större säkerhet kun-nat känna igen eller utpeka för brott misstänkta personer. — Med hänsyn till vad som här framhållits vill utredningen förorda, att man här i landet övergår till att även använda färgfilm vid fotografering av anhållna och häktade. Utredningen vill i anslutning därtill fästa uppmärksamheten på att färgdiapositiv kunna visas även i enkla och prisbilliga betraktungs-apparater. Det är sålunda inte nödvändigt att alltid ha en projektor till hands vid visningen.

KAPITEL 7

Brottsförhinderande verksamhet

Då man närmare granskar tillvägagångssätt och övriga omständigheter vid de brott, som förövas, finner man att brotten i många fall lätteligen kunnat förhindras, om man från polisens sida kunnat förmå allmänheten att vidtaga vissa säkerhetsåtgärder eller ett större mått av försiktighet och omtanke. Detta konstaterande har föranlett utredningen att närmare undersöka i vilken utsträckning man här i landet är verksam för att upplysa allmänheten om riskerna för brott och om de åtgärder av skilda slag, som kunna vidtagas för att skydda sig mot dessa risker.

Utredningen har därvid funnit, att sådan verksamhet i viss omfattning bedrivs inom olika poliskårer.

Det förekommer sålunda, att polismännen i samband med brottsplatsundersökningar lämna råd och anvisningar ifråga om skyddsanordningar av olika slag. Det förekommer även, att dylika råd ges i brev till målsägandena. — Brevmetoden användes på sina håll även för att fästa institutioners och företags uppmärksamhet på nödvändigheten av försiktighetsåtgärder för att motverka stölder ur ytterkläder och ur gas- och elmätare, inbrott och skadegörelse på fabriks- och industriområden osv. — Bud-sändningsfirmor och andra företag, som bruka anställa folk under tämligen lösliga former, ha uppmanats att förvissa sig om anställdas identitet. Postverket har lämnats vissa råd i legitimationsfrågor. Hotell ha givits anvisningar om åtgärder för att hindra »smitningar» osv.

Ganska allmänt synes vara, att polisen genom som råd formade uttalanden till tidningspressen varnar allmänheten för vissa slag av brott såsom inbrott i obebodda bostäder, tillgrepp på badplatser, stölder av motorfordon och cyklar, bedrägeri av nasare och bondfångare samt andra liknande, ofta säsongbetonade former av brottslighet. — Det förekommer också, att polisen genom anslag t. ex. i skolor och på badinrättningar uppmanar allmänheten att inte lämna värdeföremål kvar i avhängda kläder.

Vidare kan nämnas, att man i vissa polisdistrikt framställt broschyrer, propagandablad och folders, vilkas innehåll har till syfte att förhindra uppkomsten av brott, ävensom att man iordningställt serier av ljusbilder för att användas vid föredrag och kurser i samma syfte.

Som allmänt uttalande beträffande polisens brottsförhinderande verksamhet kan dock sägas, att den endast förekommer i ett mindre antal polis-

distrikt och att den i sådana distrikt inte bedrives i organiserade former utan endast mera sporadiskt.

En organiserad form av brottsförhindrande arbete bedrives här i landet av en enskild sammanslutning, nämligen *föreningen front mot tjuven*. Föreningens huvudintressenter äro vissa försäkringsbolag, ett bankföretag, tre industriföretag, vilka tillverka kassaskåp, lås och larmanordningar, två vaktbolag, Sveriges låsmästares centralförbund, statens kriminaltekniska anstalt samt de lokala polismyndigheterna på de platser, där rådfrågningsbyråer inrättats (Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping och Sundsvall). Föreningen har en centralstyrelse och lokala styrelser i Göteborg och Malmö. Styrelserna äro sammansatta av representanter för ovannämnda intressekategorier.

Föreningens ändamål är att genom upplysning och propaganda verka för förbättrade säkerhetsanordningar mot tjuvnadsbrott och att i övrigt stödja polisens verksamhet till förhindrande av ifrågavarande slag av brott. Verksamheten finansieras bl. a. genom bidrag från de privata intressenterna och från de kommuner i vilka rådfrågningsbyråer äro belägna. Den stad, där rådfrågningsbyrå är belägen, ställer utan kostnad lokal och personal till förfogande.

Verksamheten utövas av ett arbetsutskott inom den centrala styrelsen och av rådfrågningsbyråerna. Föreningen samarbetar med ett stort antal institutioner och företag, av vilka må nämnas tekniska högskolan, statens provningsanstalt, försvarsstabens förrådskommitté, civilförsvarsstyrelsen, vaktbolagen, mekanförbundet, skilda specialindustrier samt försäkringsbolagen.

Byråernas verksamhet syftar dels till att få allmänheten att besinna nödvändigheten av ett bättre skydd för sin egendom dels till att få fram goda skyddsanordningar. Genom informationsmöten för arkitekter, byggmästare, låsfabrikanter och fastighetsägare har byråernas personal sökt få dem, som primärt svara för säkerhetsanordningarnas utförande, att inse betydelsen av att de utföras på ett betryggande sätt. Upplysningar i låsfrågor ha meddelats järnhandlare, vaktpersonal m. fl. Undervisning i skyddsfrågor har också lämnats polismän. Efter framställning från försäkringstagare respektive försäkringsgivare verkställa byråerna besiktningar av skyddsanordningar och kontrollera, huruvida de överensstämna med tarifföreningens bestämmelser. Ävenså lämnas råd till försäkringsbolagen angående lämpliga skyddsanordningar för speciella skyddsobjekt. På grundval av givna råd uppställa bolagen vissa krav gentemot sina kunder beträffande beskaffenheten av skyddsanordningar av olika slag. Aktuella äro bl. a. frågor, huruvida låsanordningar för motorfordon kunna anses fylla erforderliga tekniska krav. — Byråerna erhålla fortlöpande informationer från den lokala polisen om inbrott på respektive orter och meddelar råd och anvisningar i de fall, då skyddsanordningar visat sig vara otillfredsställande. — Mellan

byråerna och de privata vaktföretagen, som upprätthålla ett intimt samarbete, föreligger en överenskommelse, att byråerna skola granska planer för nyanläggningar av bevakningsanordningar. Vaktbolagen bruka å sin sida hålla byråerna underrättade om erfarenheter, som vunnits vid experiment med nya tekniska hjälpmedel.

Det brottsförhindrande arbete, som bedrivs av föreningen front mot tjuven, är förtjänt av högt erkännande. Föreningens verksamhet är emellertid begränsad i olika avseenden. Föreningen lämnar sålunda inte råd och anvisningar om andra åtgärder än de, som äro av rent teknisk natur och föreningen arbetar vidare endast i syfte att förhindra tillgreppsbrott. Det bör också uppmärksammas, att föreningen i huvudsak är verksam endast i de städer, där rådfrågningsbyråer äro belägna. Med anledning av en klagoskrift har riksdagens justitieombudsman närmare granskat föreningens verksamhet och därvid funnit anledning att rikta vissa anmärkningar mot det sätt, på vilket arbetet bedrivs vid rådfrågningsbyrån i Stockholm, där några i Stockholms polisdistrikt anställda polismän äro placerade. Anmärkningarna ha redovisats i en skrivelse den 16 augusti 1960 till överståthållarämbetet.

I skrivelsen riktas bl. a. uppmärksamheten på det förhållandet, att verksamheten vid rådfrågningsbyrån ej blott tjänar ett allmänt brottspreventivt syfte utan jämväl vissa försäkringsgivarintressen, vilka synas ligga utom ramen för vad som kan anses falla in under begreppet polisverksamhet. I anslutning till detta konstaterande anföres följande.

Då polismän icke få i tjänsten obehörigen användas för tillgodoseende av enskilda intressen, har såsom en förutsättning för sådana befattningshavares placering å vederbörande rådfrågningsbyrå bort givas närmare direktiv för deras arbete därstädes i syfte att i görligaste mån undvika en sammanblandning av offentlig och enskild verksamhet.

Vidare ifrågasättes lämpligheten av det namn, »Polisens tekniska rådfrågningsbyrå», varunder verksamheten bedrivs. I skrivelsen framhålles, att denna benämning inger den felaktiga uppfattningen, att byrån är en del av polisverket och att en namnförändring därför bör komma till stånd.

I de hänseenden, som här nämnts, förutsätter JO att överståthållarämbetet kommer att vidtaga rättelse.

Avslutningsvis framhålles i skrivelsen följande.

Ett sammanförande av allmänna uppgifter och mer eller mindre utpräglat privatekonomiska sådana inom en gemensam organisation torde emellertid ur principiell synpunkt kunna föranleda betänkligheter. Även om befattningshavarnas arbetsuppgifter noggrant uppspaltas i arbetsordning eller andra direktiv, lärer det ofta bli svårt för personalen att i den praktiska verksamheten strängt iakttaga sådana riktlinjer. Detta synes ej minst ha avseende på det samarbetsorgan, varom här är fråga, med hänsyn såväl till uppgifternas art som till den begränsade personalbesättningen och organisationen i övrigt. Överhuvudtaget torde kunna ifrågasättas lämpligheten av att befattningshavare i allmän tjänst, särskilt

om de äro polismän, äro verksamma i ett organ, som står under enskild styrelse och som huvudsakligen finansieras av privata företag, i varje fall om — såsom här är fallet — dessa företag kunna ställa anspråk på organet för att tillgodose enskilda syften. En ur principiell synpunkt mera tillfredsställande ordning vore uppenbarligen, att sistnämnda del av verksamheten utbrötes ur den bestående organisationen — för att handhas av försäkringsbolagen själva i en eller annan form — och att rådfrågningsbyråerna sålunda i fortsättningen, med bibehållande av sin ställning i övrigt, enbart hade att syssla med vad som faller in under polisverksamhet. En annan lösning vore — om man vill hålla en fullt klar gränslinje — att den rådgivande verksamheten i brottsförebyggande syfte organiserades som en särskild gren inom polisverket, vilket skulle medföra att den nuvarande organisatoriska gemenskapen med befintliga rådfrågningsbyråer upphörde.

Av det uttalande, som här återgivits, framgår sålunda bl. a., att JO icke funnit det lämpligt att polismän äro direkt knutna till en brottsförhinderande verksamhet, som bedrivs av en enskild sammanslutning, ävensom att sådan verksamhet lämpligen borde organiseras som en gren av det polisiära arbetet.

Utredningen har införskaffat upplysningar om hur brottsförhinderande verksamhet bedrivs i andra länder och har därvid funnit att värdefulla erfarenheter i detta hänseende kunna hämtas bl. a. från *England*.

I varje poliskår i England finns en eller flera polismän (*crime prevention officer*), som helt eller delvis ägna sig åt brottsförhinderande verksamhet. — I *Liverpool* har man för sådan verksamhet avdelat en *detective chief inspector* och en *detective sergeant*. Vid behov få dessa polismän för sin verksamhet utnyttja en *sergeant* i varje polisvakt-distrikt. — Beträffande deras arbete i brottsförhinderande syfte kan nämnas, att man till samtliga affärsinnehavare i *Liverpool* utsänt ett cirkulär med meddelande om att de hos polisen kunna få råd och anvisningar om hur de på lämpligt sätt kunna skydda sin egendom mot brottsliga angrepp. Ett stort antal av affärsinnehavarna ha med anledning av detta cirkulär satt sig i förbindelse med polisen. Man har kunnat konstatera, att i runt tal hälften av dem följer de anvisningar om förstärkt egendomsskydd, som polisen lämnar. Då inbrott förövats, undersöker man vid inspektioner möjligheterna att genom förbättrade skyddsanordningar hindra ett nytt inbrott. Ungefär 75 procent lyda de råd, som i dylika fall lämnas av polisen.

Såsom ytterligare exempel på *liverpool*polisens brottsförhinderande verksamhet kan nämnas, att man utarbetat olika slag av meddelanden om vad man har att iakttaga för att skydda sig mot brott. Ett av dessa meddelanden är avsett för fastighetsägare och distribueras av försäkringsbolagen i samband med att man tillställer fastighetsägarna försäkringshandlingar. Ett annat meddelande riktar sig till köpmän och fabrikanter och distribueras av handelskammaren i staden. Ännu ett meddelande behandlar de försäkringsmätt, som man bör vidtaga, innan man lämnar lägenheten tom för en längre tid. Detta meddelande distribueras bl. a. av resebyråerna. Ett an-

nat meddelande behandlar frågan, hur man skyddar sig mot bilstöld och fogas till det skattekvitto, som översändes till bilägarna.

För att hindra stölder från bankbud har man rekommenderat firmorna att med en väl synlig handkedja låsa fast penningväskan vid handleden. — Rån mot bankbilar har man hindrat genom att förmå bankerna att anskaffa stålklädda bilar, utrustade med olika säkerhetsorgan. — I samband med julhelger uppsättas affischer i varuhusen för att erinra kunderna om risken för fickstöld och stöld ur väskor. — Man skriver artiklar om brottsförhindrande verksamhet i olika facktidskrifter, håller föredrag därom inför olika sammanslutningar samt deltagar i skilda utställningar med materiel, utvisande hur man på olika sätt skyddar sig mot brott.

Ett viktigt led i arbetet är de föredrag, som hållas för polismännen i syfte att orientera dem om den brottsförhindrande verksamhet, som bedrivs inom polisen.

Av intresse är också de upplysningar, som inhämtats beträffande den brottsförhindrande verksamhet, som bedrivs i *City of London*. I april 1952 inrättades där en särskild avdelning inom polisen för sådan verksamhet. Avdelningen står under ledning av en detective chief inspector. En inspector i varje vaktdistrikt är dessutom knuten till avdelningen. Varje distrikt är indelat i sju områden och i vart och ett av dessa områden handhar en sergeant det brottsförhindrande arbetet. Detta gör han vid sidan om sina vanliga arbetsuppgifter. Beträffande verksamheten kan följande upplysningar vara av intresse.

När ett brott kommer till polisens kännedom, lämnas ett skriftligt meddelande därom till vederbörande sergeant. Denne tar sedan kontakt med den polisman, som omhänderhar utredningen om brottet, och diskuterar med honom frågan, huruvida en brottsförhindrande åtgärd lämpligen bör vidtagas. Därest sådan åtgärd kommer till stånd, lämnas skriftlig rapport därom till avdelningen för brottsförhindrande verksamhet.

Den patrullerande polispersonalen erhåller undervisning om de förfaringsätt, som användas vid förövandet av brott av olika slag, och får i anslutning därtill veta, vad han skall ägna uppmärksamhet åt för att upptäcka brott. Polismannen får exempelvis veta, att han skall kontrollera dörrar, fönster, ventilationsluckor, källarluckor, murar, staket, låsanordningar av olika slag, brandstegar, stuprännor, skyltskåp osv. Han lämnas också undervisning om, vilka brister i sådana anordningar, som underlätta genomförandet av ett brott samt vilka åtgärder, som kunna vidtagas för att omöjliggöra eller försvåra ett brottsligt angrepp. Polismännen uppmanas att själva lämna allmänheten råd och anvisningar för att förhindra brott. I svårbedömda fall skall anmälan dock göras till vederbörande sergeant.

Avdelningen har dessutom engagerat nära 1 500 medhjälpare i det brottsförebyggande arbetet. Dessa utgöras av anställda i olika företag och ha till uppgift att lämna arbetskamraterna råd och anvisningar om hur de skola

förfara med egna och andras tillhörigheter så att de inte utsättas för brottsliga angrepp. Medhjälparna samlas gruppvis till regelbundet återkommande konferenser med polisen.

Utredningens överväganden och förslag

Under sitt arbete har utredningen kommit till den uppfattningen att en mera brett upplagd och systematiskt genomförd verksamhet i syfte att förhindra brott på ett effektivt sätt skulle vara ägnad att i väsentlig grad bidra till ökad säkerhet till person och egendom. Dylika strävanden från polisens sida skulle därjämte komma att få ett gynnsamt inflytande på förhållandet mellan polis och allmänhet. Utredningen har också erfarit, att man i de olika polisdistrikten här ser ett givande arbetsfält.

Beträffande omfattningen och karaktären av det brottsförhindrande arbete, som bör bedrivas, vill utredningen här framhålla följande.

I fråga om de *tekniska åtgärder*, som vidtagas till skydd mot tillgreppsbrott, göres stundom gällande, att dessa inte spela så stor roll ur brottsförhindrande synpunkt. Tjuven forcerar ändå de hinder, som finnas i hans väg. Ibland hör man t. o. m. den uppfattningen, att det är bättre att över huvud taget inte låsa, därför att man då åtminstone hindrar den skadegörelse, som eljest skulle uppstå. Gentemot detta vill utredningen framhålla att de flesta inbrottstjuvar äro utrustade med ganska enkla verktyg. Ofta medföra de som hjälpmedel endast en kraftig skruvmejsel och många inbrott förövas utan några som helst hjälpmedel. Det förekommer icke sällan, att tjuven bereder sig tillträde till en lokal endast genom att slå sönder en fönsterruta. I dylika fall kan inbrott förhindras genom enkla och relativt billiga skyddsanordningar. En bra låsanordning, ett galler eller liknande får ofta tjuven att avstå från inbrott. I vart fall blir det svårare och mera tidsödande för honom att fullborda brottet, vilket i sin tur ökar möjligheterna att i tid förhindra detsamma.

Utredningen har icke anledning att här närmare behandla olika slag av stöldskydd men vill ändå rikta uppmärksamheten på ett enkelt och effektivt skydd, nämligen det som består i att affärsinnehavaren låter en lampa vara tänd i lokalen, då han stänger för dagen. Lampan bör vara så placerad, att den upplyser den egendom, som en tjuv kan tänkas vilja stjäla. Finns det ett kassaskåp i lokalen, bör en lampa vara tänd över detsamma. Med hänsyn till risken för upptäckt vill en tjuv inte arbeta i en upplyst lokal. Han kan naturligtvis släcka lampan, men detta väcker uppmärksamhet och kan ge anledning till efterforskningar. Tack vare en god belysning av lokalen kan polismannen utifrån konstatera, huruvida detsamma blivit hemsökt av tjuvar. Men belysningen gör det även möjligt för honom att förhindra eller upptäcka eld. Eld föregås som regel av rökut-

veckling. Röken är svår att upptäcka, om lokalen ligger försänkt i mörker, men är ofta fullt synlig i ljussken. — I detta sammanhang skall också erinras om att tjuvar vanligen bereda sig tillträde genom fönster och dörrar mot lokalens baksida. Om dessa ligger i mörker underlättas brottets genomförande. En lampa, som lyser upp dessa dörrar och fönster, kan ha en god brottsförhindrande effekt.

Bland de skyddsanordningar, som förekomma, intaga larmanordningarna en särställning. Beträffande dessa har man stundom ifrågasatt deras värde samt riktat kritik mot deras tekniska utformning. Bl. a. av dessa skäl har utredningen funnit anledning att till särskilt övervägande upptaga de frågor, som hänga samman med bruket av dylika anordningar.

Vad som i första hand avhåller en person från att begå brott är den risk för upptäckt, som han har att räkna med. Ur denna synpunkt ha larmanordningar stor betydelse ur brottsförhindrande synpunkt. Erfarenheten ger vid handen, att tjuvar praktiskt taget aldrig bereda sig tillträde till lokaler, i vilka larmanordningar finnas installerade. Och skulle en person angripa det larmskyddade föremålet, blir brottet vanligen upptäckt redan på försöks- eller förberedelsestadiet. Detta har till följd, att gärningsmannen nästan alltid avstår från att fullfölja brottet och att polisen får ökade möjligheter att gripa gärningsmannen.

Utredningen har ansett sig kunna uppdelat larmanordningarna i tjuvlarm, överfallslarm och polisalarm.

Vid *tjuvlarm* installeras elektriskt anslutna kontaktanordningar exempelvis på kassaskåp, dörrar eller fönster. Om kontakten påverkas av våld, vibrationer, (ibland även av värme), eller om ledningsnätet utsättes för åverkan, utlöses larm. Tjuvlarm kan anordnas som chocklarm, vilket innebär att kraftiga klockor eller sirener träda i funktion i eller utanför den larmförsedda lokalen. Larmet kan också anordnas så, att en hemlig signal avges till larmstationen. Det förekommer också, att dessa båda system äro kombinerade.

Vid *överfallslarm* utlöses en signal på larmstationen av den som vill påkalla hjälp mot ett brottsligt angrepp. Detta sker genom att man vidrör en kontakt med fot, knä eller finger. Vanligen är anordningen kombinerad med chocklarm.

Vid *polisalarm* går en hemlig signal till polisen. Signalen utlöses vanligen på samma sätt som vid överfallslarm. Polisalarmet syftar till att ge polisen möjlighet att gripa personer, som misstänkas för bedrägeriförsök i bank- eller postlokal eller som försöka belåna stulet gods i pantlåneinrättning osv.

Det har icke varit möjligt för utredningen att erhålla några säkra uppgifter om antalet larmanläggningar här i landet. För att i någon mån belysa anläggningsfrekvensen kan dock nämnas, att två samarbetande företag, sammantagna störst i branschen, hittills installerat i runt tal 3 000 anläggningar för tjuv- och överfallslarm. — Antalet till polisen anknytna

larmanläggningar av olika slag utgöra i Stockholm cirka 500, i Göteborg cirka 200 och i Malmö 11. I Uppsala och Västerås ha ett 20-tal och i Linköping cirka 50 anläggningar anknutits till polisen.

Då man närmare undersöker de larm, som inkomma till polisen, finner man att cirka 90 procent blivit utlösta från *tjuvlarmsanläggningar*. I viss utsträckning bero larmen på tekniska fel eller på att städerskor eller annan personal oavsiktligt kommit att beröra kontaktanordningarna. Inemot 10 procent av larmen härröra från *polislarmanläggningar*. Dessa larm äro praktiskt taget alltid reella larm och leda vanligen till att personer bli gripna såsom misstänkta för brott.

Åtskilligt har gjorts i syfte att åstadkomma en högre teknisk standard hos larmanläggningarna. Sålunda kan nämnas, att svenska tarifföreningen utfärdat bestämmelser om larmanordningars konstruktion och funktions-sätt. Bestämmelserna ha utarbetats i samarbete med polisens tekniska rådfrågningsbyrå i Stockholm, statens hantverksinstitut och vissa installationsfirmor. Kunder, som installera larmanläggningar i enlighet med dessa bestämmelser, erhålla rabatt med upp till 40 procent av premien för stöldförsäkring. Bestämmelserna innebära bl. a. att tarifföreningen skall ha godkänt installatören och hantverksinstitutet materielen. Anläggningen skall vidare besiktigas av särskilda besiktningsmän och efterbesiktigas av rådfrågningsbyrå. — Ytterligare kan nämnas, att ett av de större företag, som installera larmanläggningar, till polisen erlagger 25 kronor för varje fellarm, som föranlett utryckning. Det erlagda beloppet återkräves av det företag, där anläggningen finnes installerad. Förfarandet avser huvudsakligen att genom större försiktighet minska antalet oavsiktligt avgivna larm.

I Stockholm, där larmanläggningarna i stor omfattning äro underkastade de av tarifföreningen utfärdade bestämmelserna, har antalet fellarm på grund av tekniska fel efterhand nedgått. Från ett av de ledande installationsföretagen har utredningen sålunda inhämtat att de larm, som utlösas till följd av tekniska fel, numera endast utgör cirka 5 procent av samtliga fellarm. Motsvarande tal för åren 1947—1956 uppgick till cirka 15 procent.

På åtskilliga håll i landet har polisen emellertid medgivit anknytning av larmanordningar, vilka inte fylla de krav, som innefattas i tarifföreningens bestämmelser. Så har bl. a. skett beträffande anläggningar hos vissa statliga institutioner och hos många privata företag. Dessa anläggningar äro ofta i hög grad bristfälliga och vålla polisen betydande arbete och olägenheter. Utredningen har vidare gjorts uppmärksam på att konkurrensen mellan olika installationsfirmor ofta medfört, att då en sådan firma fått montera en larmemottagare på en polisstation, andra installationsfirmor icke tillåtits att anknyta larmanläggningar till denna växel. Larmcentralen på en polisstation har sålunda ibland kommit att tillhöra flera installa-

tionsfirmor, vilka inte varit villiga att samarbeta vid efterforskande av anläggningsfel, vid besiktningar och andra undersökningar.

Utredningen har funnit det angeläget att åtgärder vidtagas från det allmännas sida för att så långt som möjligt eliminera de brister och olägenheter, som för närvarande vidlåda systemet med larmanläggningar.

Det stora antalet fellarm utgör sålunda en olägenhet, som inte endast bör mätas med hänsyn till den onödiga tidsspillan, som dessa larm förorsaka. På grund av den skyndsamhet, som polisen måste iakttaga vid larm, tvingas de inte sällan att avbryta pågående uppdrag av vikt. De många fellarmen inverka i längden också menligt på den vaksamhet och beredskap, som de enskilda polismännen måste iakttaga, då de anlända till en lokal, varifrån larm avgivits. Erfarenheten visar dock att antalet fellarm beroende på tekniska fel avsevärt kan minskas genom iakttagande av vissa bestämmelser ifråga om anläggningarnas utförande, installation och tillsyn m. m. Anknnytning till polisen bör icke tillåtas med mindre vederbörande företag förbundit sig att iakttaga dessa bestämmelser.

De flesta fellarm utlösas oavsiktligt av städerskor och annan personal i den larmskyddade lokalen. Möjligheterna att nedbringa antalet fellarm äro sålunda i hög grad beroende på vad som kan åstadkommas för att hindra oavsiktliga larmutlösningar. Problemet är svårbemästrat därför att anläggningens funktionsduglighet förutsätter en hög känslighetsgrad hos kontaktnordningarna. Vid utfärdandet av bestämmelserna rörande larmanläggningar bör man emellertid särskilt undersöka möjligheterna att genom tekniska arrangemang eller genom anvisningar till personalen minska antalet oavsiktliga larm.

Såsom tidigare framhållits kan bristande samarbete mellan olika installatörer medföra vissa olägenheter. Det torde emellertid inte bjuda några svårigheter att såsom villkor för installationsrätt föreskriva skyldighet till samarbete med andra installatörer.

I detta sammanhang vill utredningen framhålla, att då fråga uppkommer att till polisstation ansluta en larmanläggning, polismyndigheten uppenbarligen måste äga rätt att pröva, huruvida det företag som skall bevakas genom anläggningen, är av sådan beskaffenhet, att polisanknuten larmanläggning är erforderlig. I synnerhet på en plats, där antalet polisanknutna larm är eller kan förväntas bli betydande, torde en sådan prövning vara påkallad såväl med tanke på polisens möjligheter att effektivt betjäna ifrågasvarande anläggningar som ock med hänsyn till att fellarmen eljest kunna bli av besvärande omfattning.

Huruvida det i Stockholm praktiserade förfarandet med straffavgift för fellarm föranlett abonnenterna till ökad försiktighet, är svårt att bedöma. Utredningen, som övervägt lämpligheten att mera allmänt tillämpa sådan straffavgift, har kommit till den uppfattningen att så icke synes böra bli

fallet med hänsyn till att systemet torde äga begränsat värde som medel att minska antalet fellarm.

Utredningen vill slutligen föreslå att man undersöker möjligheterna att åstadkomma lämpliga larmanläggningar, som *tillfälligt* kunna installeras för att bereda människor skydd till liv eller egendom eller för att gripa farliga förbrytare. Såsom exempel kan nämnas de fall då människor löpa en överhängande fara för sitt liv genom befarat våld från sinnessjuka personers sida. I dylika fall bör larmanläggningen givetvis installeras genom polisens försorg och på det allmännas bekostnad.

Det brottsförhindrande arbetet får dock inte begränsas till att avse tekniska åtgärder mot brott utan bör även omfatta *råd och upplysningar till allmänheten* ifråga om de försiktighetsmått av skilda slag, som kunna vidtagas till förhindrande av brott. Med några exempel vill utredningen belysa vad som avses.

Det inträffar inte sällan att särskilt äldre kvinnor genom »väskryckning» bli berövade pengar, exempelvis medel som de nyligen hämtat ut på ett postkontor. Det framgår ofta av utredningen i sådana mål, att gärningsmännen väntat ut sitt offer vid postkontoret och att de som offer valt äldre kvinnor, som kvitterat ut större penningssummor. Sådana erfarenheter motivera exempelvis det rådet, att äldre kvinnor inte ensamma böra hämta ut större penningbelopp i banker eller postkontor. I synnerhet gäller detta då avhämtningen sker efter mörkrets inbrott eller då hemvägen går genom parker eller andra liknande områden, där risken för överfall är särskilt stor. — Bedrägerier utföras ofta medelst falska urkunder av olika slag. Banktjänstemän och andra, som ha att granska legitimationshandlingar och namnunderskrifter, böra därför lämnas vissa anvisningar, ägnade att underlätta upptäckten av förfalskningar. De böra känna till hur gärningsmännen gå till väga i dylika fall och göras uppmärksamma på omständigheter, som ge anledning att misstänka brottsligt förfarande. — Överfall och inbrottsstöldar och många andra typer av brott förövas ofta på platser, där gärningsmannen kan handla i skydd av mörkret. Av denna anledning böra gatumentigheter, affärsinnehavare och fastighetsägare uppmanas att anordna tillfredsställande belysning i parker, utanför ingångar till butiker och på andra kritiska platser. — Sexuella övergrepp förekomma ibland mot kvinnor och barn, vilka medföljt främmande män i deras bilar. Även i dylika fall kunna vissa råd och anvisningar vara ägnade att minska riskerna för brott. — Taxichaufförer böra informeras om risken för rånöverfall och om de försiktighetsmått av olika slag som kunna vidtagas för att ge dem ett större skydd mot sådana brott. Affärsmän, som på avbetalning sälja televisionsapparater och bilar, bli ofta utsatta för bedrägeri på grund av en alltför långt gående godtrogenhet. Inte sällan förekommer det, att man på grund av den hårda konkurrens, som råder inom vissa grenar av avbetal-

ningshandeln, medvetet underlåter att skaffa sig kännedom om köparens betalningsförmåga. Säljarna böra därför lämnas råd om hur man på olika sätt skaffar sig kännedom om kundens vilja och förmåga att göra rätt för sig samt erinras om angelägenheten av att de inte träffar ett försäljningsavtal med mindre kreditupplysningarna äro goda. — Vid utredningar om kassaskåpsbrott framkommer det ofta, att gärningsmannen stulit det sprängmedel eller det svetsaggregat, som använts såsom hjälpmedel vid brottet, ävensom att det stulna förvarats i utrymmen, dit gärningsmannen utan svårighet kunnat bereda sig tillträde. Med hänsyn till sådana erfarenheter vore det lämpligt att för ägarna framhålla vikten av att de på betryggande sätt förvara sådana och andra liknande föremål, som kunna användas såsom hjälpmedel vid brott. — Sexuellt abnorma personer söka ofta sina kontakter genom annonser i tidningar och tidskrifter. Annonser utgöra också ett led i vissa bedragares verksamhet. Med anledning härav bör allmänheten uppmanas till försiktighet vid besvarandet av vissa slag av annonser.

Förseelser begås i stor utsträckning på grund av okunnighet om gällande regler eller till följd av glömska eller förbiseende. I den brottsförhindrande verksamheten är det därför också av vikt att man i erforderlig utsträckning och på lämpligt sätt ger allmänheten upplysningar och påminnelser om de regler, som gälla i olika situationer. Till dem som inregistrera en firma böra meddelanden lämnas om vad som åligger dem enligt uppbördsförordningen, bokföringslagen osv. Köpare av radio och televisionsapparater böra erinras om skyldigheten att lösa licens. Vid köp av hund vore det önskvärt om köparen erhöle upplysningar om vad han har att iakttaga beträffande hundskatt m. m. Köpare av bil skulle genom bilhandlarens försorg kunna tillställas en broschyr med upplysningar om de skyldigheter som åligga honom ifråga om skatt, försäkring, registrering, anmälan om ändrade förhållanden osv.

I de enkätsvar, som utredningen erhållit, framföras önskemål om centralt stöd i det brottsförhindrande arbetet. Den egentliga verksamheten borde dock i huvudsak uppdragas åt polisdistrikten och anpassas efter de lokala förhållandena.

Utredningen ansluter sig till denna tanke och föreslår, att det vid statens kriminaltekniska anstalt tillskapas en avdelning för brottsförhindrande arbete med huvudsaklig uppgift att fungera som ett stödjande och ledande organ i denna verksamhet. Härför erfordras dock att anstalten tillföres personal med särskilda kvalifikationer för ett effektivt arbete i brottsförhindrande syfte. — Utredningen vill i anslutning till detta förslag uttala förhoppningen att föreningen front mot tjuven kommer att bestå — åtminstone till dess polisens brottsförhindrande verksamhet erhållit en fullt tillfredsställande omfattning.

Avdelningens huvudsakliga arbete bör vara att utarbeta filmer och bild-

band, broschyrer, cirkulär, flygblad, folders m. m., som kunna användas av polisdistrikten i det brottsförhindrande arbetet. En annan uppgift för avdelningen bör vara att göra en inventering av föremål, som finnas i olika polisdistrikt och som äro lämpliga att visas på utställningar. Över sådana föremål liksom över filmer och annan materiel bör förteckning upprättas och tillställas polisdistrikten. Detta skulle bl. a. ge distrikten möjlighet att låna materiel av varandra, när så erfordras. — Vidare är det av betydelse, att avdelningen lämnar distrikten anvisningar om hur en kampanj bör organiseras, hur propagandamateriel skall användas osv. En viktig uppgift är också att svara för den brottsförhindrande upplysning som bör bedrivas i radio och television. Avdelningen bör leda samarbetet med föreningen front mot tjuven, vaktbolagen, försäkringsbolagen och andra organisationer, som på ett eller annat sätt äro verksamma i syfte att förhindra brott.

Utredningen har i tidigare sammanhang behandlat vissa frågor, som gälla larmanordningarna, och därvid bl. a. riktat uppmärksamheten på behovet av bestämmelser om den tekniska utformningen av sådana anordningar. Dessa och andra liknande uppgifter ifråga om lås och övriga tekniska skyddsanordningar böra ankomma på avdelningen.

Beträffande det brottsförhindrande arbete, som skall bedrivas på det lokala planet, bör polischefen sörja härför genom att utse en eller flera polismän, som helt eller delvis kunna ägna sig åt detta arbete. Sådan befattningshavare bör vara en polisman, som äger god förmåga att uttrycka sig i tal och skrift. Han bör vara uppslagsrik och initiativkraftig samt besitta god förmåga att samarbeta. Hans uppgift skall vara att skaffa sig en så fullständig kännedom som möjligt om brottsutvecklingen i distriktet. För detta ändamål krävs medverkan av all annan polispersonal. För att sådan medverkan skall kunna uppnås bör personalen informeras om vad det brottsförebyggande arbetet innebär. Särskilt viktigt är det att personalen får kännedom om det tillvägagångssätt, som användes vid förövändet av brott av olika slag. Sådan kunskap hjälper personalen att upptäcka de risksituationer, som finnas. Vidare bör personalen erhålla kunskaper om de olika sätt på vilka man kan undanröja risker för brott, vilka tekniska säkerhetsåtgärder, som kunna komma ifråga, och vilka råd och anvisningar om andra slag av åtgärder, som böra lämnas allmänheten. Kunskaper av detta slag böra enligt utredningens mening ingå som ett betydelsefullt moment i den undervisning, som lämnas i statens polisskola. I polisskolan böra också specialkurser anordnas för de polismän, vilka avdelats att helt eller delvis ägna sig åt brottsförhindrande arbete.

När man på detta sätt har skapat grundförutsättningen för den brottsförhindrande verksamhet böra samtliga polismän stimuleras till ett aktivt deltagande i detta arbete. Detta gäller såväl den patrullerande som den utredande personalen. I klara fall kan vederbörande polisman själv ge de råd och anvisningar, som påkallas. I de fall så har skett, bör polismännen dock

lämna underrättelse därom till den polisman, som svarar för den brottsförhindrande verksamheten. Detta är av betydelse med hänsyn till önskemålet att kontroll senare göres för att utröna huruvida vederbörande följt det råd, som givits. Sådana underrättelser gör det möjligt att bilda sig en uppfattning om vilka brister, som i allmänhet föreligga då det gäller egendomsskyddet m. m. och hur informationsverksamheten lämpligen bör bedrivas. Om de åtgärder, som höra vidtagas, äro av mera komplicerad natur och särskild sakkunskap därför är påkallad bör vederbörande polisman anmäla förhållandet till den befattningshavare, som svarar för den brottsförhindrande verksamheten.

Verksamheten bör i första hand taga sikte på att göra allmänheten underrättad om de sätt, på vilka man kan skydda sig mot brott av olika slag. Detta kan ske på många olika vägar. Genom anordnande av utställningar är det möjligt att på ett konkret sätt visa allmänheten, hur man skyddar sig mot brott. I de större städerna kunna permanenta utställningar anordnas exempelvis i anslutning till de förevisningar av polisens lokaler och utrustning, som ofta förekomma. Sammanslutningar av olika slag kunna inbjudas att besöka utställningar osv. Om man icke har resurser att anordna en permanent utställning kunna tillfälliga sådana arrangeras antingen separat eller i anslutning till annan utställning. I andra länder brukar polisen ibland arrangeras utställningar i biografernas foajéer i samband med förevisningar av kriminalfilmer. Sådana och andra liknande tillfällen böra utnyttjas för att sprida kännedom om åtgärder mot brott.

I anslutning till vad som redan förut anförts, vill utredningen understryka angelägenheten av att filmer och bildband framställas. Kostnaderna för sådant material äro relativt höga men ge som regel också ett stort utbyte. Filmen har nästan obegränsade möjligheter att klart och tydligt åskådliggöra ett visst förfaringssätt. Den kan mångfaldigas och brukas vid olika tillfällen under många år. Filmen är också personalbesparande så till vida, att den inte kräver kommentarer och förklaringar.

Allmänheten ställer numera mycket höga krav på kvaliteten hos en film. Inspelningarna böra därför som regel ske av fackmän under medverkan av polisiär expertis. — För att nedbringa framställningskostnaderna har polisen i andra länder producerat filmer i samarbete med amatörfilmklubbar. Ett sådant förfaringssätt bör prövas även här i landet.

Från pressens sida följer man brottsutvecklingen med stort intresse. Granskar man de dagliga tidningarnas innehåll finner man sålunda, att det till mycket stor del består av redogörelser för brott och referat av rättegångar i brottmål. Man bör givetvis utnyttja detta intresse och verka för att tidningsreferaten ges ett sådant innehåll att de även få en brottsförhindrande effekt. Detta kan exempelvis ske genom att polisen i anslutning till referaten beredes tillfälle att lämna allmänheten råd och anvisningar, som föränledas av det särskilda fallet. Det bör alltså vara en angelägen

uppgift för den polisman, som svarar för den brottsförhindrande verksamheten, att hålla god kontakt med pressens representanter och utnyttja alla tillfällen att i tidningarna lämna informationer av olika slag. Då denna propaganda i motsats till andra former av upplysningsverksamhet är kostnadsfri, finns särskild anledning att uppmärksamma de möjligheter som kunna yppa sig i detta avseende.

Polismän anlitas ofta för att meddela undervisning i trafiksäkerhetsfrågor eller för att i olika sammanhang hålla föredrag om polisens organisation och arbetsmetoder. Det vore av stort värde, om polismännen vid sådana tillfällen i all den utsträckning som är möjlig, lämnade upplysningar om hur man skyddar sig mot brott. — Den polisman, som svarar för den brottsförhindrande verksamheten, bör utnyttja intresset hos allmänheten att anlita polismän som föredragshållare. Vid årsmöten och andra tillfällen, då medlemmar i branschorganisationer samlas, är det lämpligt att han ges tillfälle att tala om egendomsskydd osv. — Polismannen bör också ställa sig till förfogande då det gäller att författa artiklar om brottsförhindrande verksamhet i olika fackorgan. I tidskrifter för sådana affärsföretagare, som handla med begagnat gods, är det lämpligt att artiklar förekomma rörande de försiktighetsmått och kontrollåtgärder, som böra vidtagas i syfte att utröna huruvida godset är åtkommet på ärligt sätt etc.

Av betydelse är att polisen på eget initiativ besöker affärer, kontor och lokaler, särskilt sådana där stora penningssummor eller värdefull egendom förvaras, i syfte att göra sig underrättad om huruvida lokalerna äro utrustade med tillfredsställande skyddsanordningar.

Behovet av ett tillfredsställande egendomsskydd tillgodoses bäst om man redan i samband med byggandet installerar erforderliga säkerhetsanordningar. Det är därför angeläget att polisen tager kontakt med byggmästare, arkitekter och andra som kunna inverka på utformningen av en byggnad och försöker väcka deras intresse för säkerhetsfrågor.

Beträffande vissa former av försäkring tillämpas en lägre premie därest försäkringstagaren vidtagit vissa skyddsåtgärder. Detta är enligt utredningens mening en av de verksamaste metoderna, då det gäller att förmå människor att vidtaga åtgärder för ett effektivt egendomsskydd. Det stigande intresset hos bilägarna att förse sina fordon med s. k. rattlås beror uppenbarligen till stor del på den premierabatt, som lämnas, därest fordonet är försett med sådant lås av godkänd typ. Med hänsyn till försäkringsbolagens betydelsefulla roll i det brottsförhindrande arbetet är det angeläget, att man från polisens sida stimulerar försäkringsbolagen att undersöka möjligheterna att utvidga systemet med premierabatter.

Då det gäller att lämna allmänheten upplysningar om de åtgärder och försiktighetsmått, som man bör vidtaga för att skydda sig mot brott, är det viktigt, att detta sker vid tillfällen, då mottagligheten för sådana upplysningar kan antagas vara särskilt stor. Det kan sålunda vara lämpligt att

medelst broschyrer eller på annat sätt meddela råd och anvisningar, då någon gör anmälan om brott eller på postkontor eller banker avhämtar större penningssummor. Då en person tillställes ett lagfartsbevis kan en broschyr bifogas, innehållande anvisningar ifråga om lås och andra säkerhetsanordningar, som kunna vara ägnade att hindra inbrott i fastigheten. Då personer genom bostadsförmedlingens försorg få anvisning om lägenheter, är det lämpligt att de få kännedom om vissa försiktighetsmått som kunna vidtagas i fråga om förvaringen av värdeföremål osv. I samband med att resande anlända till hotell kan man genom hotellpersonalens försorg utdela till dem en broschyr, vari de göres medvetna om risken att kvarlämna värdeföremål i bilar osv.

KAPITEL 8

Vissa frågor beträffande brottsundersökningen

Förundersökningsresultatet är i allmänhet starkt beroende av den skyndsamtighet, med vilken polisen kan påbörja undersökningen. Detta gäller i särskilt hög grad beträffande inbrottsstölder, våldsbrott, trafikbrott och andra gärningar, som äro mera direkt knutna till en viss plats och där man alltså har anledning räkna med att gärningen lämnat spår efter sig, som kunna gå förlorade, därest undersökningen ej påbörjas på ett tidigt stadium. Ett snabbt ingripande i dylika fall ger också större möjligheter att gripa gärningsmannen. I enkätsvaren riktas uppmärksamheten på värdet av att brottsplatsundersökningar verkställas i alla de fall, då det finnes anledning räkna med att därigenom erhålla upplysningar till ledning för den fortsatta undersökningen.

Då man närmare studerar utredningsförfarandet i brottmål kan man ofta konstatera försummelse i de hänseenden, varom här är fråga. Stulna bilar bli mera sällan föremål för närmare undersökning då de anträffas, trots att man i sådana fall har goda möjligheter att säkra fingeravtryck eller tillvarataga andra spår, som kunna ge anvisningar om vem gärningsmannen är. — Efter underrättelse om att inbrott föröfvats, dröjer det icke sällan lång tid, innan polisen kan inställa sig på platsen. Ofta företagas inga undersökningar i dylika fall. I den mån så sker äro undersökningarna ofta mycket ytliga.

Även dessa missförhållanden beröras i enkätsvaren. En kriminalkommisarie i en mellanstor stad anför sålunda följande.

Brottsplatsundersökningen är ju den kanske allra viktigaste åtgärden, i varje fall omedelbart efter det att ett brott upptäckts. När det gäller grova brott, blir den nog i allmänhet ordentligt gjord, men genom massorna av inbrott utbildar sig säkert åtskilligt av slentrian och resultatet blir därefter.

Orsaken till dessa missförhållanden anges vara bristande resurser. För brottsplatsundersökning särskilt utbildade polismän finnas inte i tillräckligt antal. Inte heller finns den utrustning, som är nödvändig för sådana undersökningar. Detta gäller särskilt i fråga om de mindre städerna och landsbygdsdistrikten. En polisman i ett polisdistrikt på landsbygden anför sålunda följande.

Vid förövädet av brott inom distriktet, där brottsplatsundersökning i många fall säkert skulle kunna ge värdefulla spår för den fortsatta utredningen, kan

någon sådan av betydelse icke äga rum, dels därför att nödig utrustning icke finns och dels därför att ingen är tillräckligt utbildad. Material för spåravgjutning saknas. Den fotografiska utrustningen är otillräcklig. Kamerorna äro av dålig kvalitet och inte lämpliga för annat än fotografering vid enklare utredningar om trafikolyckor. Lampor för fotografering i mörker finns inte.

I flera svar erinras om att behovet av resurser för brottsplatsundersökningar har stigit allteftersom antalet trafikolyckor och inbrott ökat. Man framhåller också att metoderna vid förövändet av brott på grund av den tekniska utvecklingen blivit allt mer raffinerade och komplicerade. Denna utveckling måste man möta genom att ge polismännen ett högre tekniskt kunnande och en bättre utrustning. — Dessa synpunkter utvecklas bl. a. i svaret från *överkonstapelsföreningen i Stockholm*, som uttalar följande:

Ordningspolisens behov av utrustning och specialutbildad personal för brottsplatsundersökning är lika stort som kriminalpolisens. Man behöver bara föra tanken till alla trafikolyckor, som var och en kräver platsundersökning.

En *kriminalkommissarie i Hälsingborg* anför följande:

Många brott förövas numera av personer, som inom sitt område ha gedigen utbildning, och därför äro i tillfälle att utföra brotten så, att de äro svåra att upptäcka och svåra att utreda. På grund härav synes det erforderligt att kriminalpolispersonalen erhåller den utrustning och den utbildning, som kan anses erforderlig.

Utredningens överväganden och förslag

Vid en brottsplatsundersökning gäller det framförallt att efterforska och för närmare granskning omhändertaga föremål m. m., som kunna ge anvisningar om vem gärningsmannen är och hur brottet föröväts. De föremål, som omhändertagas, och de iakttagelser, som kunna göras, åberopas icke sällan som bevisning i brottmål. Brottsplatsundersökningen är av dessa skäl ett utomordentligt viktigt led i förundersökningen. Den är också en åtgärd av brådskande natur. Undersökningen måste företagas innan spår gå förlorade på grund av väderleks- eller andra liknande förhållanden. Det kan också av praktiska skäl vara svårt att hålla brottsplatsen intakt under längre tid. Detta är fallet exempelvis beträffande trafikbrott och stölder genom inbrott i bostadslägenheter och försäljningslokaler. Dröjsmål få i sådana fall ofta till följd att spåren undanröjas för att platsen skall kunna användas för avsett ändamål. Av dessa skäl måste undersökningen komma till stånd med största möjliga skyndsamhet. Ofta upptäckes emellertid ett brott först sedan en relativt lång tid förflutit från dess begående — när lägenhetsinnehavaren återvänder till sin bostad, när personalen i affärslokalen skall börja sitt arbete på morgonen osv.

En väsentlig och ofta mycket svår uppgift för polismannen är att hålla brottsplatsen intakt. Han måste med ledning av omständigheterna försöka bilda sig en uppfattning om gränserna för detta område, vilka föremål som

gärningsmannen kan antagas ha vidrört eller lämnat efter sig, på vad sätt gärningsmannen berett sig tillträde till lokalen, var man kan vänta sig att finna fotavtryck osv. Då han bildat sig en uppfattning därom, måste han försöka hindra tillträde till brottsplatsen. Medan brottsplatsundersökning pågår, skall han biträda undersökaren på olika sätt och lämna honom de uppgifter som kunna ha betydelse för undersökningen.

För att tillgodose kravet på snabbhet böra de inledande förundersökningsåtgärderna uppdragas åt de polismän, som patrullera i radiobil. De äro i tjänst under hela dygnet och befinna sig i ständig beredskap. Under rättelser om brott kunna nästan omedelbart nå dem och med bilen kunna de snabbt förflytta sig till platsen för brottet. Genom radion kan förstärkning begäras och uppgifter för efterspaningen lämnas. Skulle det bli fråga om att upptaga förföljandet efter gärningsmannen, kan tack vare radion samverkan lätt ordnas med andra patruller osv.

Utredningen föreslår sålunda, att bilpatrullerande polismän *regelmässigt* beordras till platser, där brott förövats under sådana omständigheter att omedelbara åtgärder kunna antagas komma att främja utredningsresultatet. Polismännen skola inte användas enbart för vakthållning, vilket nu vanligen är fallet, utan deras uppgifter böra ges den omfattning, som utredningen här angivit. Det är därför nödvändigt att de patrullerande polismännen erhålla kunskaper om de åtgärder av skilda slag, som böra vidtagas, då de anlända till en plats, där brott förövats. Vidare måste särskilt utvalda polismän i tillräckligt antal erhålla utbildning i brottsplatsundersökning.

Utredningen har i annat sammanhang föreslagit, att en minnesbok utarbetas med anvisningar till polismännen, hur de skola handla i olika situationer. Denna bok bör självfallet också innehålla instruktioner i de hänseenden, varom här är fråga. Vidare har utredningen föreslagit, att varje polisman i utbildningssyfte skall tjänstgöra vid kriminalavdelning och att han därvid bl. a. bör deltaga i brottsplatsundersökningar. Den erfarenhet, som denna tjänstgöring skänker honom, är uppenbarligen av värde då det gäller att vidtaga vissa åtgärder på en brottsplats. Utredningen förut-sätter också, att man vid undervisningen i polisskolans konstapelsklass kommer att ge polismännen erforderliga kunskaper i dessa hänseenden.

Det mest framträdande utbildningsbehovet föreligger dock i fråga om den egentliga brottsplatsundersökningen. Statens polisskola har sedan några år tillbaka hållit kurser i detta ämne. Hittills är det dock endast relativt få polismän, som kommit i åtnjutande av denna undervisning. Med hänsyn till betydelsen av en väl utförd brottsplatsundersökning och med tanke på det stora behovet av sådana undersökningar bör det enligt utredningens mening i praktiskt taget varje polisdistrikt finnas en eller flera för sådan verksamhet särskilt utbildade polismän. Den av polisskolan bedrivna kursverksamheten måste därför väsentligt utökas.

En framgångsrik brottsplatsundersökare måste ha god praktisk erfarenhet. Sökandet efter spår underlättas om han känner till de olika tillvägagångssätt, som användas vid förövandets av brott. — I knappast någon gren av polisiär verksamhet spela rutin och erfarenhet så stor roll som i fråga om brottsplatsundersökning. Vid uttagningen till kurserna böra därför i första hand sådana polismän komma i fråga, som äro beredda att i framtiden ägna sig åt undersökning av brottsplatser. — Det ligger väl närmast till hands att söka den härför lämplige polismannen bland kriminalavdelningens personal. Men även bland ordningspolisens personal finnas polismän med goda förutsättningar för brottsplatsundersökning, och även polismän från denna avdelning böra därför komma i fråga. Bland ordningspolisens personal finnas sålunda polismän, som under lång tid sysslat med utredningsarbete. Den erfarenhet, som därvid vunnits, kan göra vederbörande polisman särskilt lämplig som brottsplatsundersökare.

En brottsplatsundersökning kan inte utföras med mindre polismannen har tillgång till erforderlig utrustning. Utredningen vill framhålla, att de detaljer, som ingå i denna utrustning, i allmänhet inte äro särdeles dyrbara. — Tveksamhet synes råda om hur omfattande utrustningen behöver vara, vilken typ av kamera som är bäst lämpad, vilka tillbehör som böra finnas till kameran, hur instrument av olika slag skola vara beskaffade osv. Det vore ur denna synpunkt önskvärt, att statens kriminaltekniska anstalt utarbetade anvisningar i dessa hänseenden. Likaså vore det önskvärt, att anstalten följde den tekniska utvecklingen och föreslog därav betingade utbyten och nyanskaffning. — I vissa större polisdistrikt har man numera anskaffat s. k. utredningsbussar, i vilka förhör med parter och vittnen kunna hållas och i vilka den för brottsplatsundersökning erforderliga utrustningen förvaras. Även beträffande sådana fordon råder olika meningar om hur de lämpligen böra vara utrustade och beskaffade. Det vore därför av värde att anstalten beträffande dessa utredningsbussar ville lämna erforderliga anvisningar.

Utredningen föreslår, att Kungl. Maj:t uppdrager åt statens kriminaltekniska anstalt att utfärda anvisningar i de hänseenden, som här angivits.

KAPITEL 9

Samordnad spaning

Brott begås numera icke i samma utsträckning som tidigare i den trakt, där gärningsmannen har sitt hemvist, utan förövas ofta på vitt skilda platser. Vad som i första hand bidragit därtill, är den ökade användningen av motorfordon som hjälpmedel vid förövandet av brott. — En person, som genom stöld åtkommit egendom på en viss plats, transporterar ofta det stulna till andra platser i landet, där han lättare kan få avsättning för egendomen. — Biltjuvar bege sig inte sällan ut på långa resor i landet och hinna under sådana resor tillgripa bilar, begå kioskinbrott och andra gärningar på åtskilliga platser.

Även ifråga om andra gärningar än stöld har brottsligheten blivit alltmer mobil. Detta är exempelvis fallet med bedrägeri medelst förfalskning av ordersedlar och förskingring av handpenning i samband med försäljning av vissa varor. En mera rörlig brottslighet förekommer även beträffande mycket allvarliga brott, såsom rån hos ensamboende äldre människor.

En person, som utsträcker sin brottslighet över stora delar av landet, löper i allmänhet mindre risk för upptäckt än om hans gärningar vore lokalt begränsade. Ingen känner igen honom i den ort, där brottet förövas och där han vanligen stannar endast en kort tid. De var för sig arbetande polismyndigheterna ha givetvis svårt att upptäcka sambandet mellan de olika brotten o. s. v.

Om gärningsmannen anträffas, kan det vidare vara svårt att åstadkomma bindande bevisning mot honom med mindre hela hans brottslighet kommer under bedömande. Utredningen vill med ett enkelt exempel belysa detta.

En kringresande bedragare grips exempelvis av polisen i Göteborg såsom misstänkt för bedrägeri, bestående i att han förmått annan person att låna honom pengar medelst vilseledande uppgift att pengarna skulle användas till att avsluta en vinstgivande affär och att långgivaren skulle få del av den uppkomna vinsten. Den misstänkte, som förbrukat pengarna, förnekar brott och gör gällande, att han haft anledning räkna med att en sådan affärsuppgörelse skulle komma till stånd. Åklagaren, som inte känner till att den misstänkte i ett stort antal fall förfarit på samma sätt i andra orter, avskriver ärendet på grund av bristande bevisning. Så gör kanske varje åklagare beträffande det inom deras distrikt förövalda brottet. Hade det däremot stått klart, att gärningen i fråga icke utgör en isolerad företeelse

utan ingår som ett led i en serie av bedrägerier, skulle åtalsbedömningen ha blivit en annan. Det hade då framstått såsom uppenbart, att den misstänkte saknat vilja och förmåga att återbetala lånet och att han därför handlat bedrägligt.

I de enkätsvar, som utredningen erhållit, riktas uppmärksamheten på de förhållanden, som här beskrivits. Man understryker behovet av en samordnad spaning beträffande den rörliga brottsligheten och framhåller, att de personer, som ägna sig åt sådan brottslighet, ofta äro vaneförbrytare, mot vilka ett effektivt ingripande framstår såsom särskilt angeläget. Många svar innehålla förslag och anvisningar om hur en effektivare spaning skulle kunna åstadkommas.

En *kriminalassistent vid statspolisen i Stockholm* framhåller, att många förbrytare nu för tiden äro i högsta grad rörliga. Om de färdas i bil kan de t. ex. på en natt hinna köra 40—50 mil och spränga kassaskåp på fyra, fem platser. En centralisering av spaning och utredning beträffande bilåkande eller eljest kringresande förbrytare är därför nödvändig. En god början härtill har gjorts genom att vid statspolisen i Stockholm inrättats en särskild sektion för utredning av kassaskåpsstölder. För att bygga vidare på centraliseringen föreslås följande åtgärder: a) för bekämpande av bl. a. Mellan-Sveriges kassaskåpstjuvar bör inbrottssektionen vid kriminalstatspolisen i Stockholm utökas. Den nuvarande styrkan — fem eller sex man — är för liten för att man i tillräcklig utsträckning skall kunna bedriva spaning och kartlägga kända tjuvars vistelseort. b) En speciell avdelning av kriminalpolismän bör handha utredningar om rån och andra brott mot åldringar. Under senare tid har dessa slag av brott alltmera ökat och förbrytarna blivit allt hänsynslösare. Avdelningen bör lära känna, kartlägga och registerföra så många som möjligt av sådana förbrytare, som i sitt tidigare handlande visat läggning för brott mot åldringar. Registret bör vara riksomfattande och placeras vid statspolisen i Stockholm. c) Vid statspolisen i varje län inrättas en sektion med för brandutredning särskilt utbildad personal, vilken skall undersöka varje inom länet uppkommen brand, som rimligen kan tänkas vara anlagd. Förslaget dikteras av att brandutredningar ställa stora krav icke bara vad gäller det tekniska utan även beträffande förhørs- och spaningstekniken. d) Ett centralt, dagsaktuellt och välskött register över yrkesförbrytarnas vistelseort införes.

En *kriminalassistent i Karlstad* påpekar olägenheten av att polispersonalen icke har tillgång till Polisunderrättelser, del II. Han föreslår vidare, att det för varje län upprättas ett centralt register, dit kopior av brottsanmälningar skulle insändas från distrikten i länet. Till registret skulle insändas uppgift om vem som är gärningsman, hans sätt att arbeta o. d. På grundval av dessa uppgifter skulle ett modus-operandiregister uppläggas. Intimt samarbete skulle etableras med huvudregistret vid SKA och med andra län. Särskild personal skulle sköta registret.

I ett svar från tre *kriminalpolismän i Stockholm* efterlyses en effektivisering av storstädernas spaningsregister och modus-operandiregister. Detsamma gäller kriminaltekniska anstaltens centrala register som enligt deras mening är underbemannat.

Kriminalkommisarien i Västerås, som föreslår inrättande av länskriminalavdelningar för handhavande av alla brottsutredningar inom länet, föreslår för spaning utom vederbörande län inrättandet av ett särskilt organ vid statspolisen i Stockholm för samordning och samarbete.

I ett annat svar rekommenderas, att landet indelas i spaningsdistrikt samt att en spaningscentral för hela landet inrättas.

En grundläggande förutsättning för åstadkommandet av en effektiv spaning beträffande den rörliga brottsligheten är, att man har tillgång till ett centralt register med uppgifter om de brott, som inträffa i landet, ävensom att dessa uppgifter bli föremål för en kontinuerlig bearbetning i syfte bl. a. att finna sambandet mellan olika brott.

En sådan registratur finnes vid statens kriminaltekniska anstalt. Polismyndigheternas uppgiftsskyldighet till anstalten om brott regleras genom ett Kungl. brev den 21 september 1956. Enligt detta skall polismyndighet efter inledd förundersökning skyndsamt insända uppgift till anstalten beträffande vissa i bilagor till brevet närmare angivna brott. Ovillkorlig uppgiftsskyldighet föreligger beträffande svårare våldsbrott, vissa sedlighetsbrott, mordbrand och sabotage, förfalskningsbrott avseende sedlar, mynt och resecheckar samt offentlig myndighets märken och stämplor samt avseende av offentlig myndighet utfärdade licenser, certifikat och legitimationshandlingar, stöld, då det gäller kassaskåpsstöld, inbrott eller annat tillgreppsbrott med säregen metod, inbrott i lokaler, där vanligen större värden förvaras, och fickstöld samt slutligen beträffande rån och utpressning. Vidare har polismyndighet att i enahanda ordning lämna uppgift avseende vissa slag av brott, därest brottet kan antagas ingå som ett led i en serie av liknande brott eller i en vanemässigt bedriven brottslig verksamhet eller om det eljest med hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna vid dess begående kan anses påkallat. De brott, som det i detta fall gäller, äro förfalskningsbrott avseende postgiro- och postanvisningar, växlar, checkar och bankböcker, stöld å hotell och pensionat samt å tåg, båtar eller andra reguljära trafikmedel, bedrägeri, då det gäller hotellbedrägeri, »sol och vår», försäkringsbedrägeri och orderbedrägeri, samt häleri.

Därest viss person skäligen kan misstänkas för brottet, skall polismyndigheten skyndsamt underrätta anstalten därom. Uppgift skall vidare lämnas, när det blir klarlagt vem som begått brottet, om tidigare misstänkt ej längre kan misstänkas för brottet eller om utredningen givit vid handen att brottsligt förfarande ej förelegat.

Därest det finnes erforderligt, äger anstalten tillfälligtvis utvidga upp-

giftsskyldigheten beträffande brott av visst slag. Om sådan åtgärd skall anmälan ske till chefen för inrikesdepartementet.

Anstaltens möjligheter att verka för en samordnad spaning och utredning beträffande den rörliga brottsligheten äro emellertid begränsade. De uppgifter om brott, som lämnas av polismyndigheterna ha icke den omfattning, som vore önskvärd. Inte heller har anstalten givits erforderliga resurser för att bearbeta och utveckla spaningsregistraturen.

Det växande behovet av samordnad spaning och utredning har föranlett att man vid statspolisens kriminalavdelning i Stockholm bildat särskilda arbetsgrupper som i samordningens intresse bearbeta vissa slag av brottslighet. Avdelningen har sålunda under årens lopp ålagt vissa samordnande arbetsuppgifter beträffande kassaskåpsinbrott, transportförluster genom brottslig gärning vid statens järnvägar, utredningar angående bestickningsbrott, illegal narkotika- och sprithantering, stölder i samband med postbefordran samt valutabrott och varusmuggling. Här följer en kortfattad redogörelse för de olika gruppernas arbetsområden.

Kassaskåpsinbrott. Kassaskåpsinbrotten ökade under år 1952 i oroväckande grad. Förlustsiffran var detta år lika stor som den sammanlagda förlusten under åren 1945—1951. Uppklaringsprocenten var relativt liten. Med anledning härav bildades en särskild grupp, den s. k. inbrottssektionen, vilken skulle ombesörja centralbearbetningen av dessa brott. Samordningen tillgår så att alla kassaskåpsinbrott anmälas till statens kriminaltekniska anstalt för registrering, varefter sektionen bearbetar materialet fältmässigt. Sektionen lämnar även råd och upplysningar för de lokala utredningarna och föranstaltar vid behov om biträde med brottsplatsundersökning.

Stölder m. m. vid statens järnvägar. I enlighet med Kungl. brev den 5 november 1948 verkställer en särskild sektion — järnvägssektionen — efterspaningar och undersökningar angående förmögenhetsbrott, förövade i samband med järnvägstransporter. Arbetet grundar sig i huvudsak på de från stationsbefäl eller järnvägsstyrelsens reklamationskontor inkommande anmälningarna eller sammanställningarna utvisande oegentligheter på viss eller vissa järnvägsstationer eller bansträckor. Genom besök på stationer och kontroll av godstransporter arbetar sektionen även i brottsförebyggande syfte.

Mut- och bestickningsbrott. I samband med en del mututredningar av större omfattning under åren 1956—1958, i vilka personal från statspolisen deltog, upptogs frågan om tillsättande av en specialkommission för utredning av dylika brott. En man vid avdelningen har erhållit specialutbildning för dylika utredningar, som ofta omspanna flera orter. Han står i kontakt med olika polisorgan och samarbetar även med statens sakrevision. Han är heltidssysselsatt med dessa arbetsuppgifter.

Illegal narkotikahantering. En grupp benämnd narkotikasektionen har

till uppgift att samordna spaningar och undersökningar angående illegal narkotika- och sprithantering och samarbetar med svenska och utländska polismyndigheter samt de organ, som beröras av sektionens verksamhet, t. ex. medicinalstyrelsen samt barnavårds- och nykterhetsnämnder. Sektionen eftersträvar att genom sammanställningar av olika slag lämna polismyndigheterna en viss orientering om utvecklingen inom sektionens arbetsområde.

Brevstöder och postförfalskningar. I enlighet med Kungl. brev den 22 juni 1951 verkställer postsektionen efterspaningar och undersökningar angående förmögenhetsbrott, särskilt stöder förövade i samband med postbefordran. Sektionen arbetar nära förknippat med arbetet på reklamationkontorets undersökningsavdelning vid generalpoststyrelsen och får därifrån genom sammanställningar uppgifter om störningar i postbefordran. Genom samråd med postdistriktscheferna och föreståndarna för landets postanstalter vidtagas åtgärder i brottsförebyggande syfte samt kontroller av postbefordran.

Valutabrott. En arbetsgrupp — valutasektionen — har till uppgift att samordna spaningar och undersökningar angående valutabrott och varusmuggling. Den har därvid kontakt med svenska och utländska polis- och andra myndigheter, såsom tullverket, riksbanken och statens handelslicensnämnd. Sektionen söker följa sådana förändringar inom handelspolitiken, som göra att varuvägarna förändras och därmed även formerna för de illegala transaktionerna.

Det primära för de samordnade grupperna är att söka åstadkomma ett förtroendefullt och gott samarbete mellan alla de organ, som beröras av de brottsliga företeelserna. När spaningarna resultera i inledande av förundersökning anmäls ärendet omedelbart för vederbörande undersökningsledare.

För att belysa den tillämpade arbetsmetodik vill utredningen här i korthet beskriva hur arbetet bedrivs beträffande kassaskåpsstölderna.

Det är av väsentlig betydelse, att gruppen så snart som möjligt får kännedom om ett kassaskåpsinbrott. De uppgifter härom, som polismyndigheterna lämna till statens kriminaltekniska anstalt, delges därför gruppen genom översändande av korrekturavdrag av Polisunderrättelser. Man behöver alltså inte vänta till dess att tidningen kommer polismännen till handa. Vidare studerar man de dagliga tidningarnas uppgifter om brott. Skulle man därvid finna, att ett kassaskåpsinbrott förövats och uppgift därom ännu inte inkommit, tar man omedelbart kontakt med vederbörande polismyndighet med begäran om närmare upplysningar om brottet. Man har för övrigt sökt få den ordningen till stånd, att polismännen i landet genast sätta sig i förbindelse med arbetsgruppen, då ett kassaskåpsinbrott inträffat i deras distrikt.

Oavsett hur man vunnit kännedom om brottet tar man alltid personlig

kontakt med vederbörande utredningsman och ställer frågor till honom beträffande det sätt, på vilket brottet förövats, huruvida något spår kvarlämnats på platsen o. s. v. På grund av sina ingående kunskaper beträffande ifrågavarande brottstyp kunna gruppens polismän också ge värdefulla anvisningar om hur den fortsatta utredningen skall bedrivas, vem gärningsmannen sannolikt är, var han kan sökas o. s. v. Endast som exempel på värdet av denna personliga kontakt kan nämnas, att vederbörande utredningsman vid ett tillfälle berättade, att man i närheten av kassaskåpet funnit en handduk. Den polisman i gruppen, som erhöll denna uppgift, visste att en känd kassaskåpssprängare hade för vana att ta en handduk i lokalens toaletterum, med vilken han tryckte in dynamit i låset och med vilken han också torkade av händerna efter att ha tagit i dynamiten. Polismannen i gruppen kunde alltså i detta fall ge en ganska säker anvisning om vem gärningsmannen var.

Utredningsmannen i distriktet anmodas också att insända protokoll över brottsplatsundersökningen och de övriga handlingar, som kunna tjäna till ledning för den samordnande verksamheten. Allt det material, som gäller ett kassaskåpsinbrott, samlas i en akt och blir föremål för fortgående studium. — Över alla kända kassaskåpstjuvar föres vidare ett fotoregister med uppgifter om var de ha sitt hemvist, när de utskrivs eller permitteras från anstalter, vilket umgänge de ha, var de bruka hålla till o. s. v. Det kan också nämnas att man på en karta markerar platsen för de brott, som förövas.

I viss utsträckning medverka polismännen i gruppen också i det fältmässiga arbetet.

I det följande vill utredningen lämna en kort översikt rörande det sätt på vilket man sökt lösa ifrågavarande samordningsproblem i vissa främmande länder.

Under år 1903 vidtogos i *England* anstalter för att bereda polischefer i landsorten möjlighet att hos chefen för Londonpolisen rekvirera kriminalpolismän för biträde vid undersökning angående grova brott och ehuru varje poliskår numera har sin egen kriminalavdelning förekommer det alltså att man begagnar sig av denna möjlighet. Under senare år har upprättats en särskild specialavdelning, sammansatt av kriminalpolispersonal från Londonpolisen och den särskilda poliskåren i London City, med uppgift att biträda polischeferna i hela landet vid invecklade utredningar rörande affärsbedrägerier («Commercial frauds»).

Under år 1954 inrättades i London en samordningsavdelning »The Metropolitan and Provincial Crime Branch» med huvudsaklig uppgift att taga befattning med allvarliga brott, begångna i landsorten av i London boende brottslingar. Av intresse i detta sammanhang är också en annan detalj i den engelska polisorganisationen. England är i spaningshänseende indelat i 7 områden («areas») med var sitt »clearing-house», anslutet till en

större poliskår. När brott av en viss svårhetsgrad med okänd gärningsman begåtts inom ett polisdistrikt sändes underrättelse därom tillsammans med ev. fingeravtryck och upplysningar om modus operandi till vederbörande centralstad. I dennas poliskår bearbetas materialet vid kriminalpolisens register och kan ofta kombineras med andra brott från andra polisdistrikt inom samma »area». Från varje »clearing-house» utges också en lokal avdelning av polisunderrättelser såsom komplettering till den hela landet omfattande *Police Gazette*, som utges i London av Scotland Yard. Slutligen har varje poliskår sin lokala tidning med aktuella underrättelser angående lokala brott m. m. samt sådana upplysningar som kunna vara av lokal betydelse.

För samordning av kriminalpolisverksamheten i de olika delstaterna i *Förbundsrepubliken Tyskland* inrättades genom lag den 8 mars 1951 ett särskilt federalt organ »Das Bundeskriminalpolizeiamt». Dess uppgift anges i nämnda lag vara att bekämpa förövare av vanliga brott (= i allmänna strafflagen upptagna brott) i den mån de bedriva eller kunna antagas komma att bedriva sin brottsliga verksamhet utom en delstats område (»Seine Aufgabe ist die Bekämpfung des gemeinen Verbrechers, soweit er sich über das Gebiet eines Landes hinaus betätigt oder voraussichtlich betätigen wird»). I fortsättningen av lagen lämnas vissa allmänna regler till ledning för fullgörande av nämnda uppgift.

För att säkra samarbetet mellan förbundsstaten och de olika delstaterna har vidare genom berörda lag varje delstat ålagts att för det egna territoriet inrätta särskilda kriminalpoliscentraler (»Landeskriminalämter») som har att tillhandahålla »Bundeskriminalamt» alla upplysningar och annat förekommande material som erfordras för fullgörande av dess uppgifter. Kriminalpoliscentralerna handha ledningen av och kontrollen över den kriminalpolisiära verksamheten inom delstaten och ha därvid att samverka såväl med statliga som kommunala kriminalpolisorgan, då det gäller att förebygga och uppdaga brott. Kriminalpoliscentralen har dessutom att i egen regi verkställa utredning angående brott mot delstatens säkerhet, olaga narkotikahandel, myntförfalskning m. m. Personalen vid kriminalpoliscentralerna i de olika delstaterna varierar av naturliga skäl i storlek. Som ett exempel må nämnas att antalet kriminalpolismän vid »Landeskriminalamt» i Baden-Württemberg under år 1958 uppgick till 73. Möjlighet föreligger för flera delstater att inrätta en gemensam kriminalpoliscentral.

»Bundeskriminalamt» har utöver vad förut nämnts angående dess samordnande funktion att i egenskap av undersökningsmyndighet verkställa utredning angående brott *dels* då behörig delstatlig myndighet gör framställning därom och *dels* när förbundsstatens inrikesminister av särskilda skäl så beslutar. Härjämte ombesörjer »Bundeskriminalamt» samarbetet med Interpol.

Polisväsendet i *Holland* består av statspolis och kommunalpolis. Upp-

sikten över statspolisen utövas av justitieministern, medan kommunalpolisen sorterar under inrikesministern. Statspolisen, omfattande ca 6 500 man, är fördelad på 5 olika regionala områden under befäl av en polisområdesbefälhavare, tillika allmän åklagare.

Till varje dylikt regionalt område hör en särskild spaningsavdelning, som har till uppgift att samordna brottsundersökningarna inom området samt att vid förefallande behov lämna lokala polisorgan inom området erforderligt biträde.

Polisväsendet i *Schweiz* består av federal, kantonal och kommunal polis. I princip uppbäres ansvaret för polisverksamheten av kantonerna (25 till antalet). Den *federala* polisen har till uppgift att verkställa undersökning angående brott mot rikets säkerhet, mynt- och passförfalskning, illegal narkotikahandel m. m. Erforderlig samordning av spaning och utredning beträffande andra brott utövas väsentligen genom en sammanslutning av de kantonala polischeferna («Die Konferenz der Polizeikommandanten der Kantone»). Inom denna har ett särskilt arbetsutskott bl. a. till uppgift att fortlöpande ägna uppmärksamhet åt samordningsfrågor. Vid brottsefterforskning, som kräver vidsträcktare spaningsåtgärder, omhänderhas ledningen regelmässigt av kantonpolisen i den kanton, där brottet skett, varvid övriga kantoner på begäran ställa erforderlig polispersonal till förfogande.

Enligt lag den 30 december 1954 har i *Finland* inrättats en särskild kriminalpolisorganisation »Centralkriminalpolisen», underställd ministeriet för inrikesärendena. Centralkriminalpolisen, vars verksamhetsområde omfattar hela riket, har enligt nämnda lag till uppgift att bekämpa brottsligheten och utreda brott samt att utföra andra till polisväsendets område hörande åligganden som tilldelas densamma. De uppgifter som ankommer på centralkriminalpolisen regleras närmare i en särskild förordning (Förordning om centralkriminalpolisen den 21 januari 1955). Däri föreskrives bl. a. att centralkriminalpolisen skall, i enlighet med vad ministeriet för inrikesärendena meddelat i allmänna anvisningar eller annorledes förordnar, undersöka grova och svårutredda brott. Vidare stadgas skyldighet för polisen att vid erhållen kännedom om brott, vars utredning ankommer på centralkriminalpolisen, ofördröjligen lämna underrättelse därom.

Vid rikspolisen i *Danmark* finnes en särskild avdelning, som dels i samverkan med den centrala brottsregistraturen fortlöpande undersöker förekomsten av seriebrott och resande brottslingar samt genom egen undersökningsverksamhet eller genom meddelande till vederbörande lokala polismyndigheter verkar för erforderlig samordning och dels efter framställning lämnar lokala polismyndigheter i landsorten biträde vid utredning av grova eller svårutredda brott.

I *Norge* finns enligt inhämtade upplysningar ej något särskilt samord-

ningsorgan av här avsett slag. Då man har anledning att utgå ifrån att det föreligger samband mellan olika brott av viss svårhetsgrad, t. ex. vid ett flertal kassaskåpsstöld, uppdrager riksadvokaten redan på efterforskningsstadiet åt en viss poliskammare att handha brottsundersökningen även såvitt den berör brott inom andra delar av landet än poliskammarens eget kompetensområde. Såväl i nu avsedda fall som när det gäller undersökning av vissa särskilt grova brott, t. ex. mord och dråp, har vederbörande polismästare möjlighet att begära biträde dels av experter från kriminalcentralen (t. ex. brottsplatsundersökare) och dels specialutbildade kriminalpolismän från Oslo poliskår.

Utredningens överväganden och förslag

Av vad som ovan anförts, framgår att antalet kringresande brottslingar på grund av den ökade motoriseringen stigit i antal ävensom att de ofta undgå upptäckt och lagföring till följd av att vi här i landet sakna ett centalt organ med särskild uppgift att samordna spaningen beträffande dessa brottslingar. Denna brist är särskilt betänklig med hänsyn till att ifrågavarande brottslighet vanligen är av relativt svår beskaffenhet och att gärningsmännen ofta äro vane- eller yrkesförbrytare.

Utredningen har övertygats om nödvändigheten av att en mera effektiv spaning kommer till stånd beträffande de kringresande brottslingarna och föreslår därför att en sektion inrättas vid statspolisens kriminalavdelning i Stockholm med uppgift att samordna spaningen beträffande den mobila brottsligheten. För utredningen har det varit naturligt, att denna verksamhet förlägges till statspolisen i Stockholm, där man beträffande vissa slag av brott sedan några år tillbaka bedriver en samordnad spaning och sålunda förvärvat god erfarenhet rörande metoder, enligt vilka sådan spaning lämpligen bör ske.

Betydelsen av samordnad spaning är särskilt framträdande beträffande vissa gärningar. Ett kontinuerligt eller tillfälligt behov av sådan spaning kan dock föreligga beträffande de mest skilda former av brottslighet. Utredningen har därför inte ansett det lämpligt att begränsa den föreslagna sektionens verksamhet till att avse vissa slag av brott.

När mord eller andra mycket allvarliga brott förövas, frikopplas ofta ett större antal polismän från det löpande arbetet för att helt ägna sig åt spaning och annat utredningsarbete. Det uppstår snart en besvärande balans av andra brådskande ärenden och sedan man trots långvarigt och intensivt spaningsarbete ändå icke lyckats finna gärningsmannen, inställes utredningen. Personalen återgår till övriga arbetsuppgifter och utredningen beträffande det outhämda brottet upptages vanligen inte annat än på förekommen anledning.

I flera sammanhang har man framhållit, att brottsutredningen icke

borde upphöra på det tidiga stadium som ibland sker utan bedrivs kontinuerligt under lång tid framåt. Det har också uppgivits att polismän, som under en längre tid uteslutande sysslade med utredningen angående ett visst brott, omedvetet binda sig i vissa tankegångar och att deras intresse och aktivitet så småningom avtar. Då personalen på detta sätt »kört fast» i en besvärlig brottsutredning skulle det i många fall vara en fördel, om utredningsmaterialet kunde överlämnas för närmare granskning till andra polismän. En sådan granskning skulle måhända ge vid handen, att lösningen funnes i den redan verkställda utredningen eller att vissa möjligheter att vinna klarhet i fallet lämnats oprövade.

Under hänvisning till vad här anförts föreslår utredningen att det åt sektionen för samordnad spaning även uppdrages att på polismyndighets begäran i här avsedda fall övertaga utredningsarbetet. Därest sektionen vid sin granskning av utredningsmaterialet skulle finna, att viss ytterligare utredning bör verkställas, bör vederbörande polismyndighet under rättas och överenskommelse träffas om hur det fortsatta arbetet lämpligen bör bedrivas.

Sektionens arbete förutsätter fortlöpande studium och bearbetning av den spaningsregistratur, som finnes vid statens kriminaltekniska anstalt. Ett nära samarbete måste därför etableras mellan sektionen och anstalten. Formerna för detta samarbete synes lämpligen böra utarbetas i samråd mellan statspolisintendenten och statens kriminaltekniska anstalt.

Utredningen vill slutligen beträffande sektionens uppgifter framhålla, att om särskilda skäl föranleda därtill dess personal bör kunna biträda vid utredningen av den brottslighet, beträffande vilken klarhet vunnits genom samordnad spaning.

AVDELNING III

Övriga frågor

KAPITEL 10

Polisens förbindelsetjänst

Polisradio

Under 1930-talet gjordes de första försöken i Sverige att utnyttja radiotekniken för polistjänsten. I Göteborg och därefter i ytterligare ett antal städer anskaffades radioanläggningar, vilka emellertid endast voro avsedda för radiotelegrafi. Anläggningarna voro anordnade enligt det s. k. amplitudmoduleringsystemet (AM-systemet). Detta begränsade i hög grad anläggningens användbarhet då för betjäning av desamma fordrades tillgång till telegrafistutbildad personal. Efterhand började även radiotelefoni-anläggningar att användas med gott resultat. Anläggningarna voro emellertid av sinsemellan olika beskaffenhet och uteslutande avsedda för bruk i städernas lokala polisverksamhet. Någon möjlighet till radioförbindelse mellan polisorganen i de olika städerna eller mellan dessa och statspolisens patruller fanns inte.

Intresset för radions användning i polisarbetet blev med åren allt större. Då det emellertid inte ansågs tillfredsställande att polisradioväsendet i fortsättningen utvecklades på samma oenhetliga sätt tillsatte Kungl. Maj:t år 1941 en kommitté med uppdrag att undersöka de erfarenheter, som vunnits av de dittills inrättade polisradioanläggningarna, och att på grundval därav utreda möjligheterna att åstadkomma enhetlighet och samordning vid det fortsatta utbyggandet av polisradioväsendet. Kommittén avgav år 1942 ett betänkande med förslag till samordning av polisradioväsendet i riket (SOU 1942: 51). Förslaget antogs utan någon saklig ändring av Kungl. Maj:t och blev således grundläggande för polisradioväsendets fortsatta utveckling.

Utbyggnaden av det svenska polisradioväsendet följde under åren 1943—49 de linjer, som utarbetats av 1941 års sakkunniga. År 1949 funnos i landet 25 fasta polisradiostationer. Av dessa ingingo alla utom en i det samordnade polisradionätet. Vid inrättandet av de fasta stationerna hade man genom lämplig antennplacering m. m. eftersträvat att uppnå minst sådan räckvidd att dubbelsidig förbindelse skulle kunna hållas med en rörlig radiostation på omkring 50 km avstånd. I samband med omorganisationen och utbyggnaden av det svenska civilförsvaret efter andra världskriget började man ägna allt större uppmärksamhet åt civilförsvarets signalförbindelser. Då polisväsendet vid beredskapstillstånd i viss utsträck-

ning är samordnat med civilförsvaret, föll det sig naturligt att utgå ifrån att polisens radioanläggningar i ett skärpt läge skulle få användas även av civilförsvaret. Emellertid måste för civilförsvarsbruk därutöver anskaffas stationer till ett stort antal orter, å vilka polisradioanläggningar icke funnos. För att nyttiggöra dessa anläggningar även i fredstid har Kungl. Maj:t medgivit civilförsvarsstyrelsen att mot vissa villkor upplåta sådan anläggning till begagnande av lokal polismyndighet samt av brandkårer. Civilförsvarets radionät är numera i det närmaste fullt utbyggt och omfattar fasta radiostationer på de flesta orter av betydelse i riket.

Nuvarande organisation

Rätten att här i riket inneha och utnyttja radioanläggning regleras av lagen den 3 maj 1946 om radioanläggningar m. m. (nr 172). Tillämpningsföreskrifter till lagen återfinnas i kungörelse den 4 juni 1954 med vissa bestämmelser rörande radioanläggningar (nr 471). I kungörelsen har telestyrelsen bemyndigats meddela tillstånd att inneha och nyttja radioanläggning såvida ej fråga är om staten tillhörig anläggning, i vilket fall endast erfordras anmälan till telestyrelsen när planering av ny radioanläggning påbörjas. Med vissa undantag ankommer det på telestyrelsen att meddela för radioanläggning erforderliga frekvenser.

I brev till statskontoret den 1 oktober 1943 har Kungl. Maj:t föreskrivit att det skall ankomma på statspolisintendenten att verka för ändamålsenlig samordning och planläggning av polisradioväsendet i riket. Innan tillstånd att inneha och nyttja polisradioanläggning meddelas skall statspolisintendenten avgiva yttrande, huruvida anläggning bör ingå i den samordnade polisradioorganisationen, samt i samband därmed föreslå de villkor, som böra föreskrivas. Därest sändning å lokalt radionät skall försiggå på särskild våglängd ankommer det på statspolisintendenten att anvisa lämplig för detta ändamål upplåten våglängd.

De villkor, som uppställas för upplåtelse av civilförsvarets radioanläggningar till de lokala polisorganisationerna, ha tillkommit efter förhandlingar mellan civilförsvarsstyrelsen och statspolisintendenten. Avsikten har varit att i möjligaste mån bibehålla tidigare principer för samordning av polisradiotrafiken. Sålunda föreskrives såsom villkor för upplåtelse att den lokala polisradiotrafiken skall ske på en för orten avsedd lokal frekvens. Där för samordningen av polisradioväsendet så erfordras skall trafik, i den utsträckning statspolisintendenten föreskriver, därjämte kunna äga rum å riksfrekvensen. I några fall äger trafiken endast rum på riksfrekvensen, enär något behov av lokaltrafik för närvarande icke föreligger på orten. Vidare skall statspolisen och efter statspolisintendentens och vederbörande lokala myndighets bestämmande annan organisation, som helt eller delvis har att handhava polisuppgifter, äga rätt att utan kostnad begagna anläggningen. Den lokala polisorganisationen skall vidkännas samt-

liga av den fasta anläggningen betingade underhålls- och driftkostnader, däri inbegripet kostnaderna för anläggningens normala betjänande. De särskilda anordningar, som erfordras för att begagna civilförsvarets radiostationer för polisbruk, skola bekostas av polisdistriktet. Sådana anordningar utgöras i de flesta fall av utrustning för fjärrmanövrering från polisstationen (stationerna äro i allmänhet uppställda i anslutning till civilförsvarscentralen på platsen) d. v. s. manöverapparat, linjeförstärkare och manöverledning. Skall trafik kunna ske även på riksfrekvensen, tillkommer därjämte en sändare och en mottagare.

En polisradioanläggning består regelmässigt av dels en fast station (huvudstation), dels i bilar och motorcyklar installerade eller bärbara stationer (rörliga stationer). I sin enklaste form kan en sådan anläggning utföras med huvudstationen såsom enbart sändarstation och de rörliga stationerna såsom enbart mottagarstationer. Ett sådant system medger trafik från huvudstationen till de rörliga stationerna men däremot icke trafik i motsatt riktning. I en fullt utbyggd, modern polisradioanläggning äro emellertid såväl den fasta som de rörliga stationerna försedda med både mottagare och sändare. Härigenom kan dubbelsidig förbindelse uppehållas mellan de i anläggningen ingående stationerna. För sändare- och mottagareapparat i en station använder man i regel samma frekvens. En omkoppling mellan sändning och mottagning måste då utföras (simplexsystem), vilket vanligen sker genom en kontakt i mikrotelefonen. Vid simplexsystemet kan man alltså icke samtidigt lyssna och tala såsom i en vanlig telefonapparat. Om för sändar- och mottagarapparaterna användas olika frekvenser kan emellertid samtidigt dubbelriktad förbindelse anordnas (duplexsystem). I Sverige användes så gott som uteslutande simplexsystemet. Stockholm och Göteborg har dock numera övergått till en viss form av duplextrafik. Åtskilliga fasta polisradiostationer äro försedda med sådan anordning, s. k. Taba, att de kunna knytas till rikstelefonnätet så att samtal t. ex. kan föras direkt mellan besättningen i en radiobil och polischefen, var denne än befinner sig, blott han kan nås på rikstelefonnätet.

De i polisorganisationen ingående fasta radiostationerna uppgå för närvarande till omkring 125. Flertalet av dessa tillhöra civilförsvarets radioorganisation men utnyttjas i fred av polisen. Ett 30-tal av de fasta stationerna tillhöra vederbörande polisdistrikt, av vilka stationer flertalet uppförts före 1951 med statsbidrag. Det vore givetvis önskvärt att hela landet kunde täckas av ett så omfattande nät av fasta radiostationer att en rörlig polispatrull överallt i landet skulle kunna stå i säker förbindelse med åtminstone en fast radiostation. På grund av vårt lands långa utsträckning med, åtminstone i de norra delarna, vidsträckta glesbygder är detta önskemål för närvarande inte tillnärmelsevis tillgodosett. I Götaland och Svealand är polisradioorganisationen förhållandevis väl utbyggd även om vissa områden ännu inte äro tillfredsställande tillgodosedda, t. ex. i

vissa delar av Kristianstads län, östra Småland, sydöstra Östergötland samt nordvästra delarna av Värmland och Dalarna. Vad angår Norrland äro kusttrakterna och områdena närmast riksgårnsen till Finland i det närmaste täckta med ett nät av fasta radiostationer, bortsett från mindre områden i norra Ångermanland och Västerbotten. Däremot äro de övriga delarna av Norrland ännu i mycket ringa omfattning utrustade med fasta polisradiostationer. Tillfredsställande förbindelser finnas sålunda endast i mellersta Jämtland samt inom malmfältsområdet i norra Lappland. Genom ett särskilt arrangemang, för närvarande inrättat på försök, har polisradioförbindelse kunnat öppnas i västra Jämtland. Trafiken där förutsätter medverkan från tullpersonal vid gränsstationen i Storlien. Genom samarbete jämväl i övrigt med tullverkets kust- och gränsbevakning har polisradion utmed vissa delar av kusterna och rikets gränser blivit kompletterad på ett utmärkt sätt. Då tullverkets radiostationer äro ständigt bemannade är den betjäning, som lämnas av dessa stationer, av mycket stort värde för polisen.

De fasta radiostationerna betjäna för närvarande cirka 700 rörliga radiostationer, vilka äro monterade i bilar, på motorcyklar eller, i något enstaka fall, i båtar. Av dessa stationer tillhöra drygt hälften statspolisen samt övriga den kommunala polisen. Endast i några av de största polisdistrikten finnas ett större antal rörliga radiostationer. Under de sista åren har intresset hos polisdistrikt på landsbygden att anskaffa bilradiostationer blivit allt större, varvid man ofta träffat avtal med distriktets polismän om rätt för polisdistriktet att montera stationerna i polismännens privata bilar. I icke obetydlig utsträckning ha sådana distrikt jämväl anskaffat egna basstationer. Utöver nyssnämnda rörliga radiostationer finnas några hundra bärbara sådana (walkie-talkie, handy-talkie).

Polisradion har visat sig vara ett mycket betydelsefullt hjälpmedel för polisen. Genom användande av radio har polisarbetet kunnat rationaliseras i hög grad. Genom övergången till patrullering med radiobilar och radiomotorcyklar har allmänheten kunnat lämnas väsentligt snabbare och effektivare hjälp än som varit möjligt med de tidigare arbetsformerna.

I samband med den snabba tillväxten under de senaste decennierna av städernas förortsområden har radiobilpatrulleringen varit av betydelse därigenom att dessa ytterområden, vilka tidigare endast i mindre utsträckning kunnat avpatrulleras, erhållit en relativt kontinuerlig övervakning. Vad angår övervakningen av trafiken på vägarna har polisradion medfört en effektivisering av denna verksamhet, vilket varit av stor betydelse i samband med trafikens kraftiga ansvällning under de senaste tio åren. I händelse av trafikolyckor kan en polispatrull snabbt dirigeras till platsen. Även för landsbygdens kommunala polisväsende kan det vara till stor nytta att anskaffa polisradio, då detta kan medverka till att personalen, som i stor omfattning företager tjänsteresor inom sina tjänstgörings-

distrikt, kan utnyttjas på ett rationellare sätt. Därest på landsbygden polis-männens bilar utrustas med radio är det möjligt för polischefen att stå i så gott som kontinuerlig kontakt med dem under resorna i distrikten.

Av värde har också varit att polisen under senare år kunnat utrustas med bärbara radiostationer. Dylika stationer äro till nytta t. ex. vid större kommenderingar, vid vilka det tidigare förefunnits svårigheter för polisbefälet att hålla förbindelse med kommandots olika enheter. Även i det dagliga polisarbetet har användandet av bärbara radiostationer fått ökad betydelse. I Stockholm har patrullerande polispersonal i stadens ytterområden i viss utsträckning på försök utrustats med små bärbara radiostationer. Försöken ha givit vid handen att tillgång till radioförbindelse med fotpatrullerande polispersonal är av stort värde. Vissa tekniska olägenheter ha dock yppats och apparaturens tyngd har visat sig utgöra ett särskilt problem. Man avser emellertid att fortsätta försöksverksamheten och därvid pröva olika fabrikat. Vid hastighetskontroller, kontroller av vårdslös omkörning o. dyl., är det också angeläget för polisen att ha tillgång till radiostationer för förbindelse mellan olika kontrollstationer. I detta sammanhang bör även uppmärksammas den nytta vartill polisradion kan vara för fjällräddningen.

Brister i den nuvarande organisationen

De fasta stationernas räckvidder

Vid installerandet av de fasta polisradiostationerna har man som ovan framhållits genom lämplig placering av stationerna och deras antenner sökt åstadkomma sådan räckvidd, att dubbelsidig förbindelse med en rörlig radiostation skall kunna upprätthållas åtminstone på 50 km avstånd. I de flesta fall har detta krav uppfyllts. I några fall ha avsevärt längre räckvidder kunnat erhållas. Under de senaste åren ha i detta hänseende förbättringar vunnits genom att allt känsligare mottagare och förbättrade antenner börjat användas. De långa räckvidderna ha sin betydelse framförallt för förbindelserna med radiobilar och radiomotorcyklar på landsbygden. Särskilda svårigheter att uppehålla förbindelse på långa avstånd föreligga i allmänhet i Norrland på grund av de stora avstånden mellan sådana bebyggelsecentra, å vilka det är praktiskt möjligt att inrätta fasta polisradiostationer. Försök har under de sista åren gjorts med starkare mobila stationer. Sålunda har prövats bilstationer med upp till 90 watt effekt. Försöken ha i vissa hänseenden varit gynnsamma, enär räckvidden hos en dylik station synes vara omkring en tredjedel längre än hos en mobil station av standardtyp. Emot vinsten i räckvidd måste ställas den väsentligt ökade anskaffningskostnaden för en dylik starkare station. Såsom tidigare antytts har i västra Jämtland för polisradiobruk prövats en särskild form av radioanläggning, baserad på s. k. länksystem.

Denna utväg är måhända framkomlig beträffande glesbebyggda områden i övrigt.

Utredningen vill i detta sammanhang erinra om att statspolisintendenten i skrivelse till Konungen den 9 april 1959 hemställt om en allsidig utredning av polisradioväsendets organisation. Bakgrunden till denna framställning var främst det förhållandet att radiotrafik på det för polisradion anvisade frekvensområdet alltmera försvårats främst därigenom att periodiskt återkommande atmosfäriska förhållanden medfört fjärrstörningar från utländska radiostationer. Frågan om frekvensomläggning för bland andra polisens och civilförsvarets radionät har därefter, enligt vad utredningen erfarit, tagits upp av telestyrelsen, som därvid haft överläggningar med berörda parter. Till grund för dessa överläggningar, som alltjämt pågå, ligga vissa vid internationella konferenser förda underhandlingar angående om-disposition av frekvenser i 70—80 MHz-bandet. Utredningen har inhämtat att något beslut i denna fråga ännu icke meddelats men att med all sannolikhet en övergång till det nya frekvensbandet inom en relativt nära framtid blir beslutad. Om så blir fallet kommer detta att ställa krav på annan radioutrustning än den som f. n. användes. Regelmässigt torde också i dagens läge anskaffas sådan apparatur, som utan alltför ingripande och kostsamma arbeten kan omändras till ny frekvens å det aktuella bandet. Med hänsyn emellertid till den stora mängd i bruk varande radiostationer beträffande vilka sådan ändring icke låter sig göra, torde man få räkna med en relativt lång omställningsprocess. Hur lång denna kan bli och på vilket sätt denna skall ske torde dock för närvarande icke kunna närmare bedömas.

Betjäningen av polisradiotrafiken

En betydande svårighet vid utbyggnaden av polisradionätet föreligger på grund av nödvändigheten att förlägga de fasta stationerna till sådana orter, där en något så när kontinuerlig betjäning av radiotrafiken kan äga rum. Ännu så länge finnas dygnet om bevakade polisstationer i huvudsak endast i städerna under det att på landsbygden de polisstationer, som kunna ifrågakomma i detta sammanhang, endast äro bemannade under en begränsad del av dygnet. Dessa omständigheter ha medfört att den önskvärda utbyggnaden av polisradionätet inom sådana delar av landet, där förbindelse nu saknas, har stött på vissa svårigheter.

I de flesta fall ha polismyndigheterna lojalt iakttagit gällande koncessionsvillkor angående radiostationernas betjäning och på vissa orter har man vidtagit föredömliga anordningar härför genom inrättande av särskilda radioexpeditioner och genom avdelande av speciell personal för tjänstgöring på dessa expeditioner. Dylika åtgärder kunna givetvis endast ifrågakomma inom större polisdistrikt, där lokaltrafiken har betydande omfattning. I de flesta polisdistrikt är manöverutrustningen till den fasta radio-

stationen i allmänhet uppställd hos jourhavande polisbefäl. Förutom betjäning av polisradion har vederbörande att mottaga besökande allmänhet, besvara telefonpåringningar, giva order åt polispersonalen, hålla förhör med omhändertagna personer m. m. Det ligger i sakens natur att en igång varande radioanläggning måste verka mycket störande på arbetet, då mottagaren återgiver åtskilliga meddelanden, som inte gälla den egna polisradiostationen, samt de atmosfäriska störningarna emellanåt kunna vara synnerligen besvärande. Att svar ej sällan uteblir vid anrop från rörliga stationer till fasta stationer beror på att vederbörande befäl frestas att skruva ned ljudstyrkan på radiostationens mottagare så att endast anrop från de lokala polisbilar, vilka befinna sig i det omedelbara grannskapet, kunna uppfattas. De problem som sammanhånga med bristande betjäning av de fasta stationerna ha visat sig vara betydande. De försök som genom statspolisintendentens försorg gjorts för att komma till rätta med dessa missförhållanden ha hittills icke i full utsträckning medfört åsyftad verkan.

Behovet av service

För att en polisradioanläggning skall fungera på tillfredsställande sätt är det av stor betydelse att en fortlöpande service kan anordnas. Särskilt viktigt för anläggningarnas rätta funktion är att desamma kontinuerligt bliva föremål för översyn av fackkunnig servicepersonal. I vissa större polisdistrikt finnas egna radioverkstäder med väl utbildad och kvalificerad personal. På några av de största orterna ha leverantörerna avdelningskontor med tillhörande radioverkstäder, vilka kunna erbjuda fullgod service. På åtskilliga orter i landet har det emellertid varit svårt att ordna servicefrågan på ett tillfredsställande sätt. Förutom statspolisen ha flera statliga verk tvingats att var för sig söka lösa serviceproblemet utan att kunna finna en fullt ändamålsenlig lösning. Detta problem synes påkalla samordnade åtgärder för statsförvaltningen i dess helhet.

Utredningens överväganden och förslag

Polisradioorganisationen är i Sverige förhållandevis väl utbyggd i jämförelse med vad som är fallet i åtskilliga andra länder. Utnyttjandet av radiotekniken har för polisen medfört så stora fördelar ur rationaliserings- och effektiviseringssynpunkt att enligt utredningens mening den hittillsvarande utvecklingen bör fullföljas så att om möjligt hela landet blir täckt av ett nät fasta radiostationer. Utredningen är väl medveten om att denna utveckling delvis måste ses på lång sikt beroende på de geografiska förhållandena och den glesa bebyggelsen i stora delar av landet. Utredningen kommer i det följande att framlägga förslag dels beträffande utbyggnad av det nuvarande polisradionätet och dels till förbättringar av det bestående nätet ur teknisk och organisatorisk synpunkt.

Utbyggnad av det fasta radionätet

Den första utbyggnaden av det fasta polisradionätet främjades genom att statsbidrag lämnades till uppförandet av nya radiostationer. Ett flertal större och medelstora polisdistrikt begagnade sig av denna möjlighet, vilket medförde en relativt snabb utbyggnad av nätet under 1940-talet. Statsbidragsgivningen upphörde emellertid i samband med tillkomsten av civilförsvarets radioorganisation. Samordningen med civilförsvaret har utan tvekan varit av den största betydelse för polisradions utveckling här i landet. Genom att ett stort antal fasta radiostationer byggdes under en förhållandevis kort tidsperiod samt kostnadsfritt ställdes till polisens förfogande för begagnande i fred utbyggdes polisens radioorganisation i en takt som annars icke varit möjlig. Det kan emellertid konstateras att civilförsvarets radionät nu är i det närmaste färdigutbyggt och att det endast återstår ett mindre antal orter, vilka ur civilförsvars synpunkt motivera tillkomsten av ytterligare stationer. Av de förefintliga civilförsvarsstationerna ha endast ett fåtal ännu icke tagits i anspråk för polisändamål beroende på att lämplig bemannad polisstation, varifrån radiostationen kan betjänas, icke finnes på orten. Ett allt starkare intresse även från relativt små polisdistrikt att anskaffa egen radioutrustning har emellertid kunnat förmärkas. I några fall har det dock ej varit möjligt att förmå vederbörande kommunala myndigheter att bestrida de i och för sig ringa kostnader, som uppkomma i samband med polisens utnyttjande av en civilförsvaret tillhörig station.

Ur polisiär synpunkt måste det emellertid anses vara av stor betydelse att radiostationer tillkomma även på orter, vilka icke äro av primärt intresse för civilförsvaret. I allmänhet rör det sig här om polisdistrikt, vilka icke äro av den storleken att det ur den lokala polisverksamhetens synpunkt är motiverat att nedlägga de kostnader, som äro förenade med anskaffning av en fast radiostation. Även om tillkomsten av dylika stationer skulle kunna vara till viss nytta för den lokala polisen är det emellertid främst ur riks-synpunkt önskvärt att dessa stationer komma till stånd. Detta innebär att den fortsatta utbyggnaden av polisradioorganisationen i stort sett måste vara beroende av statsmakternas intresse och möjlighet att anslå medel till den fortsatta utbyggnaden. Statens medverkan skulle kunna lämnas på olika sätt alltefter belägenheten av de ifrågasatta stationerna samt med hänsyn till de intressen, som äro knutna till desamma. I vissa fall vore det mest rationellt att *civilförsvaret anvisade medel för uppförande av fasta stationer även på sådana orter, som icke äro av primärt civilförsvarsintresse*. Då civilförsvaret redan äger en stor och välutvecklad radioorganisation tala enligt utredningens mening många skäl för att den nu angivna ordningen bör utnyttjas i största möjliga utsträckning eftersom personella och tekniska resurser för genomförande av en dylik utbyggnad redan torde finnas inom civilförsvaret. Vid utbyggnaden av nu ifrågasatt stationer bör

redan från början hänsyn tagas till att stationerna skola manövreras från en polisstation, eventuellt ett landsfiskalskontor på orten, så att anläggningskostnaderna även innefatta inträdesavgifter för erforderliga manöverledningarna samt anskaffning av manöverapparatur. Utredningen vill samtidigt erinra om att 1953 års civilförsvarsutredning i sitt den 22 februari 1958 avgivna betänkande angående civilförsvarets organisation (SOU 1958: 13) framlagt förslag om anskaffning av ytterligare radiomateriel till betydande belopp.

I detta sammanhang må något beröras frågan, huruvida samordningen mellan polisens och civilförsvarets radioorganisationer under krigstillstånd kan vara till olägenhet för polisens verksamhet. I de fall polisen innehar egna fasta radiostationer torde några egentliga olägenheter icke uppkomma även om tidvis kan tänkas att en viss blockering kan ske av den gemensamma riksfrekvensen. Något annorlunda blir förhållandet, då polisen utnyttjar civilförsvarets fasta stationer. I dylika fall disponerar civilförsvarets organ huvudmanöverapparaturen till vederbörande station och kan därför avstänga polisen från användande av stationen, därest meddelande skall vidarebefordras för civilförsvarets räkning. Även i det fall då polisdistrikt bekostat särskild sändar- och mottagarapparatur för polisens riksfrekvens är sändningen sammankopplad med civilförsvarets anläggning eftersom oftast samma antenn användes för sändning på samtliga frekvenser. Endast på ett fåtal orter finnas separata antenner för de olika frekvenserna. Redan under normala förhållanden har denna sammankoppling medfört vissa olägenheter för polisen, enär daglig övningstrafik skall ske på civilförsvarets radionät. Genom att direktiv om begränsning av denna övningstrafik utfärdats av civilförsvarsstyrelsen äro de därmed förenade olägenheterna numera ej av någon större betydelse. Vad angår förhållandena under krigstillstånd är avsikten att civilförsvarets radionät företrädesvis skall användas sedan förefintliga trådförbindelser satts ur funktion. Direktiv därom äro visserligen ännu inte utfärdade för civilförsvarsorganen men enligt vad utredningen inhämtat hos civilförsvarsstyrelsen kommer erforderliga bestämmelser framdeles att utfärdas. Radionätet kan antagas bliva i huvudsak utnyttjat för civilförsvarets behov då fientligt anfall pågår mot en ort samt efter anfallet då räddnings- och röjningsarbete verkställas. Det torde icke kunna undvikas att polisens intresse i dylika lägen måste underordnas civilförsvarets intresse, helst som polisens verksamhet därvid i stor utsträckning sammanfaller med civilförsvarets. Även om det ur ren polisiär synpunkt kunde anses vara av intresse att polisens radioorganisation utvecklades helt oberoende av civilförsvaret anser utredningen de angivna olägenheterna med en sammankoppling av de båda radioorganisationerna inte vara av den art att det ur ekonomisk och praktisk synpunkt kan vara försvarligt att framdeles uppbygga två separata nät. Svårigheter i fråga om samordningen torde i allmänhet endast kunna uppkomma på det lokala

planet, men här torde problemen kunna lösas utan alltför stora svårigheter, enär på de flesta orter polischefen fungerar som civilförsvarschef. Därest en ytterligare utbyggnad av civilförsvarets radioorganisation framdeles skulle komma till stånd är det dock önskvärt att nu ifrågavarande problem bliva föremål för närmare uppmärksamhet så att de åtgärder bliva vidtagna för eliminerande av nyssnämnda olägenheter, som tekniskt och ekonomiskt låta sig göra.

Då det gäller utbyggnaden av polisradionätet på sådana orter, där det icke kan anses vara rimligt att kostnaderna belasta civilförsvaret, synes det vara nödvändigt att anlita statsbidragsvägen. På åtskilliga håll finnas polisdistrikt, som äro intresserade av att anskaffa fasta radiostationer men som tveka inför de förhållandevis dryga kostnaderna härför. Kostnaderna för en fast radiostation kunna i allmänhet beräknas uppgå till omkring 10 000 kronor men uppgå i vissa fall till högre belopp, därest ur rikssynpunkt tillfredsställande räckvidd skall kunna erhållas. Det intresse hos landsbygdens polisdistrikt, som redan nu finnes att anskaffa fasta polisradiostationer där kontakt med en redan bestående fast station för närvarande inte kan erhållas, bör vidmakthållas och förstärkas. Denna utveckling synes vara önskvärd och utredningen är av den uppfattningen att möjligheterna till statsbidrag skulle stimulera detta intresse i hög grad. Ifrågasättas kan emellertid om statsbidragen i sådant fall böra läsas vid tidigare gällande regel eller 50 %. Sålunda kan det tänkas, att det ur rikssynpunkt är av särskilt intresse att en fast radiostation tillkommer på en viss ort, i vilket fall högre statsbidrag skulle kunna vara berättigat. Så kan exempelvis vara fallet på avlägsna orter, där polisverksamheten i och för sig inte motiverar tillkomsten av en fast radiostation men där andra förhållanden, t. ex. fjällräddningen, kan motivera detta. Utredningen vill i denna del erinra om att statspolisintendenten i sina förslag till anslagsäskanden, senast för budgetåret 1961/62, begärt medel för installerande av en fast radiostation i Storlien, varvid stationens tillkomst även motiverats med den nytta fjällräddningen skulle kunna ha av densamma. Länsstyrelsen i Jämtlands län har i yttrande över detta förslag understrukit angelägenheten ur fjällräddningssynpunkt av en dylik station. Kungl. Maj:t har i proposition till 1961 års riksdag ingått med förslag härom. I Sälen har med kommunala medel anskaffats en fast mindre radiostation, vilken visat sig vara ändamålsenlig för fjällräddningen inom kommunen. Även Särna torde inom kort komma att erhålla en fast polisradioanläggning jämte omkring sex mobila anläggningar. Andra orter som i detta sammanhang skulle kunna vara av intresse äro bl. a. Idre, Funäsdalen, Dorotea och Tärna. I dylika fall synes vara motiverat att stationerna helt bekostas av statsmedel.

En avsevärd svårighet vid den fortsatta utbyggnaden av polisradionätet är att antalet orter, där en fast radiostation kan erhålla något så när kon-

tinuerlig passning, är relativt ringa. För att en radiostation skall vara till avsedd nytta är det nödvändigt att den är öppen åtminstone under dag-timmarna. Utredningen vill i detta sammanhang framhålla att *det i vissa fall kan bli nödvändigt att även inom polisväsendet använda s. k. radiolänkar*. Detta innebär att meddelande från expeditionsplatsen på en polistation icke överföres till den fasta radiostationen via en trådförbindelse utan i stället förmedlas trådlöst via radiolänken. Denna teknik har redan i ett antal fall med gynnsamt resultat utnyttjats inom väg- och vattenbyggnadsverket. Att denna teknik hittills inte utnyttjats inom polisväsendet får sannolikt ses mot bakgrunden av de därmed förenade kostnaderna, uppskattningsvis omkring 20 000 kronor för en fullständig anläggning. Utvecklingen torde numera ha kommit därhän att radiolänktekniken snart måste utnyttjas även för polisradioväsendet. Särskilt kan detta bli fallet vid den fortsatta utbyggnaden av radionätet i de inre delarna av Norrland. Såsom tidigare nämnts har Kungl. Maj:t i proposition till 1961 års riksdag framlagt förslag om inrättande av en fast polisradiostation i Storlien—Åre. Denna skulle erhålla förbindelse med polisens radiostation i Östersund via en radiolänkstyrd station i Åre.

I den lämnade redogörelsen har utredningen framfört olika förslag till en fortsatt utbyggnad av polisradionätet. Med hänsyn till radioförbindelsernas stora betydelse för polisen torde det vara angeläget att polisradioorganisationens utveckling inte avstannar. För den fortsatta utvecklingen är det emellertid ofrånkomligt att staten lämnar ökat ekonomiskt stöd åt denna organisation. En komplettering av polisradioorganisationen kan av naturliga skäl inte genomföras på en gång utan måste givetvis sträcka sig över en längre tidsperiod. För att den fortsatta utvecklingen skall kunna ske på ett rätt sätt synes det emellertid vara nödvändigt att statsmakterna snarast taga ståndpunkt till de av utredningen härovan uppdragna principerna, detta med hänsyn till att utarbetandet av en detaljplan för utbyggnaden är förhållandevis tidsödande och förenad med vissa kostnader, enär särskilda undersökningar och rekognosceringar måste verkställas på de enskilda orterna. *Först sedan ett principbeslut fattats synes en sådan detaljplan böra utarbetas*. Utredningen har därför ansett det ligga inom ramen för dess uppdrag att endast angiva grundprinciperna för en dylik utbyggnad och har därför inte utarbetat en närmare plan härför eller ansett sig böra framlägga någon kostnadskalkyl. Den föreslagna utbyggnaden torde vara en fråga av mycket stor ekonomisk räckvidd. Med hänsyn till betydelsen för samhället att äga ett effektivt polisväsende torde ifrågavarande kostnader dock icke kunna anses vara orimligt höga. Framhållas må att radionät, som äro större än det ovan skisserade, redan nu finnas inom andra statliga förvaltningsgrenar, t. ex. inom väg- och vattenbyggnadsverket.

Ökad anskaffning av rörliga radiostationer

De fasta radiostationerna betjäna ett betydande antal rörliga stationer, vilka till största delen utgöras av i bilar monterade radioanläggningar. Tidigare ha radiobilar — om man bortser från statspolisen — i huvudsak utnyttjats av städernas och de större tätorternas polis. Genom tillkomsten av ett ökat antal fasta radiostationer och på grund av motorismens starka tillväxt under det senaste decenniet är det önskvärt att bilradio framdeles i större utsträckning utnyttjas även i mindre tätorter och på landsbygden. I ett ej ringa antal polisdistrikt på landsbygden finnas högst 2—3 polismän, vilka ofta ha förhållandevis vidsträckt tjänstgöringsområden. Då polismännen i stor utsträckning måste befinna sig på tjänsteresor inom sina distrikt är det ofta olägligt att man ej kan nå kontakt med dem under resorna, t. ex. vid inträffade trafikolyckor etc. Personalen skulle givetvis kunna utnyttjas på ett mera effektivt sätt om man kunde erhålla förbindelse med dem genom radiostationer som monterats i deras privata bilar. Härför är det inte nödvändigt att äga tillgång till en större fast radiostation i det egna polisdistriktet utan förbindelse kan ofta erhållas med en närliggande redan befintlig fast radiostation. I vissa fall kan man nöja sig med att såsom basstation använda en vanlig bilradiostation, vilken uppmonterats inom en polisstation eller ett landsfiskalskontor, varvid tillräcklig förbindelse kan erhållas inom området för det egna polisdistriktet. Till stöd för utredningens förslag i denna del kan även åberopas den stora nytta radion medfört för landets taxiföretag. Under de senaste åren ha dessa i allt större utsträckning inrättat fasta radiostationer, vilkas antal för närvarande uppgår till ett sjuttiofemtal. Ett mycket stort antal väntas bli inrättade under den närmaste framtiden. Dessa stationers räckvidd är inbördes mycket växlande med effekt mellan 15—50 watt. Genom begagnande av radio kunna taxibilarna utnyttjas på ett mera effektivt sätt och tomkörningar undvikas i betydande utsträckning.

För att kunna utnyttja bilradiostationer är det inte nödvändigt att polisdistrikten anskaffa egna tjänstebilar vilket ej alltid kan anses vara motiverat ur ekonomisk synpunkt. Detta problem kan på ett billigare sätt lösas därigenom att polisdistrikten anskaffa bilradiostationer vilka, sedan avtal träffats med polispersonalen, bli installerade i personalens privata bilar. Ofta är det ej nödvändigt att anskaffa en radiostation till varje inom polisdistriktet utnyttjad bil, då en station lätt kan flyttas mellan olika bilar. Härför erfordras endast att en antenn installeras samt att viss ledningsdragnings verkställes i de enskilda bilarna. Enligt utredningens uppfattning är det önskvärt att det intresse för anskaffande av bilradiostationer, som redan nu förefinnes på åtskilliga håll inom landsbygdsdistrikten, stimuleras genom att *statsbidrag till inköp av polisradioanläggningar lämnas*. Förslagsvis skulle bidrag kunna utgå med 50 % av inköpskostnaderna.

Utredningen vill i detta sammanhang ifrågasätta, huruvida icke i vissa

fall landsfogdar och landsfiskaler borde beredas möjlighet att på statens bekostnad få radiostationer installerade i sina privata bilar, vilka i allmänhet utnyttjas för tjänsteresor. Även inom andra förvaltningsområden finnas statliga befattningshavare, vilka ha behov av att under tjänsteresor stå i radioförbindelse med underlydande personal. Inom väg- och vattenbyggnadsverket, vattenfallsverket m. fl. förvaltningsområden är detta problem redan löst. Så är exempelvis fallet med vägmästarna och vissa linjemästare vid vattenfallsverket, vilka på statens bekostnad få radiostationer inmonterade i sina privata bilar. Åtskilliga andra statliga befattningshavare, t. ex. vissa militära chefer, tjänstemän inom vattenfallsverket m. fl. disponera tjänstebilar, vilka äro utrustade med radiostationer. Några tjänstebilar stå ej till landsfogdarnas eller landsfiskalernas förfogande och de senare kunna i egenskap av statstjänstemän icke påräkna att bliva tilldelade bilradiostationer på polisdistriktens bekostnad. Då både landsfogdar och landsfiskaler i stor utsträckning måste företaga tjänsteresor inom sina tjänstgöringsområden skulle det givetvis vara till stor nytta om underlydande personal kunde få kontakt med dem under resorna och om de vid uppkommet behov skulle kunna giva order och anvisningar per radio till sina underlydande. Utredningen vill därför föreslå *anskaffning på statens bekostnad av bilradiostationer för utlåning till vissa landsfogdar och landsfiskaler*, dock efter särskild utredning angående behovet i varje enskilt fall. Inköpskostnaden för en dylik station uppgår till omkring 3 500 kronor.

Förbättringar inom ramen för den nu befintliga organisationen

Utredningen har ovan lämnat en redogörelse för de brister som vidlåda den nu befintliga organisationen. Därvid har framhållits att i vissa fall tillfredsställande räckvidder inte kunnat erhållas från och till de fasta radiostationerna. Så är exempelvis förhållandet i fråga om ett antal av civilförsvarets radiostationer. Vid den första utbyggnaden av det fasta radionätet inom denna organisation avsåg man främst att tillgodose civilförsvarets egna intressen. Detta innebar att man endast eftersträvade att erhålla förbindelse de fasta stationerna emellan. Genom den kraftiga utbyggnaden av statspolisen under senare år har antalet bil- och motorcykelpatruller ökat i hög grad. Dessas behov av att överallt kunna räkna med säker förbindelse med åtminstone en fast radiostation är emellertid inte tillfredsställande tillgodosett. Här bör även beaktas det ökade intresset att utrusta landsbygdens polismän med bilradiostationer. En orsak till de otillfredsställande förbindelserna är att civilförsvarets fasta radiostationer på vissa orter snart äro 10 år gamla och ej längre, med hänsyn till den snabba utvecklingen av radiotekniken, uppfylla moderna krav på sådana stationer. Civilförsvarsstyrelsen har visat stor beredvillighet att inom ramen för tillgängliga medel förbättra de fasta stationernas räckvidd genom att ersätta de ursprungliga antennerna med högre och mera effektiva sådana samt genom att modernisera statio-

nernas utrustning ävensom, i vissa fall, genom att flytta stationerna till mera lämpliga positioner. Polisens intressen i denna del ha emellertid endast i begränsad utsträckning kunnat tillgodoses på grund av brist på medel och personella resurser. Utredningen vill därför understryka angelägenheten av att *civilförsvarsstyrelsen erhåller tillräckliga medel för att kunna fortsätta moderniseringen av nu befintliga stationer och att kunna vidtaga de åtgärder i övrigt för förbättring av stationernas räckvidd, som ur polisens synpunkt äro påkallade.*

I sin redogörelse för den nuvarande polisradioorganisationen har utredningen betonat de bristfälligheter i fråga om de fasta radiostationernas betjäning, som föreligga på vissa håll, beroende på att särskild radioexpedition inte kunnat inrättas inom polisstationerna. Det är givet att speciella radioexpeditioner endast kunna inrättas i de största polisdistrikten. Enligt utredningens uppfattning är det dock i flertalet fall möjligt att med nu förefintliga polisstationer och inom ramen för nuvarande personalorganisation förbättra radiostationernas betjäning. Sålunda synes det inte vara nödvändigt att stationerna betjänas av jourhavande befäl, vilka ofta äro upptagna med mångahanda brådskande göromål. I några polisdistrikt har man med gott resultat med glasväggar avdelat ett mindre utrymme inom polisvaktkontoret, i vilket utrymme radiostationens manöverapparat uppställts och betjänas av den polispersonal, som har stationstjänst, eller också av kvinnlig biträdespersonal. I vissa fall har därvid bimanöverapparat installerats hos jourhavande befäl, så att vederbörande vid behov skall kunna ingripa i radiotrafiken. Dylika anordningar äro ej särskilt kostnadskrävande men intresset för att åstadkomma förbättringar härvidlag har i åtskilliga fall varit mycket ringa hos polisdistrikten. *Enligt utredningens uppfattning skulle det vara av värde därest nyssnämnda synpunkter särskilt framhölles av Kungl. Maj:t i cirkulär till länsstyrelserna eller att statspolisintendenten finge i uppdrag att verka för en förbättring i detta hänseende.*

Utredningen har ovan lämnat en redogörelse för de svårigheter, som föreligga i fråga om möjligheterna att åstadkomma en fullgod service av radioanläggningarna. Ej endast statspolisen har stått inför dessa svårigheter utan även andra myndigheter ha haft liknande problem. Olika utvägar ha prövats för att åstadkomma en lösning av servicefrågan. På några håll har man försökt utbilda egen servicepersonal, vilket emellertid stött på svårigheter, då det inte varit möjligt att placera utbildad personal på så många orter att skyndsam hjälp kan lämnas vid uppkomna fel på radioapparaturen. I något fall har man kunnat anlita militära signalverkstäder. Sådana finnas dock inte i tillräckligt antal i landet och med hänsyn till att inom försvaret användes apparatur av annan typ än den polisen utnyttjar finnes inte inom försvaret tillgång på tillräckligt antal servicemän, som äro kunniga i skötseln av polisens radiomateriel. Det har även förekommit att en myndighet träffat ett flerårigt avtal med leverantören av radioanläggningar om kon-

tinuerlig tillsyn och service av dessa. Dylika avtal ha i viss utsträckning varit ekonomiskt oförmånliga för statsverket. I de flesta fall — så är förhållandet beträffande statspolisen — har man måst anlita innehavare av radiofirmor på olika orter, brandkårernas radiopersonal m. fl. för erforderlig service. Endast i ett par av de största polisdistrikten har man inrättat egna radioverkstäder. Någon kostnadsminskning torde en dylik anordning visserligen inte ha medfört för ifrågavarande polisdistrikt men häremot bör vägas värdet av att ständigt äga tillgång till fackkunniga radiotekniker, vilka utan tidsutdräkt kunna utföra erforderliga reparationer samt kontinuerligt verkställa översyn av materielen. Med hänsyn till den omfattande radioapparat, som finns inom den statliga förvaltningen, kan ifrågasättas, om icke en *samordning borde ske av radioservicen inom hela den civila statsförvaltningen*. Diskussion härom har förekommit mellan en del statliga myndigheter under de senaste åren utan att ha lett till något påtagligt resultat. Utredningen får därför föreslå, att detta problem måtte bli föremål för utredning i särskild ordning.

Polisens radiomeddelanden expedieras regelmässigt såsom klartextmeddelanden. För vissa rutinmässiga meddelanden användes i några polisdistrikt den s. k. Q-koden. Då denna kod är vedertagen i internationell radiotrafik försvåras ej avlyssningen av radiomeddelandena genom användandet av densamma. Obehörig avlyssning av polisradiotrafiken torde förekomma i stor utsträckning. I ett par fall är känt att kriminella element skaffat anordningar för avlyssning av polisens radiomeddelanden för att kunna kontrollera polisens verksamhet. Det är vidare känt att tidningarna i stor utsträckning avlyssna radiotrafiken för att kunna följa polisens verksamhet. För en radioamatör är det ej förenat med några svårigheter att bygga apparatur för mottagning på polisens radiofrekvenser och i vissa affärer tillhandahållas särskilda byggsatser för ändamålet. Tidvis förekommer även anonsering i pressen om särskilda apparater för avlyssning av polisens radiotrafik. Genom den pågående utbyggnaden inom televerket av en kedja utav FM-stationer för rundradios program 2 komma möjligheterna att avlyssna polisens trafik på vanliga rundradiomottagare att ytterligare öka därigenom att rundradios och polisens frekvenser ligga förhållandevis nära varandra. För närvarande är det icke i lag förbjudet att innehava och nyttja sådana apparater, som lämpa sig för mottagning av polisradiotrafiken. Enligt telestyrelsens licensvillkor skall innehavare av mottagningsapparat eller annan person, som tillåtes lyssna på mottagningsapparat, hemlighålla innehållet av telegraf- eller telefonmeddelanden, som avlyssnats på apparaten, och äger icke nedskryva sådana meddelanden eller göra något som helst bruk av innehållet i dem. Överträdelse av denna bestämmelse medföra endast att rundradiolicensen kan indragas.

Frågan om lagligt skydd åt radiotrafik har varit aktuell vid olika tillfällen. Straffrättskommittén har i sitt förslag till brottsbalk (SOU 1953: 14) be-

handlat frågan på sidan 171 ff, därvid kommittén framhållit, att man med de föreslagna bestämmelserna i 2 kap. 8 § om brott mot post-, telegraf- eller telefonhemlighet avsett att bereda straffrättsligt skydd för telegraf- och telefonhemligheter såvitt gäller andra meddelanden än sådana som befordras med radio. Beträffande radiotrafiken äro förhållandena enligt straffrättskommitténs uppfattning av så speciell natur att bestämmelser därom ej ansetts böra upptagas i förslaget till brottsbalk. Därest utöver gällande bestämmelser om rätt att inneha radiomottagningsapparat skulle erfordras särskilda straffbestämmelser till skydd för radiotrafiken, t. ex. angående avlyssning av den kommersiella radiotrafiken, torde dessa enligt straffrättskommitténs uppfattning böra upptagas i specialförfattningar. Motsvarande gäller enligt straffrättskommittén beträffande skydd för radiotrafik, som äger rum annorledes än genom televerket, t. ex. inom försvarsmakten eller polisväsendet.

Utredningen vill här endast understryka behovet av bestämmelser till skydd för polisens radiotrafik. Medel måste sättas i polisens hand för att beivra alltför flagrant obehörig avlyssning av densamma, t. ex. för yrkesmässigt utnyttjande av de avlyssnade meddelandena eller för brottsligt ändamål.

Med hänsyn till den obehöriga avlyssningen av radiotrafiken kunde det synas naturligt att densamma försigginge på hemligt språk. Försök har också gjorts med användande av lämpliga koder. Det har emellertid i praktiken visat sig vara alltför tungrodd och tidsödande att kryptera och dekryptera meddelandena. Härtill kommer att många meddelanden äro av sådan natur att mottagaren skall vidtaga åtgärd på viss plats så skyndsamt att någon tid icke får förspillas: I många fall är innehållet i meddelandena dock av sådant slag att det i och för sig är betydelselöst om meddelandena komma till obehörigas kännedom. Undantagsvis kan det emellertid med hänsyn till ett meddelandes sekreta eller grannliga natur vara nödvändigt att anmoda vederbörande radiopatrull att söka telefonförbindelse med den fasta radiostationen. På några håll har man funnit det lämpligt att använda tillfälligt kod eller överenskommet språk. Den sistnämnda metoden är dock för tungrodd för att kunna tillämpas mera generellt. En ytterligare utväg att omöjliggöra eller att i vart fall avsevärt försvåra den obehöriga avlyssningen är att använda talförvrängningsapparat. En sådan kan utan svårighet monteras såväl till fasta som till rörliga stationer. Genom inkoppling av en sådan apparat till sändaren förändras talet så att det icke längre är begripeligt, om icke en motsvarande apparat finnes hos mottagaren. En tillförlitlig talförvrängningsapparat är emellertid förhållandevis dyr i anskaffning, varför sådana hittills inte i någon större utsträckning kommit till användning inom polisväsendet. Inom Stockholms stads polisdistrikt ha under senare tid utförts prov med talförvrängare. Proven ha utfallit gynnsamt och lett till att en fast och 40 rörliga stationer inom kort komma att förses med talförvräng-

ningsapparat. Meningen är att samtliga radiobilar så småningom skall erhålla sådan utrustning. Ännu är det för tidigt att göra något bestämt uttalande om, huruvida detta är en framkomlig väg även för polisens rikstrafik. Givetvis kommer det att medföra högst betydande kostnader, om alla nu befintliga polisradioanläggningar i riket skulle utrustas därmed. Därtill kommer att en skicklig radiotekniker, även om det är förenat med vissa svårigheter, efterhand torde kunna upptäcka systemet för talförvrängningen. Hundraprocentig säkerhet för obehörig avlyssning erbjudes därför inte genom denna metod. Utredningen vill emellertid såsom sin uppfattning uttala att den nu *gällande lagstiftningen om radioanläggningar borde kompletteras med bestämmelser, som förbjuda och straffbelägga innehav av talförvrängningsapparat, därest tillstånd därtill inte meddelats av vederbörande myndighet*. Härigenom skulle man erhålla ett någorlunda effektivt vapen emot den obehöriga användningen av talförvrängningsapparat.

En aldeles speciell störningskälla utgör vissa små radiomottagare, vilka äro direkt gjorda för att avlyssna polisens radiotrafik. Mottagarna äro supergenerativa och utsända vid mottagningen själva en störande effekt på den frekvens, på vilken mottagarna äro inställda. Omfattningen av dylika störningar är ganska stor och av så allvarlig natur att det understundom förekommer att den legala radiotrafiken kan bliva mer eller mindre lamslagen. Dylika apparater få enligt telestyrelsens föreskrifter icke användas i den mån de medföra störningar. Innehavet av en störande apparat är för närvarande icke straffbelagt utan kan endast medföra den påföljden att licensen att innehava radiomottagningsapparat kan indragas. Möjligheterna till ett effektivt ingripande mot denna störningskälla äro härigenom mycket begränsade. Den nu gällande lagstiftningen synes därför böra kompletteras med *en bestämmelse om straff för den som innehar radiomottagare, vilken veterligen stör legal radiotrafik, varvid även borde stadgas, att dylik apparat skall vara förverkad till Kronan*.

Polisens telexorganisation

I en den 5 juli 1957 avlämnad promemoria framlade en av chefen för inrikesdepartementet särskild tillkallad sakkunnig förslag rörande polisväsendets förseende med fjärrskriftapparat. Förslaget innebar att ett polisiärt fjärrskriftnät skulle upprättas genom anslutning till televerkets telexnät med en första utbyggnad omfattande 113 närmare angivna polischefsdistrikt med tillsammans 120 telexanslutningar. Vid statens kriminaltekniska anstalt skulle inrättas ett centralt organ för ledning av den polisiära fjärrskriftrafiken. Nätet skulle därefter utbyggas under en följd av år för att i det slutgiltiga skedet omfatta landets alla polisdistrikt. Denna senare utbyggnad skulle utföras i en takt som kunde bestämmas med hänsyn till den praktiska erfarenhet som vunnes. Staten skulle bestrida alla kostnader för fjärr-

skriftnätet inklusive skrivningsavgifter. I 1958 års statsverksproposition uttalade chefen för inrikesdepartementet att av de 113 orter, som utredningsmannen föreslagit skulle tillkomma i en första utbyggnadsetapp, omkring 50 orter främst torde vara i behov av fjärrskriftapparat. Till sådana orter syntes främst böra hänföras residensstäder och vissa andra på grund av sin storlek eller eljest med hänsyn till den polisiära verksamheten särskilt betydelsefulla platser. I rådande statsfinansiella läge ansåg sig chefen för inrikesdepartementet endast kunna förorda att utöver de sju befintliga telexapparaterna halva antalet eller 25 av de föreslagna orterna under budgetåret 1958/59 skulle anslutas till det polisiära fjärrskriftnätet. Vidare föreslogs, att polisdistriktens kostnader för inträdesavgifter och abonnemang beträffande telexapparaturen helt skulle bestridas av staten medan samtliga skrivningskostnader skulle gäldas av vederbörande polisdistrikt. Ifrågasvarande förslag i statsverkspropositionen har numera vunnit riksdagens bifall. Föreskrift om fjärrskriftapparaternas placering har utfärdats i Kungl. brev den 18 april 1958. Härigenom kommer varje län att tilldelas åtminstone en apparat. Fjärrskriftnätet är för närvarande under uppbyggnad.

Ett av skälen för inrättande av ett fjärrskriftnät har varit nödvändigheten att kunna sprida meddelanden angående motorfordonstillgrepp, angående förrymda eller försvunna personer o. dyl. med stor snabbhet och till ett flertal polismyndigheter samtidigt. Med hänsyn till den förhållandevis långsamma utbyggnaden av fjärrskriftnätet kan detta önskemål bli uppfyllt först på längre sikt. Det synes utredningen vara önskvärt att åtgärder vidtagas för att i större utsträckning än för närvarande utnyttja polisens radioorganisation för utsändande av dylika meddelanden till dess fjärrskriftnätet kompletterats. Hittills har endast ett fåtal fasta polisradiostationer, t. ex. Stockholm, regelbundet utsänt meddelanden angående förkomna och tillrättaskaffade motorfordon m. m. På grund av radiostationernas förhållandevis begränsade räckvidd är det dock inte lämpligt att med detta hjälpmedel vidarebefordra larmmeddelanden över allt för stora områden, då meddelandena i sådant fall skulle behöva upprepas muntligen ett stort antal gånger med därmed förenad risk för att innehållet i desamma skall bli förvanskat. Beaktas bör även att polisradion ännu ej täcker ens hela Götaland och Svealand, varför med radio utsända meddelanden icke skulle nå ut till alla de polismyndigheter, som behöva få del av desamma.

Utredningens förslag

Den beslutade successiva utbyggnaden av polisens telexorganisation medför bättre möjligheter att sprida larmmeddelanden över landet med tillhjälp av polisradio. Man torde kunna utgå ifrån att på varje ort, som är ansluten till polisens fjärrskriftnät, finnes åtminstone en fast polisradiostation. För varje län skulle behöva uppgöras en larmplan, vilket skulle innebära att sådana via telex inkomna meddelanden, som anses böra komma till ett

större antal polismyndigheters kännedom, skulle sändas vidare till de fasta polisradiostationer inom länet, med vilka man kan upprätthålla säker förbindelse. Sistnämnda stationer skulle därefter vidarebefordra meddelandena till de fasta radiostationer, vilka icke kunna uppfatta meddelanden från förstnämnda station. I vissa fall torde det vara lämpligt att samarbete åvägbringas mellan angränsande län. Utredningen anser det vara önskvärt att centrala direktiv utfärdas i nu ifrågavarande hänseende så att telexnätet snarast kan utnyttjas på effektivast möjliga sätt. *Det synes vara önskvärt att länsstyrelserna anbefalldes att genom landsfogdarna låta utarbета och fastställa dylika larmplaner, vilka skulle revideras varje år.* Vid fastställande av planerna borde samråd ske med statspolisintendenten.

Samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst

SOS-tjänsten

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 maj 1949 tillkallade chefen för inrikesdepartementet den 8 juni samma år sju sakkunniga för utredning angående förbättrade möjligheter för allmänheten att komma i förbindelse med olika slag av samhällets hjälporgan. De sakkunniga, vilka antogo benämningen SOS-utredningen, avgav den 18 april 1951 till inrikesdepartementet sitt betänkande (SOU 1951:19) angående samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst (SOS), varefter vederbörlig remissbehandling ägde rum.

Innan redogörelse för SOS-tjänstens nuvarande organisation lämnas må här i korthet nämnas något om bakgrunden till densamma.

Det vanligaste tekniska hjälpmedlet för allmänheten, då det gäller att komma i förbindelse med hjälporgan av olika slag, är givetvis telefonen. I de större tätorterna har man därvid i allmänhet kunnat använda de s. k. sociala namnanropen, när det varit fråga om att söka polis, brandkår, jourhavande läkare, ambulans och — i vissa fall — sjöräddning. Några särskilda avgifter för den service, som de sociala namnanropen inneburit, har televerket i allmänhet inte betingat sig. På landsbygden och i mindre tätorter har telefonisterna på de manuellt betjänade stationerna vanligen kunnat hjälpa allmänheten till rätta i nödlägen. Vid automatisering av telefonnäten upphör emellertid namnanropen med undantag tills vidare för de sociala namnanropen vid vissa större stationer. Vid det övervägande antalet stationer bortfaller den manuella betjäningen helt. Den som önskar telefonförbindelse med ett hjälporgan måste då först ta reda på organets telefonnummer. Detta blir i vissa fall svårt särskilt på landsbygden, där det mer än i städerna först gäller att fastställa, vilket organ man har att vända sig till och var det hör hemma. För att råda bot för nyssnämnda olägenhet men också för att förbättra allmänhetens möjligheter att per telefon komma i förbindelse med vissa andra hjälporgan och institutioner än sådana, som svara mot de sociala namnanropen, föreslog SOS-utredningen, att

en SOS-organisation skulle tillskapas. Denna skulle bistå allmänheten med att i nödläge tillkalla hjälp. Biståndet skulle lämnas av särskilt inrättade centraler (SOS-centraler) med huvuduppgift att sätta den hjälpsökande i förbindelse med hjälporganet. SOS-central skulle dessutom fungera som telefonvakt åt de hjälporgan, som ha behov därav. Varje central skulle betjäna ett visst område (SOS-område); antalet sådana områden beräknades till 110 för hela riket. Organisationen skulle grunda sig på det reguljära telefonnätet och samtliga SOS-centraler skulle ha samma telefonnummer, 90 000. Utredningen föreslog vidare, att televerket skulle handha SOS-organisationens uppbyggnad, administration och ledning. Organisationen skulle införas allteftersom automatiseringen av telefonnätet fortskrider. Enligt utredningen skulle följande hjälporgan betjänas av SOS-organisationen, nämligen polisen, brandförsvaret, sjukvården, veterinärväsendet, apoteksväsendet, sjuktransportväsendet samt haveriväsendet. I sistnämnda organisation inräknades kommunala organ för haveritjänst, röda-korskår, sjö-, fjäll- och flygräddningstjänsterna, privata organ för haveritjänst i vissa fall samt vatten-, gas- och elverk under vissa tider av dygnet.

I 1956 års statsverksproposition tillstyrktes i princip SOS-organisationens införande, därvid föreslogs att televerket skulle bekosta verksamheten i den utsträckning som svarade mot de tidigare sociala namnanropen, d. v. s. polisen, brandkåren, jourhavande läkare, ambulansen, flygambulansen och sjöräddningen. Organisationens uppgift borde vara att sätta den uppringande i förbindelse med vederbörande hjälporgan. Skulle huvudmannen för hjälporganisationen vilja ha utökad service, t. ex. att även omfatta telefonvakt eller andra hjälporgan än dem, som innefattas i de sociala namnanropen, borde televerket stå till tjänst därmed, varvid kostnaderna dock finge bestridas av vederbörande huvudman. Sedan riksdagen fattat beslut i frågan uppdrog Kungl. Maj:t i skrivelse den 27 april 1956 åt telestyrelsen att införa en SOS-organisation i enlighet med de riktlinjer, som angivits i statsverkspropositionen.

Såvitt nu kan bedömas torde antalet SOS-centraler bliva väsentligt mindre än som föreslagits i ovannämnda utredning. Detta beror på att automatiseringen och den tekniska utvecklingen i övrigt fortskridit mycket snabbt sedan utredningens förslag framlades. Härigenom kan en central betjäna ett större område än som ursprungligen planerats. För närvarande finnas 17 SOS-centraler inrättade, nämligen i Borås, Falun, Gävle, Göteborg, Jönköping, Kalmar, Kristianstad, Luleå, Norrköping, Skellefteå, Stockholm, Sundsvall, Umeå, Uppsala, Västerås, Örebro och Östersund. I Stockholmsområdet togs centralen i bruk i februari 1958. SOS-nätet undergår nu fortsatt utbyggnad och avses under senare hälften av 1960-talet komma att täcka hela landet med undantag av vissa särskilt glesbebyggda områden i övre Norrland. För ändamålet erfordras tillhoppa 30 à 40 centraler. Från

mitten av 1961 kan cirka 65 procent av landets telefonabonnenter beräknas bli betjänade av SOS-centraler. Enligt uppgift från telestyrelsen har intresset från andra hjälporgan än de till centralerna obligatoriskt anslutna varit mycket ringa.

Utredningens förslag

Beträffande polisen har SOS-centralen till uppgift att koppla fram ett larmsamtal till ett nummer, där den uppringande kan göra anmälan eller påkalla hjälp. I det fall ständigt bemannad polisstation inte finnes inom ett polisdistrikt har det ur televerkets synpunkt ansetts vara önskvärt, att ett flertal närbelägna polisdistrikt gemensamt anordna en dygnet runt bemannad alarmeringscentral. SOS-centralens uppgift skall därvid vara att sätta den uppringande i förbindelse med en sådan alarmeringscentral, som tar emot anmälan och underrättar vederbörande polisman eller motsvarande. Om ständigt bemannad polisstation eller alarmeringscentral av nyssnämnda slag inte finns inom ett polisdistrikt, är det nödvändigt, att hos SOS-centralen finnes uppgift om vem som är jourhavande inom distriktet. När jourhavande tvingas lämna telefonpassningen för uttryckning och annan person inte finnes tillgänglig, som kan passa telefonen, är det vidare önskvärt, att SOS-centralen av polismannen underrättas härom liksom också om det nummer, dit påringande under tiden kan hänvisas. Försök har med varierande framgång gjorts av telestyrelsen att få till stånd polisalarmeringscentraler av ovan angivet slag inom aktuella SOS-områden. I de flesta fall har detta dock ej lyckats. Det är istället ganska vanligt att polisstationerna ordna med telefonsvararhänvisning, varvid SOS-telefonisten är nödsakad att först ringa upp telefonsvararen för att utröna var den för tillfället jourhavande polismannen träffas. Detta kan vara både tidsödande och besvärligt. Anledningen till att den nyssnämnda ordningen, nämligen att jourhavande polisman underrättar SOS-centralen vid förekommande uttryckningar, inte vunnit allmän anslutning är att televerket enligt gällande bestämmelser måste debitera vederbörande polismanns telefonabonnemang avgift för anlåtande av telefonvakt, då dylikt meddelande inringes. I ett stort antal fall ha polisdistrikt visat sig vara obenägna att bestrida ifrågavarande kostnader. Ifrågavarande förhållande kan inte anses vara tillfredsställande, men för närvarande finnes icke någon myndighet som äger befogenhet att föreskriva, huru polisens telefonpassning skall vara ordnad. Därest en polisalarmeringscentral inte anordnas synes det vara önskvärt att telefonvakt anordnas på polismännens bostadstelefoner. Det bästa sättet att eliminera de angivna svårigheterna torde vara, att *telestyrelsen bemyndigas att låta SOS-centralerna emottaga ovannämnda meddelanden från jourhavande polismän utan särskild kostnad för polisdistrikten*. Ur principiell synpunkt torde någon erinran inte kunna resas häremot.

Alarmskåp

På många platser i landet finnas s. k. brandskåp. I sin ursprungliga utformning är brandskåpet konstruerat så, att man — sedan en skyddande glasruta krossats — genom att draga i ett handtag eller trycka på en knapp kan alarmera brandkåren. Med televäsendets utveckling har denna ursprungliga, till syftet begränsade form av larmanordning efterhand dock förlorat i betydelse.

Brandskåpen ha exempelvis i Stockholm kompletterats med en hjälptelefon och en signalfyr samt anslutits till en central signalanläggning hos polisen. Hjälptelefonen kan användas av var och en som önskar kontakt med polisen. Från den centrala anläggningen kan signalfyren, som består av en röd lampa, bringas att avge blinkande signaler. Detta innebär en order till den patrullerande polismannen att sätta sig i förbindelse med centralen. Skåpen äro av kostnadsskäl sammankopplade i ett antal ledningsslingor. Till varje slinga är knutet ett varierande antal skåp. Vid larm å centralen kan man därför inte avgöra från vilket skåp utan endast från vilken slinga larmet kommer. Med användande av hjälptelefonen kan den alarmerande via centralanläggningen få förbindelse med brandkår, ambulansstation, samtliga polisvaktkontor, polisens telefonväxel och via denna med polisverkets samtliga avdelningar.

En annan typ av anläggning tillhandahålles av televerket och har installerats på ett flertal orter i landet, bl. a. i Malmö. Anläggningen, som uthyres av televerket, består av en s. k. alarmväxel med tillhörande alarmtelefoner. Dessa äro anknutna till växeln över individuella ledningar i televerkets nät. Det är därigenom alltid möjligt att avgöra från vilket alarmskåp samtalet kommer. Såsom anknytningar till växeln kunna även inkopplas speciella alarmsändare för överföring av signaler från automatiska brand- och tjuvlarmanläggningar. Icke minst med tanke härpå synes nu ifrågavarande anläggning erbjuda fördelar framför andra. Även vanliga telefonanknytningar äro möjliga. Växeln är med en eller flera ledningar ansluten till ortens telefonstation.

Anropsorganen i växeln utgöras av signallampor, en vit och en röd för varje alarmledning. Motsvarande anropslampor finnas även på en lampkarta, där lamporna ange anknytningarnas (skåpens) placeringsställen i orten.

Alarmtelefonerna äro monterade i skåp, som uppsättas vid gator och vägar i samhället. Ovanför varje skåp finns en positionsfyr (vid väggmontage i gatukorsning ev. två). Telefonapparaten blir åtkomlig genom att man för ned ett plomberat handtag, varvid en lucka till alarmtelefonen öppnas. När handtaget föres ned, markeras detta i växeln genom att de vita lamporna tändas. När mikrotelefonen lyftes, markeras anropet med de röda lamporna, varvid de vita slockna. Man erhåller därefter vanlig telefonkontakt med växeln och kan tillkalla polis, brandkår, ambulans o. s. v.

Från alarmväxeln kan anropssignal utsändas till olika alarmskåp. Signalen markeras genom att positionsfyren börjar blinka. Signalen användes, när man önskar få kontakt med patrullerande polismän.

Larmsignaler från automatiska brand- eller tjuvlarmanläggningar överförs automatiskt. Larm till följd av tekniska fel markeras därvid genom att en vit lampa tändes. I andra fall markeras larmet genom att en vit och en röd lampa tändes och släckes växelsvis.

Av det anförda framgår, att anläggningen också kan utnyttjas som ett speciellt ortstelefonnät. Denna möjlighet har dock givetvis begränsats att gälla för polismän, brandmän och vissa andra tjänstemän. Alarmskåpet öppnas då med s. k. polisnyckel, varvid plomberingen förblir obruten. Den uppringande varskor växeln om att det ej gäller larm (larm har förtur) genom att vrida nyckeln tre gånger fram och tillbaka, varvid den vita lampan i växeln blinkar samma antal gånger.

Vid fel på ledningar eller liknande markeras felet allt efter dess art genom att antingen försignal eller anropssignal eller bådadera inkommer. Om vaken ej erhåller svar från det markerade skåpet, har man möjlighet att på ett enkelt sätt eftersöka felet. En felaktig ledning kan provisoriskt kopplas om i växeln. För kontroll av strömförsörjning finnas dessutom gröna signal-lampor och lystringssignaler samt ett provningsinstrument.

En anläggning av den beskrivna typen möjliggör, dels att man kan få kontakt från växeln eller genom växeln med patrullerande polismän, och dels att dessa samt allmänheten kunna få telefonförbindelse med olika hjälporgan eller med enskilda personer exempelvis då polismannen i samband med en trafikolycka önskar förbindelse med anhöriga till en skadad person. Genom att man till växeln kan ansluta en inspelningsapparat finnes möjlighet att få meddelanden inspelade. I Malmö upptages t. ex. väderleksrapport från Bulltofta på en bandinspelare i växeln, vilket har betydelse för bl. a. sjöräddning.

I Malmö finnas cirka 370 alarmskåp. Under år 1959 utnyttjade polisen anläggningen 8 475 gånger, brandkåren 3 087 och allmänheten 963 gånger. I cirka 700 fall anlätades anläggningen av andra myndigheter eller institutioner såsom gatukontoret, vatten- och avloppsverket samt industriverken.

Utredningens överväganden

De åtgärder av skilda slag, som polisen vidtager, aktualiseras i stor utsträckning av anmälningar, klagomål och begäran om hjälp från allmänhetens sida. Då det gäller att åstadkomma en effektiv polisverksamhet är det därför av betydelse, att allmänheten ges goda möjligheter att telefonledes snabbt komma i förbindelse med polisen. Att sådana möjligheter finnas, har givetvis betydelse även för fotpatrullerande polismän, som i en viss situation vill påkalla förstärkning eller av annan anledning vill komma i förbindelse med viss avdelning inom polisen.

De alarmskåp, som här beskrivits, tillgodose dessa önskemål. Utredningen vill i detta sammanhang rikta uppmärksamheten på att alarmskåpen i allmänhet böra användas så, att de till fots patrullerande polismännen beordras att vid regelbundet återkommande tidpunkter ringa till centralen för mottagande av eventuella order eller informationer. Skyldigheten att ringa skall givetvis inte gälla, därest detta skulle hindra polismannen i fullgörandet av en tjänsteåtgärd.

Såsom framgått av den tidigare beskrivningen äro alarmskåpen i regel utrustade med signallampor, vilka träda i funktion, när centralen önskar få kontakt med polismannen. Behovet av en sådan anordning är beroende på huruvida och i vilken utsträckning man i distriktet äger tillgång till radioutrustade bilar. Om sådana bilar inte finnas, har signallamporna stor betydelse, då det gäller att få till stånd ett snabbt polisngripande. Kan man däremot per radio få kontakt med patrullerande polismän, äro lampornas betydelse förhållandevis ringa.

Enligt utredningens mening böra signallamporna inte användas för kontroll, huruvida polismannen befinner sig i patrulleringsområdet. Om så sker finnes nämligen en påtaglig risk att polismannen i alltför hög grad ägnar uppsikt åt signallamporna. Därigenom minskas hans uppmärksamhet på förhållanden, som han är satt att övervaka.

Utredningen har från Stockholm och Göteborg erfarit, att alarmskåp i allmänhet saknas i dessa städers ytterområden. Utredningen vill med anledning därav framhålla angelägenheten av att just ytterområdena bli tillgodosedda, där allmänheten som regel inte i lika hög grad har tillgång till vanliga telefoner som i stadens centrala delar och där den polisiära bevakningen är förhållandevis svag. Beträffande skåpens placering i övrigt vill utredningen vidare framhålla, att de böra placeras i första hand på sådana ställen, där man har anledning räkna med det största behovet av telefonkontakt med polisen. Skåpen böra med andra ord i första hand placeras på de ur ordnings- och säkerhetssynpunkt mest kritiska platserna. — I allmänhet brukar man eftersträva en sådan placering, att signallamporna skola kunna iakttagas av polismannen var han än befinner sig. En sådan strävan är dock enligt utredningens mening av sekundär betydelse, åtminstone i polisdistrikt, där möjligheter finnas att per radio få kontakt med patrullerande polismän.

Avgiftsfri förbindelse med polisen från vanliga telefonkiosker

I flera orter i landet finnas s. k. tremynsapparater dels i fristående telefonkiosker och dels i telestationer, sjukhus och andra lokaler, där det föreligger särskilt behov av telefon för allmänheten. Från sådana apparater kan man ringa interurbana samtal samt intefonera telegram mot nedläggande av olika slag av mynt. I anslutning till sådana apparater har televerket i

Stockholm monterat s. k. SOS-tillsats. Genom att trycka på en speciell SOS-knapp kan var och en kopplas direkt till telestationen, erhålla svarston, slå siffrorna 90 000 och utan avgift komma i förbindelse först med televerkets SOS-central och därefter med polisens växel. På apparaten finns en skylt med upplysningar om hur man använder apparaten för alarmering av polis, brandkår, ambulans m. m. På skylten finns också angivet den plats, där apparaten är belägen för att den alarmerande på förfrågan skall kunna lämna ett riktigt besked om var han befinner sig.

Utredningens överväganden

Denna anordning för avgiftsfri alarmering innebär en effektivisering av polisverksamheten och utredningen vill därför uttala förhoppningen att systemet utbygges i all den utsträckning som anses lämpligt och möjligt. Ur polisiär synpunkt är det angeläget att SOS-tillsatser finnas i första hand på sådana platser, där andra alarmeringsmöjligheter saknas. Det är därför önskvärt att televerket samråder med ortens polismyndighet då det gäller att utvälja platser för avgiftsfri alarmering.

Utredningen finner det också önskvärt att man på ett iögonenfallande sätt utmärker de telefonapparater, varifrån allmänheten utan avgift kan alarmera polis och andra hjälporgan. Särskilt angeläget är detta beträffande de utomhus placerade telefonkioskerna. Förslagsvis skulle taket på kiosken kunna förses med en mot skadegörelse skyddad röd lampa, kopplad till kioskens innerbelysning. Dörren till kiosken skulle vidare kunna förses med beteckningen SOS i röda bokstäver.

Alarmering via taxi-företagens radio- och telefoncentraler

I diskussionen angående möjligheterna för allmänheten att i nödsituationer tillkalla polis har utredningen gjorts uppmärksam på de alarmeringsmöjligheter, som stå till buds genom att droskbilar numera i stor utsträckning äro utrustade med radio och genom att det vid varje hållstation för droskbilar i allmänhet finns telefon.

Såsom exempel kan nämnas att det i Stockholm för närvarande finns i runt tal 500 droskbilar, som äro utrustade med radiomottagare och radiosändare, med vilka droskföraren står i ständig kontakt med Taxis radiostation. Från denna station finns en telefonledning dragen direkt till polisens radiocentral. I nödsituationer kan allmänheten sålunda från en droskbil via Taxis radiostation snabbt komma i förbindelse med polisen. — I Stockholm finns vidare för droskrörelsens behov nära 200 hållstationer, utrustade med telefoner, från vilka man medelst en vevinduktor kommer i kontakt med taxis växel. Var och en kan utan avgift begagna dessa apparater och växeltelefonisten kan snabbt vidarebefordra en begäran om polishjälp tack vare den direkta ledningen till polisens radiocentral.

Utredningens överväganden

Utredningen har erfarit, att det redan förekommer, att droskförare bistår allmänheten med att via taxicentralerna komma i förbindelse med polisen ävensom att man inom droskrörelsen i allmänhet har en välvillig inställning då det gäller att på detta sätt bistå allmänheten.

Med anledning därav föreslår utredningen, att man i de olika polisdistrikten söker kontakt med droskrörelsens företrädare och med dem diskuterar möjligheterna att begagna Taxis radioanläggning och telefoner för alarmring.

KAPITEL 11

Åtgärder mot biltillgrepp

Biltillgreppens omfattning och utveckling

I samband med den framträdande ökning av kriminaliteten, som enligt brottsstatistiken ägt rum under det senaste decenniet, förete biltillgreppen den ojämförligt största stegringen. Medan tillgreppsbrottsligheten i dess helhet (brott mot 20 kap. strafflagen) under 10-årsperioden 1950—59 ökat med i det närmaste 90 procent ha biltillgreppen under samma tid stigit med cirka 400 procent. Ökningen av samtliga i polisstatistiken redovisade strafflagsbrott uppgår under ifrågavarande tid till cirka 70 procent. En utförlig redogörelse för biltillgreppens omfattning och utveckling i vårt land under åren 1950—1957 har lämnats i en av jur. kand. Gunnar Fredriksson på inrikesdepartementets uppdrag verkställd undersökning, som distribuerats till bl. a. landets polismyndigheter. I detta sammanhang har det därför ej ansetts vara anledning att belysa bilbrottslighetens utbredning i vidare mån än genom en översiktlig tabell, angivande biltillgreppens fördelning på de tre största städerna och landet i övrigt under åren 1950—1959 ävensom de procentuella förändringarna i brottsvolymen år från år (se Bilaga 1). I anslutning härtill må anföras följande. Såsom framgår av tabellen ha biltillgreppen under redovisningsperioden visat en markerad stegring med undantag för åren 1953, 1956 och 1959. Tillbakagången under 1953 och 1956 hänför sig endast till storstäderna. För 1959 visa däremot siffrorna en icke oväsentlig minskning av tillgreppsfrekvensen beträffande såväl de tre största städerna som landet i övrigt; mest framträdande har nedgången varit i Göteborg och Malmö, där biltillgreppen under 1959 i jämförelse med 1958 minskat med 40 respektive 47 procent. Enligt inhämtade uppgifter har en viss nedgång i antalet biltillgrepp gjort sig märkbar även under första delen av 1960. Senare under året har emellertid tillgreppsfrekvensen åter ökat. Tillgreppssiffrorna för tredje kvartalet 1960 visa således vid en jämförelse med motsvarande period 1959 en stegring för hela landet med omkring 18 procent.

Karakteristik av biltillgreppen m. m.

Biltillgreppen förete ett flertal särpräglade drag och ha under senare år gjorts till föremål för ingående undersökningar såväl hos oss som i andra länder. Ehuru intresset härvid företrädesvis varit inriktat på frågor av be-

tydelse för belysande av ifrågavarande brottsföreteelse ur statistisk, sociologisk och kriminalpolitisk synpunkt, omfattar undersökningsmaterielet i viss utsträckning även upplysningar som kunna vara av direkt praktisk nytta för polisen i dess brottsbekämpande och brottsuppdagande verksamhet. I detta avseende må med ledning av tillgängligt utredningsmateriel, i främsta rummet Fredrikssons förut berörda undersökning, anföras följande.

Biltillgreppen ha sin ojämförligt största utbredning i storstäderna; Stockholm, Göteborg och Malmö svara således för mer än hälften av alla biltillgrepp i landet, medan dessa tre städers andel i landets totala folkmängd utgör blott omkring en femtedel. Även beträffande landet i övrigt uppvisa de största städerna en betydligt högre tillgreppsfrekvens än mindre städer och landsbygdsområden.

Det vanligaste ändamålet med biltillgrepp är nöjesfärder. Därefter komma rymningar från anstalter av olika slag, mestadels ungdomsanstalter och ungdomsvårdsskolor. I tur därefter komma tillgrepp av bilar för att användas som hjälpmedel vid begående av andra brott. Avsikt att behålla bilen eller att avyttra den har kunnat påvisas endast i omkring 1 procent av kända fall.

Omkring 99 procent av alla tillgripna bilar återfinnas och över hälften inom eller i närheten av samma ort, där de tillgripits. I regel anträffas bilarna efter några få dagars förlopp. Av de tillgripna bilarna beräknas omkring en femtedel bli mer eller mindre allvarligt skadade.

Flertalet av dem som ertappas med biltillgrepp är ungdomar i åldern 17—18 år. En grafisk figur utvisande antalet biltillgrepp förövade av personer i olika åldrar företer bilden av en kurva som stiger skarpt uppåt från 14—15-åringar för att nå sin topp i åldern 17—18 år, varefter den sjunker tämligen brant nedåt. Personer över 25 år äro relativt sällsynta bland ifrågavarande klientel. — Biltillgrepp begås i stor utsträckning av ungdomar som äro belastade med tidigare kriminalitet av allvarligare slag. Enligt Fredrikssons undersökning har sådan belastning kunnat konstateras i mellan 70 och 80 procent av de undersökta fallen. Såsom pådrivande faktor i de ungas bilbrottslighet spela gäng- och ligabildningar ej sällan en viktig roll. Samband mellan biltillgrepp och spritpåverkan har enligt Fredrikssons undersökning kunnat spåras hos omkring en sjättedel av det i undersökningen ingående klientelet.

Tillvägagångssättet vid tillgreppen uppvisar ej några större variationer. I regel bereda sig gärningsmännen tillträde till bilen genom att bryta upp dörren eller ventilationsrutan. Den vanligaste metoden att starta motorn består i omkoppling av tändningssystemet med en ledningstråd eller användning av stanniolpapper som placeras mellan polerna bakom tändningslåset; en annan vanlig metod är att axet i tändningslåset vrides om med en skruvmejsel el. dyl.

För landet utom storstäderna uppklaras i medeltal omkring 60 procent

av biltillgreppen genom gärningsmännens uppspårande. För storstädernas del är uppklaringsprocenten betydligt lägre. — Under senare år ha bilbrottslingar i allt större utsträckning sökt undgå upptäckt genom att anbringa falska registreringsskyltar på det tillgripna fordonet eller andra befintliga skyltar.

Verkställda undersökningar ge vidare anvisningar om att biltillgreppen förete vissa mer eller mindre typiska drag beträffande tider under året eller dygnet, som kännetecknas av en stegrad tillgreppsfrekvens, orter och ställen, där biltillgrepp äro mera vanliga än annorstädes, jämte åtskilliga andra omständigheter som kunna tjäna till ledning för polisens planläggning av bevakning och efterforskning för bekämpande av ifrågavarande brottslighet. — Biltillgreppen synas nå sin toppunkt för året under höstmånaderna. Förutom i de större städerna uppvisa biltillgreppen en mera påtaglig koncentration i synnerhet å och i närheten av platser med anstalter för unga lagöverträdare; ett förhållandevis stort antal tillgrepp sker såsom förut nämnts i samband med rymningar från sådana anstalter.

Vilket allvarligt kriminalitetsproblem som biltillgreppen utgör för vårt land framgår med full tydlighet såväl av brottsföreteelsens omfattning som den starka stegringen av tillgreppsfrekvensen under en följd av år. Den bild som brottsstatistiken ger av läget ter sig ännu mera alarmerande vid en jämförelse med förhållandena i andra länder. Av tillgängligt material synes med säkerhet kunna fastställas att antalet biltillgrepp i Sverige i förhållande till folkmängden är högre än i något annat europeiskt land. Härvid är dock att märka att vårt land har den största biltätheten i Europa, f. n. en personbil på var sjunde invånare. Men även vid en jämförelse med Amerika, där biltätheten i många stater är större än hos oss, ligger tillgreppsfrekvensen i vårt land på en anmärkningsvärt hög nivå. — I förhållande till annan brottslighet inta biltillgreppen i viss mån en särställning genom de därmed förenade ekonomiska skadeverkningarna. Under år 1959 utbetalade försäkringsbolagen i ersättning för stöldskador närmare 8 miljoner kronor; den lägre tillgreppsfrekvensen nämnda år återspeglas däri att ersättningsbeloppet var omkring 1 miljon mindre än året dessförinnan. Härtill kommer värdet av skador som genom biltillgreppen tillfogas tredje man och annans egendom samt andra förluster av skilda slag. Tages vidare hänsyn till att omkring 40 procent av samtliga bilar ej äro stöldförsäkrade, ger det angivna ersättningsbeloppet endast en ofullständig bild av de ekonomiska förluster som direkt och indirekt förorsakas genom ifrågavarande brottslighet. De sociala vådorna av biltillgreppen yttra sig dessutom i de risker för olycksfall och trafiksäkerheten i allmänhet som ofta visat sig uppstå såsom en mer eller mindre direkt följd av brottet, särskilt när bilen kommer i händerna på ansvarlösa ungdomar, samt icke minst i den växande omfattning, vari bilar tillgripas för att användas vid begående av andra brott. — Vad som ger brottsföreteelsen en särskilt allvarlig prägel ur allmän social syn-

punkt är dock framförallt den omständigheten att det ungdomliga inslaget bland brottslingsklientelet är så dominerande. I den allmänna diskussionen framföres ej sällan den meningen att biltillgrepp av ungdomar ofta markerar det första allvarliga steget på brottets bana eller bildar en vanlig inkörsport till annan kriminalitet. I betraktande av att ungdomar som göra sig skyldiga till biltillgrepp, enligt vad som framgår av verkställda undersökningar, redan tidigare i betydande utsträckning visat sig vara belastade med allvarlig kriminalitet torde denna uppfattning ej kunna upprätthållas. Det bör nämligen härvid också beaktas att ifrågavarande brottslingsgrupp till viss del består av personer som ej tagit någon aktiv del i själva brottet utan endast medverkat genom att hålla vakt vid biltillgreppet eller följa med i bilen. Med hänsyn härtill ligger det nära till hands att antaga att dessa mera passiva medverkande i huvudsak representera den andel av klientelet som ej visat sig ha någon tidigare kriminell belastning. Oavsett vad nu sagts är det ett obestriddigt förhållande att biltillgrepp ofta drar med sig andra brott, tillägnelse av persedlar som förvaras i bilen, bensinstölder, inbrott i kiosker och sommarstugor m. m.

I betraktande av att bilbrottslingarna till huvudsakligaste delen utgöras av ungdomar i de övre tonåren måste det av naturliga skäl vara ett starkt intresse att veta hur deras fortsatta utveckling gestaltar sig. Är den kriminalitet, som tar sig uttryck i biltillgrepp, en övergångsföreteelse som upphör i samband med att ungdomarna växa till i ålder och mognad eller fortsätter det brottsliga utvecklingsförloppet, ehuru med annan inriktning? Något tillförlitligt svar på denna fråga kan ej hämtas ur hittills verkställda undersökningar. Framkomna upplysningar synas emellertid tyda på att det ej är någon ovanlig företeelse att biltillgreppen i de aktuella åldersgrupperna senare avlösas av annan brottslig aktivitet. Det får därför ej förbises att denna typ av lagöverträdare ofta röjer tecken på redan mer eller mindre manifesterad kriminalitet.

Bekämpande av biltillgrepp

Från polismyndigheter i landet inhämtade upplysningar

Av svar som framkommit på förfrågningar hos landets polismyndigheter framgår att man på många håll ägnat frågan om åtgärder till förhindrande och upplärande av biltillgrepp ingående uppmärksamhet. Beträffande aktivitet och tillämpade metoder föreligga emellertid påtagliga skiljaktigheter och återverkningarna härav ge sig även tillkänna i resultaten av verksamheten på detta område. I vissa fall framhålles att det på grund av bristande resurser ej varit möjligt att vidtaga några speciella åtgärder för bekämpande av detta slags brottslighet utan eftersättande av andra angelägna uppgifter; från andra håll har förklarats att biltillgrepp ej förkomma i

sådan omfattning att man haft anledning att särskilt uppmärksamma ifrågasvarande brottsföreteelse.

I *preventivt* syfte vidtagna åtgärder ha framförallt varit inriktade på propaganda med uppmaning till bilägare att förse sina fordon med effektiva stöldlås samt anordnande av förstärkt bevakning på platser, där biltillgrepp vanligen förekomma. Som exempel på en mera metodiskt bedriven verksamhet i detta avseende må anföras vissa upplysningar från Göteborg. Där sker en kontinuerlig kartläggning beträffande alla tillgrepp av bilar samt andra motorfordon inom stadens olika delar. På grundval härav har man kunnat konstatera att dylika brott äro i påtaglig grad koncentrerade till vissa tider och platser ävensom att tillgreppsfrekvensen är högre i vissa stadsdelar än i andra. Genom verkställda statistiska undersökningar har vidare i vissa fall kunnat påvisas ett tydligt samband mellan dylika brott och bilbrottslingarnas boplatser. Med ledning av sålunda inhämtade upplysningar anordnas förstärkt bevakning i form av s. k. punktrazzior eller på annat sätt inom särskilt utsatta områden. — Polismännen äro vidare anbefallda att i möjligaste mån medverka i propagandan för anskaffande av stöldlås till bilar. För effektivare bekämpande av bl. a. motorfordonstillgrepp ha särskilda föreskrifter utfärdats om närmare samarbete mellan ordnings- och kriminalpolisen. — I redogörelser från olika polismyndigheter lämnas vidare upplysningar om preventiva åtgärder av annat slag. På vissa håll har man således haft gynnsamma erfarenheter av att låta civilklädda polismän ombesörja bevakning av parkeringsplatser och andra ställen, som visat sig särskilt utsatta för biltillgrepp. En påtaglig nedgång i tillgreppsfrekvensen anser man sig ha kunnat konstatera i vissa städer, där kriminalpolispersonal för uteslutande yttre spaning ställts till förfogande för tjänstgöring vid en inom kriminalpolisen inrättad specialrotel för handhavande av fordonstölder. En förbättring av den brottsförebyggande verksamheten redovisas vidare av polismyndigheter å orter, där särskild personal avdelats för social- och ungdomspolisverksamhet. Som exempel på andra preventiva åtgärder må nämnas följande: ombesörjande av bättre belysning å uppställningsplatser för bilar; uppmaning till bilägare att förse bilen med särskild larmanordning, varigenom exempelvis ljudsignaler utlöses då någon obehörig söker bereda sig tillträde till bilen, eller att taga bort rotern, då bilen lämnas för annat än tillfälligt uppehåll, instruktioner till polispersonalen att vid parkeringskontroll undersöka om bilens dörrar äro låsta, vind- och ventilationsrutor ordentligt tillslutna samt tändningsnyckeln urtagen jämte anmaning att, om så ej är fallet, på lämpligt sätt söka underrätta bilens ägare om gjorda iakttagelser.

När det gäller åtgärder för *uppklarande* av biltillgrepp är det tydligt att i preventivt syfte vidtagna mått och steg ej sällan äro av väsentlig betydelse även för brottsuppleringen. En planmässig och skärpt polisbevakning medför således gynnsamma återverkningar i såväl det ena som andra avseendet.

På samma sätt leder en förbättrad brottsuppläkning till ökad effekt i preventivt hänseende. Såsom medel för upptäckande av bilbrottslingar framhålls i de förut berörda redogörelserna från olika polismyndigheter bl. a. betydelsen av en rörlig bevakning, särskilt radiobilarnas verksamhet, samt anordnande av planmässiga trafikkontroller. Upplysningarna ge vidare vid handen att — där så lämpligen kunnat ske — inrättandet av specialrotlar vid kriminalpolisen för behandling uteslutande av motorfordonstillgrepp haft stor betydelse för förbättring av brottsuppläkningen. — Såvitt kunnat utläsas förekommer det ej i någon större utsträckning att polispersonalen mera allmänt engageras i efterforskningen genom fortlöpande underrättelser om tillgripna fordon. Ett noggrant reglerat system i detta avseende tillämpas emellertid bl. a. i Göteborg. Härom gäller i huvudsak följande. Första helgfria dagen i varje månad utsändes genom kriminalavdelningens försorg en förteckning — månadslistan — till ordningspolisens samtliga avdelningar över sådana ej anträffade fordon som enligt inkomna anmälningar tillgripits i staden eller som begärts efterlysta från annan ort. I listan upptagas endast fordon som anmälts förkomna under de tre senaste månaderna före listans utgivningsdag. Varje helgfri dag distribueras på motsvarande sätt en förteckning — dagslistan — upptagande avlysningar av i månadslistan angivna fordon samt alla efter månadslistans senaste utgivningsdag tillkomna men ännu ej anträffade fordon. Såväl månadslistan som dagslistan tilldelas varje polisman som i sin tjänst har behov därav. Månadslistan hålles aktuell genom att på dagslistan upptagna avlysningar överkorsas på den förstnämnda listan. Månadslistan jämte den senaste dagslistan kommer därigenom att innehålla en fullständig förteckning över alla ifrågakomna fordon. — Hos kriminalavdelningen föres dessutom ett vid alla tider på dygnet tillgängligt register över samtliga kvarstående efterlysningar å förkomna motorfordon.

Beträffande praktiserade spaningsmetoder för uppläkande av biltillgrepp må här redogöras för vissa mera utförliga upplysningar som lämnats av polisen i Linköping och Malmö. I Linköping handhas utredningar angående tillgrepp av och tillgrepp ur bilar av en särskild rotel vid kriminalpolisen. Till ledning för arbetet föres ett register, upptagande samtliga i landet såsom tillgripna efterlysta motorfordon. När anmälan inkommer om tillgrepp av ett motorfordon i staden lämnas omedelbart meddelande härom till personalen vid radiobilarna, den patrullerande personalen vid ordningspolisen samt statspolisavdelningen i staden. Vidare skickas underrättelse till polisen i vissa närliggande städer samt på platser vid de huvudvägar som leder till och från Linköping. Om fordonet icke anträffats inom fyra dygn, efterlyses detsamma i tidningen Polisunderrättelser. — Vid verkställda undersökningar i anledning av biltillgrepp inom staden har det ofta visat sig att i närheten av brottsplatsen kvarlämnats en bil, som tillgripits på annan ort, samt att därstädes i sin tur kvarlämnats en annan tillgripen bil. Vidare har det ej sällan förekommit att å eller i närheten av den plats inom staden, där

en stulen bil övergivits, tillgripits en annan bil, som efter att ha körts en viss sträcka bytts ut mot ett annat fordon. Genom att följa en kedja av tillgrepp såväl bakåt som framåt har det i många fall varit möjligt att upptäcka förövaren eller förövarna av tillgreppen. Med ledning av dessa erfarenheter verkställes alltid vid anmälan om ett biltillgrepp inom staden en noggrann undersökning av platsen för tillgreppet och angränsande områden för utrönande av om där kvarlämnats någon bil som tillgripits på annan ort. På motsvarande sätt efterforskas regelmässigt, om någon bil tillgripits på den plats, där den i staden stulna bilen anträffats. — Enligt vad som upplysts från Malmö har därstädes under senare år särskilt den s. k. inre spaningen ägnats ökad uppmärksamhet. En kriminalpolisman har följt biltillgreppen samt försök därtill dag för dag och gjort fortlöpande anteckningar om tidpunkten för brottet, brottsplatsen, fordonets registreringsnummer, fabrikat, årsmodell, färg, bilens ägare samt, när det gällt fullbordat tillgrepp, platsen där fordonet anträffats. I samband därmed ha upplagts dels ett särskilt register över personer som ertappats med biltillgrepp och dels akter för varje gärningsman med bl. a. utförliga biografiska anteckningar, uppgifter om tillvägagångssätt vid brottets begående m. m. På registerkorten antecknas bl. a. vilka bilmärken olika gärningsmän bruka tillgripa och av ett hjälpregister framgår vem, som brukar tillgripa bilar av ett visst märke. Genom samarbete med representanter för barnavårdsnämnden och genom upplysningar från ungdomsvårdsskolor om där intagna, som beviljats permission eller rymt, ha bilbrottslingar stundom kunnat gripas i ett mycket tidigt skede. Från barnavårdsnämnden har exempelvis upplysning erhållits om att en yngling ej vistats i hemmet under natten eller att han avvikit från sin arbetsplats; polisens tekniska avdelning har genom att undersöka fingeravtryck från ett begränsat antal personer som kunnat ifrågakomma beträffande ett visst tillgrepp, vid vilket säkrats icke sökbara fingeravtryck, snabbt kunnat faställa gärningsmannens identitet och spaningsavdelningen har slutligen kunnat lämna sådana upplysningar beträffande gjorda iakttagelser att erhållna uppgifter, sammanställda med vad som framkommit vid den inre spaningen, utan längre tidsutdräkt kunnat leda till den skyldiges gripande. — Förhören med personer som misstänkts för biltillgrepp ha praktiskt taget i samtliga fall hållits av samma polismän, som därigenom förvärvat ingående kännedom om ifrågavarande brottslingsklientel och varje enskilda sätt att gå tillväga vid brottets förövande. Deras härigenom vunna insikter ha efter hand visat sig vara till stor nytta vid den inre spaningen för upplärande av nya brott. — Radiopatrullerna, den på försök inrättade kvarterspolisen samt distriktpolisen ha genom direkta hänvändelser från den närmaste ansvariga ledningen för spaningsverksamheten på detta område intresserats för att ägna uppmärksamhet åt bilbrottsligheten och vidare ha i samarbete med trafikpolisen anordnats kontroller på olika platser inom staden. Sådana kontroller ha delvis haft formen av vanliga trafikrazzior men i viss utsträckning också genomförts på så sätt att

dold bevakning anordnats på platser, där enligt vad som framgått vid den inre spaningen biltillgrepp vanligtvis förekomma eller där tillgripna bilar bruka påträffas. Vid anordnande av dylik bevakning är personalen försedd med portabel radioutrustning. De på detta sätt vidtagna åtgärderna ha i flera fall lett till att den skyldige kunnat omhändertagas innan han hunnit fullborda tillgreppet eller omedelbart efter det att han ställt ifrån sig en tillgripen bil. När en tillgripen bil anträffas anordnas i den mån möjligheter därtill förefinnas dold bevakning i avvaktan på om gärningsmannen skall återvända för att på nytt begagna bilen eller för att avhämta något ur densamma.

Beträffande undersökning av anträffade tillgripna bilar ha i Malmö meddelats särskilda föreskrifter av i huvudsak följande innehåll. Undersökning skall verkställas snarast möjligt för utrönande av eventuella skador, den närmare arten av dessa samt för efterforskande och säkring av spår. När tillfälle ges bör undersökningen ske med anlitande av personal från polisens tekniska avdelning. Undersökningen bör kompletteras med tillgängliga upplysningar rörande omständigheterna i samband med fordonets anträffande (tid, plats, körriktning, mätarställning, bensinförbrukning m. m.). Vidare föreskrives att i fall, där fordonet tillgripits på annan ort, skriftlig redogörelse för resultatet av undersökningen samt övriga i samband därmed gjorda iakttagelser skall tillställas vederbörande polismyndighet.

I vilken utsträckning kriminalteknisk undersökning av tillgripna bilar f. n. äger rum ger tillgänglig materiel ej någon närmare upplysning om. Vad som framkommit vid gjorda förfrågningar tyder dock på att detta moment i spaningsarbetet ej tillräckligt beaktas. På platser, där sådan undersökning sker, synes man haft mycket goda erfarenheter härav vid uppklarande av biltillgrepp. Såsom exempel på värdet av dylika undersökningar har bl. a. upplysts att i Stockholm under en viss tidsperiod vid kriminalteknisk undersökning av 217 tillgripna bilar i 75 fall tillvaratagits spår i form av fingeravtryck, kvarlämnade inbrottsverktyg eller persedlar av olika slag som lett till gärningsmannens avslöjande.

För ett effektivare bekämpande av biltillgrepp har av olika polismyndigheter framhållits vikten av ett snabbare och mera planmässigt efterlysningsförfarande samt en bättre samordning av kontroll- och spaningsverksamheten. Från polismyndigheter i landsbygdsdistrikt har vidare uttalats att en betydligt ökad effekt i spaningsverksamheten skulle kunna vinnas om de bilar, som polismän i dessa distrikt använda i sin tjänst, mer allmänt utrustades med apparatur för kommunikation via polisradionätet.

Från utlandet inhämtade upplysningar

Tillgrepp av bilar och andra motorforden ha jämsides med motorismens utveckling blivit ett svårbemästrat problem i många länder. Det torde ej heller finnas exempel på någon annan brottsföreteelse som i motsvarande grad

uppmärksammas och gjorts till föremål för undersökningar av skilda slag. I det följande skall i korthet redogöras för vissa upplysningar från USA och Västtyskland, där förhållandena på ifrågavarande område, sedda ur polisiär synpunkt, synas erbjuda det största praktiska intresset.

Enligt vad som inhämtats vid förfrågan hos polisen i New York har man där bl. a. utfärdat kortfattade tryckta anvisningar till ledning för polismännens handlande, avsedda att infogas i den instruktionsbok som tilldelats dem i tjänsten. I dessa anvisningar framhålles inledningsvis att bilen för gemene man ofta näst hemmet representerar hans största investering och att förlusten av bilen — även om den är försäkrad — medför stora olägenheter. Efter vissa ytterligare inledande uttalanden — såsom att bilen i händerna på oansvariga ungdomar utgör ett hot mot tryggheten i samhället och i händerna på brottslingar ett instrument som kan jämföras med livsfarligt vapen — framhålles att bilstölderna ej kunna med framgång bekämpas utan att man i större utsträckning lyckas uppspåra gärningsmännen. »En stulen bil bör helst anträffas medan den ännu är i tjuvens besittning. Då förhindrande av bilstölder kan bespara människoliv eller förebygga ett ännu allvarligare brott är det av yttersta vikt att varje polisman ständigt ägnar detta problem den största uppmärksamhet.» I fortsättningen ges mera detaljerade anvisningar till ledning för polismannens handlande. En redogörelse härför återfinnes i Bilaga 2.

Till komplettering av den nu berörda redogörelsen, som väsentligen hänför sig till den enskilde polismannens uppgifter, återges i Bilaga 3 ett summariskt referat av en artikel i den amerikanska federala polisens tidskrift (FBI Law Enforcement Bulletin, november och december 1955) med beskrivning av verksamheten vid en för bekämpande av biltillgrepp organiserad specialavdelning vid poliskåren i staden Dallas (Texas).

Beträffande Västtyskland är frågan om åtgärder mot biltillgrepp ett ofta återkommande tema i polisiära facktidningar. Ett försök att sammanfatta de riktlinjer, som — såvitt av tidskrifterna framgår eller eljest inhämtats — kunna sägas vara utmärkande för den västtyska polisens verksamhet på detta område, synes ge vid handen att särskild vikt fästes vid följande omständigheter: inrättande av specialavdelningar vid kriminalpolisen för bekämpande av biltillgrepp, ökad motorisering av ordningspolisen, nära samarbete mellan kriminal- och ordningspolis, noggrann registrering och kartläggning av bil- och andra motorfordonstillgrepp, patrullering av civilklädda polismän på särskilt utsatta tillgreppsplatser och vidare samverkan mellan polismyndigheter i olika delstater. — De kriminaltaktiska metoderna variera som naturligt är på olika platser. Som exempel på en arbetsinsats av mera speciellt slag må här redogöras för innehållet i en artikel i den tyska polistidskriften »Die Polizei—Polizei-Praxis» (häfte nr 21 den 1/11 1959). I en inledande redaktionell notis framhålles att situationen beträffande bilbrottsligheten i betraktande av kriminalstatistikens siff-

ror under senare år blivit alltmer nedslående och att man därför med tillfredsställelse bör välkomna varje nytt, praktiskt realiserbart uppslag för att effektivisera bekämpandet av denna brottslighet. Vidare framhålles att fasttagande av bilbrottslingar hittills i så gott som samtliga fall skett genom radiobilpatrullernas försorg samt att möjligheterna till ingripande mot förövare av biltillgrepp kunnat väsentligt ökas genom den systematiskt genomförda motoriseringen inom polisväsendet. På senare år hade man på olika håll kunnat notera förbättrade resultat genom ett närmare utvecklat samarbete mellan ordnings- och kriminalpolisen, något som framginge av den ifrågavarande artikeln. — I denna lämnas i huvudsak följande beskrivning av en sådan arbetsmetod. På grundval av en genom kriminalpolisens försorg verkställd kartläggning av olika tillgreppsplatser utposteras på lämpliga platser civilklädda polismän ur ordningspolisen med uppgift att genom fortlöpande observationer skaffa sig närmare kännedom om bilbrottslingarnas arbetsmetoder. Med ledning av sålunda inhämtade upplysningar anordnas högt belägna observationsplatser i byggnader i närheten av särskilt utsatta parkeringsplatser. Såsom observationsposter utsatta polismän förses med portabla radiosändare samt kikare. Vid iakttagande av personer som kunna misstänkas för att ämna tillgripa en bil sätter sig observationsposten per radio i förbindelse med i närheten utplacerade polisbilar — till det yttre med samma utseende som vanliga privatbilar — och meddelar erforderliga upplysningar till identifiering av den bil som utgör tillgreppsobjektet samt den eller de personer, som äro i färd med att begå brottet. Polisbilarna köra därvid fram till det angivna fordonet och spärra vägen för detsamma, varefter gärningsmännen omhändertas. Denna metod har enligt artikelförfattaren haft till följd att ett stort antal personer kunnat gripas på bar gärning, vilket i sin tur lett till en betydande nedgång av biltillgreppen.

Vad som särskilt synes förtjäna uppmärksamhet beträffande verksamheten på detta område i Västtyskland är det sätt, på vilket efterlysningsförfarandet organiserats. Härom må anföras följande: Av »Bundeskriminalamt» (en för hela landet central polisinstitution med vissa speciella uppgifter) utges med regelbundna mellanrum en särskild efterlysningspublikation med förteckning å samtliga bilar, motorcyklar och mopeder som anmälts förkomna inom landet. Publikationen, tryckt i fickformat, utkommer i en huvudupplaga tre gånger om året. Dessutom utges var fjortonde dag en kompletteringsförteckning. Med varje ny kompletteringsförteckning förlorar den näst föregående sin giltighet. En ny huvudupplaga ersätter helt den tidigare. Gällande huvudupplaga med tillhörande aktuella kompletteringsförteckningar förvaras i en omslagspärm av mjuk plast som tillhandahålles i samma antal exemplar, vari publikationen utges till bruk i polistjänsten. Varje i förteckningen upptaget fordon redovisas med angivande av följande kännetecken: fabrikat och typ, chassinummer, motornum-

mer och registreringsnummer. Bilar, motorcyklar och mopeder upptagas var för sig i särskilda avdelningar. Huvudupplagan innehåller dels en allmän del med angivande av de grundläggande riktlinjerna för efterlysningförfarandet m. m. och dels en efterlysningförteckning. I den allmänna delen framhålles inledningsvis att efterlysning av förkomna motorfordon måste tillmätas en särskild betydelse med hänsyn till att förövarna av hithörande brott ha möjlighet att snabbt förflytta sig från gärningsplatsen till annan del av landet samt med beaktande av att det tillgripna fordonet kan komma att användas för begående av andra brott. Beträffande själva efterlysningförfarandet ges följande anvisningar. När anmälan om tillgrepp av ett motorfordon inkommit till den lokala polismyndigheten samt omedelbart företagna efterforskningar på gärningsorten ej lett till resultat åligger det myndigheten att utan dröjsmål per teleprinter underrätta »Landeskriminalamt» (den centrala kriminalpolisinstitutionen i varje delstat) om fallet med angivande av föreskrivna uppgifter rörande fordonet. »Landeskriminalamt» utsänder omedelbart efter erhållen underrättelse efterlysningen till samtliga polismyndigheter inom delstaten samt vidarebefordrar underrättelsen till »Bundeskriminalamt», som låter införa uppgiften i sitt kartotek samt avsänder meddelande om den anmälda förlusten till centrala bilregistret i Flensburg. På så sätt kan »Bundeskriminalamt» vid förfrågan omedelbart lämna upplysning om, huruvida och var ett anträffat fordon tillgripits. Så snart ett efterlyst fordon påträffas åligger det vederbörande lokala polismyndighet att omedelbart per teleprinter underrätta »Bundeskriminalamt» härom. Från »Bundeskriminalamt» vidarebefordras därefter underrättelsen till ifrågavarande »Landeskriminalamt», som i sin tur underrättar den lokala polismyndigheten i den ort, där fordonet tillgripits.

Utredningens överväganden och förslag

Vid bekämpande av biltillgrepp bör på samma sätt som när det gäller andra brott i första hand övervägas vilka möjligheter som stå till buds för att bereda ökat skydd mot brottslighetens yttringar genom preventiva åtgärder. Såsom i annat sammanhang framhållits är det icke möjligt att draga upp någon bestämd gräns mellan insatser i sådant syfte och den verksamhet som går ut på att klara upp begångna brott. En effektiviserad brottsuppklaring, som leder till att risken för upptäckt blir en mera påtaglig realitet, verkar således — under förutsättning av lämpliga kriminalpolitiska åtgärder beträffande samhällsreaktionens utformning — som en starkt brottsavhållande faktor. På samma sätt komma olika dispositioner, t. ex. en planmässig och skärpt bevakning, såväl brottspreventionen som brottsuppklaringen till godo. Med reservation för vad som nu sagts behandlar utredningen i det följande först preventiva åtgärder mot biltillgrepp och

därefter frågan om åtgärder för effektivisering av polisens verksamhet för uppklarande av sådana brott.¹

I samband med de redogörelser som i det föregående lämnats för upplysningar inhämtade från polismyndigheter i landet ha ett flertal exempel anförts på olika slag av åtgärder i brottspreventerande syfte. Ett närmare uppmärksammande av de problem som i detta avseende förtjäna beaktande torde kunna medföra åtskilliga andra uppslag. Olika möjligheter torde härvid erbjuda sig beroende på skiftande lokala förhållanden. — I detta sammanhang må erinras om det betänkande angående stöldskydd å bilar, som i slutet av år 1959 avgivits av en inom justitiedepartementet tillkallad utredningsman (numera riksåklagaren E. Walberg). I detta betänkande anföres bl. a. att praktiskt taget alla fabriksnya bilar, åtminstone i tätorterna, före utgången av år 1960 kunde förutses komma att försäljas med stöldskydd. Med hänsyn härtill och vad i övrigt anförts har utredningsmannen föreslagit att några lagstiftningsåtgärder ej borde vidtagas för närvarande utan att man borde avvakta den fortsatta utvecklingen. I avgivet yttrande över ifrågavarande betänkande har polisverksamhetsutredningen förklarat sig biträda detta förslag.

Utredningen vill för sin del i nu berörda avseende betona vikten av att polismyndigheterna, med ledning av anförda exempel på preventiva åtgärder av olika slag, ägna noggrann uppmärksamhet åt möjligheterna att söka förhindra eller försvåra biltillgrepp. Framförallt anser sig utredningen böra framhålla betydelsen av en fortlöpande och metodisk registrering och kartläggning av tid och plats för inträffade tillgrepp till ledning för polisbevakningens planering med speciellt sikte på ifrågavarande brott. Därigenom kan väsentliga fördelar vara att vinna även ur uppklaringssynpunkt. Utredningen vill vidare hänvisa till vad som tidigare i annat sammanhang framhållits angående polismännens åligganden under patrullering.

En fråga av betydelse såväl för brottspreventionen som brottsuppklaringen hänför sig till de olägenheter, som visat sig vara förenade med det nuvarande systemet för utvisande av motorfordons registreringsnummer samt med beskaffenheten av brukliga registreringsskyltar. — Enligt vad som upplysts har det särskilt i de största städerna under senare år blivit en allt vanligare företeelse att personer som planera biltillgrepp skaffa sig falska registreringsskyltar eller i samband med brottets begående ändra befintliga skyltar, något som självfallet i hög grad försvårar efterspaningsarbetet. Sådana manipulationer ske emellertid ej blott för att dölja ett be-

¹ Vid behandlingen av här berörda frågor har utredningen haft överläggningar med — förutom utredningens egna experter — kriminalkommissarien Arvid Uhrbom och förste kriminalassistenten Dag Strömberg, kriminalpolisen i Stockholm, förste kriminalassistenten Ture Winroth, polisens tekniska rådfrågningsbyrå, Stockholm, och förste kriminalassistenten Erik Lögdberg, kriminalpolisens tekniska avdelning i Stockholm, kriminalkommissarien Otto Wendel och biträdande polisintendenten Helge Rydberg, statspolisen, Stockholm, samt kriminalkommissarierna T. Anderberg och Ivan Mårtensson, kriminalpolisen, Malmö.

gånget biltillgrepp utan även i syfte att undgå upptäckt för underlåtenhet att erlägga skatt eller hålla obligatorisk försäkring beträffande ett lagligen förvärvat motorfordon. Nu berörda förhållanden sammanhånga med att det enligt hos oss gällande bestämmelser ankommer på bilägaren att själv skaffa registreringsskyltar. I detta sammanhang må anmärkas att en stor del av brukliga skyltar äro försedda med särtagbara bokstäver och siffror, varigenom förövaren av ett biltillgrepp utan större svårighet kan ändra den för fordonet fastställda registreringsbeteckningen.

Enligt vad utredningen inhämtat förekommer flerstädes utomlands att registreringsskyltar till motorfordon endast tillhandahållas genom myndighets försorg. Rörande förfarandet i Danmark gäller således enligt upplysningar från det danska justitieministeriet i huvudsak följande.

Varje »politikreds» tilldelas av justitieministeriet allteftersom behov härav uppkommer erforderligt antal löpande registreringsnummer för att tagas i anspråk vid registrering av motorfordon. Vidare utnyttjas nummer som blivit lediga vid avregistrering av fordon, såvida icke ägaren inom en viss kortare frist begär att på nytt bli tilldelad numret i fråga vid registrering av ett nytt fordon. Registreringsskyltar till motorfordon få blott tillverkas av ett av justitieministeriet godkänt företag, med vilket ministeriet slutit leveransavtal. Skyltarna utlämnas till motorfordonsägaren genom polisens byråer för motorfordonsregistrering. Avföres ett fordon ur bilregistret drager polisen försorg om att fordonet tilldelade registreringsskyltar inlevereras. På samma sätt förfares om fordonet befinnes ej vara i kördugligt skick eller om premie för den obligatoriska trafikförsäkringen eller fordonet påförd skatt ej erlägges inom föreskriven tid. I nu angivna fall utlämnas registreringsskyltarna på nytt så snart fordonsägaren fullgjort vad på honom ankommer. Om en registreringsskylt förkommer eller om den skadas så, att den icke längre är i brukbart skick, åligger det fordonsägaren att omedelbart göra anmälan därom till vederbörande polismyndighet, som drager försorg om tillverkning av en ny registreringsskylt med gällande bokstavs- och sifferbeteckning. Skulle båda skyltarna förkomma tilldelas fordonet nytt registreringsnummer, varjämte de förkomna skyltarna efterlysas på föreskrivet sätt. Såväl vid det företag som tillverkar registreringsskyltar som hos polismyndigheterna utövas en mycket noggrann kontroll över inneliggande förråd av registreringsskyltar. Avlämnade skyltar som icke vidare komma till användning skola i enlighet med därom närmare givna föreskrifter förstöras.

Beträffande den nu berörda frågan har utredningen från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens vägbyrå fått mottaga en PM, vari anföres följande.

Registreringsskyltar för svenska motorfordon äro i allmänhet utförda av järn- eller aluminiumplåt med pånitade eller fastskruvade bokstäver och siffror av plast. Plåtar och tecken tillhandahållas hos bensinstationer, tillbehörsfirmor m. m. och äro synnerligen lättåtkomliga. Det ankommer på fordonsägaren att tillse, att fordonet får det rätta registreringsnumret. Om exempelvis polisman vill kontrollera att numret är det rätta, kan detta göras genom jämförelse med besiktningssinstrument (fordonsägarens exemplar), på vilket finnes uppgift om bl. a. fordonets chassinummer och tilldelat registreringsnummer. Sådan kontroll torde dock vara sällan förekommande, bl. a. av den anledningen, att besiktningssinstrument ej behöver medföras i personbil eller motorcykel.

Under senaste tiden har framkommit en ny typ av registrerings skyltar, som synas innebära vissa fördelar. Registreringstecken (av papper) fästas på en ca 0,5 mm tjock skiva av vitfärgad plast, som därefter »inbakas» mellan två lika tjocka skivor av klar, genomskinlig plast. »Bakningen» sker under tryck och värme, och plastskikten förenas därvid på sådant sätt att de inbakade tecknen bli oåtkomliga för ändring, radering o. dyl. Registreringsnumret kan kombineras med exempelvis uppgift om fordonets chassinummer el. dyl. och bestyrkas med myndighetens stämpel. På så sätt kan man erhålla registrerings skyltar, som genom chassinumret äro knutna till visst fordon och som äro omöjliga att förfalska. Skyltarna äro motståndskraftiga mot nötning m. m. samt lätta att rengöra. Eftersom de äro fullständigt plana, är det relativt enkelt att ordna med tillfredsställande belysning av desamma under mörker.

Användningen av dylika registrerings skyltar medför emellertid vissa olägenheter. Skyltarna måste tillhandahållas hos registreringsmyndigheterna och måste tillverkas individuellt för varje särskilt fordon. Eftersom registreringsmyndigheterna knappast kunna utrustas med maskiner för tillverkningen, måste beställningar genom myndighetens försorg göras hos vissa tillverkare, därvid skall anges vilken typ av skylt som önskas (med numret på en eller två rader). Om skylt går sönder, måste ny skylt rekvireras från registreringsmyndigheten etc. Detta innebär en omständlig procedur och besvärande tidsutdräkt.

För att motverka biltillgrepp samt för att skapa ökade möjligheter till upplysning av dylika brott är det enligt utredningens mening av stor vikt att ändringar komma till stånd såväl i fråga om sättet för motorfordons förseende med registrerings skyltar som beträffande beskaffenheten av dylika skyltar. Såsom av det föregående framgår få åtgärder i nu angivna hänseenden anses påkallade för tillgodoseende jämväl av andra intressen. Med hänsyn till den invecklade beskaffenheten av de frågor som härvid komma under bedömande har emellertid utredningen ej ansett sig kunna framlägga något närmare utformat förslag utan vill för sin del föreslå att dessa frågor upptagas till särskild utredning.

I detta sammanhang anser sig utredningen vidare böra beröra frågan om ändring av det centrala bilregistret. — Enligt föreskrift i 37 § vägtrafikförordningen föres nämnda register hos statistiska centralbyrån. Såsom registret för närvarande är upplagt har detsamma närmast till ändamål att tjäna som underlag för statistisk redovisning av bilbeståndets omfattning och sammansättning. Däremot innehåller registret ej några uppgifter om fordonets ägare och hemort jämte andra data som för polisens del kunna vara erforderliga i samband med utredningar av olika slag rörande motorfordon. För att få tillgång härtill måste upplysningar inhämtas ur det hos vederbörande länsstyrelse förda bilregistret. Ur polisiär synpunkt är det bl. a. av vikt att här avsedda uppgifter kunna erhållas dygnet runt. I samband med undersökning av biltillgrepp, vid trafikkontroller och i vissa andra sammanhang är det dessutom ofta av största betydelse att snabbt få tillgång till önskade upplysningar. I residensstäderna är det enligt vad som inhämtats i allmänhet så ordnat att en nyckel till bilregistret finns deponerad hos polisen för att användas då länsstyrelsens lokaler hållas stängda. Hos

polisen i Göteborg har med ledning av uppgifter som inhämtats från länsstyrelsen upplagts ett särskilt register beträffande i länet registrerade bilar. I Stockholm är överståthållarämbetets register inrymt i polishuset. Under rådande förhållanden är det emellertid i allmänhet icke praktiskt möjligt — åtminstone ej utan betydande omgång — att under icke expeditionstid få tillgång till uppgifter beträffande bilar registrerade i annat län. Detsamma gäller vid behov av upplysningar i samband med utredningar i annan stad än i residensstaden.

Med hänsyn till behovet av snabbt tillgängliga uppgifter ur bilregistret i samband med trafikövervakning, utredning av biltillgrepp och andra händelser som i regel påkalla skyndsamma åtgärder under sådan tid av dygnet, då expeditionslokalerna hållas stängda, måste det ur polisiär synpunkt anses föreligga starka skäl för en sådan utbyggnad och betjäning av det centrala bilregistret, att därur skyndsamt och oavsett tid på dygnet kunna inhämtas uppgifter motsvarande vad som finns att tillgå i de hos länsstyrelserna förda bilregistren. Det synes också kunna ifrågasättas, huruvida icke nuvarande uppgifter i bilregistret böra kompletteras med anteckning om fordonets motornummer. Uppgift härom skulle bl. a. vara av betydelse för att försvåra avyttring av tillgripna bilar liksom för avslöjande av sådana transaktioner. — Att, såsom skett i Göteborg, upplägga särskilda register hos polisen medför ett betydande dubbelarbete och tillgodoser ändock ej behovet av uppgifter annat än i begränsad omfattning. En sådan åtgärd innebär därför ej någon lösning av den fråga det här gäller. Ej heller lär det kunna komma i fråga att de hos länsstyrelserna förda bilregistren skulle kunna betjäna landets polismyndigheter med besvarande av förfrågningar under dygnets alla timmar. På grund av vad sålunda anförts har utredningen funnit sig böra föreslå att frågan om utbyggnad av det centrala bilregistret samt dess betjäning för tillgodoseende av polisverksamhetens behov göres till föremål för särskild utredning.

Innan utredningen går närmare in på frågan om olika åtgärder för att effektivisera bekämpandet av bilbrottsligheten må först anföras några mera allmänna synpunkter. Såsom framgått av den tidigare framställningen är ett biltillgrepp ofta kombinerat med annan brottslighet. En vanlig företeelse är således att gärningsmännen sätta sig i besittning av tillbehör till bilen samt av persedlar och föremål som förvaras i bilen. Erfarenheterna ge vidare vid handen att bilar i allt större utsträckning tillgripas för att användas vid förövande av andra brott. De tendenser som framträtt i sistnämnda hänseende öppna för framtiden delvis nya perspektiv. Allt tyder på att den s. k. mobila kriminaliteten hos oss kommer att öka i omfattning samt att jämsides med bilismens fortgående utbredning problemen på detta område komma att bli alltmer komplicerade. Erfarenheterna från USA, där motortrafikens utveckling med dess följdverkningar på gott och ont blivit ett

framträdande inslag i samhällsbilden i ett betydligt tidigare tidsskede än hos oss och i andra länder, ge i detta avseende en fingervisning om vad som sannolikt är att vänta i fråga om kommande förändringar i vad som skulle kunna kallas brottslighetens struktur. En väsentligt medverkande faktor i den utveckling, som kan befaras leda i här antydd riktning, sammanhänger med att den uppväxande generationen redan i tidiga år ofta är väl förtrogen med motorfordon och deras handhavande. Skulle de hittillsvarande tendenserna beträffande brottslighetens tillväxt komma att göra sig gällande även i fortsättningen torde därför kunna förutspås att bilen kommer att bli ett allt vanligare redskap i utövningen av brottslig verksamhet. Vad nu sagts har i detta sammanhang betydelse framförallt i två olika hänseenden, nämligen dels såtillvida att biltillgrepp i samband med vidtagande av åtgärder för en effektiviserad brottsbekämpning ej bör behandlas som en isolerad företeelse och dels såsom ett vägande motiv för behovet av en relativt långt gående samordning av spanings- och undersökningsverksamheten. De nu anförda synpunkterna, som ligga till grund för den i olika sammanhang använda termen bilbrottslighet, synas i praktiken böra leda till att, i den mån — såsom i det följande kommer att föreslås — särskild personal i därför lämpad utsträckning avdelas för efterforskning och undersökning av biltillgrepp, till arbetsområdet för sådana specialrotlar även böra hänföras vissa andra brott i samband med biltillgrepp. Med avseende härå må hänvisas bl. a. till vad som i det följande anföres angående försäkringsbedrägerier genom anmälningar om fingerade biltillgrepp ävensom beträffande sådana transaktioner, där anskaffande av legitimationshandlingar genom förvärv av s. k. bilvrak ingår som ett led i det brottsliga förfarandet. Till brottskategorin biltillgrepp hänför utredningen även tillgrepp av motorcyklar och mopeder. Att utredningen endast laborerar med uttrycken biltillgrepp resp. bilbrottslighet sker närmast för enkelhetens skull men motiveras också av att tillgrepp av bilar, såväl med hänsyn till brottets allmänna farlighet som ur andra synpunkter, representera en brottslighet av allvarligare art och därför måste tillmätas större vikt än motorcykel- och mopedtillgrepp. De frågor som behandlas i det följande ta sålunda närmast sikte på biltillgrepp; i vilken utsträckning motorcykel- och mopedtillgrepp lämpligen kunna behandlas på samma sätt som biltillgrepp torde vara en fråga som i praktiken icke vållar några svårigheter.

Utredningen övergår härefter till att behandla olika frågor rörande åtgärder för ett effektivare bekämpande av bilbrottsligheten.

Anmälningsförfarandet

Såsom framgått av den tidigare omnämnda redogörelsen för anmälningsförfarandet vid polisen i Dallas, USA, lägges där stor vikt vid att redan i samband med anmälnans mottagande söka utröna huruvida ett brott verkligen ägt rum. Att särskilt uppmärksamma en sådan eventualitet torde förhållan-

dena i vårt land hittills i allmänhet icke ha gett anledning till. Under senare år har emellertid kunnat konstateras att i ett icke ringa antal fall anmälningar om inträffade motorfordonstillgrepp visat sig ha skett i syfte att bedraga försäkringsgivaren. Vissa närmare upplysningar härom ha nyligen publicerats i en artikel i Försäkringstidningen (nr 9—10 år 1960) under rubriken »Stopp för mystiska bilstölder». Däri anföres bl. a. att av de misstänkta fall som försäkringsbolagen vidarebefordrat till svenska bilförsäkringsföreningen omkring 40 procent visat sig vara klara fall av bedrägeri. — Efter hänvändelse till bilförsäkringsföreningen har utredningen erhållit följande kompletterande upplysningar. Den i artikeln berörda utredningen angående motorfordonsstölder har endast pågått i något över ett år och utförts uteslutande åt föreningens medlemsbolag, vilka äga ca 55 procent av marknaden. Vidare ha endast sådana fall kommit ifråga, där det syntes föreligga anledning till misstanke att stöldanmälan av fordonet tillkommit i bedrägligt syfte. Därav torde kunna dragas den slutsatsen att ett betydligt större antal försäkringsbedrägerier av denna art förekommit under ifrågavarande tid än de ca 50 fall som bilförsäkringsföreningens utredningsman behandlat. Av de behandlade fallen har majoriteten utgjorts av bilar — ofta dåliga sådana. I de flesta fall har det varit fråga om åverkan eller skadegörelse å fordonen antingen avsiktligt i syfte att erhålla gratisreparationer av en redan defekt bil eller oavsiktligt i form av dikeskörning el. dyl., där man ej haft kaskoförsäkring eller velat utnyttja sådan försäkring med därav föranledd bonusförlust. I samtliga här avsedda fall ha bilarna anmälts som stulna. I ett par fall har fordonet sänkts i någon sjö eller undanskaffats på annat sätt; detta har varit särskilt vanligt när det gällt motorcyklar. Under utredningsarbetet ha även kunnat spåras ligor som satt det hela i system. — Vidare anföres att de flesta bedragarna varit ynglingar i 18—20-årsåldern samt att med hänsyn till verkställd återbetalning eller av annan orsak polisanmälan skett endast i undantagsfall.

Med hänsyn till sålunda inhämtade upplysningar är det av vikt att redan i samband med mottagande av anmälan om ett biltillgrepp noggrann uppmärksamhet ägnas åt sådana omständigheter som kan ge anledning till misstanke om att tillgreppet är fingerat och att anmälan skett i syfte att skaffa vederbörande orättmätig vinning. Över huvud taget spela de uppgifter och upplysningar, som böra inhämtas och antecknas i samband med anmälan av biltillgrepp, en utomordentligt betydelsefull roll för det blivande spanings- och undersökningsarbetet. I syfte att åstadkomma ökade garantier för att nu berörda synpunkter bli tillbörligt beaktade synes det — under hänsynstagande jämväl till rationaliseringssynpunkter — lämpligt att en särskild typblankett med erforderliga anvisningar utarbetas för ifrågavarande ändamål. Utredningen får därför föreslå, att polisväsendets organisationsnämnd får i uppdrag att i samråd med statens kriminaltekniska anstalt utarbeta formulär till dylik anmälningsblankett ävensom att

draga försorg om blankettens tillhandahållande i enlighet med vad som eljest gäller beträffande nämndens befattning med blankettväsendet. — Därest så skulle visa sig erforderligt torde vidare föreskrift böra meddelas om obligatorisk användning av ifrågavarande blankett.

Registrerings- och efterlysningsförfarandet

Vid statens kriminaltekniska anstalt föres f. n. ett centralt register över alla bilar och motorcyklar, som av polismyndigheter begärts efterlysta, i »Godsmeddelande» (en av anstalten redigerad tryckt förteckning som i regel utsändes var tionde dag; härjämte utsändas en gång i månaden s. k. månadsregister samt i juli resp. januari månad halvårsregister). Det centrala registret är upplagt på ståkort och uppdelat i följande enheter: a) kronologiskt register ordnat efter tidpunkten för tillgreppet, b) registreringsnummerregister upptagande fordonen länsvis i registreringsnummerföljd samt c) motor- och chassinummerregister. Alla kort i de tre enheterna innehålla — förutom den detalj, varå registreringen inom enheten grundar sig — samtliga de uppgifter som av den efterlysande myndigheten lämnats angående fordonet, tid och plats för tillgreppet, fordonets fabrikat, färg, årsmodell etc. För att snabbt kunna göra sig underrättad om, huruvida ett visst fordon är efterlyst som tillgripet, måste man alltså ha kännedom om dagen för tillgreppet, registreringsnumret samt chassi- eller motornumret. I anstaltens efterlysningsmeddelanden förtecknas fordonen i mån av tillgängliga uppgifter härom med angivande av fordonsslag, fabrikat, märke, färg, årsmodell, registreringsnummer, motornummer och chassinummer (för motorcyklar ramnummer); vidare anges under motsvarande föutsättning tidpunkt, då tillgreppet tidigast kan ha skett, uppgivet värde samt ortnamnet för den polismyndighet som begärt efterlysningen. I vilken utsträckning och på vilket sätt lokala register över tillgripna motorfordon föras ge föreliggande uppgifter ej några närmare upplysningar om.

Beträffande själva efterlysningsförfarandet synes inom olika polisdistrikt råda skiftande praxis. I den föregående framställningen har särskilt redogjorts för det förfarande som i detta avseende tillämpas i Göteborg och Linköping. Normalt synes efterlysning av tillgripna fordon först ske inom en relativt begränsad zon, innefattande det polisdistrikt där tillgreppet ägt rum jämte angränsande områden samt vissa närbelägna städer. Härjämte underrättas den lokala statspolisavdelningen. Därest fordonet icke anträffats inom en viss kortare tidrymd, i allmänhet varierande mellan 3 och 4 dagar, begäres efterlysning hos statens kriminaltekniska anstalt. Vid anmälan eller eljest vunnit kännedom om tillgrepp, som av en eller annan anledning ter sig särskilt allvarligt, t. ex. på grund av att det kan sättas i samband med rymning av farliga förbrytare eller inträffade grövre brott, tillgripas dock andra, extraordinära åtgärder för ett snabbt spridande av efterlysningen inom vidsträckta områden.

Erfarenheterna från såväl vårt eget land som andra länder ge starkt belägg för betydelsen av en metodisk brottsregistrering samt ett planmässigt och snabbt efterlysningsförfarande såsom hjälpmedel för bekämpande av bilbrottsligheten. Beträffande det hos kriminaltekniska anstalten förda centralregistret över motorfordonstillgrepp torde detta i allt väsentligt få anses motsvara föreliggande behov. En förutsättning för att registret skall kunna föras med erforderlig fullständighet och därigenom ge avsett utbyte är dock att polismyndigheterna lämna tillräckligt utförliga och detaljerade uppgifter i de hänseenden varom här är fråga. För sådant ändamål torde böra övervägas, huruvida närmare anvisningar rörande polismyndigheternas uppgiftsskyldighet kunna visa sig påkallade. För effektivisering av brottsuppläkningen synes det vidare angeläget att biltillgreppen ägnas särskild uppmärksamhet i samband med den registrering som centralt äger rum beträffande tillvägagångssättet vid brotts förövande (modus operandi-register). Under senare år har i åtskilliga fall inträffat att förövare av tillgrepp skaffat sig möjlighet att till skenet legitimera sig som innehavare av en tillgripen bil genom att för ringa kostnad förvärva ett svårt krockskadat fordon och på så sätt komma i besittning av besiktningsinstrument och registreringsbevis. Därefter tillgripes en bil av samma märke och årsmodell m. m. som det inköpta skadade fordonet, varvid det tillgripna fordonets chassi- eller motornummer ändras, så att det överensstämmer med uppgiften härom i besiktningsinstrumentet för det skadade fordonet. För att underlätta upptäckten av dylika ofta mycket svårutredda tillgrepp synes centralt böra föras ett register över s. k. bilvrak. Inhämtandet av uppgifter för ett sådant register torde väsentligen få baseras på medverkan av vederbörande försäkringsbolag.

Såsom kommer att framgå av det följande föreslår utredningen att vid statspolisen i Stockholm inrättas en särskild rotel för handhavande av vissa uppgifter med avseende å bekämpande av bilbrottsligheten. Under hänvisning till vad i samband därmed anföres finner sig utredningen böra förordna att för ombesörjande av den centrala registreringen på ifrågavarande brottsområde ett intimt samarbete etableras mellan specialroteln och kriminaltekniska anstalten. Härigenom torde kunna skapas ökade möjligheter för ett bättre och smidigare utnyttjande av upplysningar som kunna vinnas genom s. k. registerspaning med ty åtföljande gynnsamma återverkningar på efterforsknings- och undersökningsverksamheten. Utredningen utgår från att denna fråga i enlighet med vad som tidigare anförts löses i samråd mellan statspolisintendenten och kriminaltekniska anstalten.

I den mån lokala register anses böra föras torde dessa i allmänhet böra ha följande omfattning: a) registreringsnummerregister, b) kronologiskt register, c) register över platser där tillgripna motorfordon anträffats, d) fabrikatregister, e) register över tillgrepp ur eller från motorfordon, f) register över tillgreppsförsök. Härutöver kunna hjälpregister av olika slag visa

sig erforderliga. I större polisdistrikt torde även böra föras register över chassi- och motornummer.

Enligt utredningens mening synes den första fasen i efterforskningen av tillgripna fordon i enlighet med vad som för närvarande tillämpas böra ske lokalt genom efterlysning i det distrikt, där tillgreppet ägt rum, jämte angränsande distrikt. Därjämte bör samtidigt meddelande om efterlysningen tillställas statspolisen. För ett planmässigt utnyttjande av dess resurser i spaningsarbetet genom insatser av såväl motoriserade ordningspolispatruller som kriminalpolispersonal torde det böra ankomma på statspolisintendenten att bestämma, till vilken statspolisavdelning underrättelser om efterlysningar från polismyndigheter i olika orter normalt böra överbringas. För effektivisering av spaningsarbetet är det av vikt att polismyndigheterna med ledning av erfarenheter om färdvägar samt platser, där inom distriktet tillgripna fordon brukar anträffas, låta uppgöra särskilda planer med angivande av det sätt, på vilket förekommande efterlysningar böra spridas.

Så snart erforderliga uppgifter i anledning av ett inträffat fordonstillgrepp inhämtats torde meddelande härom böra vidarebefordras till den centrala registreringsmyndigheten. Att så sker får anses påkallat framför allt av den anledningen att en fortlöpande och metodisk sammanställning av inkommande efterlysningsmeddelanden stundom torde kunna ge på annat sätt icke åtkomliga ledtrådar för spaningsarbetets bedrivande. Härvid torde särskilt böra beaktas möjligheten att utvinna upplysningar genom sammanställning av här avsedda meddelanden med förekommande uppgifter om fall, där bilar kommit till användning vid förövande av annan brottslighet. Den centrala myndigheten beredes härigenom tillfälle att utan större tidsutdräkt taga ställning till, huruvida på grund av föreliggande omständigheter en efterlysning bör omedelbart spridas inom vidsträcktare delar av landet, ävensom att bedöma, huruvida behov kan anses föreligga av samordnade spaningsåtgärder. Kravet på omedelbar anmälan till den centrala registreringsmyndigheten synes även kunna fylla en viktig uppgift såtillvida att polismyndigheterna därigenom få möjlighet att genom direkt hänvändelse till centralregistret inhämta upplysning om, huruvida ett anträffat fordon anmälts såsom tillgripet samt var tillgreppet ägt rum.

Såsom av det anförda framgår förutsättes att den centrala registreringsmyndigheten i anledning av uppmärksammade speciella omständigheter skall kunna vidtaga åtgärder för spridande av en efterlysning inom större områden, eventuellt inom hela landet, i omedelbar anslutning till en inkommen anmälan om ett inträffat biltillgrepp. Föreligga ej sådana omständigheter böra registreringsmyndighetens åtgärder inskränka sig till kungörande i vanlig ordning av efterlysningen i de periodiskt utkommande tryckta efterlysningsförteckningarna. Med hänsyn till att tillgripna fordon enligt vad erfarenheterna visa i övervägande antalet fall brukar anträffas inom

några dagar, efter det att tillgreppet ägt rum, och i allmänhet i närheten av den ort, där brottet skett, synes i normala fall åtgärd för efterlysningens kungörande för landets samtliga polismyndigheter genom dess införande i tryckt efterlysningsförteckning ej böra ske tidigare än förslagsvis å fjärde dagen efter det anmälan om tillgreppet inkommit till centralregistret. För att ett skisserat efterlysningsförfarande skall fungera på avsett sätt är det givetvis av största vikt att vederbörande polismyndighet omedelbart underrättar den centrala registreringsmyndigheten så snart ett tidigare såsom tillgripet anmält fordon anträffats. Det torde i detta sammanhang böra tillfogas, att den lokala polismyndighetens ansvar för efterforskningens bedrivande ej på något sätt bör få påverkas av den supplerande befattning med efterlysningsförfarandet, som avsetts skola ankomma på den centrala registreringsmyndigheten. För främjande av erforderlig enhetlighet förutsättes att denna håller vederbörande lokala polismyndighet underrättad om gjorda iakttagelser och vidtagna dispositioner.

De tryckta förteckningar som genom kriminaltekniska anstaltens försorg periodiskt utges för efterlysning av tillgripna motorfordon synas lämpligen böra tillhandahållas i fickformat jämte förvaringspärm efter förebild av den publikation, som enligt tidigare lämnad redogörelse redigeras av »Bundeskriminalamt». Det synes också kunna ifrågasättas, huruvida icke de nuvarande månadsregistren av »Godsmeddelande» böra slopas och publiceeringen inskränkas till — förutom halvårsregister — separata kompletteringsförteckningar härtill två eller tre gånger i månaden.

Med hänvisning till vad i detta avsnitt anförts vill utredningen föreslå att statens kriminaltekniska anstalt får i uppdrag att i samråd med statspolisintendenten och polisväsendets organisationsnämnd utarbeta förslag till anvisningar för registrerings- och efterlysningsförfarandet beträffande tillgripna motorfordon.

Organisatoriska och taktiska spaningsåtgärder

Såsom framgått av den föregående framställningen har enligt inhämtade upplysningar en väsentlig effektivisering av brottsuppleringen gjort sig märkbar i vissa städer efter det att en särskild rotel för bekämpande av bilbrottslighet inrättats vid kriminalpolisen. Motsvarande erfarenheter ha enligt tillgängliga uppgifter gjorts på olika håll utomlands. Enligt utredningens mening är det av vikt att dylika specialrotlar inrättas i alla polisdistrikt, där tillgrepp av bilar förekomma i större omfattning. Utredningen anser sig emellertid i detta sammanhang böra särskilt betona att en verksam brottsbekämpning på ifrågavarande område icke kan åstadkommas utan en intim samverkan mellan ordnings- och kriminalpolis. Såsom utredningen tidigare låtit komma till uttryck synes verksamhetsområdet för en sådan specialrotel ej böra begränsas uteslutande till efterforskning och undersökning av biltillgrepp utan omfatta vad som kan hänföras under den mera vidsträckta

termen bilbrottslighet, d. v. s. tillgrepp såväl av som ur bilar, brott föröfvade med användande av bil som hjälpmedel samt försäkringsbedrägerier genom fingerad anmälan om biltillgrepp.

Beträffande spaningsarbetets taktiska bedrivande måste givetvis metoder här för anpassas till och påverkas av förhållandena i varje särskilt fall. Samtidigt torde emellertid vissa på grundval av praktiska erfarenheter utformade allmänna riktlinjer kunna vara av betydande värde för befrämjande av effektivitet i spaningsarbetet. I detta avseende må hänvisas till den redogörelse som i det föregående lämnats för spaningsverksamhetens bedrivande i Malmö och Linköping. Av vikt synes vara att de taktiska rön och erfarenheter som på olika håll göras bli föremål för någon form av bearbetning. Frågan härom beröres i samband med utredningens förslag om en särskild spaningsrotel vid statspolisen.

Såsom bilbrottsligheten under senare tid utvecklats har det blivit alltmer uppenbart att ett effektivt bekämpande härav icke kan åstadkommas utan en planmässig samordning av spaningsverksamheten. Som ett led i tillgodosende av detta syfte har utredningen i det föregående tagit upp frågan om behovet av en översyn av registrerings- och efterlysningsförfarandet samt föreslagit åtgärder för utarbetande av närmare riktlinjer här för. I samband härmed har utredningen preliminärt framfört tanken på inrättande av en särskild rotel vid statspolisen i Stockholm för handhavande av vissa uppgifter med avseende å bekämpande av bilbrottsligheten. Enligt utredningens mening är det av största vikt att en dylik specialrotel inrättas. På denna synes — utöver vad som angivits vid behandlingen av registrerings- och efterlysningsförfarandet — i första hand helt allmänt böra ankomma att följa utvecklingen på ifrågavarande brottsområde bl. a. genom en riksomfattande statistisk kartläggning angående brottsföreteelsens förekomst och fördelning inom olika delar av landet. En väsentlig uppgift synes vidare böra vara att medverka vid behov av mera omfattande samordnad spaningsverksamhet. I arbetsprogrammet bör härjämte ingå att, med ledning av inhämtade upplysningar samt studier rörande ifrågavarande brottsföreteelse såväl inom landet som i andra länder, meddela råd eller rekommendationer beträffande spaningsverksamhetens taktiska bedrivande ävensom att i övrigt genom anordnande av praktiska utbildningskurser, konferenser m. m. verka för effektivitet och planmässighet i arbetet på detta område. För tillgodosende av nu angivna ändamål får utredningen föreslå att statspolisen tillföres erforderlig personalförstärkning samt att statspolisintendenten be-myndigas vidtaga av behovet påkallade organisatoriska åtgärder.

Kriminaltekniska undersökningsåtgärder

Enligt vad som framhållits i det föregående ha ur spaningssynpunkt synnerligen värdefulla resultat ernåtts genom kriminalteknisk undersökning av tillgripna bilar. Inhämtade upplysningar synas emellertid ge vid handen

att sådan undersökning ej sker i den utsträckning som av förhållandena får anses påkallat. På utredningens uppdrag ha kriminalkommissarien Otto Wendel och förste kriminalassistenten Erik Lögdberg utarbetat härvid fogat förslag till anvisningar i detta avseende (se Bilaga 4). Utredningen vill för sin del föreslå att med ledning av ifrågavarande förslag särskilda anvisningar utfärdas beträffande denna fråga.

Övriga frågor

Enligt utredningens mening bör polisverksamheten på förevarande område aktiveras bl. a. genom utfärdande av särskilda anvisningar till ledning för den enskilde polismannens handlande. I detta avseende synas de i bilaga 2 återgivna anvisningarna för polispersonalen i New York kunna tjäna som förebild. I samband härmed vill utredningen ifrågasätta, huruvida icke lämpligen här avsedda anvisningar tillika med de anvisningar, som kunna komma att utfärdas beträffande registrerings- och efterlysningsförfarandet, lämpligen böra ingå som en stående del i den förvaringspärm, vari avses skola insättas utkommande förteckningar över efterlysta fordon. Denna efterlysningspublikation synes enligt utredningens mening böra utges i sådan upplaga, att den kan tilldelas praktiskt taget varje polisman som på grund av sin tjänst har möjlighet att aktivt medverka i spaningsverksamheten beträffande här avsedda brott.

Utredningen finner det vidare angeläget att poängtera vad i annat sammanhang framhållits om behovet av förbättrade radio- och fjärrskriftsförbindelser och vill härvid särskilt betona vikten av att landsbygdspolisens bilar förses med apparatur för förbindelse med polisradionätet.

Utredningen vill härjämte uttala sig för att frågan om bilbrottsligheten och åtgärder för dess bekämpande ägnas ökad uppmärksamhet i samband med polisskoleundervisningen.

Slutligen får utredningen, under hänvisning till vad som inledningsvis anförts om det dominerande inslaget av ungdomar inom ifrågavarande kategori av lagöverträdare samt gäng- och ligabildningarnas betydelse som en brottsfrämjande faktor, understryka behovet av utbyggnad och aktivering av social- och ungdomspolisverksamheten samt betydelsen av ett intimt samarbete mellan polis och barnavårdsmyndigheter.

KAPITEL 12

Ett förenklat utredningsförfarande i trafikmål

En betydande del av det utredningsarbete, som verkställes av polisen, hänför sig till de olyckor, som inträffa i trafiken. För att belysa omfattningen av detta arbete kan här nämnas, att antalet trafikolyckor under 1959, som kom till polisens kännedom, uppgick till inte mindre än 56 561. Det alldeles övervägande antalet av sådana olyckor blir föremål för undersökning till utrönande av huruvida vederbörande trafikant gjort sig skyldig till vårdslöshet i trafik. Förundersökningarna angående trafikolyckor äro som regel ganska tidsödande.

Undersökning av olycksplatsen sker sålunda regelmässigt då händelsen kommit till polisens kännedom inom sådan tid efter olyckan, att iakttagelser av betydelse för utredningen om händelseförloppet kunna göras. Anmäles olyckan till polisen vid en senare tidpunkt, måste i vart fall en skiss upprättas över platsen för olyckan. Vid platsundersökningen upptagas och antecknas uppgifter om tid och plats för olyckan, om i olyckan delaktiga trafikalelement (fordon, fotgängare m. m.), om fordons förare och passagerare, om förarens körkort, fordons registreringsnummer, fabrikat och beskaffenhet, om vägförhållanden, väglag, väderlek och belysningsförhållanden, om skador å fordon och människor och om vittnen. Eventuella spår säkras och mätas in. Inblandade fordons lägen efter olyckan fastställas. Vid platsundersökningen skaffar sig vederbörande polispersonal kännedom i stora drag om hur olyckan tillgått genom korta förhör med de i olyckan inblandade trafikanterna och genom egna iakttagelser. Över olycksplatsen upprättas slutligen en schematisk skiss, å vilken fordonslägen och spår m. m. inritas, varjämte i många fall fotografering sker. De vid platsundersökningen gjorda anteckningarna sammanfattas ofta antingen omedelbart eller senare i ett protokoll eller en promemoria, som ligger till grund för den fortsatta utredningen. Denna kan utföras antingen av någon av de polismän, som deltagit i platsundersökningen, eller — vilket torde vara vanligt i större polisdistrikt, där viss specialisering genomförts — av särskilda utredningsmän. Under den fortsatta utredningen höras dels de i olyckan direkt inblandade vägtrafikanterna, dels ock i regel samtliga de vittnen, om vilka polisen fått kännedom. Denna utredning sker i de former, som äro föreskrivna för förundersökning i brottmål i allmänhet, och redovisas i form av ett förunder-

sökningsprotokoll, till vilket fogas i skala upprättade skisser samt de fotografier, som kunna ha tagits.

Den utredning, som sker efter platsundersökningen, blir stundom mycket tidsödande. Fullständiga förhör med parter och vittnen kunna ofta icke hållas omedelbart efter olyckan vare sig på olycksplatsen eller på polisstationen. Anledningarna härtill äro flera. Parterna kunna ha ådragit sig skador vid olyckan, vilka kräva omedelbar läkarbehandling eller sjukhusvård. För både parter och vittnen kunna föreligga svårigheter av olika slag att omedelbart ställa sig till förfogande för förhör m. m. De personer som skola höras måste därför i stor utsträckning senare kallas till förhör, såvida de icke — vilket icke sällan blir fallet — måste höras med anlitande av polismyndigheten i vederbörandes hemort, då denna icke ligger i närheten av den plats, där olyckan inträffat. Härigenom försvåras och försenas utredningen avsevärt. Men även om nödvändiga förhör kunna hållas inom en ganska kort tid efter olyckan, är utredningen ändock ofta mycket tidskrävande.

De förundersökningar rörande trafikolyckor, som verkställas av polisen, leda icke alltid till åtal. Finner åklagaren, att han icke kan styrka åtal mot den i olyckan delaktige föraren, avskriver han ärendet. Han kan vidare underlåta åtal på den grund att ovarsamheten är att anses såsom ringa eller att förutsättningar för åtalseftergift föreligga. På grundval bl. a. av vissa undersökningar, som utförts av 1953 års trafiksäkerhetsutredning (SOU 1957: 18), anser sig polisverksamhetsutredningen kunna konstatera, att cirka 45 procent av förundersökningarna icke leda fram till åtal. Detta kan sägas innebära, att polisens utredningsarbete — i den mån fullständiga utredningar verkställts — ifråga om nära hälften av alla trafikolyckor varit mer eller mindre onödigt. Då vidare den tid, som åtgår för att utföra en fullständig utredning om en trafikolycka, även i de normala fallen är betydande, framstår det givetvis som önskvärt att söka finna någon möjlighet att undvika fullständiga utredningar i de fall, som icke böra leda till åtal, ävensom att förenkla utredningarna i övriga fall. De åsyftade åtgärderna skulle kunna medföra icke obetydliga lättnader i polisens arbete.

Inom vissa polisdistrikt i landet ha särskilda åtgärder vidtagits i syfte att förenkla förfarandet i trafikmål. Här nedan lämnas en redogörelse för de system, som kommit till användning i några av dessa polisdistrikt.

Göteborg: Vid platsundersökningen inhämtade uppgifter redovisas på en särskild rapportblankett, som är så uppställd, att uppgifterna kunna lämnas genom ifyllande av tabeller eller med få ord under särskilda rubriker. På grundval av denna preliminära utredning avgör vederbörande polis-kommissarie om ärendet skall avskrivas från vidare handläggning eller om fullständig utredning skall ske. Är kommissarien tveksam, hänskjutes avgörandet till åklagaren. Åklagaren antecknar sitt beslut på rapporten, som därefter återgår till polisen. Om fullständig utredning anbefallts, an-

vändes preliminärrapporten såsom stomme för det slutliga utredningsprotokollet.

Malmö: Beträffande trafikolyckor av bagatellartad karaktär lämnar vederbörande polisman rapporteftergift på gatan. Han antecknar dock numret på de inblandade fordonen samt tiden och platsen för olyckan. Anteckningarna behåller han själv.

Om förutsättningar för rapporteftergift inte föreligga, men ovarsamheten bedömes som ringa och ersättningsanspråk icke framställt, göres anteckning om olyckan på en särskild blankett, benämnd »Minnesanteckning angående trafikolycka». Vakhavande förste polisassistenten vid trafikroteln avgör sedan, huruvida trafikolyckan skall föranleda utredning eller ej. I det senare fallet vidtages ingen ytterligare åtgärd, såvida icke någon av parterna påyrkar detta.

Beträffande övriga trafikolyckor upprättas anmälan på särskild blankett, vid vilken fogas de anteckningar, som upptagits på platsen, jämte upprättad skiss. Ärendet överlämnas därefter till trafikutredningsman. Framgår det vid utredningen — antingen genast eller senare — att endast ringa oaktsamhet synes föreligga, underställes ärendet den förste polisassistent, som är föreståndare för utredningsavdelningen. Finner denne anledning antaga, att ärendet kan avskrivas av åklagarmyndigheten, förser han anmälan med påteckning »Föreslås till avskrivning», varefter vederbörande utredningsman föredrar ärendet hos åklagare. Avskrivs därvid ärendet, tecknas beslut därom å handlingarna av åklagaren.

Anmälan om skada orsakad av okänt försäkringspliktigt fordon redovisas i särskild rapport, avsedd för trafikförsäkringsföreningen, då ersättningsanspråk framställs. Någon annan utredning företages icke beträffande detta slag av olyckor.

Hälsingborg: Vid platsundersökning inhämtade uppgifter redovisas på särskilda blanketter under bestämda rubriker och delvis i tabellform. Anteckningarna lämnas därefter till trafikutredningsavdelningen. Om de platsundersökande polismännen anse sig kunna meddela rapporteftergift, vidtages ingen annan åtgärd. Bedömer vederbörande trafikutredare att »ringa oaktsamhet» föreligger, lämnas uppgifterna till åklagare, som avgör om vidare utredning skall ske eller ärendet avskrivas. Om trafikutredningspersonalen icke anser »ringa oaktsamhet» föreligga, upprättas fullständigt förundersökningsprotokoll, som i koncept förelägges åklagaren, vilken tecknar sitt beslut å konceptet. Beslutas därvid åtal utskrivs förundersökningsprotokollet i erforderligt antal exemplar.

Västerås: Uppgifter om trafikolyckor upptagas på särskild anmälningsblankett. Dessa uppgifter granskas av åklagaren, som omedelbart avskriver ärendet om ingen eller ringa oaktsamhet bedömes föreligga. Eljest ger han direktiv för den vidare utredningen.

Solna landsfiskaldistrikt: Beträffande samtliga trafikolyckor upptagas

»Kollisionsanteckningar» på särskild blankett. Om ingen eller ringa oaktsamhet anses föreligga, föreläggas dessa anteckningar — i vissa fall efter någon komplettering — vederbörande åklagare för prövning huruvida avskrivning kan ske eller utredning skall verkställas. För förundersökningsprotokollen användas ej särskilda blanketter men protokollen upprättas efter fastställd mall.

Utredningens överväganden och förslag

Med hänsyn till den betydande arbetsbelastning, som utredningar om trafikolyckor innebära för polisen, har utredningen övervägt lämpligheten av bestämmelser, innebärande att polisen helt befriades från att utreda olyckor av mindre allvarlig beskaffenhet.

Det har sålunda ifrågasatts, huruvida inte en sådan föreskrift borde gälla ifråga om olyckor, som haft till följd endast materiella skador av mindre omfattning. En bestämmelse härom torde dock inte vara förenlig med den i vår trafiklagstiftning gällande principen, nämligen att det endast skall vara graden av oaktsamhet, som skall läggas till grund för prövningen, huruvida straffbar vårdslöshet föreligger. En förare felhandling kan sålunda vara i hög grad straffvärd, fastän de skador som uppstått vid olyckan endast varit helt obetydliga. Som exempel kan nämnas det fall, då en förare under omkörning på ett backkrön möter en bil, vars förare lyckas undvika en frontalsammanstötning genom att snabbt föra sitt fordon av vägen. Vid mötet komma fordonen i kontakt med varandra och obetydliga skrapmärken uppstå. — Huruvida skador över huvud taget uppstå eller vilken omfattning de inträffade skadorna ha, torde i den här beskrivna eller i andra liknande situationer sakna nämnvärd betydelse för den straffrättsliga bedömningen.

Utredningen har också undersökt, huruvida det finns typer av olyckor, om vilka man generellt kan säga, att de ha sin grund i en så ringa grad av vårdslöshet, att någon polisutredning inte behöver verkställas. Icke heller i detta hänseende har utredningen ansett sig böra förordna några bestämmelser. Olyckor av samma typ kunna sålunda variera högst betydligt med hänsyn till den grad av vårdslöshet, som föraren ådagalagt. Det inträffar exempelvis ofta att ett fordon bakifrån kör på ett annat fordon. Om en sådan händelse inträffar i en fordonskö, som går fram med låg hastighet, är den vårdslöshet som kan läggas den påkörande föraren till last, oftast ganska obetydlig. Om samma händelse däremot inträffar på en mindre trafikerad landsväg i hög hastighet, måste påkörningen som regel bedömas såsom en allvarlig förseelse.

Utredningen har alltså inte ansett sig böra rekommendera några schablonbedömningar av det slag som här ifrågasatts i syfte att avkriminalisera en del av de felhandlingar i trafiken, som nu i allmänhet leder till åtal och

dom. Vid detta ställningstagande har utredningen också beaktat de vådor ur trafiksäkerhetssynpunkt, som därigenom kunde befaras uppstå. Risken för åtal och dom och därigenom också risken att bli frångången körkortet utgöra säkerligen ett av de verksammaste medlen, då det gäller att förmå förarna till större varsamhet och omsorg i trafiken. Det är angeläget att detta medel att åstadkomma större trygghet i trafiken inte försvagas.

Den straffrättsliga bedömningen av en trafikhändelse bör alltså liksom hittills ske med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet.

Vid sådant förhållande har utredningen närmare undersökt möjligheterna att åstadkomma ett förenklat utredningförfarande i trafikmål. I detta hänseende vill utredningen redovisa följande synpunkter och förslag.

Utredningen har i tidigare sammanhang fäst uppmärksamheten på det förhållandet, att en mycket stor del av de utredningar om trafikolyckor, som polisen verkställer, avskrivs av vederbörande åklagare på den grund att ovarsamheten bedömes såsom ringa eller av annan anledning. Den tanken ligger då nära till hands att söka få till stånd en preliminär och starkt förenklad utredning i sådana fall, då det finns anledning räkna med att åklagaren kommer att avskriva ärendet. Detta system har tillämpats bl. a. i Göteborg, där man funnit att en tillfredsställande åtalsbedömning kan grundas på en mycket summarisk redovisning av olyckan. Förfarandet har i Göteborg medfört att polisen befriats från tidsödande utredningar beträffande ett stort antal olyckor.

Med hänsyn till vad som här anförts föreslår utredningen att följande tillvägagångssätt tillämpas vid utredningar om trafikolyckor, beträffande vilka man med skäl kan antaga, att åtal icke kommer att väckas.

När en olycka kommer till polisens kännedom genom anmälan eller på annat sätt, göres på en blankett vissa grundläggande anteckningar om olyckan. Blanketterna böra vara samlade i block med stödkartong.

Av blanketten bör framgå, när och på vad sätt olyckan kom till polisens kännedom. Tid och plats för olyckan bör anges liksom de väg- och väderleksförhållanden, som rådde vid tillfället. Även belysnings- och siktförhållanden böra anges. Vidare skola sedvanliga anteckningar göras beträffande parter och vittnens namn och adress m. m. En kortfattad beskrivning av händelseförloppet måste lämnas tillika med en enkel skiss över olycksplatsen, varå angivas fordonens lägen vid olyckan. Beskrivningen av händelseförloppet kan lämnas på grundval av polismannens egna iakttagelser eller med ledning av de uppgifter om händelseförloppet, som kunna ha lämnats på platsen av parter och vittnen. Kommer polismannen till platsen för en olycka, som han själv inte bevittnat, bör han genom frågor skaffa sig en uppfattning om hur olyckan tillgått. Några mera detaljerade uppgifter behöver han inte inhämta. I allmänhet torde det vara tillfyllest, att han får kännedom om fordonens färdväg i samband med olyckan. De skador, som uppstått vid olyckan, böra beskrivas. Har polismannen gjort iakttagelser

beträffande bromsspår och andra liknande förhållanden, som kunna ge närmare upplysningar om fordonens hastighet m. m., bör även detta antecknas.

Blanketten, som i allmänhet bör ifyllas sedan polismannen kommit in på polisstationen, inges till åklagaren, som har att avgöra, huruvida ärendet kan avskrivas på grundval av de preliminära uppgifterna. Ofta måste kanske en viss komplettering av dessa uppgifter göras, innan åklagaren kan fatta sitt beslut. Avskrivs ärendet, göres en anteckning härom på blanketten, som därefter arkiveras. Finner åklagaren skäl till åtal, återställer han blanketten med besked om att utredningen skall fullföljas. I den mån så anses erforderligt, bör han samtidigt ge anvisningar om hur den fortsatta utredningen bör bedrivas. Ur de synpunkter, som utredningen har att beakta, är det angeläget, att åklagaren därvid i möjligaste mån försöker begränsa utredningsförfarandet genom att ge anvisningar om vilka personer, som skola höras och vad de skola höras om. I detta hänseende vill utredningen framhålla följande.

Vid de utredningar om trafikolyckor, som för närvarande verkställas, höras vanligen samtliga av polisen kända vittnen. Erfarenheten ger emellertid vid handen, att parternas berättelser, sammanställda med de iakttagelser, som vederbörande polisman gjort på olycksplatsen, spår efter fordonen m. m. ofta ge en fullt tillförlitlig bild av händelseförloppet och en tillräcklig grund för bedömningen och utförandet av åtalet. I dessa fall åberopas i stämmningsansökningen icke heller annan bevisning till styrkande av åtalet än den tilltalades egna uppgifter samt den på grundval av iakttagelserna på olycksplatsen upprättade skissen. Detta är som regel fallet exempelvis beträffande de vanligast förekommande olyckorna, nämligen de som inträffa i samband med korsande möte. Om åklagaren anser, att hörandet av vittnen icke erfordras, bör uppgift om deras namn och adress likväl antecknas i förundersökningsprotokollet. Man bör nämligen räkna med eventualiteten att det senare kan bli nödvändigt att höra vittnen på grund av att detta bestämt påyrkas av parterna eller därför att den åtalade ändrar sina uppgifter.

Beträffande de vittnesberättelser som avgivas har utredningen gjort den iakttagelsen, att de ofta innefatta en vidlyftig skildring av hela händelseförloppet, ehuru det i ett tidigt skede måste ha stått klart att förhöret endast behövt avse vissa omständigheter vid olyckan. Händelseförloppet har genom parternas berättelser varit fullt klarlagt med undantag exempelvis för frågan, huruvida den ena parten givit körriktningstecken. I sådant fall behöver vittnesförhöret endast avse denna fråga.

Utredningen anser sålunda, att förundersökningsprotokollen ofta äro onödigt omfattande. Hörande av vittnen bör i avsevärd mån kunna begränsas och förhören i betydligt större omfattning än vad som nu sker kunna inskränkas till de omständigheter vid olyckan, som äro relevanta.

Utredningen vill i detta sammanhang redovisa en metod för upptagande av vittnesförhör i trafikmål, som sedan flera år tillbaka tillämpats bl. a. i Västtyskland. Förfarandet innebär i huvudsak att vittnen, som inte kunnat höras på olycksplatsen, tillställas ett frågeformulär, på vilket de själva får skriva ned svaren på frågor, som polisen vill ha besvarade. Formuläret som är tryckt innehåller vissa standardfrågor. Vill polisen ha ytterligare frågor besvarade kunna dessa framställas särskilt på formuläret. Vittnet under rättas om att syftet med förfarandet är att bespara honom det besvär och den tidsförlust, som följer med inställelse till förhör på polisstationen. Den här beskrivna metoden, som dock inte tillämpas ifråga om de mera komplicerade trafikolyckorna, uppges ha besparat den utredande personalen mycket arbete. — Utredningen förordar, att man även här i landet bör pröva det förfarande, som här beskrivits.

Utformningen av förundersökningsprotokollen sker för närvarande på olika sätt inom skilda polisdistrikt. På många håll har man utarbetat egna blanketter. På en del håll upprättas protokollen icke på särskilda blanketter utan endast efter en fastställd mall. I andra fall åter använder man varken blanketter eller mall. Det torde icke råda någon tvekan om att polisens arbete i hög grad underlättas och förenklas om man har tillgång till ändamålsenliga blanketter. Sådana böra finnas såväl för de anteckningar, som upptagas vid platsundersökningen, som för det slutliga förundersökningsprotokollet. Önskvärt vore att samma blanketter och samma mall användas över hela landet, vilket skulle underlätta arbetet, då andra polismyndigheter måste anlitas för förhör med parter eller vittnen, liksom också för åklagare och domstolar.

Om vägtrafikanter brister i den omsorg och varsamhet, som till förekommande av trafikolycka betingas av omständigheterna, skall han, om oaktsamheten ej är ringa, enligt 1 § första stycket trafikbrottslagen dömas för vårdslöshet i trafik. Utredningen har tidigare erinrat om att åklagarna i stor utsträckning avskrivit trafikutredningar på den grund att de bedöma oaktsamheten vara ringa. Det har i detta sammanhang ifrågasatts, om och i vilken utsträckning polismannen är berättigad att efter ett sådant bedömande lämna en trafikförseelse utan åtgärd. Angående detta spörsmål vill utredningen framhålla följande.

Av den ovan lämnade redogörelsen för befintliga system för åstadkommande av förenklingar framgår, att inom en del av de redovisade polisdistrikten polisman anses kunna lämna »rapporteftergift» vid trafikovarsamhet av bagatellartad karaktär. På vissa håll synes emellertid råda tveksamhet angående polismans befogenheter i förevarande avseende, vilket främst torde sammanhänga med de genom 1951 års trafikbrottslag vidtagna ändringarna beträffande bestraffningen av vårdslöshet i trafik. Enligt de bestämmelser, som tidigare innefattade en reglering i detta hänseende (främst 2 och 38 §§ 1936 års vägtrafikstadga), bestraffades bristande omsorg och

varsamhet i normalfallen med dagsböter. Endast om omständigheterna voro försvårande och förseelsen skett vid framförande av motorfordon kunde det bliva fråga om frihetstraff. Enligt 1 § trafikbrottslagen ingår numera frihetsstraff i straffskalan för trafikovarsamhet även i normalfallen. Härvid är dock att märka att en förutsättning för straff är, att oaktsamheten ej är ringa. Vid tillkomsten av 1951 års trafikbrottslag framhöll föredragande departementschefen bl. a. att vederbörande borde straffas — oavsett huruvida skada eller konkret fara uppkommit eller ej — om han brustit i den omsorg och varsamhet som till förekommande av olycksfall betingats av omständigheterna men att detta ej borde gälla utan undantag; hänsynen till allmänpreventionen förefölle knappast kräva kriminalisering även av en blott ringa grad av oaktsamhet. Av vad nu anförts får anses följa att en polisman bör kunna underlåta att avge rapport om trafikolycka under samma förutsättningar som tidigare gällt för hans rätt att lämna rapporteftergift, d. v. s. då det är fråga om en obetydlig och klart ursäktlig oaktsamhet av den art som exemplifieras i anvisningarna till allmänna polisinstruktionen. Enligt nu gällande bestämmelser i trafikbrottslagen grundar han emellertid härvid sitt beslut att ej avge rapport på ett bedömande som innebär att han funnit oaktsamheten vara av så ringa grad att den går in under undantagsregeln och sålunda är straffri. Ett sådant avgörande synes ej böra betecknas som rapporteftergift i teknisk mening, eftersom tillämpningen av detta institut förutsätter att en straffbar handling begåtts.

Vad den egentliga rapporteftergiften beträffar, har det stundom ifrågasatts, huruvida rätt att meddela sådan eftergift även tillkommer förman, som mottager av polisman avgiven rapport. Tveksamheten har framför allt föranletts av att något uttryckligt stadgande därom inte finns intaget i allmänna polisinstruktionen. — Enligt utredningens mening ligger det dock i sakens natur att förmannen i detta hänseende måste äga samma rätt som den underordnade polismannen. Om en polisman exempelvis på grund av bristande erfarenhet angående svårhetsgraden i olika felhandlingar avger rapport om en förseelse, som enligt rådande praxis bedömes såsom obetydlig och ursäktlig, bör förmannen ha möjlighet att underlåta vidare åtgärd och därigenom bevara enhetligheten i den praxis, som tillämpas. Det är dock angeläget, att denna befogenhet inte utövas på sådant sätt, att störningar uppkomma i förhållandet mellan förmän och underordnade. Förmannen bör därför alltid underrätta polismannen om sitt beslut och om skälen därtill. Det bör vidare uppmärksammas, att förmannen inte iakttagit den förseelse, som föranlett polismannen att ingripa, och att detta ofta begränsar hans möjligheter att avgöra, huruvida förutsättningar för rapporteftergift föreligga. I förekommande fall bör han därför inte fatta sitt beslut, förrän han av polismannen mottagit en redogörelse för händelseförlopp och övriga omständigheter i samband med förseelsen.

KAPITEL 13

Vissa utbildningsfrågor

Ett aktivt uppträdande och ett riktigt handlande från polismannens sida förutsätter, att han äger god kännedom om innehållet i de lagar och förordningar, vilkas efterlevnad han är satt att vaka över, och att han vet, vilka befogenheter som givits honom i samband med olika slag av ingripanden osv. Utredningen har funnit, att osäkerhet och okunnighet i dessa hänseenden är ett av de huvudsakliga skälen till den brist på aktivitet, som ej sällan råder. Polismannen är icke i stånd att med säkerhet avgöra, vad som i en viss situation är tillåtet eller ej eller vilka maktbefogenheter han har. Där så är fallet, händer det ofta att han avstår från att handla. Därtill kommer att intresset och trivseln givetvis har svårt att inställa sig, om polismannens kunskaper äro otillräckliga.

Under den grundläggande utbildningen i statens polis-skola har polismannen under en relativt kort tidsperiod bibringats kunskaper om innehållet i en mängd olika lagar och författningar. Dessa kunskaper förflyktigas dock om de inte underhållas och bliva så småningom inaktuella till följd av ändringar och tillägg i lagstiftningen. Särskilt gäller detta bestämmelserna på trafiklagstiftningens område.

Av enkätsvaren framgår att den skyldighet, som enligt 2 § polisreglementet åligger polischefen, nämligen att sörja för att polispersonalen meddelas erforderlig vägledning och undervisning, vanligen är försummad i mer eller mindre hög grad. Några uttalanden därom kunna vara av intresse.

Överkonstapelsföreningen i Stockholm anför sålunda följande. »Man kan faktiskt uttala, att handledning och instruering av konstaplarna i vakt-distrikten i Stockholm hittills så gott som helt saknas.» En *poliskommisarie i Stockholm* meddelar, att polispersonalens vidareutbildning icke är löst på något sätt och anför vidare. »Efter genomgången av polis-skolans konstapelsklass får t. ex. en konstapel, som icke vinner befordran, icke något repetition eller vidareutbildning, med undantag av de nyligen startade kurserna för vissa polismän. Till dessa kurser kan dock endast ett ytterst fåtal få inträde, varför man helt kan bortse från dem då det gäller hela kårens utbildning.» En *poliskonstapel i Hälsingborg* inleder sitt svar med följande uttalande. »Polismannen har ju skyldighet att noga känna till de lagar och förordningar, han har att övervaka. Men vad görs för att polismannen skall uppfylla detta krav.» En *polisman i Jönköping* anför. »Be-

träffande den fortlöpande utbildningen lämnar den mycket övrigt att önska. Den utbildning, som förekommer, utom polis-skolans, består av frivilliga studiecirklar och omfattar inte tillnärmelsevis behovet.» *Kriminalpolis-männen i Visby* anse, »att det säkerligen på de flesta håll brister vad gäller information om nya författningar». *Polispersonalen i Boo polisdistrikt* framhåller, »att den fortlöpande informationen om nya författningar måste ordnas på något sätt». *Biträdande landsfogden i Malmöhus län* anför följande. »I fråga om handledning, instruering och övervakning av personalen råda stora brister. Polischefer och poliskommissarier ägna mera sällan personalen den handledning i polistjänst, som är behöflig.» *Polispersonalen i Röstånga polisdistrikt* meddelar, att »polispersonalen nu helt på egen hand håller sig informerad samt studerar och inlära nya författningar utan ledning från polischefens sida». *Landsfiskalen i Sotenäs distrikt* framhåller, att »polischeferna endast i mindre omfattning hinner instruera och handleda personalen mera systematiskt».

Såsom förklaring till de missförhållanden, som här berörts, anges att befälet är så strängt sysselsatt med de löpande arbetsuppgifterna, att man inte hinner ägna nämnvärd tid åt utbildningsuppgifterna.

För att tillgodose det utbildningsbehov, som föreligger, förordas i enkät-svaren att varje polisman regelbundet instrueras och undervisas samt att särskilda utbildningsplaner utarbetas för denna verksamhet. I allmänhet är man av den uppfattningen, att undervisningen bör inläggas i tjänstgörings-turerna. Därest så icke lämpligen kan ske, bör polismännen erhålla viss tids ledighet för att bevista kurser, anordnade gemensamt för ett eller flera polisdistrikt. Några representativa uttalanden återges här nedan.

Överkonstapelsföreningen i Stockholm anför sålunda följande. »För att råda bot mot dessa missförhållanden måste kontinuerlig instruktion och undervisning inläggas i tjänsteturerna, d. v. s. undervisningstimmar böra fast inrättas i tjänstgöringsplanerna. Instruktions- och utbildningsplaner böra utarbetas centralt — givetvis av eller i nära samarbete med dugande aktivt polisbefäl — och med dessa planer i sin hand kan chefen för yttre tjänsten med hjälp av förste polisassistenterna (i samband med den nya organisationens införande ha dessa till större delen frigjorts från skriv-arbete) meddela erforderlig handledning och utbildning. En mycket viktig detalj härutinnan är fortlöpande information om nya författningar, varvid särskild vikt bör läggas vid de bestämmelser, där polisen aktivt har att kontrollera efterlevnaden.» En *poliskommissarie i Stockholm* rekommenderar koncentrerade och vart tredje eller fjärde år återkommande kurser. Ledare och föreläsare vid dessa kurser torde man endast i rena undantagsfall behöva söka utanför polisens egna led. »Teori i all ära, men det är praktiska övningar och praktiskt resonemang konstaplarna behöver mest.» En *förste polisassistent vid statspolisen i Jönköping* uttalar, att det rätteligen borde hållas ett informationsmöte en gång i kvartalet för att alla po-

lismän skulle få sina gamla kunskaper uppträskade och få del av nya författningar och lagar. »Vid statspolisen, där jag nu tjänstgör, ha vi minst två informationsmöten varje år, varvid kommissarien och övrigt befäl delge personalen synpunkter på nyutkomna bestämmelser.» *Polispersonalen i Mariestad* anser, att polischefen förslagsvis minst en gång i månaden bör lämna upplysningar om utkomna författningar o. dyl. En *kriminalassistent i Folkare polisdistrikt* anser, att föreskrifter borde utfärdas om skyldighet för varje avdelningschef att så ofta det är nödvändigt men minst sex gånger om året samla personalen för informationer.

I svaren erinras om vikten av att varje polisman lätt har tillgång till den litteratur m. m., som han behöver för att skaffa sig kunskaper i en viss fråga. I detta hänseende finns anledning till allvarliga anmärkningar. Nödvändig litteratur har inte alltid anskaffats och den som finns är stundom mer eller mindre föråldrad. Några uttalanden äro av intresse i detta sammanhang.

Lägg upp ett fackbibliotek, som skall finnas på polisstationen. Gör upp en förteckning över lagar, författningar m. m., som är aktuella för polisen. Inte minst tillämpningskungörelserna är ju intressanta att ta del av. Motororganisationernas tidningar har många intressanta rättegångsreferat och domstolsutslag. En tidning hade nyligen två sidor referat från rättegångar, där regeln om högersvängande fordon tolkades. Synnerligen lärorikt. Samla sådana referat i en pärm och låt den ingå i biblioteket.

Landsbygdens polismän har nu ofta svårt att besvara allmänhetens frågor på grund av ringa tillgång till författningar samt bristande information om dessa.

Det förekommer också åtskilliga upplysningar om att order- och tjänsteföreskriftssamlingar ofta befinna sig i miserabelt skick. De äro helt eller delvis föråldrade och osystematiskt samlade. De böra bli föremål för utsortering, uppsplättning och registrering. »För att rätt kunna utöva sin tjänst har såväl befäl som konstaplar ständigt ett oundgängligt behov av en modern och tillförlitlig ordersamling.»

En polisman riktar uppmärksamheten på värdet av att polismännen bevista rättegångar och anför därom följande.

Vad en patrullerande skulle lära sig mycket av är att höra på rättegångar i trafikmål. Jag satt en hel dag i rådhusrätten och hörde på trafikmål. Det var synnerligen lärorikt om vad man skall iakttaga vid undersökning på trafikolycksplats och hur rätten tolkar VTF. I ett mål uppkom diskussion om ett buskage som hade kunnat hindra sikten. Domaren påstod att det var nerhugget och åklagaren påstod att det var vegetation där. Olyckan inträffade på sommaren och rättegången var på vintern. Lärdom: kameran i radiobilarna. Något som domaren alltid återkom till var, när hade den ena trafikanten upptäckt den andre. Ofta blev det diskussioner om platsen. Mycket annat kom också fram. Kontentan av det hela är, att det erfordras en mera detaljerad utredning på platsen. Det skulle inte hållas några förhör på platsen, men det skulle strävas efter att få fram hela händelseförloppet mera i detalj på platsen: var upptäckte förarna varandra (rita in det på skissen), skymde parkerade bilar e. d. där (fotografera gärna platser från förarens ögonhöjd) o. s. v. Uppmana förare och vittne att göra

några anteckningar till stöd för minnet. Förhör och rättegång drar ju ut åtskilligt på tiden.

Vid statspolisen är den fortlöpande utbildningen ordnad på följande sätt. Genom särskild tjänsteföreskrift åligger det föreståndare för statspolisavdelning att vid lämpliga tillfällen — minst en gång varje halvår — med all personal vid avdelningen genomgå och repetera författningar, tjänsteföreskrifter och annat, som kan vara av betydelse för tjänstens rätta bedrivande vid avdelningen. Föreståndaren skall jämväl minst två gånger varje år anordna övningar i bruket av tjänstevapen. Vid ett av dessa tillfällen skall jämväl övas tillämpad ordningspolistaktik. Härutöver förekomma i viss omfattning fortbildningskurser utanför polisskolans ram, t. ex. av svenska jägarförbundet anordnade kurser i jakt- och fiskevård, av nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande bekostade kurser i trafikpropaganda för barn, utbildning av motorcykelförare samt — för all ordningspolispersonal — utbildning i avancerad bilkörning.

För statspolisen har upplagts en efter moderna principer ordnad tjänsteföreskriftserie, vilken distribueras till samtliga föreståndare. Ett exemplar av serien skall förvaras å vaktrummet eller å annan för personalen tillgänglig lokal. Serien omfattar tjänstens olika grenar och avhandlar t. ex. utrustningsfrågor, motorfordon, tekniska hjälpmedel och deras handhavande, tolkning av olika författningar samt rationaliseringsfrågor. I serien ingå jämväl för speciellt ordningspolistjänsten viktiga rättsfall.

Avdelningarna äga en förhållandevis riklig tillgång på litteratur, som har betydelse för verksamhetens olika grenar. Avdelningarna erhålla dessutom vissa periodiska tidskrifter rörande trafik, brandskydd, jakt och fiske samt djurskydd.

Vid de överläggningar, som utredningen haft med olika polischefer, ha dessa framhållit att ett påtagligt utbildningsbehov föreligger även för deras del. De uttalanden, som gjorts i denna fråga, ha i stort sett följande innehåll.

För att polischefen på ett tillfredsställande sätt skall kunna fullgöra sina uppgifter är det av väsentlig betydelse, att han är informerad i de frågor, som sammanhånga med möjligheterna att åstadkomma en effektiv polisverksamhet. Polischefen bör exempelvis erhålla kännedom om den metodik, som lämpligen bör tillämpas, då det gäller att fördela den patrullerande personalen med hänsyn till variationerna i bevakningsbehovet, det tillvägagångssätt, som kan användas i syfte att erhålla en god kartläggning av brott och olyckor, de patrulleringsmetoder, som under olika förhållanden kunna användas o. s. v. Vidare är det angeläget, att han får vetskap om den tekniska utrustning, som står till förfogande för att effektivisera och förenkla polisarbetet och vilka användningsområden denna utrustning har. Önskvärt vore också att polischeferna informerades om de olika åtgärder, som kunna vidtagas för att förenkla kontorsrutinen. Likaså vore det

önskvärt, att de erhöle vissa insikter i företagsledningens psykologi och anvisningar om de åtgärder, som lämpligen kunna vidtagas för att åstadkomma ett förtroendefullt förhållande mellan polis och allmänhet. Vissa av de avlönings- och förvaltningsbestämmelser, som gälla polisväsendet, äro invecklade och svårtolkade. Även i denna del är angeläget, att polischeferna erhålla viss vägledning. — Vissa av de angivna kunskapsmomenten meddelas i den polischefskurs, som anordnas vid statens polisskola. Denna undervisning meddelas dock vid en tidpunkt, då eleverna ännu icke fått nämnvärd praktisk erfarenhet rörande de olika spörsmål, som en polischef ställs inför. Han har därför inte möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen lika väl som om han under en längre tid hade tjänstgjort som polischef. Därtill kommer att det pågår en ständig utveckling inom det polisiära området. Nya metoder utarbetas och nya tekniska hjälpmedel framställas. Betydelsefulla tillägg och ändringar ske i den lagstiftning, som reglerar polismännens tjänstgöringsförhållanden osv. De en gång inhämtade kunskaperna bliva därför efter någon tid ofullständiga och inaktuella. Behovet av information måste också ses mot bakgrunden av det förhållandet, att polischeferna som regel icke ha nämnvärd praktisk erfarenhet av egentligt polisarbete. Han saknar därför ofta den inlevelse i polisyrkets natur, som gör det lättare att klart se bristerna i polisorganisationen och att taga de initiativ till förbättringar, som erfordras. — Under de samtal, som utredningen haft med många polischefer, har det vidare framgått, att de i allmänhet äro så tyngda av löpande arbetsuppgifter, som för övrigt i stor utsträckning ligga utanför området för egentligt polisarbete, att de icke ha vare sig tid eller kraft att i erforderlig utsträckning genom egna studier förvärva den vidareutbildning som behövs. Detta uppges särskilt vara fallet med de polischefer i stora distrikt, som även äro åklagare.

Utredningens överväganden och förslag

Utredningen har övervägt de spörsmål, som behandlats i detta kapitel, och därvid kommit till den uppfattningen, att särskilda åtgärder måste komma till stånd för att i möjligaste mån tillgodose det trängande behov av *fortlöpande utbildning för polismän*, som föreligger i de flesta polisdistrikt här i landet. Detta utbildningsbehov är uppenbarligen störst beträffande de patrullerande polismännen. En polisman som sysslar med utredningsarbete har vanligen tid att studera innehållet i de lagar och bestämmelser, som i en viss situation skola tillämpas, eller att fråga åklagaren eller ett befäl hur han skall förfara. En patrullerande polisman däremot har i regel icke något rådrum för studier eller inhämtande av råd. Detta understryker vikten av att man just beträffande dessa polismän sörjer för att de ha goda kunskaper. Vederbörande polischef bör av praktiska skäl bibehållas vid sin skyl-

dighet att sörja för polismännens utbildning. Detta synes ofrånkomligt bl. a. av den anledningen, att undervisningen i viss omfattning måste taga sikte på lokala förhållanden av skilda slag.

Polischefen bör dock lämnas stöd i sitt undervisningsarbete. Utredningen förordar, att detta sker genom centralt utarbetade undervisningsplaner. Vid utarbetandet av dessa bör rekommendationer lämnas om hur undervisningen praktiskt bör anordnas i distrikt av olika storlek. Hänsyn bör tagas inte endast till behovet av information beträffande nytillkomna lagar och författningar utan även till önskemålet om att polismännen erhålla repetition av gällande lagstiftning. Polismannen behöver i viss omfattning även undervisning rörande frågor, som gälla omhändertagande av skadade, bruket av vapen, handhavandet av tekniska hjälpmedel osv. Polischefen bör också lämnas vägledning i fråga om valet av lärare och om den litteratur, som lämpar sig såsom grundval för undervisningen. Vid utarbetandet av undervisningsplanerna gäller det att taga ställning till frågan hur ofta en polisman bör erhålla undervisning och i vad mån undervisning bör kompletteras genom studiebesök i domstol, hos besiktningsman osv.

Utredningen anser det vidare vara angeläget, att man centralt tillhandahåller polischeferna redogörelser angående den närmare innebörden av de ändringar i lagstiftningen, som vidtagas. Utredningen vill i detta sammanhang framhålla, att sådana redogörelser fortlöpande tillkomma vid statens polisskola, avsedda för undervisningen där. Över huvud taget utarbetas i polisskolan åtskilliga redogörelser, som böra göras tillgängliga för landets samtliga polismän.

Utredningen föreslår, att Kungl. Maj:t ger statens polisskola uppdrag att ombesörja de åtgärder, som här föreslagits. Inom skolan finns, såvitt utredningen kunnat bedöma, all den sakkunskap, som erfordras för uppgifternas fullgörande.

Från *svenska polisförbundet* har utredningen mottagit en skrivelse, vari förbundet understryker behovet av en förbättrad vidareutbildning för personalen. I likhet med utredningen anser förbundet att denna utbildning av kostnadsskäl huvudsakligen bör bedrivas lokalt under polischefens ledning men att denne bör erhålla kvalificerad hjälp i sitt undervisningsarbete. Sådan hjälp skulle enligt förbundets mening kunna tillhandahållas polischeferna, om man i varje län tillsatte en *länsinstruktör* med uppgift att besöka olika platser i länet och där föreläsa om innehållet i de lagar och författningar, som ha betydelse för polisverksamheten. En annan uppgift vore att anordna övningar i brottsplatsundersökning, demonstrerar nya tekniska hjälpmedel, lämna anvisningar och råd beträffande trafikundervisningen i skolorna osv. Förbundet har också förordat att instruktören därjämte skall biträda vid planläggningen av den s. k. katastrofberedskapen (åtgärder vid stora flygolyckor och totalbränder, ras och översvämningar osv.). Enligt förbundets mening bör länsinstruktören vara knuten till länets stats-

polisavdelning och utses bland välmeriterad personal med förslagsvis kommissarieutbildning.

Utredningen ansluter sig till det av förbundet väckta förslaget och hemställer, att det upptages till prövning.

Under hänvisning till vad som tidigare anförts i fråga om polischefernas utbildningsbehov föreslår utredningen, att informationskurser regelbundet anordnas för polischeferna. Utredningen har funnit det önskvärt, att varje polischef åtminstone vart femte år beredes tillfälle att genomgå sådan kurs. Kursernas huvudsakliga uppgift skall vara att genom föreläsningar och diskussioner belysa och stimulera polischefernas intresse för de polisiära problemen och att ge anvisningar om hur dessa problem skola lösas. Kurserna böra alltså inte syfta till inläring av ett visst kunskapsstoff. Med hänsyn därtill torde kursens längd kunna begränsas till en vecka. Kurserna böra anordnas genom inrikesdepartementets försorg och förläggas till Stockholm, där den bästa tillgången på lämpliga föreläsare finns. — De polisiära problemen ha en annan omfattning och karaktär i en stor stad än i ett landsfiskalsdistrikt på landsbygden. Med hänsyn därtill är det lämpligt att till en och samma kurs inbjuda polischefer från distrikt med likartade problem. Likaså synes det lämpligt att försöka anpassa kursernas innehåll med hänsyn till den olikhet, som föreligger ifråga om behovet av information. Utredningen vill slutligen framhålla, att anordnandet av de föreslagna kurserna skulle främja enhetligheten i polisarbetet samt bidra till att polischeferna bättre lärde känna varandra, vilket vore till gagn för samarbetet.

KAPITEL 14

En tidskrift för polisväsendet

Utredningen har i tidigare sammanhang framhållit vikten av att polis-
männen äger goda kunskaper om innehållet i de lagar och författningar, vil-
kas efterlevnad de ha att övervaka. Då det gäller att få till stånd en mera
effektiv polisverksamhet är det därför av den största betydelse, att man
försöker bibringa polismännen så goda kunskaper som möjligt. I detta syfte
har utredningen tidigare framlagt förslag om att polismännen genom polis-
chefens försorg regelbundet skola åtnjuta undervisning. Syftet med denna
undervisning bör huvudsakligen vara att hos polismännen vidmakthålla de
kunskaper som bibringats dem i statens polisskola och att informera dem
om tillägg och ändringar på lagstiftningens område. Det vore emellertid av
värde, om polismännen därutöver finge möjlighet att taga del av polisiära
erfarenheter, som vunnits i andra länder och i andra polisdistrikt inom lan-
det. Vidare vore det önskvärt att de polismän, som ägna sig åt speciella upp-
gifter, finge mera inträggande kunskaper inom sitt arbetsområde. Sådana
kunskaper kunna som regel delgivas dem endast av experter. Ett ytterligare
önskemål är att polischeferna själva bibringats insikter i administrativa och
andra spörsmål, som gälla ledningen av polisverksamheten m. m.

För att tillgodose de här angivna kunskapsbehoven har utredningen när-
mare övervägt frågan, huruvida icke en tidskrift för polisväsendet borde ut-
givas här i landet. Denna fråga behandlades av polisinstruktionsutred-
ningen, vilken i sitt betänkande Polisen och allmänheten (SOU 1947: 45) ut-
talade följande.

I detta sammanhang bör lämpligen ett annat spörsmål något beröras, nämligen
frågan om utgivandet av en för polisväsendets olika befattningshavare gemensam
facktidskrift. I motsats till vissa andra länder, såsom exempelvis Danmark, Eng-
land och vissa stater i USA, sakna vi en dylik facktidskrift. Visserligen utges se-
dan åtskilliga år några tidskrifter, vari polisiära ämnen av mera allmänt innehåll
behandlas, nämligen Polistidningen, Landstaten och Nordisk Kriminalteknisk
Tidskrift, men ingen av dem kan anses fylla den uppgift, som en för alla kate-
gorier av polistjänstemän gemensam tidskrift bör ha. Ett sådant organ skulle näm-
ligen bl. a. behandla sådana spörsmål, som äro av intresse för alla vid polisväsen-
det anställda befattningshavare, både högre och lägre, och beröra alla grenar av
polisens vittomfattande och mångskiftande verksamhet. Vidare skulle en dylik
tidskrift innehålla uppsatser och artiklar rörande olika aktuella samhällsfrågor,
ägnade att fördjupa och vidga polismännens kunskaper samt öka deras intresse
för praktiskt socialt och annat samhällsgagnande arbete. Givetvis borde den ock-

så innehålla fortlöpande redogörelser för, jämte erforderliga kommentarer till, utkommande lagar och författningar berörande polisens arbetsområden.

Utredningen förordar att en dylik tidskrift utgives. Tidskriften, som torde böra utkomma varje eller varannan månad, synes böra kostnadsfritt tillställas varje polisman. Samtliga kostnader för tidskriften borde kunna bestridas av statsmedel. Utgivandet synes böra uppdragas åt något lämpligt centralt statligt organ.

Det finns flera tidskrifter här i landet, vilkas innehåll ha intresse för polismän. Det är dock endast Nordisk kriminalteknisk tidskrift, som kan sägas vara uteslutande avsedd att meddela kunskaper i polisiära ämnen. Tidskriftens namn är något missvisande, enär den även behandlar ämnen av mera allmänt polisiärt intresse. Det dominerande inslaget utgöres dock av artiklar, som behandla kriminaltekniska arbetsmetoder, alltså ett mycket begränsat område inom polisverksamheten. Därtill kommer att de flesta av dessa artiklar ha huvudsakligt intresse endast för de relativt få polismän, som syssla med laboratoriearbete. Tidskriften, som av föreningen för Nordisk kriminalteknisk tidskrift utges i Danmark, Finland, Norge och Sverige, behandlar vidare endast sådana ämnen, som ha ett gemensamt intresse för de nordiska ländernas polismän. Till följd av denna begränsning återfinnas i tidskriften inte några redogörelser för de lagar och författningar, som reglera den polisiära verksamheten.

Sammanfattningsvis vill utredningen framhålla, att Nordisk kriminalteknisk tidskrift — ehuru den i och för sig är en värdefull publikation — ändå inte fyller kraven på en allmän tidskrift för polismän.

För att få en grundval för bedömningen av de frågor, som sammanhånga med utgivandet av en tidskrift för polismän, har utredningen införskaffat uppgifter om hur utgivningen av i utlandet förekommande tidskrifter för polismän är organiserad och finansierad osv.

I *Storbritannien* finnas fem publikationer för polismän. Utgivningen av dessa sker på enskild väg. Staten lämnar inte några bidrag, utan utgivningen finansieras genom prenumerationsavgifter och annonsintäkter. De viktigaste tidskrifterna äro »Police Review», »Police Chronicle» och »The Police Journal». — *Police Review* utkommer med ett nummer i veckan och kostar 3 pence. Tidskriften grundades år 1893 och innehåller bl. a. kommentarer till lagtext, parlamentsreferat samt artiklar om polisens arbete. Stort utrymme lämnas åt nyheter i samband med personalens fritidsverksamhet, kommentarer till utnämningar inom poliskåren eller belöningar till polismän. För närvarande utges tidskriften i en genomsnittlig upplaga av 38 000 exemplar. Försäljningen sker via tidningsaffärer, kiosker etc., där intresserade kan beställa tidskriften för avhämtning. — »*Police Chronicle*» kostar 2 pence och utgives en gång i veckan. Den har i stort sett samma innehåll som *Police Review*. — »*The Police Journal*», som grundades år 1928, utkommer med ett nummer i kvartalet och kostar 2 shilling 6 pence.

Tidskriften får på grund av sitt innehåll endast distribueras till polismän. De flesta artiklar redogöra för brottmål och polisens åtgärder i sådant sammanhang. Vidare lämnas utförliga redogörelser för kriminaltekniska metoder och tekniska hjälpmedel i polisens arbete. Tidskriften utkommer i en upplaga av 9 000 exemplar.

I *Frankrike* förekommer endast en facktidskrift för polismän, nämligen »*Vigilant*», som utges av polisprefekten i Paris. Redaktionen består av polismän. De avlönas av prefekturen, som även tillhandahåller redaktionslokal. Tidskriften distribueras gratis till samtliga 28 500 polismän inom prefekturernas distrikt (Paris och departementet Seine). Tidigare finansierades själva utgivningskostnaderna genom annonsintäkter. I slutet av 1954 beslöt dock polisprefekten, att annonseringen i tidskriften skulle upphöra på grund av den känsliga situation, som ofta uppstod vid annonsackvisitionen («det är från polisen»). Finansieringen sker numera genom bidrag från en fond, som till större delen består av privata donationer. Till fonden, vars huvudsakliga ändamål är att lämna ekonomisk hjälp till polismännens familjer, lämnar även staten ett visst bidrag. — Tidskriftens innehåll består av artiklar om polisens arbete och personalmeddelanden. I tidskriften har emellertid också lämnats utrymme för ren förströelseläsning (detektivnoveller, särskilda barn- och damsidor, artiklar om historiska ämnen osv.).

I *Västtyskland* förekomma tre facktidskrifter för polismän, »*Deutsche Polizei*», »*Die Polizei—Polizei-Praxis*» och »*Die Neue Polizei*». Förstnämnda tidskrift utges av polismännens fackförbund. De övriga utges av privata förlag. Samtliga utkomma en gång i månaden och deras upplagor äro 75 000, 11 000 respektive 4 500 exemplar. Finansieringen sker genom prenumerationsavgifter och annonsintäkter. Statlig subvention förekommer ej.

I *Österrike* finnas två facktidskrifter för polismän, av vilka den mest betydande är »*Öffentliche Sicherheit*». Den utges av inrikesministeriet och utkommer varje månad i 15 000 exemplar. Finansieringen sker genom prenumerationsavgifter och annonsintäkter.

I *Schweiz* utges en facktidskrift med namnet »*Revue internationale de Criminologie et de Police Technique*». Den utges av en polisman och finansieras genom prenumerationsavgifter och annonsintäkter.

I *Holland* utger justitieministeriets avdelning för polisärenden en tidskrift som bär titeln »*Algemeen Politieblad*». Kostnaderna bestridas helt av statsmedel. Tidskriften, som utkommer varje vecka i 20 500 exemplar, tillställs gratis samtliga polismän. Även utomstående ha möjlighet att prenumerera på tidskriften men avdelningschefen äger pröva de inkomna prenumerationsansökningarna. Insända artiklar få icke publiceras med mindre deras innehåll blivit godkänt av avdelningschefen och en kommission bestående av fyra högre polisofficerare, en representant för var och en av de tre fackliga polisorganisationerna samt en representant från inrikesminis-

teriet. Det redaktionella arbetet skötes av tre tjänstemän vid justitieministeriets avdelning för polisärenden.

I USA finns ett stort antal tidskrifter för polismän. En av de mest betydande är »*The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*», som utges av Northwestern University School of Law. Denna tidskrift har stor spridning inte endast i USA utan över praktiskt taget hela världen. Såvitt utredningen kunnat utröna finansieras den helt genom prenumerationsavgifter. — I de olika staterna utges vidare facktidskrifter för de i vederbörande stat verksamma polismännen. I allmänhet utgivnas dessa tidskrifter av ett statligt organ. Finansieringen sker genom prenumerationsavgifter och annonser. Bidrag lämnas i allmänhet av statliga medel. För de större städernas polismän utges ofta av vederbörande polismyndighet särskilda facktidskrifter, som utdelas till polismännen antingen gratis eller mot en mindre avgift. En mycket känd tidskrift av detta slag är »*Spring 3100*», som utges av polisdepartementet i *New York*. (Tidskriftens namn är identiskt med polishögkvarterets telefonnummer.) Tidskriftens redaktionspersonal består av ordinarie befattningshavare i poliskåren, vilka alltså avlönas av staden. Självkostnaderna för papper, tryckning, distribution m. m. finansieras genom prenumerationsavgifterna. Ehuru något prenumerationsvång inte föreligger, torde dock i praktiken så gott som samtliga medlemmar av poliskåren vara prenumeranter. Tidskriften utkommer varje månad i 30 000 exemplar, av vilka 22 000 distribueras till aktiva polismän i staden. Övriga exemplar gå till pensionerade polismän samt polismän i andra polisdistrikt. — Korrektoret till varje nummer granskas av en redaktionskommitté, bestående av tre högre polistjänstemän. Det är redaktionens strävan att inte begränsa tidskriftens innehåll till uteslutande fackmässiga och tekniska ämnen utan att genom införandet av personliga biografier, reportage från poliskårens verksamhet m. m. få tidskriften att bidra till stärkandet av kamratandan och sammanhållningen inom poliskåren. — Genom tidskriften erhåller polismannen eventuella ändringar och tillägg att införas i gällande instruktionsböcker.

I *Danmark* utkommer varje månad en tidskrift, »*Politiet*», som polismännen erhålla utan kostnad. Tidskriften innehåller redogörelser för nya lagar och författningar, beskrivningar av arbetsmetoder och tekniska hjälpmedel m. m. Annonsering förekommer inte i tidskriften. Den utges av rigspolitichefen och finansieras av allmänna medel.

Utredningens förslag

Utredningen anser, att utgivandet av en facktidskrift för polismän i hög grad skulle vara ägnat att höja kunskapsnivån hos polismännen, att stimulera deras intresse för tjänsten och att skapa samhörighetskänsla hos polismännen. Det intresse, som tidskriften skall tillgodose, måste — liksom

den grundläggande polisutbildningen — vara en statlig angelägenhet och utredningen föreslår därför, att utgivningen anförtros ett statligt organ.

Då det gäller att avgöra vilket organ, som vore bäst lämpat för denna uppgift, har utredningen stannat för statens polisskola. Vad som i första hand bestämt detta val är intresset att tidskriften skall få ett så värdefullt, rikhaltigt och aktuellt innehåll som möjligt. Statens polisskola har sålunda en nära kontakt med personer, vilka representera sakkunskap inom skilda områden. Dessa personer anlitas i stor utsträckning såsom lärare i skolan. — I de utländska facktidskrifterna utgöras författarna till huvudsaklig del av polismän i olika grader. Detta kommer med säkerhet att bli fallet även beträffande en tidskrift här i landet. Även detta förhållande talar för att utgivningen ombesörjes av polisskolan, som har en god kontakt med landets polismän och goda möjligheter att avgöra, vilka som lämpligen kunna anlitas såsom artikelförfattare. Under den tid polismännen äro elever i skolan, har man också ett utmärkt tillfälle att väcka intresse hos dem att medverka i tidskriften. — Det skall slutligen i detta sammanhang framhållas att statens polisskola ur undervisningssynpunkt noggrant måste följa utvecklingen på polisverksamhetens område, såväl i fråga om författningskunskap som då det gäller det praktiska polisarbetet. Genom att utgivningen uppdrages åt polisskolan vinner man alltså garantier för att tidskriften får ett aktuellt innehåll.

Tidskriften skall ytterst tillgodose ett allmänt intresse, nämligen att få till stånd en mera aktiv och effektiv polisverksamhet. Med hänsyn härtill anser utredningen att spridningen av tidskriften inte skall hämmas av prenumerationsavgift utan att tidskriften gratis bör tillställas polismännen. Utredningen anser vidare, att annonsering inte skall förekomma. En annonsackvisitör försöker väl alltid övertyga en tilltänkt annonsör om att det är med dennes intresse förenligt att annonsera i den tidskrift, som ackvisitören företräder. Ett sådant tillvägagångssätt är direkt olämpligt, då det gäller en tidskrift för polismän och kan skada polisens anseende. — Utredningen anser sålunda att utgivningen av tidskriften helt bör bekostas av allmänna medel.

Med hänsyn särskilt till behovet av aktuell information bör tidskriften utkomma en gång i månaden. Den typografiska utformningen av tidskriften bör vara tilltalande. Artiklar böra om möjligt vara illustrerade med fotografier, teckningar, diagram osv. De kostnader, som nedläggas på den typografiska utformningen, äro förhållandevis ringa men ge ett gott utbyte då det gäller att väcka intresse för en tidskrifts innehåll.

Rektorn för statens polisskola bör vara ansvarig utgivare. Redaktionsarbetet bör uppdragas åt en rutinerad journalist med goda erfarenheter om polisens arbete.

Det är av vikt, att man uppgör en plan för tidskriften, dvs. att man bestämmer vilka ämnen som skola behandlas, vilket utrymme olika ämnen

skola ges, i vilken form författningsändringar skola presenteras, vilka tidskrifter, som böra refereras osv. I sistnämnda hänseenden gäller det också, att till tidskriften knyta personer, som äro villiga och lämpliga att utföra dessa mera regelbundet återkommande uppdrag.

Denna planläggning ävensom granskningen av de bidrag som inkomma bör uppdragas åt en redaktionskommitté, bestående av en representant för inrikesdepartementet, polisskolans rektor, en polischef samt två polismän, vilka besitta sakkunskap och erfarenhet inom polisverksamhetens olika områden.

Kostnaderna för utgivandet av tidskriften äro bl. a. beroende av upplagens storlek, antalet textsidor, format, stilsort, papperskvalitet osv. Med ledning av uppgifter, som utredningen erhållit från ett tryckeri, bör kostnaden för en tidskrift av här ifrågasvarande omfattning kunna beräknas till en krona per exemplar, därest upplagens storlek bestämmes till 10 000 exemplar. Detta skulle alltså innebära en framställningskostnad per år räknat av cirka 120 000 kronor. Därtill kommer distributionskostnader till ett belopp av i runt tal 2 000 kronor samt lön till redaktören och arvoden till ledamöter i redaktionskommittén och författare.

Utredningen föreslår att Kungl. Maj:t uppdrager åt statens polisskola att i enlighet med de riktlinjer, som här uppdragits, utgiva en facktidskrift för polismän.

KAPITEL 15

Polisen och allmänheten

En av de viktigaste förutsättningarna för en effektiv polisverksamhet är — såsom utredningen tidigare framhållit — att det råder ett förtroende-
fullt förhållande mellan polis och allmänhet. Polisen kan då räkna med en
större villighet hos människorna att lämna upplysningar, som kunna leda
till uppdagande av brott, gripande av brottslingar osv. Att polisen åtnju-
ter allmänhetens aktning och respekt är också av betydelse därför att många
människor grunda sin uppfattning om rättsordningen över huvud taget på
vad de iakttaga beträffande de enskilda polismännens uppträdande.

Det finns många andra omständigheter, som göra det angeläget, att man
ägnar särskild uppmärksamhet åt förhållandet mellan polis och allmänhet.

Polismännen arbeta sålunda öppet inför allmänhetens ögon och deras
ingripanden och åtgärder av skilda slag följas med kritisk uppmärksam-
het. Av den som har till uppgift att övervaka och kontrollera andra män-
niskors beteenden kräver man att han uppträder fullt korrekt i alla avse-
enden. Reaktionen blir ofta våldsam, om polismannen i samband med ett
ingripande själv gör sig skyldig till en överträdelse eller inte visar hänsyn
och respekt för andra människors rättmätiga intressen.

Utredningen vill här också erinra om hur den växande motorismen kom-
mit att inverka på betydelsen av ett korrekt uppträdande från polismän-
nens sida. Tidigare ingrepo polismännen huvudsakligen endast mot kri-
minella eller andra mer eller mindre asociala personer. Hyggliga och sköt-
samma människor blevo mera sällan föremål för polisingripanden. Om poli-
sen uppträdde på ett olämpligt sätt i samband med ett anhållande eller
annan åtgärd fick detta som regel inte någon nämnvärd inverkan på för-
hållandet mellan polis och allmänhet. — Trafikens utveckling har emeller-
tid haft till följd att övervakningen av trafikanternas beteenden blivit en
av polisens viktigaste arbetsuppgifter. Och alla människor, som röra sig
på gator och vägar, äro trafikanter. Även socialt oantastliga och i hög grad
ansvarskännande personer kunna av obetänksamhet eller bristande upp-
märksamhet göra sig skyldiga till trafikbrott, mot vilka polisen måste in-
skrida. I dylika fall är det av utomordentligt stor betydelse att polisman-
nen uppträder vänligt och korrekt.

Det finns åtskilliga faktorer, som ha betydelse då det gäller att få till

stånd ett gott förhållande till allmänheten. Viktigt är sålunda att man vid rekryteringen av polispersonal tar särskild hänsyn till den sökandes förmåga att umgås med andra människor. — Under den grundläggande utbildningen måste polismannen bibringas en sund inställning till polisyrket och erhålla praktiska anvisningar om hur han i olika situationer skall bete sig för att i möjligaste mån undvika konflikter med allmänheten. — Såsom trivselutredningen framhållit är det också väsentligt att man inom polisorganisationen undanröjer de anledningar till missnöje, som där finnas. Om polismannen trivs med sina arbetsförhållanden, har detta givetvis en gynnsam inverkan på hans förhållande till allmänheten. Polisverksamhetsutredningen har i det föregående närmare behandlat vissa arbetsmetoder, som enligt utredningens mening äro ägnade att åstadkomma en mera aktiv och effektiv polisverksamhet. I den mån man genom sådana metoder kan höja polisens effektivitet, kommer även detta att få en gynnsam återverkan på förhållandet till allmänheten. Om polisen kan skänka människorna större säkerhet till person och egendom, ökas därigenom också aktningen och respekten för polisen.

De mer eller mindre allvarliga konflikter, som uppstå mellan polis och allmänhet, ha ofta sin grund i en ovilja mot polisen över huvud taget, som beror på bristande kunskap om den polisiära verksamhetens mål och medel. I arbetet för att åstadkomma bättre relationer till allmänheten är det därför angeläget att man sprider kännedom om denna verksamhet. Allmänheten måste bringas till insikt om att polisens arbete ytterst avser att bereda människorna skydd i olika hänseenden och att polisen fullgör denna uppgift inte endast genom att inskrida mot lagöverträdelser utan också genom att lämna människorna hjälp i olika sammanhang.

Av betydelse är också den enskilde polismannens allmänna uppträdande och särskilt hur han betar sig, då han av en eller annan anledning kommer i kontakt med allmänheten. I detta hänseende har utredningen funnit anledning att framhålla följande.

En polisman har dagligen kontakt med ett flertal människor i skilda sammanhang. Man vänder sig till honom med begäran om råd och upplysningar. Polismannen ger människor tillsägelser av olika slag och erinrar dem om att vissa beteenden inte är tillåtna. Han rapporterar eller omhändertager människor med anledning av brott eller förseelser, verkställer förhör med parter och vittnen osv. Den ständiga kontakten med allmänheten har ofta till följd att polismannen blir irriterad och otålig. Han uppträder icke med det lugn och den vänlighet, som är en nödvändig förutsättning för ett gynnsamt förhållande till allmänheten. Tillsägelseerna lämnas i en brysk ton. Han vill inte lyssna till några förklaringar och ger inte någon motivering till sitt ingripande. — Polismannen måste dock ständigt hålla i minnet, att för många människor utgör kontakten med en polisman en enstaka händelse. Den person, som rapporteras för en förseelse eller den som vän-

der sig till polismannen med begäran om en upplysning, har kanske aldrig tidigare ens samtalat med en polisman.

Det sätt, på vilket den enskilde polismannen uppträder, kan därför komma att bli grundläggande för en persons uppfattning om polisen och dess verksamhet. Om polismannen i samband med ett ingripande uppträder nedlåtande och ironiskt kanske han därigenom grundlägger en bestående ovilja mot polisen hos den person, mot vilken han ingripit.

Polismannen bör därför betrakta varje kontakt med allmänheten som ett tillfälle, då han kan förvärva en polisvän. Oavsett av vilken anledning kontakten uppstår, måste han bemöda sig om att uppträda korrekt. Utredningen vill i detta sammanhang framhålla, att polisens anseende inte äventyras av att polismannen gör ingripanden. Han kan utveckla stor aktivitet i detta hänseende utan risk att polisens anseende går förlorat. Det avgörande är, *hur* han uppträder i dessa situationer. Ett ingripande kan efterlämna en positiv inställning till polisen, om polismannen uppträder lugnt och hänsynsfullt och låter vederbörande förstå att han endast fullgör sin tjänsteplikt.

Det finns åtskilliga detaljer beträffande polismannens yttre uppträdande, som ha betydelse, då det gäller att hålla polisens anseende högt.

De flesta människor komma sällan i mera direkt kontakt med polismännen och grunda därför sitt bedömande om dem på yttre iakttagelser. Det är viktigt att man gör klart för polismännen, att de äro föremål för en särskild uppmärksamhet från allmänhetens sida och att deras uppträdande har betydelse för allmänhetens uppfattning om polisen i allmänhet.

Många personer grunda sitt omdöme om andra människor på deras sätt att uttrycka sig. Polismannens tal måste därför vara vårdat. Han får inte använda slang eller svordomar eller oanständiga ord eller uttryck. Han bör vidare om möjligt undvika att stå alltför nära eller att ta i den, som han talar med.

När allmänheten begär upplysningar måste polismannen övertyga sig om att han rätt har uppfattat frågans innebörd. Människor ha inte alltid förmåga att ställa en fråga så, att de få den upplysning, som de behöva. Det svar som lämnas skall ges så enkelt och klart som möjligt. Gäller det att visa vägen till en viss plats kan det ofta vara lämpligt att polismannen river ett blad ur sin anteckningsbok och ritar en enkel skiss över färdvägen. — Det är viktigt att polismannen utövar sin upplysande och rådgivande verksamhet på sådant sätt, att allmänheten får klart för sig att polismannen tycker det är ett nöje att vara till hjälp. Polismannen får inte visa irritation, om den frågande inte genast förstår det svar, som lämnas.

Personer, som vända sig till polismannen för att anföra klagomål över ett visst förhållande, befinna sig ofta i en uppretad eller förtvivlad sinnesstämning. Ibland ha de kanske en känsla av att de besvära i onödan. Polismannen måste i sådana fall uppträda så att de förstå att polismannen är

intresserad av deras ärende. Han bör inte i onödan avbryta dem utan låta dem lämna en sammanhängande redogörelse. Även om vad som anmäles inte har nämnvärt intresse ur polisiär synpunkt, bör polismannen ändå visa intresse för vad de har att säga. För den anmälande är saken ofta betydelsefull. Polismannen får heller inte försumma att tacka anmälaren för hans vänlighet att göra polisen uppmärksam på saken.

Inom de större affärsföretagen har man uppmärksammat betydelsen av att kunderna få en vänlig och tillmötesgående behandling, då de per telefon söka kontakt med företaget.

Även inom polisen bör man ha klart för sig betydelsen av att allmänheten blir vänligt och tjänstvilligt bemött i telefon. Utredningen har i detta sammanhang funnit anledning att framhålla följande.

Beträffande de större poliskårerna dröjer det ofta onormalt länge, innan man får svar i polisens växel. Detta är ur flera synpunkter ett besvärande förhållande. Telefonpåringningen kan gälla ett brådskande ärende, som påkallar ett snabbt ingripande från polisens sida. Den som ringer blir i sådana fall orolig och irriterad om han inte genast får svar. Gäller samtalet ett klagomål, befinner sig vederbörande ofta i en uppretad eller för-tvivlad sinnesstämning, som kanske förvärras om svaret dröjer för länge. Inom de större poliskårerna är det sålunda angeläget, att telefonväxlarna ha sådan kapacitet, att allmänheten erhåller svar utan nämnvärt dröjsmål.

Ett annat missförhållande, som utredningen kunnat konstatera, är att den som önskar en upplysning, stundom kopplas från polisman till polisman, innan han äntligen får kontakt med den som kan lämna honom den upplysning han önskar. Detta beror uppenbarligen på att växeltelefonisterna inte äro tillräckligt informerade om polisverkets organisation och om uppgifternas fördelning mellan olika polismän. För att undanröja dessa brister krävs alltså en grundligare utbildning av dem, som skola tjänstgöra som telefonister. I de största poliskårerna kan det vara lämpligt att avdela polismän med särskild uppgift att tillhandagå allmänheten med råd och upplysningar i olika hänseenden.

Utredningen vill slutligen i detta sammanhang framhålla önskvärdheten av att polismannen svarar med sin titel och sitt namn. Den som ringer får därigenom ett mera personligt mottagande. Svaret »polisen» bör användas endast av växeltelefonisterna.

Utredningens förslag

I en inom riksdagen under år 1960 väckt motion I: 143 likalydande med II: 173 erinrade motionärerna om att polisarbetet tenderade att få en allt hårdare karaktär och att det därför vore av betydelse att den enskilde polismannen i sin tjänsteutövning finge inte bara allmänhetens förtroende utan även dessa aktiva stöd. Det ifrågasattes vidare huruvida man inte från sam-

hällets sida rent ekonomiskt borde sörja för den informations- och kontaktverksamhet, som erfordrades för att åstadkomma ett bättre förhållande mellan polis och allmänhet. Motionärerna hemställde, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande förutsättningarna för ett bättre samarbete mellan polisen och allmänheten. Över motionerna inhämtades yttranden från polisverksamhetsutredningen, statspolisintendenten, polismästaren i Stockholm, Svenska polisförbundet och riksförbundet Sveriges polismän. Dessa remissinstanser tillstyrkte särskild utredning. Polisverksamhetsutredningen förordade att en sociologisk undersökning företoges för utrönande av orsakerna till förekommande spänningsförhållande mellan polis och allmänhet. Sedan man vunnit närmare kunskaper härom kunde erforderliga åtgärder lättare vidtagas.

I allmänna beredningsutskottets utlåtande i anledning av motionerna framhöll utskottet, att frågan om särskild utredning borde vila i avvaktan på polisverksamhetsutredningens slutbetänkande ävensom på resultatet av 1958 års utredning angående arbetsförhållandena vid polisväsendet. Utskottet hemställde med anledning därav, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Polisverksamhetsutredningen har inte ansett det ligga inom ramen för dess uppdrag att verkställa den sociologiska undersökning, som utredningen anser böra ligga till grund för erforderliga åtgärder i syfte att få till stånd bättre relationer mellan polis och allmänhet. Inte heller 1958 års utredning har redovisat någon undersökning i detta hänseende. Med hänsyn därtill vill polisverksamhetsutredningen upprepa sitt i tidigare sammanhang väckta förslag att en sociologisk undersökning verkställas i syfte att utröna orsakerna till förekommande spänningsförhållande mellan polisen och allmänheten.

Sammanfattning

Kap. 1. Bevakningstjänstens betydelse

Utredningen redovisar vissa svenska och utländska erfarenheter, vilka ge vid handen, att en förstärkt bevakning leder till minskad brottslighet ävensom att brottsligheten skjuter i höjden, då bevakningen försvagas.

Utredningen hävdar den meningen, att bevakningsavdelningen fullgör den grundläggande polisverksamheten och att andra arbetsenheter äro att betrakta mera som specialavdelningar i förhållande till den patrullerande styrkan. Behovet av kriminalpolis är icke ringa utsträckning beroende på effekten i patrulleringsverksamheten. Försvagas denna verksamhet, ökar behovet av kriminalpolis, medan däremot en effektiv patrullering innebär ett minskat behov av kriminalpolis. Det är ur denna synpunkt mindre välbetänkt att förstärka kriminalpolisen på bevakningsavdelningens bekostnad.

Kap. 2. Bevakningspersonalens storlek och fördelning

I detta kapitel lämnas en redogörelse för de faktorer, som ha betydelse vid bestämmandet av den patrullerande personalens storlek. Målsättningen för denna bestämning bör vara en så stor tillgång på personal, att man genom ändamålsenliga patrulleringsmetoder kan skapa en känsla hos de potentiella lagöverträdarna att det förefinnes en påtaglig risk för upptäckt. Det vore ur flera synpunkter av värde, därest man ägde tillgång till normer för bestämmandet av bevakningspersonalens storlek i ett polisdistrikt. Utredningen föreslår därför att Kungl. Maj:t uppdrager åt polisväsendets organisationsnämnd att söka åstadkomma generella normer för en sådan uppskattning.

Om polisdistriktet är indelat i olika vakt-distrikt eller andra bevakningsenheter, skall varje enhet tilldelas den andel av personalen, som svarar mot dess andel i det totala övervakningsarbetet. Den personal, som efter en sådan indelning tilldelats de olika bevakningsenheterna, måste därefter fördelas efter det bevakningsbehov, som föreligger inom skilda patrulleringsområden, under olika veckodagar och vid olika tidpunkter under dygnet. Utredningen ger exempel på olika tillvägagångssätt för en sådan fördelning samt föreslår att Kungl. Maj:t uppdrager åt polisväsendets organisationsnämnd att i enlighet med de riktlinjer, som utredningen uppdragit, utar-

beta normer och anvisningar för en ändamålsenlig fördelning av den patrullerande styrkan.

Kap. 3. Bevakningstjänstens planläggning

De spörsmål, som äga samband med personalens fördelning, ha nära anknytning till de frågor, som gälla bevakningstjänstens planläggning. För att åstadkomma en god planläggning är det nödvändigt, att man äger aktuell kännedom om de polisiära problemen i distriktet och att man på grundval av sådan kännedom ger polismannen erforderliga direktiv och anvisningar. Det gäller sålunda att på ett överskådligt sätt samla uppgifter om personer, som äro kända för kriminell eller annan asocial livsföring, om personer som skola efterspanas på grund av misstanke om brott, om stulen egendom som skall eftersökas osv. Likaså är det av betydelse att man på kartor markerar platsen för de brott och olyckor, som inträffat inom distriktet.

Utredningen ger exempel på förfaringssätt, som lämpligen kunna användas i detta hänseende. Vidare diskuterar utredningen olika frågor om hur polismännen böra hållas underrättade om de förhållanden, som uppenbaras, och på vad sätt de böra erhålla direktiv och anvisningar om åtgärder för att undanröja missförhållanden av skilda slag.

Vid genomförandet av den planläggning av verksamheten som utredningen förordat uppstå olika spörsmål, som närmast äro av teknisk och kontorsmässig karaktär. Utredningen föreslår, att Kungl. Maj:t uppdrager åt polisväsendets organisationsnämnd att utarbeta anvisningar i dessa hänseenden.

Kap. 4. Patrulleringens fullgörande m. m.

I detta kapitel redovisar utredningen sina synpunkter angående omfattningen av den lokal- och personkännedom, som en patrullerande polisman bör förvärva. Vad lokalkännedomen beträffar bör den icke begränsas till vad som är erforderligt för att kunna besvara de förfrågningar, som allmänheten ställer till honom. Polismannen bör därutöver äga den mera ingående lokalkännedom, som är nödvändig för att han skall kunna verka effektivt i brottsförebyggande syfte. Han bör exempelvis vara väl orienterad beträffande sådana lokaler av skilda slag, som på grund av sin belägenhet, arten av den egendom som där förvaras eller andra omständigheter, utgöra särskild lockelse för en tjuv. — I fråga om personkännedomen understryker utredningen bland annat vikten av att polisen upprätthåller en god kontakt med taxichaufförer, tidningsbud, portvakter, hotell- och restaurangpersonal och andra yrkesutövare som under sitt arbete ha rika tillfällen att göra observationer av intresse för den polisiära verksamheten.

Utredningen behandlar också patrulleringstaktiken och framhåller bland annat att patrulleringen i princip bör fullgöras så, att polismannen är väl

synlig för allmänheten. I möjligaste mån skall han gå mot trafiken på trottoarens ytterkant. Han är då bäst synlig för trafikanterna, kan överblicka trafiken och har de bästa möjligheterna att ingripa mot de förseelser, som begås av trafikanterna. Polis mannen bör variera patrulleringstakten, ändra patrulleringsvägen tid efter annan, stanna och se sig om vid lämpliga tillfällen och på lämpliga platser samt då och då vända tillbaka till den plats, där han nyss varit osv. Patrulleringen skall vara »systematiskt osystematisk».

Utredningen uppehåller sig också vid betydelsen av att polis mannen håller sin uppmärksamhet vid liv. Observation är det ord, som bäst beskriver patrulleringens innebörd.

I fråga om de allmänna uppgifter, som en polis man bör ägna uppmärksamhet åt, har utredningen funnit anledning att rikta uppmärksamheten bland annat på nödvändigheten av att polis mannen genom inspektion av dörrar och fönster kontrollerar, huruvida lokaler, där värdefull egendom förvaras, blivit utsatta för angrepp. Den höga frekvensen av motorfordons tillgrepp motiverar också att polis mannen ofta stannar fordon för kontroll, huruvida föraren är ägare till detsamma. Vidare framlägger utredningen sina synpunkter beträffande kontrollen av personer, vilka uppträda på sådant sätt eller under sådana omständigheter, att man med skäl kan misstänka dem för brottslig verksamhet.

Utredningen föreslår att det genom inrikesdepartementets försorg utarbetas en minnesbok för den patrullerande polis mannen, innehållande bland annat de synpunkter, som utredningen anfört i fråga om patrulleringstjänstens fullgörande. Vidare framhålles nödvändigheten av särskilda åtgärder från polis chefernas sida för att bibringa polis männen den ingående lokal- och personkänedom, som är en nödvändig förutsättning för en effektiv bevakning.

Kap. 5. Olika bevakningsmetoder m. m.

Med hänsyn till de betydande skiljaktigheter, som föreligga mellan olika polis distrikt, är det icke möjligt att lämna några generellt giltiga anvisningar om hur den yttre bevakningen bör anordnas. Utredningen har ändå velat redovisa sina allmänna överväganden i detta hänseende.

Bilen medger ökad rörlighet. Bevakningen kan därför utsträckas över stora områden. Polis mannen befrias i väsentlig grad från de påfrestningar, som patrulleringstjänsten innebär. Är bilen utrustad med radio, kan polis mannen snabbt påkalla hjälp och han kan utnyttjas för uppdrag i större omfattning än som är fallet beträffande den fotpatrullerande polis mannen. Bilen ger ökade möjligheter att medföra utrustning av olika slag och att ingripa mot brott och förseelser, som på ett eller annat sätt ha samband med förande av motorfordon. Med hänsyn bland annat till dessa omständighe-

ter bör tyngdpunkten i bevakningen enligt utredningens mening läggas vid bilpatrullering.

Under patrullering i bil äro polismännens möjligheter att komma i nära kontakt med befolkningen dock begränsade och polismännen kunna inte ägna hela sin uppmärksamhet åt de förhållanden, som kräva ingripanden och kontroll. I detta sammanhang understryker utredningen, att bilen i princip endast är ett hjälpmedel i bevakningstjänsten och att polismän i bil i erforderlig utsträckning jämväl skola patrullera till fots.

Beträffande fotpatrulleringen, som i de flesta polisdistrikt icke lär kunna undvaras, förordar utredningen att denna i huvudsak bedrivs såsom kvarterspolisverksamhet. Det slag av fotpatrullerande verksamhet, som hittills bedrivits, synes vid genomförd kvarterspolisverksamhet böra förekomma endast på särskilt utsatta platser.

Utredningen redovisar en bl. a. i Storbritannien tillämpad bevakningsmetod, innebärande att man sammanför de för yttre bevakning tillgängliga polismännen i bevakningsgrupper under ledning av ett befäl. Gruppen, som har en bil till sitt förfogande, förflyttas mellan olika platser, där behov av övervakningen föreligger. — I de fall personalstyrkan är helt otillräcklig, synes denna bevakningsmetod innebära ett effektivt utnyttjande av personalen. Metoden synes i begränsad omfattning kunna användas även som ett komplement till den reguljära patrulleringsverksamheten.

I fråga om patrullbilarnas bemanning ge erfarenheterna vid handen, att bilar med enmansbesättning erbjuda fördelar ur olika synpunkter. Här skall endast erinras om att ett betydande antal av de tjänsteuppgifter, som bilpatrullerna utföra, äro av sådan beskaffenhet att de kunna fullföljas av en man ävensom att enmanspatrullen, i den mån förstärkning behövs, snabbt kan erhålla den hjälp han behöver.

Utredningen har funnit det angeläget framhålla betydelsen av samordning mellan olika aktiviteter inom bevakningstjänsten.

De bilar och motorcyklar, som användas i bevakningstjänsten, böra — där ej särskilda omständigheter annat föranleda — vara utmärkta på ett i ögonen fallande sätt. Utredningen framlägger förslag om hur utmärkandet bör ske och förordar att Kungl. Maj:t i cirkulär till polismyndigheterna utfärda anvisningar i detta hänseende.

I ett stort antal polisdistrikt här i landet använda polismännen sina egna bilar vid fullgörande av tjänsteuppgifter av olika slag. Det vore av värde, därest ifrågavarande bilar, då de användas i tjänsten, i största möjliga utsträckning vore försedda med skyltar, upptagande ordet »Polis». Utredningen föreslår, att det föreskrives såsom villkor för polismannens rätt att använda sin bil i tjänsten att han har skylten anbringad på sin bil. Särskild ersättning bör utgå till polismannen för det besvär, som därigenom åsamkas honom.

Utredningen förordar också en vidgad användning av motorcyklar av

typen scooter såsom transportmedel vid förflyttning i vidsträckta bevakningsområden. Även den vanliga cykeln bör i viss utsträckning kunna användas för detta ändamål.

I fråga om hästens användning i bevakningstjänsten har utredningen endast velat framhålla att hästen är ett oersättligt hjälpmedel vid vissa betydelsefulla och normalt återkommande bevakningsuppgifter. Vid upplopp, kravaller och andra kritiska tillfällen är rytteriet av den största betydelse som beredskapsstyrka. — Utredningen förordar vidare ett ökat och mera rationellt utnyttjande av hundar i polistjänst. Av särskilt intresse i detta sammanhang äro erfarenheterna från Stockholm, vilka påvisa nytan av att låta hundar medfölja under bilpatrullering.

Kap. 6. Förhållandet mellan ordnings- och kriminalpolis

Om ett tillfredsställande arbetsresultat skall kunna uppnås i den polisiära verksamheten, är det bland annat av vikt att ett gott samarbete etableras mellan ordnings- och kriminalpolis. För att få till stånd ett bättre samarbete är det nödvändigt, att varje polisman bibringas full förståelse för ordningspolisens skyldighet att vara verksam för att förhindra och uppvisa brott. Det är också nödvändigt att en inom ordningspolisen verksam polisman får praktiska erfarenheter av kriminalpolisarbete och att han personligen lär känna kriminalpolismännen. För att tillgodose dessa krav föreslår utredningen att i polisdistrikt, där kriminalavdelning av sådan storlek finns att utbildningstjänstgöring lämpligen kan anordnas, varje polisman kommanderas att tjänstgöra vid denna avdelning under minst en månad. För att denna tjänstgöring skall komma polisarbetet till godo måste den fullgöras i ett tidigt skede, dock inte förrän polismannen vunnit ett visst mått av kunskap om och erfarenhet av polistjänst. Enligt utredningens uppfattning bör polismannen ha genomgått polisskolans konstapelsklass och därjämte ha tjänstgjort vid ordningspolisen under en tid av minst 6 månader, innan tjänstgöringen vid kriminalavdelningen påbörjas. Utredningen lämnar vissa anvisningar om hur ifrågavarande utbildningstjänstgöring bör bedrivas.

Utredningen anför några synpunkter beträffande formerna för samarbetet och förordar, att man i tjänsteföreskrifterna intager de anvisningar och bestämmelser härom, som bedömas erforderliga.

I det samarbete, som måste etableras, är det bland annat av vikt att man åstadkommer en effektiv personspaning från ordningspolisens sida. Utredningen berör i detta sammanhang fotografiernas betydelse och ifrågasätter, huruvida man icke borde använda färgfilm vid personfotograferingen.

Kap. 7. Brottsförhindrande verksamhet

Då man närmare granskar tillvägagångssätt och övriga omständigheter vid brott, finner man att brotten i många fall kunnat förhindras, om allmänheten hade vidtagit vissa säkerhetsåtgärder eller ett större mått av försik-

tighet och omtanke. Enligt utredningens mening bör polisen i väsentligt högre grad än vad som nu är fallet vara verksam för att lämna allmänheten råd och upplysningar om vad den har att iakttaga för att skydda sig mot brott. Utredningen föreslår att polischeferna utse en eller flera polismän med uppgift att helt eller delvis ägna sig åt det slag av brottsförhindrande verksamhet, som här avses. Denna personal bör erhålla kännedom om de olika sätt, på vilka man kan undanröja risker för brott. Kunskaper av detta slag böra enligt utredningens mening ingå som ett betydelsefullt moment i den undervisning, som lämnas i statens polis-skola. I polis-skolan bör också specialkurser anordnas för de polismän, vilka avdelats att helt eller delvis ägna sig åt brottsförhindrande arbete. Utredningen föreslår vidare att det åt statens kriminaltekniska anstalt uppdrages att fungera som stödjande och ledande organ i denna verksamhet.

Utredningen upptager till särskild behandling olika spörsmål, vilka sammanhånga med installation av larmanläggning, och framlägger förslag i syfte att minska antalet fellarm. Vidare föreslås en närmare undersökning om möjligheterna att åstadkomma lämpliga larmanläggningar, som tillfälligt kunna installeras av polisen för att bereda människor skydd till liv och egendom eller för att gripa farliga förbrytare.

Kap. 8. Vissa frågor beträffande brottsundersökningen

Resultatet av en förundersökning är i allmänhet starkt beroende av den skyndsamhet, med vilken polisen kan påbörja undersökningen. Detta gäller i särskilt hög grad inbrottsstöld, våldsbrott eller andra gärningar, som äro mera direkt knutna till en viss plats. Det är angeläget att i sådana fall vissa förberedande åtgärder vidtagas, som syfta till att gripa gärningsmannen, säkra eventuell vittnesbevisning och skydda brottsplatsen. För att tillgodose kravet på snabbhet böra dessa åtgärder enligt utredningens mening regelmässigt uppdragas åt de polismän, som patrullera i radiobil. — Även i fråga om den egentliga brottsplatsundersökningen är största möjliga skyndsamhet av vikt. Därest så lämpligen kan ske, bör beredskapstjänst anordnas för brottsplatsundersökarna och en med radio utrustad bil ställas till deras förfogande.

En brottsplatsundersökning kan inte utföras på ett tillfredsställande sätt med mindre man äger tillgång till välutbildad personal och erforderlig utrustning. Utredningen föreslår att kursverksamheten i ämnet brottsplatsundersökning utvidgas och att Kungl. Maj:t uppdrager åt statens kriminaltekniska anstalt att utfärda vägledande anvisningar i fråga om lämplig utrustning för brottsplatsundersökning.

Kap. 9. Samordnad spaning

På grund av den ökade motorismen har det blivit allt vanligare att brottslingar utsträcka sin verksamhet över stora delar av landet. En sådan brotts-

ling löper i allmänhet relativt liten risk för upptäckt. Utredningen har övertygats om nödvändigheten av att en mera effektiv spaning kommer till stånd i detta hänseende och föreslår att en sektion inrättas vid statspolisens kriminalavdelning i Stockholm med huvudsaklig uppgift att samordna spaningen beträffande den mobila brottsligheten.

Kap. 10. Polisens förbindelsetjänst

Utnyttjandet av radiotekniken har för polisen medfört så stora fördelar att den hittillsvarande utvecklingen bör fullföljas så att om möjligt hela landet blir täckt av ett nät av fasta radiostationer. Utredningen framlägger följande förslag beträffande utbyggnaden av det nuvarande radionätet och förbättringar av det bestående nätet ur teknisk och organisatorisk synpunkt.

Civilförsvaret bör anvisa medel för uppförande av fasta stationer även på sådana orter, som icke äro av primärt civilförvarsintresse. — Då det gäller utbyggnaden av polisradionätet på sådana orter, beträffande vilka det icke kan anses vara rimligt att kostnaderna belasta civilförsvaret, synes det nödvändigt att anlita statsbidragsvägen. — Utredningen framhåller också att det i vissa fall kan bli nödvändigt att även inom polisväsendet använda s. k. radiolänkar. Särskilt kan detta bli fallet vid den fortsatta utbyggnaden av radionätet i de inre delarna av Norrland. — Genom tillkomsten av ett ökat antal fasta radiostationer och på grund av motorismens starka tillväxt är det önskvärt att bilradio framdeles i större utsträckning utnyttjas även i mindre tätorter och på landsbygden. För att stimulera intresset för ökad anskaffning av bilradioanläggningar förordar utredningen, att statsbidrag lämnas härtill. Förslagsvis skulle bidrag kunna utgå med 50 % av inköpskostnaderna. — Utredningen förordar vidare anskaffning på statens bekostnad av bilradioanläggningar för utlåning till landsfogdar och landsfiskaler, som ha användning för sådan anläggning i sina privatägda bilar. — Civilförvarsstyrelsen bör erhålla tillräckliga medel för att kunna fortsätta moderniseringen av nu befintliga stationer och att kunna vidtaga de åtgärder i övrigt för förbättring av stationernas räckvidd, som ur polisens synpunkt äro påkallade. — Betjäningen av de fasta radiostationerna är på vissa håll icke tillfredsställande. Utredningen anför därför vissa synpunkter angående möjligheterna att undanröja bristerna i dessa hänseenden. Det vore enligt utredningens mening av värde därest dessa synpunkter framfördes i cirkulär till länsstyrelserna. — Utredningen påvisar de svårigheter, som föreligga då det gäller att åstadkomma en fullgod service beträffande radioanläggningar, och föreslår en samordning av radioservicen inom hela den civila statsförvaltningen. — Enligt utredningens mening är det vidare angeläget att få till stånd ett straffrättsligt skydd för den obehöriga avlyssningen av polisens radiotrafik. I detta sammanhang

framhålles också lämpligheten av att gällande lagstiftning om radioanläggning kompletteras dels med bestämmelser, som förbjuda och straffbelägga innehav av talförvrängningsapparater, om tillstånd därtill icke meddelats av vederbörande myndighet, dels ock med bestämmelser om förbud mot innehav av radiomottagare, som veterligen stör legal radiotrafik.

Det föreligger enligt utredningens mening behov av en för varje län upprättad larmplan, enligt vilken sådana via telex inkomna meddelanden, som anses böra komma till ett större antal polismyndigheters kännedom, skulle sändas vidare till de fasta radiostationer inom länet, med vilka man kan upprätthålla säker förbindelse. Utredningen föreslår att länsstyrelserna anbefallas att utarbeta och fastställa dylika larmplaner.

Beträffande polisen ha SOS-centralerna till uppgift att koppla ett larmsamtal till det nummer, där den uppringande kan göra anmälan eller påkalla hjälp. När jourhavande polisman tvingas lämna telefonpassningen, är det önskvärt, att polismannen underrättar SOS-centralen härom och om det nummer, dit den påringande under tiden kan hänvisas. Enligt gällande bestämmelser måste televerket emellertid debitera vederbörande polisman telefonabonnemang avgift för anlitande av telefonvakt, då dylikt meddelande inringes. Utredningen föreslår att telestyrelsen bemyndigas låta SOS-centralerna mottaga dessa meddelanden utan särskild kostnad.

Utredningen finner det önskvärt, att man på ett iögonenfallande sätt utmärker de telefonapparater, varifrån allmänheten utan avgift kan alarmera polis och andra hjälporgan. Särskilt angeläget är detta beträffande de utomhus placerade telefonkioskerna.

I diskussionen angående möjligheterna för allmänheten att i nödsituationer tillkalla polis har utredningen uppmärksammat de alarmeringsmöjligheter, som stå till buds genom att droskbilar numera i stor utsträckning äro utrustade med radio och genom att det vid varje hållstation för droskbilar i allmänhet finns telefon. Utredningen föreslår att man i polisdistriktet söker kontakt med droskrörelsens företrädare och med dem diskuterar möjligheterna att begagna taxis radioanläggning och telefoner för alarmering.

Kap. 11. Åtgärder mot biltillgrepp

I samband med den framträdande ökning av kriminaliteten, som ägt rum under det senaste decenniet, förete biltillgreppen den ojämförligt största stegringen. Denna utveckling inger ur flera synpunkter mycket allvarliga bekymmer och utredningen har särskilt övervägt vilka åtgärder, som lämpligen böra vidtagas för att tränga bilbrottsligheten tillbaka.

Utredningen betonar vikten av att polismyndigheterna ägna noggrann uppmärksamhet åt möjligheterna att söka förhindra eller försvåra biltillgrepp samt anför åtskilliga exempel på åtgärder i detta syfte. Framför allt

anser sig utredningen böra framhålla betydelsen av en fortlöpande och metodisk registrering och kartläggning av tid och plats för inträffade tillgrepp till ledning för polisbevakningens bedrivande med speciellt sikte på ifrågavarande brott.

Under senare år har det blivit allt vanligare att personer, som planera biltillgrepp, skaffa sig falska registreringsskyltar eller i samband med brottets begående ändra befintliga skyltar, något som självfallet försvårar efterspaningsarbetet. Med anledning därav förordas att en särskild utredning företages såväl ifråga om sättet för motorfordons förseende med registreringsskyltar som beträffande beskaffenheten av dylika skyltar.

Ur polisär synpunkt är det av vikt att snabbt kunna erhålla vissa uppgifter om ett motorfordon och dess ägare. För att tillgodose detta behov bör frågan om utbyggnad av det centrala bilregistret samt dess betjänande för polisverksamhetens behov göras till föremål för särskild utredning.

Utredningen har konstaterat att i ett icke ringa antal fall anmälan om inträffade motorfordonstillgrepp skett i syfte att bedraga försäkringsgivaren. Det är därför av vikt, att man redan i samband med mottagande av anmälan ägnar noggrann uppmärksamhet åt sådana omständigheter, som kunna ge anledning till misstanke därom.

Över huvud taget spela de uppgifter, som böra antecknas i samband med anmälan om fordonstillgrepp, en betydelsefull roll för det blivande spanings- och undersökningsarbetet. Utredningen föreslår att det åt polisväsendets organisationsnämnd uppdrages att i samråd med statens kriminaltekniska anstalt utarbeta formulär till anmälningsblankett angående fordonstillgrepp. — Erfarenheten påvisar betydelsen av en metodisk brottsregistrering samt ett planmässigt och snabbt efterlysningsförfarande såsom hjälpmedel för bekämpande av bilbrottsligheten. Utredningen, som närmare redovisar sina synpunkter angående det förfarande som därvid bör tillämpas, föreslår att det åt statens kriminaltekniska anstalt uppdrages att i samråd med statspolisintendenten och polisväsendets organisationsnämnd utarbeta förslag till anvisningar i detta hänseende. — Vidare föreslår utredningen, att specialrotlar för bilbrottsligheten inrättas i alla polisdistrikt, där tillgrepp av bilar förekomma i större omfattning ävensom att det vid statspolisen i Stockholm inrättas en specialrotel med huvudsaklig uppgift att samordna spaningen beträffande ifrågavarande brottslighet. — Utredningen redovisar ett förslag till anvisningar om tillvägagångssättet vid kriminalteknisk undersökning av tillgripna bilar och föreslår att statens kriminaltekniska anstalt får i uppdrag att med ledning av ifrågavarande förslag utfärda anvisningar i detta avseende. Vidare förordar utredningen särskilda anvisningar för de enskilda polismännen om vad de skola ägna uppmärksamheten åt för att uppdaga bilbrottslighet samt att de frågor, som sammanhånga med denna brottslighet, ägnas uppmärksamhet i samband med polisskoleundervisningen.

Kap. 12. Ett förenklat utredningsförfarande i trafikmål

En mycket stor del av de utredningar om trafikolyckor, som polisen verkställer, avskrivnas av vederbörande åklagare på den grund att ovarsamheten bedömes som ringa eller av annan anledning. Den tanken ligger då nära till hands att söka få till stånd en preliminär och starkt förenklad utredning i sådana fall, då det finns anledning räkna med att åklagaren kommer att avskriva ärendet. Utredningen har närmare beskrivit det tillvägagångssätt, som bör tillämpas i dylika fall. — Vid de utredningar om trafikolyckor, som för närvarande verkställas, höras vanligen samtliga av polisen kända vittnen. Utredningen hävdar att en så omfattande utredning vanligen icke är nödvändig. Hörande av vittnen bör i avsevärd mån kunna begränsas och förhören i betydligt större omfattning kunna inskränkas till de omständigheter vid olyckan, som äro relevanta. — Utredningen förordar vidare, att man här i landet prövar ett förfarande som sedan en tid tillbaka tillämpas bl. a. i Västtyskland och som i huvudsak innebär, att vittnen, som inte kunna höras på olycksplatsen, tillställas ett frågeformulär, på vilket de själva får skriva ned svaren på frågor, som polisen vill ha besvarade. — Utredningen framhåller vidare att polismannen i princip har rätt att underlåta rapport och utredning i de fall, då han anser oaktsamheten vid en trafikhändelse vara ringa.

Vad den egentliga rapporteftergiften beträffar hävdar utredningen den mening, att rätt att meddela sådan eftergift även tillkommer förman, som mottager av polisman avgiven rapport.

Kap. 13. Vissa utbildningsfrågor

Ett aktivt uppträdande och ett riktigt handlande från polismannens sida förutsätter, att han äger god kännedom om innehållet i de lagar och förordningar, vilkas efterlevnad han skall vaka över, och att han vet vilka befogenheter, som givits honom i samband med olika slag av ingripanden osv. Under den grundläggande utbildningen i statens polisskola har polismannen under en relativt kort tidsperiod bibringats kunskaper om innehållet i en mängd olika lagar och författningar. Dessa kunskaper förflyktigas, om de inte underhållas och bliva så småningom inaktuella till följd av ändringar och tillägg i lagstiftningen. Utredningen har konstaterat, att det föreligger ett trängande behov av fortlöpande utbildning för polismännen. Denna utbildning bör ombesörjas av polischefen som dock bör lämnas stöd i sitt undervisningsarbete. Utredningen förordar att detta sker genom centralt utarbetade undervisningsplaner. Vidare är det angeläget att man centralt tillhandahåller polischeferna redogörelser angående den närmare innebörden av de ändringar i lagstiftningen, som vidtagas osv. Utredningen föreslår att Kungl. Maj:t ger statens polisskola uppdrag att ombesörja de åtgärder, som här nämnts. Inom skolan finns, såvitt utredningen kunnat bedöma, all den sakkunskap, som erfordras för uppgifternas fullgörande.

Utredningen har vidare funnit önskvärt att informationskurser regelbundet anordnas för polischeferna i landet. Varje polischef bör åtminstone vart femte år beredas tillfälle att genomgå sådan kurs, vilken bör anordnas genom inrikesdepartementets försorg och förläggas till Stockholm, där den bästa tillgången på lämpliga föreläsare finns.

Kap. 14. En tidskrift för polisväsendet

Utredningen föreslår att en facktidskrift utges för polismän, vilket i hög grad vore ägnat att höja kunskapsnivån hos polismännen, att stimulera deras intresse för tjänsten och att skapa samhörighetskänsla hos polismännen. Utredningen förordar, att det uppdrages åt statens polisskola att utgiva en sådan tidskrift. Tidskriften skall ytterst tillgodose ett allmänt intresse, nämligen att få till stånd en mera aktiv och effektiv polisverksamhet. Med hänsyn därtill anser utredningen att spridningen av tidskriften inte skall hämmas av prenumerationsavgift utan att tidskriften utan kostnad skall tillställas polismännen. Utredningen anser vidare, att annonsering inte skall förekomma. Utgivningen bör sålunda helt bekostas av allmänna medel. Rektorn för statens polisskola bör vara ansvarig utgivare. Redaktionsarbetet bör lämpligen uppdragas åt en rutinerad journalist med goda erfarenheter av polisens arbete.

Kap. 15. Polisen och allmänheten

Många människor grunda sin uppfattning om polisens arbete på vad de iakttaga beträffande de enskilda polismännens handlande. Utredningen har därför funnit anledning att närmare redogöra för sin uppfattning om hur polismännen böra uppträda för att hos allmänheten skapa en gynnsam inställning till den polisiära verksamheten. Utredningen framhåller också, att ett genomförande av de tidigare redovisade förslagen är ägnat att åstadkomma bättre relationer mellan polis och allmänhet. Vidare upprepar utredningen sitt i annat sammanhang väckta förslag att en sociologisk undersökning företages för att utröna de djupare orsakerna till rådande spänningsförhållande mellan polisen och allmänheten.

BILAGA 1

Biltillgreppen fördelade på storstäderna och landet i övrigt 1950—1959

Procenttalen ange ökning resp. minskning i förhållande till föregående år

	1950		1951		1952		1953		1954		1955		1956		1957		1958		1959		Ökning i % från 1950—59								
	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%									
Hela landet	2 018	2 685	+	33,1	2 929	+	9,1	2 742	—	6,4	4 047	+	47,6	6 969	+	72,2	6 815	—	2,2	9 278	+	36,1	11 680	+	25,9	10 046	—	14,0	397,8
De tre största städerna	1 223	1 698	+	38,8	1 848	+	8,8	1 543	—	16,5	2 361	+	53,0	4 498	+	90,5	3 894	—	13,4	5 244	+	34,7	6 598	+	25,8	5 445	—	17,5	345,2
Landet i öv- rigt	795	987	+	24,2	1 081	+	9,5	1 199	+	10,9	1 686	+	40,6	2 471	+	46,6	2 921	+	18,2	4 034	+	38,1	5 082	+	26,0	4 601	—	9,5	478,7
Stockholm	915	1 155	+	26,2	1 282	+	11,0	996	—	22,3	1 410	+	41,6	3 075	+	118,1	2 602	—	15,4	3 671	+	41,1	4 251	+	15,8	4 080	—	4,0	355,9
Göteborg	199	297	+	49,2	374	+	25,9	384	+	2,7	739	+	92,4	1 176	+	59,1	1 027	—	12,7	1 216	+	18,4	1 744	+	43,4	1 046	—	40,0	425,6
Malmö	109	246	+	125,7	192	—	22,0	163	—	15,1	212	+	30,1	247	+	16,5	265	+	7,3	357	+	34,7	603	+	68,9	319	—	47,1	192,7

BILAGA 2

Anvisningar till polismännen i New York om vad de ha att iakttaga för att förhindra och uppdagga bilbrottslighet

God iakttagelseförmåga är en nödvändig förutsättning för att kunna bekämpa bilstölder. För att undgå upptäckt förlitar sig biltjuven icke på ett från all insyn dolt förfaringssätt utan uppträder som om han vore ägaren.

I fråga om biltillgrepp omfattar observationen tre faser, brottsplatsen, biltjuven och den stulna bilen.

1. Brottsplatsen

Bilar tillgripes vanligen i närheten av

a) platser där en mängd människor samlas, gator och obebakade parkeringsplatser gränsande till idrottsanläggningar, nöjesparker, badstränder, biografier och teatrar, där bilar parkeras tätt intill varandra och ger tjuven idealiskt skydd medan han tar bilen samt två till fyra timmars försprång, innan brottet upptäcker,

b) gator, där bilar parkeras av personer som fortsätter in till stadens centrum med anlåtande av kollektiva kommunikationsmedel. Bilen stjäles kort efter det den parkerats och ger därmed biltjuven sex till åtta timmars försprång, innan ägaren återvänder, finner att bilen försvunnit och anmäler detta,

c) tätbebyggda bostadsområden, där gatorna inom området användes av invånarna till att förvara bilarna i brist på garageutrymmen.

2. Biltjuven

Biltjuvarna kan indelas i fyra kategorier beroende på huruvida tillgreppet sker för något av följande ändamål.

a) För nöjesåkning. Ungdomar som tar en bil för nöjestur och överger den, när bensinen tar slut. Fordonet överges vanligen samma dag det stjäles.

b) För att användas såsom transportmedel. Grövre brottslingar, som använder bilen för att begå annat brott, inbrott, rån etc., eller personer, som tillgriper en bil för att bekvämt kunna förflytta sig till någon annan plats.

c) För försäljning. Professionella biltjuvar, som i regel antingen tillhör eller arbetar för en bilstöldliga.

d) För att stjäla bildelar eller biltillbehör, såsom bildäck, hjul, bilradioapparater.

Vad personer företar sig i eller vid en bil eller deras allmänna uppträdande kan för en vaken iakttagare ge anvisning om att det är fråga om ett biltillgrepp.

Polismannen bör särskilt uppmärksamma

a) bilförare, som uppenbarligen icke uppnått den för erhållande av körkort föreskrivna åldern,

b) ungdomar i besittning av dyrbara bilar,

- c) förare som bryter mot trafikreglerna och vägrar att stanna på anmodan,
- d) förare som verkar nervösa och förvirrade när de utfrågas,
- e) personer som håller på att avlägsna bildelar eller biltillbehör,
- f) förare som synbarligen är obekanta med bilen och dess manöverorgan,
- g) personer, som till synes är sysselsatta med reparationer eller utan någon anledning driver omkring nära en parkerad bil.

3. Den stulna bilen

Vid iakttagelser av bilar för att konstatera, om möjligen tillgrepp föreligger, skall särskild uppmärksamhet ägnas bilar med

- a) uppbrutna eller krossade rutor, särskilt främre ventilationsrutor,
- b) märken efter verktyg på listen runt främre ventilationsrutan,
- c) färska märken efter verktyg på de skruvar, som fasthåller registreringskylten,
- d) dåligt fastsatta registreringsskyltar,
- e) tändningen kopplad med hjälp av ett metallblad eller metalltrådar,
- f) spår som tyder på att registreringsskyltarna ändrats,
- g) bilar som parkerats inom isolerade områden, antingen någon befinner sig i bilen eller ej, eller, ehuru till synes oskadade, bogseras eller skjutes på.

Den fortsatta undersökningen

När gjorda iakttagelser ger vid handen att det föreligger skälig misstanke om bilstöld liksom under förhör med personer, som brutit mot trafikreglerna, skall vid den fortsatta undersökningen följande iakttagas:

Sök efter ringar av metalltråd, skedar, ölburksöppnare, korta metallrör; alla sådana saker är omtyckta verktyg för biltjuvarna. Kontrollera om angränsande bilar blivit utsatta för stöldförsök.

Personer som till synes håller på att reparera bilar eller avlägsna bildelar eller biltillbehör avfordras legitimation och bevis för att de äro stadda i lovliga ärenden.

Om den misstänkte kör bilen begär att få se körkort eller trafik kort. Kontrollera om förarens utseende stämmer med beskrivningen i körkortet eller fotografiet å trafik kortet.

Kontrollera att siffror och bokstäver på skattekvittot har den riktiga stilsorten samt att de olika siffrorna och bokstäverna stämmer överens i fråga om storlek, utseende och tjocklek.

Om föraren verkar obekant med handhavandet av bilen eller dess tillbehör, begär att han skall stanna motorn och därefter starta den samt använda bilens utrustning. Lägg märke till om tändningsnyckel användes och om han behärskar manöverorganen.

Kontrollera förteckningen över efterlysta bilar i anteckningsboken för att fastställa, om bilen rapporterats stulen.

Om bilen inte är efterlyst som stulen men det finns skälig anledning att tro att så är fallet skall polismannen underrätta polisstationen om registreringsnummer och ge en beskrivning av bilen samt begära att kontroll göres hos efterspaningsbyrån, huruvida bilen är anmäld som stulen eller försvunnen.

Bevisning

Säkra all bevisning. Alla registreringsskyltar, verktyg, tidningar, tändsticksaskar, räkningar på bensin eller smörjoljor osv., som påträffas i en bil, skall betraktas

som bevisning samt säkras. Skydda fingeravtrycken i bilen, särskilt på backspejeln, runt fönsterkanterna. Dessa fingeravtryck kan bli av avgörande betydelse för att den misstänkte skall kunna fällas till ansvar.

Efterlysning

Fullständig förteckning föres över alla nyligen gjorda efterlysningar. Stryk ut dem som återkallats. Se ofta efter i förteckningen medan ni gör edra observationer.

BILAGA 3

Beskrivning av verksamheten vid en för bekämpande av biltillgrepp organiserad specialavdelning vid poliskåren i Dallas, USA

Anmälningförfarande

Som regel inkopplas polisen på ett biltillgrepp genom att någon gör anmälan om att han blivit frånhänd sitt fordon. I Dallas tar man alltid kontakt med anmälaren innan fallet registreras som ett brott. Härvid går man tillväga på följande sätt. Sker anmälan, såsom vanligtvis är fallet, per telefon begär vederbörande anmälningmottagare upplysningar rörande följande omständigheter:

- a) den plats där bilen förvarades vid tillgreppet,
- b) dag och tidpunkt för tillgreppet,
- c) fordonets märke, modell och färg,
- d) registreringsnummer,
- e) ev. färdriktning,
- f) beskrivning av ev. misstänkt,
- g) anmälares uppehållsort.

Anmälningmottagaren uppmanar den som intelefonerat anmälan att stanna kvar och avvakta ankomsten av en polisman, som kommer att inhämta ytterligare erforderliga upplysningar. Han underrättas samtidigt om att detta inte på något sätt fördröjer efterspaningsarbetet, då meddelandet om tillgreppet omedelbart utsänds över polisradion. Anmälningmottagaren har tillgång till särskilda formulär för biltillgrepp. Så snart formuläret ifyllts översändes det till radiocentralen som anmodar en radiobil att omedelbart ta kontakt med anmälaren. Samtidigt lämnas genom radion meddelande om det anmälda tillgreppet på grundval av de preliminärt inhämtade upplysningarna med angivande av att dessa icke verifieras på annat sätt än genom vad som inhämtats i samband med anmälares mottagande per telefon.

Förhör med anmälaren

Genom att inhämta närmare upplysningar av anmälaren vill man i första hand klarlägga huruvida brott föreligger eller ej. Varje poliskår måste vara angelägen om att det verkligen gäller ett brott, innan medverkan begäres av polis på annan ort. Polismännen är särskilt instruerade att införskaffa uppgifter som bestyrker att ett tillgrepp ägt rum och att utreda de närmare omständigheterna i samband med brottet. Med ledning av inhämtade upplysningar upprättas en noggrann beskrivning av fordonet, som kan tjäna till ledning för identifieringen. Blir det klarlagt att ett tillgreppsbrott ägt rum, sätter sig vederbörande i förbindelse med radiocentralen och bekräftar den tidigare preliminärt lämnade uppgiften om brottsanmälningen och i samband härmed meddelas ev. kompletterande uppgifter om bilens beskaffenhet m. m. Genom radiocentralens försorg utsändes sedan

bekräftelsen och ev. kompletterande upplysningar till alla som mottagit det första meddelandet.

Underrättelse till statspolisen

Sedan den preliminära undersökningen verkställets sändes meddelande om tillgreppet per telex till statspolisens centralstation, varifrån meddelandet vidare-sändes via statspolisens radionät. Dessförinnan togs kontakt med vederbörande registreringsmyndighet för att kontrollera, huruvida anmälares uppgifter om fordonet och dess registreringsnummer överensstämmer med registreringsmyndighetens handlingar. Om härvid någon skiljaktighet konstateras, lämnas omedelbart meddelande härom till bilstöldsavdelningen i Dallas för rättelse av förekommande uppgifter.

Den undersökande kriminalpolismanens uppgifter

Den kriminalpolisman som fått ärendet om hand har att fullfölja ärendet till dess detsamma kan avslutas och upprättar efter hand rapporter om vad som kan ha framkommit under efterforskningen. Alla rapporter tillställs föreståndaren för bilstöldsavdelningen för granskning. Därefter överlämnas rapporterna till den centrala registreringsavdelningen. Om någon gripes såsom misstänkt för brottet inlägges ett exemplar av rapporterna i brottmålsakten. Leder spaningarna till brottets uppklarande upprättas undersökningsprotokoll om saken.

Om en bil tillgripits i staden och ej anträffats inom fem dagar sker en notifikation i det statliga bilregistret.

Brottsregister

Ett exemplar av de rapporter som tillställs bilstöldsavdelningen registreras alfabetiskt efter ägarens namn i en serie för det löpande året. Allteftersom efterforskningen fortskrider insättes kopior av alla kompletterande rapporter i akten för brottet i fråga. Syftet härmed är att fortlöpande kontroll skall kunna utövas över spaningsarbetet och att det sålunda samlade materialet skall tjäna till ledning för besvarande av förfrågningar rörande brottet. Detta register ger en ständigt aktuell bild av hur många biltillgrepp som vid varje tidpunkt är ouppklarade, om brottens art, om fordonens beskaffenhet, var de tillgripits och andra omständigheter av intresse. När fordonet anträffats överflyttas akten till ett annat register.

Anträffade bilar och avlysning

Alla anträffade bilar placeras i ett särskilt av polisen disponerat förrådsutrymme, där de undersöks av en polisman vid bilstöldsavdelningen. Vad som därvid framkommer meddelas jourhavanden på nämnda avdelning som gör erforderliga noteringar på registerkortet. Därefter sker avlysning per telex till alla tjänsteställen som mottagit meddelande om biltillgreppet.

Den polisman som verkställer undersökning av anträffade bilar gör anteckningar om varje omständighet av betydelse för efterspaningen av gärningsmannen. Påträffas fingeravtryck underrättas kriminallaboratoriet. Brottundersökaren har också skyldighet att sätta sig i förbindelse med den polisman som anträffat fordonet för att efterhöra om han har några upplysningar av betydelse att lämna. Vid undersökningen upprättas bl. a. en fullständig beskrivning av tillbehör

och föremål som tillgripits från bilen. Därest kriminallaboratoriets personal ej har tillfälle att göra en grundlig undersökning av bilen ankommer det på brottsundersökaren att vidtaga erforderliga åtgärder, innan bilen återställs till ägaren. Om bilen använts vid förövandet av andra brott skall detta särskilt anmärkas i rapporten över undersökningen. Vidare skall anteckning göras om på vad sätt tillgreppet skett (modus operandi) och särskilt hur bilen startats.

Endast föreståndaren för bilstöldsavdelningen eller den polisman som har hand om ärendet är berättigad att underrätta anmälaren om att fordonet anträffats.

Register över bilvrak

Särskilda registerkort föres över bilar som totalskadats. Härvid begagnar man sig av försäkringsbolagens medverkan och begär av dessa uppgifter enligt särskilt formulär angående fordon som avyttrats genom deras försorg och som befinner sig i ett sådant tillstånd att det icke kan anses lönande att reparera dem. Genom detta register har polisen möjlighet att upptäcka bilstölder, vid vilka registreringshandlingarna rörande ett inköpt bilvrak återopas såsom avseende ett tillgripet fordon.

Uppklaring

Ett biltillgrepp är ej att anse som uppklarat förrän bilen anträffats och återställts till rätte ägaren, gärningsmannen gripits och inför domstol överbevisats om brottet. Erfarenheterna visar att personer som gripes såsom misstänkta för biltillgrepp — särskilt de s. k. nöjesåkarna — oftast medger två eller tre tillgrepp men ej kan erinra sig några flera. Emellertid medger många att de bilar som de tillgripit tagits inom ett visst område. Förhørsledaren har därvid god hjälp av ett register över biltillgreppens lokala utbredning. Det har ofta hänt att den misstänkte medgivit ytterligare tillgrepp när polismannen kunnat påvisa andra tillgrepp som ägt rum inom det ifrågavarande området. Ett annat register redovisar samtliga biltillgrepp inom de olika patrulleringsdistrikten. Med ledning härav kan den patrullerande personalen ständigt hålla sig underrättad om alla bilstölder som begås inom dess distrikt. Uppgifterna i detta register ger också möjlighet att förstärka bevakningen på sådana platser, där biltillgrepp är särskilt talrikt förekommande.

Ett annat register utvisar de platser där tillgripna bilar anträffats.

Brottslingsregister

Registrering sker av alla som misstänkes, åtalas eller dömes för biltillgrepp eller delaktighet i sådant brott samt för annat som äger samband därmed. Registerkorten, som är ordnade i alfabetisk följd, korresponderar med akter, vari förvaras anteckningar om personernas bekantskaper och förbindelser, vanor, bostads- och uppehållsplatser m. m. som kan vara av betydelse ur spaningssynpunkt. I dessa akter förvaras också kopior av de rapporter och undersökningsprotokoll som gäller vederbörandes brott samt uppgifter om tillvägagångssätt vid brottens förövande.

BILAGA 4

Förslag till anvisningar rörande förfaringssättet vid kriminaltekniska undersökningar av tillgripna bilar

Sedan en tillgripen bil anträffats måste den betraktas som en brottsplats och bör alltså bli föremål för kriminalteknisk undersökning. Hur långt denna undersökning skall drivas är beroende på det aktuella brottsfallets art, sannolikheten för att det blir något resultat, tillgång till personal m. m. En tillgripen bil bör undersökas även vid sådana tillfällen då en gärningsman erkänt brottet. Det kan framdeles visa sig att han haft medgärningsmän i bilen, som han vill skydda, eller också att han tager tillbaka sitt erkännande.

Undersökningen bör i möjligaste mån utföras av personal med utbildning i kriminalpolistjänst. Genom sin utbildning har denna personal större möjlighet än andra att upptäcka och rätt tolka eventuella spår och förhållanden, vilka angiva att det kan vara fråga om betydligt svårare brott än biltillgrepp, exempelvis kassaskåpsinbrott, våldsdåd etc. Anvisningarna om hur undersökningen skall utföras äro avsedda som ledning vid sådana fall då det rör sig enbart om biltillgrepp. En rutinerad undersökare kan emellertid utan tvekan nå fullgott resultat även om den uppskisserade gången av undersökningen ej följes. I några punkter finnas antydningar om mera avancerade undersökningsmetoder.

Var bör bilen undersökas?

Bilen bör om möjligt undersökas på den plats där den anträffats. Emellertid är detta i regel nära nog omöjligt i städer och tätbebyggda orter. Nyfikna åskådare brukar samlas kring bilen, varigenom den undersökande polismannen blir störd eller rent av hindrad i sitt arbete. En biltjuv kan få möjlighet att ingående studera polisens undersökningsmetoder och så rätta sitt eget handlande därefter i fortsättningen. På grund härav bör bilen föras eller bogseras till lämplig plats, där undersökningen kan ske.

Vad bör iakttagas om bilen före undersökningen skall föras eller bogseras till annan plats?

Innan bilen föras bort skall polismannen ta en överblick av förhållandena i och kring bilen. Finner han anledning misstänka att det rör sig om svårare brott än enbart tillgreppet av bilen bör den — oaktat vad ovan är sagt — undersökas på platsen med full tillämpning av reglerna för undersökning av brottsplats.

Den som för bilen från platsen skall ha påtagen handbeklädnad. Med tanke på att handbeklädnad förstör de fingeravtryck den kommer i beröring med får föraren ej röra vid annat än bilen än som fordras för dess manövrering. Innan föraren tar plats i bilen göres en preliminär undersökning av förarplatsen, så att eventuella spår ej blir förstörda. Innan färden påbörjas skall vägmätarens och eventuellt taxameterens ställning antecknas samt bensintillgången kontrolleras. Man bör även

söka klargöra om bilen stannat på grund av något av gärningsmannen oförutsett hinder, exempelvis motorfel, kollisionsskador, bensinbrist, oförmåga att föra den längre osv. Anlitas utomstående för bilens förande eller bogsering skall polis-mannen instruera vederbörande om handhavandet av fordonet.

Finns invid bilens plats föremål från densamma, t. ex. glassplitter, lösa tillbehör, genom kollision bortslitna delar osv., måste dessa tillvaratagas på betryggande sätt med tanke på eventuell förekomst av fingeravtryck.

Olika slag av spår

a) Fingeravtryck

Var anträffas dessa?

I regel finner man de bästa fingeravtrycken på backspegelns båda sidor, på uppbrutna eller delvis sönderslagna ventilationsrutor, instrumentbrädet med handskfacket, dörrarnas båda sidor samt på sådana föremål som gärningsmannen medfört till och sedan kvarlämnat i bilen. Vid undersökningen av dörrarna skall även kanterna granskas. Vid s. k. tjuvkoppling brukar gärningsmannen avsätta sina fingeravtryck vid grepp kring rattstången. Mera sällan anträffas gärningsmannens fingeravtryck i bagageutrymmen och under motorhuven. På falska registreringsskyltar av plåt med blanka baksidor kan gärningsmannens fingeravtryck sitta kvar under relativt lång tid. Framkallning och säkring av fingeravtryck på dessa skyltar är ofta förenat med stora svårigheter, varför de lämpligen bör sändas till statens kriminaltekniska anstalt eller polislaboratorium för undersökning. Dit bör även sändas anträffade papper och kartonger för framkallning av fingeravtryck.

Har gärningsmannen tagit sig in i bilen genom att slå sönder glasrutor förekommer att han bryter loss glasbitar som kastas på marken invid bilen. På sådana glasbitar kan finnas värdefulla fingeravtryck, varför platsen för tillgreppet bör undersökas.

Vilka framkallningsmedel bör användas?

Det bästa framkallningsmedlet för fingeravtryck på och i bilar är kolpulver eller kolpulverblandning. Emellertid är användandet av dessa medel förenat med den olägenheten att bilen åtminstone inuti smutsas ned allt för mycket och en tvättning av bilklädseln kan erfordras efter undersökningen. Detta förhållande gör att man ofta drar sig för användande av dessa pulver och i stället begagnar argentorat. Detta medel skall ju användas mycket sparsamt, varför risken för avsevärd nedsmutsning är mindre. På klubbiga ytor användes blyvitt som framkallningsmedel. Då kolpulver eller kolpulverblandning användes inuti bilen bör klädseln skyddas genom övertäckning. Losstagbara delar, exempelvis backspegeln, samt lösa föremål böra undersökas utanför bilen.

På vilket sätt säkras de framkallade fingeravtrycken?

Med kolpulver och kolpulverblandning framkallade fingeravtryck säkras antingen på tape som därefter sättes på vit kartong eller med genomskinlig fingeravtrycksfolie. Har avtrycken framkallats med argentorat kan säkringen utföras med svart folie eller med tape som därefter sättes på svart glanspapper. Fingeravtryck framkallade med blyvitt säkras på tape som skyddas med celluloidskiva eller på genomskinlig fingeravtrycksfolie. Synliga fingeravtryck i damm och smuts säkras genom fotografering.

Om det föreligger misstanke om grövre brott i samband med biltillgreppet skall framkallade fingeravtryck fotograferas innan de säkras på något av ovan angivna sätt.

Hur påverkas undersökningen av väderleksförhållanden?

Man kan ej framkalla fingeravtryck i en fuktig eller genomkyld bil. En fuktig bil måste få torka utomhus eller i garage innan framkallningen utföres. I genomkylda bilar kan mycket väl finnas fingeravtryck men möjligheten att framkalla och säkra dessa innan bilen blivit uppvärmd är liten. Redan då temperaturen är + 5 grader och fuktig väderlek råder uppstår svårigheter. Under sådana förhållanden måste bilen föras till uppvärmt garage, där den skall stå tills den blivit uppvärmd och fullständigt torr. Först då kan fingeravtryck framkallas. Innan bilen föres in i garaget skall på biltaket förekommande snö och is försiktigt skrapas bort, så att rinnande smältvatten ej förstör avtryck utanpå fordonet. Vid uppvärmningen skall bildörrarna hållas öppna och sidorutorna vara i det närmaste tillstängda.

Finnes ej möjlighet att föra bilen till uppvärmt garage kan fordonets inre uppvärmas och torkas med s. k. bilvärmare. I nödfall kan smärre delar monteras loss, t. ex. backspegeln, och tagas inomhus för framkallning av fingeravtryck.

Råder torr väderlek med hög och klar luft finnes möjlighet att framkalla fingeravtryck i bilen utomhus även vid lägre temperatur. Emellertid har det visat sig att tape under sådana förhållanden är mindre lämpligt som säkringsmedel, varför endast fingeravtrycksfolier bör användas.

Då bilen sommartid står under direkt solbestrålning föreligger risk att fingeravtrycken förstörs mycket snabbt, ibland redan efter en timme. Under sådana förhållanden måste bilen föras till skuggig plats eller ställas under tak. En sådan risk föreligger även då bilen vintertid torkas i garage och uppvärmningstiden blir för långvarig eller intensiv.

b) Verktgsspår

Vid undersökning av bil skall även andra spår beaktas oaktat de i regel ej kunna betraktas vara lika värdefulla som fingeravtryck.

Då gärningsmannen berett sig tillträde till bilen genom brytning med något verktyg uppkommer vanligen spår i plåt eller beslag där verktyget ansatts. Sådana spår säkras medelst avgjutning enligt de regler som gälla för säkring av verktygsspår på brottsplats. Emellertid har det visat sig att verktygsspår på bilar ytterst sällan kommer till användning som bevisning, varför man vid undersökningen bör pröva om säkringsåtgärden och den tidsspillan som är förenad med den är försvarlig med hänsyn till det resultat som kan väntas. Då så anses erforderligt bör man dock taga prov på eventuellt förekommande färg på sådana platser där brytning utförts, detta med tanke på att färgflagor kan ha kommit på eller i gärningsmannens kläder eller fastnat på det använda verktyget.

c) Övriga spår

Där gärningsmannen slagit sönder glasruta skall prov tagas av glaset med tanke på att splitter kan ha kommit i eller på hans kläder. Proven tagas i första hand från skilda platser av det glas som sitter kvar på rutans plats.

Alla föremål som gärningsmannen medfört till bilen och där lämnat kvar, exempelvis tomma cigarettförpackningar, tändsticksaskar, buteljer och kapsyler, cigarettstumpar, verktyg, papperspåsar, bensinnotor och material för »tjuvkopp-

ling», kan vara till gagn för spaningarna, varjämte sådana föremål ofta innehåller gärningsmannens fingeravtryck. Uppslagna vägkartor, vilka tillhör bilen, kan många gånger ge anvisningar om bilens färdvägar efter tillgreppet. Även beträffande kartor skall fingeravtryck beaktas.

Föreligger skäl till misstanke att bilen blivit använd i samband med förövande av svårare brott, t. ex. kassaskåpsinbrott, skall undersökningen utsträckas till fordonets alla delar. Alla platser där något kan döljas skall granskas. Det har förekommit fall, då kassaskåpsprängaren gömt sprängämnen under bilens tygklädsel, i biltaket eller under navkapslar.

Vid undersökningen säkrade fingeravtryck sändes till statens kriminaltekniska anstalt eller till lokalt fingeravtrycksregister för fortsatt undersökning. Alla övriga tillvaratagna spår och föremål förpackas i ändamålsenliga kuvert eller påsar, vilka förses med anteckningar om bland annat fyndplatsens belägenhet. Cigarrettstumpar tillvaratages i provrör, enär de kan få eventuellt bevisvärde. Emellertid bör man icke begära blodgruppsbestämning på saliv i cigarrettstumpar. De med sådan undersökning förenade kostnaderna kan i regel icke anses försvarliga med tanke på enbart ett biltillgrepps svårhetsgrad.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Begravningsplatser och gravar. [5]
Underrätterna. [6]
Den allmänna brottsregistreringen. [11]
Pensionsstiftelser. I. [14]

Försvarsdepartementet

Enhetlig ledning av krigsmakten. [7]

Kommunikationsdepartementet

Statliga belastningsbestämmelser av år 1960
för byggnadsverk. [12]

Finansdepartementet

Sparstimulerande åtgärder. [2]
Automatisk databehandling inom folkbokförings-
och uppbördsväsendet. [4]
Preliminär nationalbudget för år 1961. [10]

Jordbruksdepartementet

Totalisatorverksamheten. [1]
Lantbrukets yrkesskolor. [13]

Handelsdepartementet

Effektivare prisövervakning. [3]

Inrikesdepartementet

Om läkarbehov och läkartillgång. [8]
Principer för en ny kommunindelning. [9]
Polisens brottsbekämpande verksamhet. [15]